

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТЖМ
АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ
БӨЛІМДЕРДІҢ ТАКТИКАСЫ**

Оқулық

ҚР ТЖМ М. Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы
табиғи апаттардың салдарын жою үшін
құтқару әскери бөлімінің басшы құрамына, тыңдаушылар мен
күндізгі және сырттай оқу нысандарының курсанттарына арналған
оқулық ретінде шығарды

УДК 355/359

**Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің
тактикасы**

Оқулық. – Көкшетау: АҚА ТЖМ ҚР, 222 беттен., 8 қосымшадан құралған.

Оқулық Қазақстан Республикасы ТЖМ оқу орындарының тыңдаушылары мен курсанттарын оқытуға, бейбіт және соғыс уақытында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды (АҚжәнеККЖ) ұйымдастыру және жүргізу саласында және Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің басшы құрамын даярлауға арналған.

Оқулықта: Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің іс-қимыл тактикасы жөніндегі негізгі теориялық және практикалық ережелер, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге арналған әскери бөлім командирлерінің негізгі жедел құжаттарының мысалдары, сондай-ақ графикалық құжаттарды ресімдеу кезінде қолданылатын негізгі тактикалық белгілер келтірілген. Бұл ережелер авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыру және жүргізу мәселелерін шешу кезінде басқа пәндерді оқумен тығыз өзара іс-қимыл жасайды.

Осы оқулық ҚР аумағындағы төтенше жағдайларды (ТЖ) жою тәжірибесін, Қазақстан Республикасы ТЖМ Әскери бөлімдері бөлімшелерінің іс-қимыл тәжірибесін, сондай-ақ ҚР ТЖМ Азаматтық қорғау академиясының оқу базасында «Азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесі және Азаматтық қорғаныс күштерінің тактикасы» бойынша сабақтар өткізу тәжірибесін жинақтау негізінде басшылық құжаттардың талаптарына сәйкес әзірленді.

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	5
1. ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ	7
1.1. Жалпы ережелер	7
1.2. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыру мен жүргізу технологияларына қойылатын талаптар	11
2. ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫСТЫҢ ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІН БАСҚАРУ	18
2.1. Жалпы ережелер	18
2.2. Басқару жүйесі	22
2.3. Бөлімшелерді басқару кезіндегі әскери бөлім командирі және штаб жұмысының негіздері	28
3. ТАРАУ. АВАРИЯЛЫҚ-ҚҰТҚАРУ ЖҰМЫСТАРЫ МЕН КЕЗЕК КҮТТІРМЕЙТІН ЖҰМЫСТАРДЫ ЖҮРГІЗУ КЕЗІНДЕ АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІНІҢ ІС-ҚИМЫЛДАРЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ДАЯРЛАУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ	38
3.1. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау негіздері	38
3.2. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезіндегі іс-қимылдар негіздері	39
3.2.1. Радиоактивті ластану жағдайындағы әрекеттер	39
3.2.2. Химиялық улы заттардың таралу жағдайындағы әрекеттер	44
3.2.3. Жаппай қирау жағдайындағы әрекеттер	47
3.2.4. Су тасқыны жағдайындағы әрекеттер	68
3.2.5. Табиғи өрттер жағдайындағы әрекеттер	70
3.3. Соғыс уақытында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезіндегі іс-қимылдардың ерекшеліктері	81
4. ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІНІҢ ҚОЗҒАЛЫСЫ	88
4.1. Қозғалыс негіздері	88
4.2. Маршқа дайындық	93
4.3. Маршқа шығу	114
4.4. Ерекше жағдайларда маршқа шығу	116
4.5. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін тасымалдау	120
5. ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІНІҢ ОРНЫНДА ОРНАЛАСУЫ	129
5.1. Жалпы ережелер	129
5.2. Орналасу аймағын қоныстандыруды ұйымдастыру	131
5.3. Орналасқан ауданды күзету	134

5.4. Орналасқан ауданды инженерлік жабдықтау	135
5.5. Далалық лагерьді орналастыру ерекшеліктері	137
6. ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІНІҢ ІС ҚИМЫЛДАРЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ	141
6.1. Жалпы ережелер	141
6.2. Арнайы қамтамасыз ету	141
6.3. Моральдық-психологиялық қамтамасыз ету	153
6.4. Техникалық қамтамасыз ету	160
6.5. Тылдық қамтамасыз ету	176
ҚОРТЫНДЫ	184
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕРДІҢ ТІЗІМІ	185
Қосымшалар	186
АҚ ӘБ бөлімшелері мен бөлімдерінің болжамды мүмкіндіктері	187

КІРІСПЕ

Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің тактикасы – бұл әртүрлі сипаттағы ТЖ жою кезінде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау мен жүргізудің теориясы мен практикасы.

Тактика теориясы ТЖ мазмұны мен сипатын зерттейді, тактикалық буын күштері мен құралдарын авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау мен жүргізудің заңдылықтары мен принциптерін ашады, бөлімшелердің мүмкіндіктерін зерттейді, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау және жүргізу тәсілдерін әзірлейді. Тактиканың теориялық ережелері жарғыларда, нұсқаулықтарда, оқулықтарда, оқу құралдарында, теориялық еңбектерде көрініс табады. Практикалық аспект командирлердің, бастықтардың, штабтардың, қызметтердің, бөлімшелердің авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау және жүргізу жөніндегі белседілігін қамтиды. Оған осы жағдайды жинау және зерттеу, шешім қабылдау және бағыныштыларға міндеттерді жеткізу, жоспарлау, бөлімшелерді авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайындау, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу, бөлімшелерді басқару және олардың іс-әрекеттерін қамтамасыз ету кіреді.

Теориялық ережелерді жақсы білу және оларды іс жүзінде қолдана білу тактикалық буын командирлеріне (бастықтарына) авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау және жүргізу мақсаттарына неғұрлым табысты қол жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл ретте нақты қалыптасқан жағдайдың ерекшеліктерін – ТЖ ерекшелігін, жеке құрамның, қару-жарақ пен техниканың жай-күйі мен мүмкіндіктерін, материалдық құралдармен қамтамасыз етілуін, сондай-ақ жергілікті жердің сипатын, ауа-райын, жыл және тәулік уақытын дұрыс ескеру маңызды.

Қалыптасқан жағдайға байланысты авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыруға, оларға жеке құрамды, қару-жарақ пен техниканы дайындауға, іс-қимыл тәсілдерін таңдауға және олардың нақты мүмкіндіктерін ескере отырып, қолда бар күштер мен құралдарды қолдану тәртібіне қойылатын тиісті талаптарды да алдын ала айқындайтын болады. Кейбір жағдайларда қойылатын талаптар қарама – қайшы болуы мүмкін, бұл сәттілікке жету тұрғысынан жағдайдың белгілі бір ерекшеліктерінің басым маңыздылығын таңдау қажеттілігін тудырады, бұл ретте уақыт, материалдық шығындар және т. б. кіреді.

Нақты қалыптасқан ортаның барлық ерекшеліктері бір-бірімен тығыз байланысты екенін есте сақтаған жөн. Оның өзгеруі нәтижесінде, әрекет ету әдістері мен күшқұралдарды құру тәртібі өзгереді. Өзгеріс динамикасы уақыттың әрбір жаңа кезеңінде жағдайдың кез келген ерекшеліктері бөлімшелердің іс-әрекетіне әртүрлі әсер етуі мүмкін.

Осыған байланысты қазіргі жағдайда Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері тактикасының рөлі аса маңызды.

Бұл оқу құралы командирлерге (бастықтарға), тыңдаушыларға және курсанттарға Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінің азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды және басқа да іс-қимылдарды ұйымдастыру мен жүргізуді меңгеруіне көмек көрсетуге бағытталған.

Оқу құралы министрдің бұйрықтары, жарғылардың, нұсқаулықтардың, басқа да басқарушылық құжаттардың талаптарына сәйкес және де төтенше жағдайларды жою кезінде Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінің азаматтық қорғаныс бөлімшелерін пайдалану тәжірибесі, сондай-ақ Азаматтық қорғау академиясының оқу базасында "АҚМЖ және АҚ күштерінің тактикасы" бойынша сабақтар өткізу тәжірибесі негізінде әзірленді.

Оқулықта азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің ұйымдық-штаттық құрылымы берілген, іс-қимыл тактикасы бойынша негізгі теориялық және практикалық ережелер, азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирінің авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды және басқа да іс-қимылдарды жүргізуге арналған негізгі жедел құжаттарының нұсқалары көрсетілген.

1. ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ

1.1. Жалпы ережелер

Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің өздеріне жүктелген міндеттерді дербес орындауға қабілетті, негізгі құрылымдық бірлік, ол Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері болып табылады.

ҚР ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері – Қазақстан Республикасының аумағындағы халықты, материалдық және мәдени құндылықтарды қорғауға сондай ақ әскери іс-қимылдарды жүргізу кезіндегі немесе осы іс-қимылдар салдарынан туындайтын қауіптерден, сондай-ақ бейбіт уақыттағы ТЖ кезінде, оның ішінде ҚР аумағынан тыс жерлерде туындау қауіптерден қорғауға арналған бөлімше.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдеріне қойылатын талаптар:

азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бейбіт және соғыс уақытында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау қабілетілігі;

объектілерді аумақтық жабу қағидатын тиімді іске асыруға мүмкіндік беретін азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің ұтқырлығы;

террористік (диверсиялық) актілер туындаған жағдайда азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің оларды жоюға қатысу қабілеті;

азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін ел аумағында орналастырудың ықтимал қауіптер деңгейіне сәйкестігі;

Төтенше жағдайларды жою кезінде, әсіресе қауіп төнген кезеңде ҚР Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлердің, әскери құралымдар мен органдардың топтарымен жедел өзара іс-қимыл жасау қабілетілігі;

жеке құрамның кәсіби даярлығы - бейбіт және соғыс уақытында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізудің жаңа технологияларын игеруге негізделуге тиіс;

азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері жеке құрамының жергілікті және аумақтық қорғаныс мәселелерін шешу, сондай-ақ қарсыластың жаппай қырып-жоятын қаруды (ЖҚЖҚ) және дәлдігі жоғары қаруын (ДЖҚ) қолдану салдарын жою бойынша авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау қабілетілігі;

азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің жеке құрамының мәртебесі, азаматтық қорғаныс міндеттерін шешу үшін тартылатын құралымдардың, халықаралық құқықта айқындалған мәртебеге сәйкестігі.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің негізгі міндеттері:

а) бейбіт уақытта:

азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері өздеріне жүктелген міндеттерді орындауға әзірлігін қолдау жөнінде іс-шараларды өткізу;

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге арналған қару-жарақты, техниканы және басқа да материалдық-техникалық құралдарды пайдалану, орналастыру және уақтылы жаңарту;

ТЖ алдын алу және жою жөніндегі іс - шараларға қатысу;

ТЖ алдын алу және жою жөніндегі күштер мен құралдарды дайындауға қатысу, сондай-ақ АҚ саласында халықты оқыту;

ТЖ кезінде халықты және аумақтарды, материалдық және мәдени құндылықтарды қорғау үшін жаңа техникалық құралдарды құру, сынау және енгізу, сондай-ақ авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу технологияларын әзірлеу жөніндегі ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға қатысу;

б) бейбіт уақыт барысында төтенше жағдайларды жою:

төтенше жағдайлар аймақтарында, сондай-ақ оларға баратын жолдарда радиациялық және химиялық барлауды жүргізуге қатысу;

Қазақстан Республикасының аумағында, сондай-ақ Қазақстан Республикасының келісімдері бар шет мемлекеттердің аумақтарында табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайларды жедел оқшаулау және жою жөніндегі авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге қатысу;

авиациялық бомбалар мен фугастарды залалсыздандыруға, гуманитарлық тапсырма кезінде минадан тазартуға, пиротехникалық жұмыстарды жүргізуге қатысу;

халықты санитарлық өңдеу, ғимараттар мен құрылыстарды зарарсыздандыру, техниканы, мүлікті және аумақтарды арнайы өңдеу жөніндегі жұмыстарды жүргізуге қатысу;

төтенше жағдайлар аймақтарына, оның ішінде гуманитарлық көмек ретінде шет мемлекеттерге тасымалданатын жүктерді жеткізуге қатысу;

зардап шеккен халықты азық-түлікпен, сумен, бірінші кезектегі қажеттіліктермен, басқа да материалдық ресурстармен және құралдармен, уақытша тұруға арналған тұрғын үй-жайлармен қамтамасыз етуге, сондай-ақ зардап шеккен халыққа алғашқы медициналық көмек көрсетуге қатысу;

төтенше жағдайлар аймақтарынан халықты, материалдық және мәдени құндылықтарды эвакуациялау жөніндегі іс-шараларға қатысу;

халықтың тұрмыс – тіршілігін қамтамасыз ету объектілерін қалпына келтіру жөніндегі жұмыстарды жүргізуге қатысу;

орталық атқарушы органдармен бірлесіп терроризмге қарсы іс-қимылды жүзеге асыру;

в) соғыс уақытында:

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда, сондай-ақ оларға ілгерілеу жолдарында радиациялық және химиялық барлауды жүргізуге қатысу;

азаматтық қорғаныс күштерін зақымдану ошақтарына, жұқтыру (ластану) және апатты су басу аймақтарына енгізуді қамтамасыз етуге қатысу;

зақымдану ошақтарында, жұқтыру (ластану) және апатты су басу аймақтарында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге қатысу;

авиациялық бомбалар мен фугастарды залалсыздандыруға байланысты пиротехникалық жұмыстарды жүргізуге қатысу;

халықты санитарлық өңдеу, ғимараттар мен құрылыстарды залалсыздандыруға, техниканы, мүлік пен аумақтарды арнайы өңдеу жұмыстарын жүргізуге қатысу;

халықты, материалдық және мәдени құндылықтарды зақымдану ошақтарынан, жұқтыру (ластану) және апатты су басу аймақтарынан эвакуациялау жөніндегі іс-шараларға қатысу;

қарсыластың жаппай қырып-жою қаруын қолдануының салдарын жоюға қатысу;

аумақтық қорғаныстың жекелеген іс-шараларын орындауға және әскери жағдай режимін қамтамасыз етуге қатысу;

халықтың тіршілігін қамтамасыз ету объектілерін қалпына келтіру жөніндегі жұмыстарды жүргізуге қатысу.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдеріне жүктелген маңызды міндеттердің бірі төтенше жағдайларды жою болып табылады.

Төтенше жағдай – бұл белгілі бір аумақтағы немесе акваториядағы авария, қауіпті табиғи құбылыс, апат, табиғи немесе басқа да апат нәтижесінде қалыптасқан, адам шығынына, адамдардың денсаулығына немесе қоршаған ортаға зиян келтіруге, айтарлықтай материалдық шығындарға және адамдардың өмір сүру жағдайларының бұзылуына әкеп соғуы немесе әкеп соқтыруы мүмкін жағдай.

Төтенше жағдайларды жою деп төтенше жағдайлар туындаған кезде адамдардың өмірін сақтап қалуға және денсаулығын сақтауға, қоршаған табиғи ортаға залалдың материалдық шығын мөлшерін азайтуға, сондай-ақ төтенше жағдай аймақтарын оқшаулауға, оларға тән қауіпті факторлардың қолданылуын тоқтатуға бағытталған авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар.

ҚР «Азаматтық қорғау туралы заңы» осы жұмыстардың құрамдас бөліктерін бөлек айқындайды:

авариялық-құтқару жұмыстары (АҚЖ) – бұл адамдарды, материалдық және мәдени құндылықтарды құтқару, төтенше жағдай аймағындағы табиғи ортаны қорғау, төтенше жағдайды оқшаулау және оларға тән қауіпті факторлардың әсерін басу немесе ең төменгі деңгейге жеткізу жөніндегі іс-шаралар;

төтенше жағдайларды жою кезіндегі **кезек күттірмейтін жұмыстар (ККЖ)** – бұл АҚЖ жан-жақты қамтамасыз ету, төтенше жағдайларда зардап шеккен халыққа медициналық және басқа да көмек түрлерін көрсету, адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтау, олардың жұмысқа қабілеттілігін сақтау үшін ең аз қажетті жағдайлар жасау жөніндегі қызмет.

АҚЖ мыналарды қамтиды:

төтенше жағдай аймағын және жұмыс учаскелерін (объектілерін) және оларға ілгерілеу маршруттарын барлау;

ілгерілеу маршруттарында және жұмыс учаскелерінде (объектілерінде) өрттерді оқшаулау және сөндіру;

зардап шеккендерді (зақымданғандарды) іздеу және оларды бұзылған және жанып жатқан ғимараттардан, газдалған және түтінді үй-жайлардан, үйінділерден құтқару;

қираған, бұзылған үйінді қорғаныс құрылыстарын, жертөле үй-жайларын ашу және олардың ішіндегі адамдарды құтқару;

бұзылған сүзгі желдету жүйесі бар үйінді қорғаныс құрылыстарына ауа беру;

зардап шеккендерге (зақымданғандарды) алғашқы көмек көрсету және оларды емдеу мекемелеріне эвакуациялау;

халықты қауіпті жерлерден қауіпсіз аудандарға шығару (әкету);

арнайы техниканы, көлікті, жергілікті жер учаскелері мен жолдарды, ғимараттар мен құрылыстарды газсыздандыру, қатерсіздендіру және дезинфекциялау;

адамдарды санитарлық өңдеу, газсыздандыру, дезинфекциялау, жабдықтарды, киімдерді және қорғаныс құралдарын дезинсекциялау;

азық-түлікті, азық-түлік шикізатын, су мен жем-шөпті зарарсыздандыру, ауыл шаруашылығы жануарларын ветеринариялық өңдеу.

АҚЖ мүддесі үшін және халықтың тыныс-тіршілігін бірінші кезектегі қамтамасыз ету мақсатында жүргізілетін КҚЖ мыналарды қамтиды:

коммуналдық-энергетикалық желілердегі (КЭЖ) аварияларды оқшаулау;

құлауға қауіп төндіретін және АҚЖ қауіпсіз қозғалысы мен өткізілуіне кедергі келтіретін бұзылған конструкцияларды нығайту (құлату);

КЭЖ зақымдалған учаскелерін, байланыс желілерін, жолдарды, құрылыстарды және халықтың тыныс-тіршілігін бірінші кезекте қамтамасыз ету объектілерін қалпына келтіру;

лек жолдарын және үйінділер мен ластанған жерлерден өткелдер жасау;

авиациялық бомбалар мен фугастарды залалсыздандыруға байланысты пиротехникалық жұмыстарды жүргізу;

зақымдалған қорғаныс құрылыстарын жөндеу және қалпына келтіру.

Нақты жағдайда АҚЖ КҚЖ ажырату қиын, ал жұмыстың көп бөлігі үшін айырмашылық тек шартты болып шығады.

Зақымдану ошақтарында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу шарттары қирау сипатына, өрттерге, радиоактивті, химиялық және биологиялық жұқтыру дәрежесіне және басқа да факторларға байланысты болады. Олар әрқашан қиын болады.

Осылайша, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар өткізіліп жатқан аймақтарда қираған ғимараттар мен құрылыстардың қирандылары сақталған ғимараттардағы үздіксіз және жекелеген өрттер объект аумағының үздіксіз және жергілікті үйінділері жағдайында жүргізілетін болады.

Су құбырының, кәріздің, газ және электр желілерінің ішінара бұзылуының салдарынан объект құрылыстарының бір бөлігі су астында қалуы, газдануы және қараңғылануы мүмкін. Бұғатталған үйінділерде адамдарға ауа жетпеу және су басу қаупі болуы мүмкін.

Жарылыс қаупі бар объектілерде немесе күшті әсер ететін улы заттар (КӘЕУЗ) мен жанар-жағармай материалдары (ЖЖМ) сақталатын кәсіпорындарда авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізуге қиын жағдайлар туындатуы мүмкін.

Объектінің аймағында радиоактивті ластану жұмыстарды өрістетуге айтарлықтай төмен әсер етеді, өйткені ол ластанған аумақта азаматтық қорғаныс бөлімшелерінің болуы рұқсат етілген радиация дозасына дейін шектейді.

Химиялық және биологиялық жұқтыру аймақтарында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде жағдай жерасты құрылыстарында ластанған ауаның тоқырау мүмкіндігімен, ауру қоздырғыштарын көрсетудің қиындығымен, сондай-ақ қорғау құралдарында жұмыс істеу қажеттілігімен күрделене түседі.

Радиоактивті, химиялық және биологиялық ластану жағдайында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар кезінде өрт, газдану, қорғаныс құрылыстарының зақымдануы және коммуналдық электр станцияларындағы апаттар адам шығынының артуына себеп болуы мүмкін.

1.2. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыру мен жүргізу технологияларына қойылатын талаптар

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыру мен жүргізу технологияларына қойылатын жалпы талаптар

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды барынша қысқа мерзімде тиімділікпен, күштер мен құралдарды ұтымды жұмсаумен, сондай-ақ құтқарылатындар мен құтқарушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Бұл авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізудің сауатты ұйымдастырылуы мен технологиясы жағдайында ғана мүмкін болады.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуді ұйымдастыру – бұл болжау, жоспарлау, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайындық, бұл ретте қажетті техникалық құралдарды қолдану жөніндегі шешімдер, іс-шаралар мен жұмыстардың жиынтығы.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарының жүргізу технологиялары – бұл мамандардың белгілі бір мерзімде қажетті техникалық құралдар мен материалдарды пайдалана отырып,

белгілі бір дәйектілікпен орындайтын кезеңдердің, түрлердің, әдістердің, тәсілдердің, технологиялық және жұмыс операцияларының жиынтығы.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу технологияларын әскери құтқару құралымдарының командирлері (бастықтары) тікелей жұмыс орындарында зардап шеккендердің (зақымданғандарға) жағдайы мен жай-күйін, қауіпті (зиянды) факторлардың болуы мен сипатын және қолда бар мүмкіндіктерді егжей-тегжейлі зерделеу негізінде айқындайды.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарға қойылатын ұйымдастырушылық-технологиялық талаптар

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар зардап шеккендерді (зақымданғандарды) іздеу, оларға медициналық көмек көрсету және емдеу мекемелеріне эвакуациялау, сондай-ақ халықтың тыныс-тіршілігін қамтамасыз ету мақсатында жүргізіледі. Сондықтан оларға қойылатын негізгі ұйымдастырушылық-технологиялық талаптар:

1. Кез келген климаттық жағдайларда, жылдың кез келген тәулік уақытындағы авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау кезіндегі уақытылығы, тиімділігі, үздіксіздігі және жоғары қарқыны.

2. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар төтенше жағдай сәтіне қатысты ең аз кідіріспен басталып, оның одан әрі тоқтатылуы немесе жалғастырылуы қажеттілігі объективті бағалау негізінде болуға тиіс.

3. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың үлгілік технологиялық процесі-жекелеген жұмыс орнында (алаңда) талап етілетін штаттық құрамның құтқару әскери құралымымен жарактандырылған және дайындаған тиісті түрде жүргізілетін жұмыстарды жүргізудің таңдалған тәсілінің технологиялық операцияларын кезектілігі мен ұзақтығы бойынша орындалуы орынды.

Авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстардың үлгілік технологиялық процесі-жекелеген жұмыс орнында (алаңда) талап етілетін штаттық құрамның құтқару әскери құралымымен жарактандырылған және дайындаған тиісті түрде жүргізілетін жұмыстарды жүргізудің таңдалған тәсілінің технологиялық операцияларын кезектілігі мен ұзақтығы бойынша орындалуы орынды. Ол мыналарды қамтуы керек:

төтенше жағдайлар аймағын барлау (төтенше жағдай аймағы мен авариялық орта параметрлерінің жай-күйін бағалау және бақылау);

төтенше жағдайлар аймағын инженерлік даярлау (жолдарды тазарту, бағаналы жолдарды салу, үйінділерден өту жолдарын жасау, жұмыс орындарын дайындау);

авариялық ортаның қауіпті факторларының адамдарға әсерін жою, (төтенше жағдайлардың бастапқы көздерін жою, төтенше жағдайлар мен авариялық ортаның қайталама көздерінің адамдарға әсер ету қаупін азайту (жою), өрт ошақтарын, коммуналдық желілердегі аварияларды, радиоактивті

ластануды және қоршаған ортаның химиялық ластануын жою және т. б.);

зардап шеккен адамдарды құтқару және оларды төтенше жағдайлар аймағынан эвакуациялау (зардап шеккендерді іздеу, оларды авариялық ортадан шығару (блоктан шығару), алғашқы көмек көрсету және эвакуациялау, сондай-ақ аумақты санитарлық өңдеу, залалсыздандыру, авариялық ортаны бейтараптандыру, үйінділерді жою).

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыру және жүргізу кезінде қолданылатын технологиялық процестерге қойылатын негізгі талаптар мыналар болуға тиіс:

құтқарушының зиянды әсер ететін заттармен (материалдармен) тікелей байланысын азайту немесе жою;

зиянды және қауіпті факторлардың туындау мүмкіндігімен байланысты технологиялық процестерді (операцияларды) процестер мен операцияларға ауыстыру, мұнда көрсетілген факторлар жоқ немесе қарқындылығы төмен;

зиянды және қауіпті факторлар болған кезде технологиялық процестерді механикаландыруды, автоматтандыруды, қашықтан басқаруды енгізу;

ұжымдық және жеке қорғаныс құралдарын қолдану;

еңбектің ауырлығын төмендету, оны ұтымды ұйымдастыру, демалу және оңалту;

зиянды және қауіпті факторлардың болуы мен сипаты туралы уақтылы және толық хабарлау;

технологиялық процестерді бақылау мен басқарудың тиімді жүйесінің болуы;

технологиялық процеске қойылатын қауіпсіздік талаптарын сақтау;

жұмыс орындарында қауіпті және зиянды факторлардың рұқсат етілген деңгейлерінен асып кетуіне жол бермеу;

жұмыс алаңдарына, құтқару жабдықтарына, құрал-саймандарға, технологиялық жарақтандыруға, кәсіби іріктеуге және жұмысқа жіберуге қойылатын талаптарды сақтау.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың берілген тиімділігіне қол жеткізу мақсатында жұмыс түрлеріне қатысты техникалық құралдар жиынтықтары мен кешендерін қолдана отырып жүргізілуі тиіс.

Техникалық құралдардың жиынтығы – әдетте бұл, технологиялық процестің дербес бөлігі болып табылатын белгілі бір жұмысты (технологиялық операцияны) орындайтын өзара байланысты техникалық құралдардың жиынтығы немесе әртүрлі технологиялық операцияларды орындайтын, бірақ техникалық құралдардың жиынтығы, энергиямен қамтамасыз етудің ортақ көзі.

Техникалық құралдардың жиынтығы – белгілі бір жұмыс түрлерін (технологиялық процестерді) орындау үшін қажетті өнімділік және басқа да көрсеткіштер бойынша бір-бірімен байланысқан, біртұтас бақылауда бірігіп жұмыс істейтін негізгі және қосалқы техникалық құралдардың жиынтығы.

Өнімділік, сенімділік, ұтқырлық параметрлері бойынша техникалық құралдар кешендері авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін

жұмыстарды жүргізу көлемі мен жылдамдығының жіктеу сипаттамаларымен, параметрлерімен және кешенге кіретін техникалық құралдар арасындағы параметрлер бойынша функционалдық байланыста болуы тиіс.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың технологиялық процесін қамтамасыз ету үшін техникалық құралдар кешеніне осындай құралдардың топтары кіруі керек:

а) негізгі – авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды тікелей жүргізу үшін:

авариялық-құтқару құралдары мен жабдықтары (авариялық-құтқару машиналары, авариялық-құтқару құралдары, инженерлік құралдар, зардап шеккендерді іздеу құралдары және т. б.);

энергиямен қамтамасыз ету құралдары (электр станциялары, гидростанциялар, гидравликалық сорғылар, пневмонасосстар және т. б.);

адамдарға авариялық ортаның әсерін барлау және бақылау құралдары (радиациялық, радиометриялық, химиялық, бактериологиялық, термиялық және т. б.);

б) көмекші – негізгі құралдардың жұмысын қамтамасыз ету:

техникалық құралдарға қызмет көрсету және жөндеу құралдары (жылжымалы жөндеу шеберханалары);

зардап шеккендердің тіршілігін қамтамасыз ету құралдары (медициналық, эвакуациялық, коммуналдық-тұрмыстық техника мен құралдар және т. б.);

құтқарушылардың тыныс-тіршілігін қамтамасыз ету құралдары (сумен және азық-түлікпен қамтамасыз ету құралдары, асханалар, демалуға арналған құралдар).

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың

параметрлеріне қойылатын талаптар

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың ұйымдастыру-технологиялық мүмкіндіктерінің сапасы мен тиімділігін сипаттайтын негізгі параметрлер:

уақытша – жұмыстың басталу уақыты және жұмыстың ұзақтығы;

режимдік-ауысым, жұмыстағы үзілістер (ауысым аралық демалыс); қарқындылық (қарқын);

көлемдік – жұмыс көлемінің бірлік өлшегіші;

жұмыс көлемінің ірілендірілген өлшегіші;

өнімділік – берілген жұмыс көлемін игеру жылдамдығы;

нәтежелік – зардап шеккендер санынан құтқарылған адамдардың үлесі.

1. Шұғыл ден қою күштерімен (тұрақты әзірліктегі кезекші күштермен) адамдарды құтқару жөніндегі жұмыстардың басталу уақыты нормативтен аспауға тиіс, ұзақтығы – белгілі бір авариялық ортада бұғатталған зардап шеккендердің өмір сүру ықтималдығынан кем емес (қирау аймақтарында - 5 тәуліктен аспауға тиіс).

2. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу процесінде құтқарушылардың жұмыс уақыттары нұсқаулық

құжаттардың талаптарына сәйкес келуге тиіс.

3. Өнімділік, авариялық-құтқару мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау қарқыны, күштер мен құралдардың талап етілетін саны жекелеген немесе ірілендірілген өлшеуіштерде есептелетін жұмыс көлеміне және олардың жоспарланатын ұзақтығына сәйкес келуге тиіс.

4. Қирау аймақтарында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізудің жоспарлы уақытын белгілеу кезінде механикалық және термиялық жарақаттанған адамдардың өлім-жетім үлесінің өсу заңдылығын ескеру қажет.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар

технологияларына қойылатын талаптар

1. Технологиялық процессті негізге алына отырып авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау әдістері (тәсілдері) және тиісті техникалық жарақтандыру бірдейлігі (тұтастығы) айқындалуға тиіс.

2. Радиациялық, химиялық, инженерлік, өрт, медициналық, биологиялық жағдайды барлау әдістері мен құралдары авариялық-құтқару жұмыстарын жүргізудің бүкіл кезеңі, оның ішінде төтенше жағдайлардың сипаты, авариялық орта параметрлерінің мәндері (зақымдайтын факторлар, төтенше жағдайлардың көздері, қайталама факторлардың әсер ету ошақтары, төтенше жағдайлар аймағының мөлшері, зардап шеккендердің орналасқан жері) туралы жедел және объективті баға беруге және кезек күттірмейтін жұмыстарды орындауға тиіс. Барлаудың жекелеген түрлеріне қойылатын талаптар басшылық құжаттардың талаптарына сәйкес келуге тиіс.

3. Төтенше жағдайлар аймағына құтқару құралымдарын енгізу жолдары мен өткелдері уақтылы дайындалып жабдыкталуы тиіс.

4. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың жалпы технологиялық процесінің құрамында жүргізілетін төтенше жағдайлардың бастапқы көздерін жою және қайталама факторлардың әсер ету салдарын жою жөніндегі жұмыстар жүргізу, құтқарушылардың қауіпсіз жұмыс істеу мүмкіндігін және олардың жұмысының ауырлық дәрежесін төмендетуді қамтамасыз етуге тиіс.

5. Зардап шеккендерді тиімді іздеу және құтқару үшін құтқарушыларға апаттық ортаның әсері жойылуы керек.

6. Зардап шеккендерді іздеу осы апаттық ортада қол жетімді барлық әдістермен жүргізілуі керек.

7. Бұғаттан шығару тәсілдері мен құралдары апаттық ортаның әсерінен зардап шеккендерді тез және қауіпсіз босатуды қамтамасыз етуі тиіс.

8. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың іс-шараларын орындаудың нақты әдістері (тәсілдері) мен технологиялары осы салада қолданылып жүрген нормативтік құжаттарға: мемлекеттік стандарттарға, нұсқаулықтарға, ережелерге сәйкес қолданылуы тиіс.

9. Құтқарушылардың денсаулығы үшін аса қауіпті авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды тиімді жүргізу үшін

(иондаушы сәулелену көздерін жою, жарылыс қауіпі бар заттарды, химиялық, термиялық, биологиялық қауіптілік көздерін залалсыздандыру және т. б.) арнайы технологиялар алдын ала әзірленуі тиіс.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың

қауіпсіздігіне қойылатын талаптар

1. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде қауіпсіздіктің бастапқы талаптары құтқарушылар мен зардап шеккендердің өмірі мен денсаулығы үшін ең төменгі тәуекелге дейін жеткізілуі тиіс.

2. Құтқарушылардың қауіпсіз технологияларын, жұмыс режимдерін және жеке қорғану құралдарын (ЖҚҚ) таңдау мүмкіндігін қамтамасыз ету мақсатында барлау және мониторинг құралдарының көмегімен авариялық орта параметрлерінің жай - күйіне үздіксіз бақылау жүргізілуі тиіс.

3. Әртүрлі табиғи және авариялық ортасы бар Төтенше жағдайлар аймақтарында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде қауіпсіздік талаптары қамтамасыз етілуге тиіс, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу, төтенше жағдайларда қауіпсіздік және құтқарушылардың еңбегін қорғау жөніндегі арнайы әдебиеттерде баяндалған.

Қоршаған ортаны қорғауға қойылатын талаптар

1. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыру және жүргізу жоспарларының құрамдас бөлігі Қазақстан Республикасының қоршаған ортаны қорғау жөніндегі заңнамасына сәйкес әзірленген қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шаралар кешені болуға тиіс.

2. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде қолданылатын технологиялар мен құралдар сертификатталынған, ал сертификаттар экологиялық негізделген болуы тиіс.

3. Техникалық құралдарды пайдалану кезінде қолданылатын материалдар (майлар, дезинфекциялық және газсыздандырғыш ерітінділер) қоршаған ортамен жанасқанда тұрақты химиялық қауіпті қосылыстар тізбеуге тиіс.

4. Оған технологиялық процестің зиянды факторларының әсер етуі нәтижесінде қоршаған орта (жер, су, атмосфералық ауа, орман, өсімдіктер және т. б.) сапасындағы өзгерістер авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар санитариялық-эпидемиологиялық қадағалау органдары белгілеген шекті жол берілетін нормалардан аспауға тиіс.

5. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде экологиялық қауіпті материалдардың қалдықтары кәдеге жаратылуы тиіс. Қалдықтарды жинау, көму аумағында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін жергілікті өзін-өзі басқару органдарының шешімімен айқындалатын орындарда жүргізілуі тиіс.

Бақылауға арналған сұрақтар

1. Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің тактикасы дегеніміз не?
2. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің мақсатын, ұйымдық-штаттық құрылымын және мүмкіндіктерін атаңыз?
3. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдеріне қойылатын талаптар қандай?
4. Бейбіт уақытта азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің негізгі міндеттерін атаңыз.
5. Қандай іс-шараларға авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар кіреді?
6. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыру және технологиялары деп нені түсіну керек?
7. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстардың технологиялық процесін қамтамасыз ету үшін техникалық құралдар кешені нені қамтуы тиіс?
8. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстардың сапасы мен тиімділігін сипаттайтын негізгі параметрлерінің мәні неде?
9. Радиациялық, химиялық, инженерлік, өрт, медициналық, биологиялық жағдайды барлау әдістері мен құралдарына қандай талаптар қойылады?

2. ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫСТЫҢ ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІН БАСҚАРУ

2.1. Жалпы ережелер

Төтенше жағдайларды жою тәжірибесі авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу жөніндегі міндеттерді, сондай-ақ азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін тағайындау жөніндегі басқа да міндеттерді табысты орындаудың басты шарттарының бірі, бағынысты (берілген) күштер мен құралдарды тиімді басқару болып табылатынын айғақтайды.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін басқару азаматтық қорғаныс әскери бөлім командирінің, орынбасарларының, штабының, қызмет бастықтарының азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің тұрақты жауынгерлік әзірлігін сақтау бойынша, оларға қойылған міндеттерді орындау кезінде іс-қимылдарға дайындау және басшылық жасау жөніндегі мақсатты қызметін білдіреді.

Қазіргі жағдайда азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін басқару күрделі процесс болып табылады.

Оның негізгі мазмұны мынадан тұрады:

бөлімшелердің дайындығын арттыру (қолдау көрсету), олардың іс-қимыл жасау қабілетін қамтамасыз ету және қалпына келтіру;

қоршаған орта деректерін үздіксіз саралау, жинау, зерттеу және жалпылау;

қысқа мерзімде негізделген шешім қабылдау;

бағыныштылар бойынша міндеттерді уақтылы жеткізу;

іс-шараларды жоспарлау;

үздіксіз өзара әрекеттесуді қолдау және ұйымдастыру;

іс-қимылды қамтамасыз етудің барлық түрлері бойынша іс-шараларды ұйымдастыру және жүзеге асыру;

басқару жүйесін ұйымдастыру;

күштерді (құралдарды) іс-әрекетке дайындауға тікелей басшылық жасау;

қойылған міндеттердің орындалуын тұрақты бақылау және қарамағындағыларға қажетті көмек көрсету;

іс-шаралар барысында қойылған міндеттердің орындалуын ұйымдастыру және басқа да іс-шаралар.

Басқарудың негізі азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирінің

шешімі болып табылады!

Басқармаға азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу мүмкіндіктерін тиімді пайдалануды, қойылған міндеттерді белгіленген мерзімде, кез келген жағдайда табысты орындауды қамтамасыз етуге тиіс.

Басқару *икемді, үздіксіз, тұрақты, жедел және жасырын* болған жағдайда ғана сәтті болады

Басқарудың тұрақтылығына қол жеткізу үшін:

аға командир қойған тапсырманы дұрыс түсіну;

қабылданған шешімдерді өмірде табандылықпен жүргізу;

басқару пункттері мен қондырғыларды құру, уақтылы орналастыру, оларды жоғары деңгейдегі әзірлікте ұстау және жұмысты шебер ұйымдастыру;

басқару пункттері мен басқару құралдарын жау әсерінен қорғау жөніндегі іс-шаралар кешенін жүргізу;

жоғары тұрған командирмен, бағынысты бөлімшелермен және өзара іс-қимыл жасайтын күштермен тұрақты байланыста болу;

басқару пункттерін (БП) епті орналастыру, оларды қамтамасыз етуді ұйымдастыру.

Басқарудың *үздіксіздігіне* қол жеткізіледі:

деректерді уақтылы жинау, қалыптасқан жағдайды үнемі білу және жан-жақты бағалау;

уақтылы шешім қабылдау және бағыныштыларға нақты міндеттер қою;

барлық техникалық басқару және байланыс құралдарын, сондай-ақ күштерді басқаруды автоматтандыру құралдарын кешенді пайдалану;

БП уақтылы жылжыту;

қысқа мерзімде бұзылған басқаруды қалпына келтіру.

Басқарудың *жеделдігіне* қол жеткізу:

командирлердің (бастықтардың) басқарудың бүкіл циклін, қол астындағыларға іс-әрекетке қажетті дайындықты жүргізуге және өзі қойған міндеттерді орындауға мүмкіндік беретін мерзімдерде жүзеге асыру қабілеті;

жағдайдың өзгеруіне жылдам әрекет ету;

жүктелген міндеттерді орындау мүддесінде күштердің әрекеттеріне дер кезінде әсер ету;

басқару автоматикасының құралдарын пайдалану.

Жасырын бақылауға қол жеткізіледі (соғыс кезінде)

Басқару пункттерін жасырын орналастыру және жылжыту;

бағыныштыларға тапсырма қою үшін жеке қарым-қатынас әдісін қолдану;

автоматтандырылған басқару жүйелерін (АБЖ), құпия байланыс аппаратурасын және кодталған топографиялық карталармен бірге кодталған байланыс құжаттарын кешенді қолдану;

байланыс құралдары мен автоматтандырылған басқару жүйесін пайдалану ережелері мен тәртібін, олардың жұмысының белгіленген режимдерін және радио бүркемелеу шараларын қатаң сақтау;

ашық байланыс арналарын басқару үшін пайдалануды шектеу.

Басқару талаптарымен қатар оның тиімділігіне көбінесе басқару принциптерін сақтау әсер етеді.

Басқару принциптері – басқару функцияларын жүзеге асыру үшін командирлердің (бастықтардың) іргелі идеялары, үлгілері мен мінез-құлық ережелері.

Басқарудың негізгі принциптеріне мыналар жатады:

дара басшылық;

қабылданған шешімдер мен қойылған міндеттерді орындау нәтижелері үшін командирлердің (бастықтардың) жеке жауапкершілігі;

бағыныштылардың бастамасымен бірге дұрыс басқару;

жағдайды үнемі білу және терең талдау, оқиғалардың барысын болжау; қабылданған шешімдер мен жоспарларды жүзеге асырудағы табандылық пен тұрақтылығы;

жеке құрамды білу, бағынысты командирлерге (бастықтарға) сүйену.

Дара басшылық - басқарудың маңызды қағидаты, яғни командирге (бастыққа) бағыныштыларға қатысты толық билік жүргізу беріледі.

Дара басшылық командирдің (бастықтың) төтенше жағдайларды жоюға жеке өзі шешім қабылдайтындығында және бағыныштыларға қажетті бұйрықтар мен өкімдер беретіндігінде, олардың орындалуы ұйымдастыратындығында көрінеді.

Командирлердің (бастықтардың) қабылданған *шешімдер мен қойылған міндеттерді орындау нәтижелері үшін жеке жауапкершілігі*, сондай-ақ дара басшылықпен үздіксіз байланыста болады.

Барлық деңгейдегі командирлер (бастықтар) өздеріне бағынышты күштердің өмірі мен қызметінің барлық тараптары үшін толық жауапты болады. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды және басқа да іс-қимылдарды жүргізуге қабылданған шешімнің негізділігі үшін командирлер (бастықтар) дербес жауап береді, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар және басқа да іс-әрекеттер барысында қабылданатын шешімдердің негізділігі, қолда бар күштерді (құралдарды) неғұрлым тиімді пайдалану және бағыныштылардың қойылған міндеттерді орындауының түпкілікті нәтижелері үшін жауапты.

Егер негізсіз шешімдер қабылданса, бағынысты (берілген) күштер мен құралдар біліксіз, тиімсіз қолданылса, ал қойылған міндеттер толық орындалмаса, белгіленген мерзімдерді бұза отырып немесе мүлде орындалмаса, онда командир (бастық) қолданыстағы заңдардың барлық қатаңдығы бойынша жауап береді.

Басқаруды бір орталыққа бағындыру қағидатын сақтау қажеттілігі төтенше жағдайларды жою, аға командирдің (бастықтың) жоспарына сәйкес жүргізілетіндігімен және ортақ мақсатқа жету үшін авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге қатысатын барлық күштердің келісілген күш-жігері талап етілетіндігімен байланысты.

Басқаруды бір орталыққа бағындыру бағыныштылар мен берілген күштердің іс-қимылдарының аға командирінің (бастығының) бірыңғай жоспармен, олардың күш-жігерін ортақ мақсатқа тезірек жетуге бағыттауда біріктірілуінен көрінеді.

Бір орталыққа бағындыру жоққа шығармайды, бірақ бағыныштылардың кең бастамасын болжайды. Берілген тапсырманы орындаудың ең жақсы жолдарын табуға деген ұмтылыс және қиын жағдайда тәуелсіздік көрсете білу әрқашан үлкен рөл атқарды.

Қойылған міндеттерді орындау тәсілдерін анықтаудағы бастама басқарудың барлық деңгейлерінде бағыныштыларға ұсынылуы тиіс. Бұл, әсіресе, жағдайдың кенеттен және күрт өзгеруіне және қойылған міндеттерді орындау барысында аға командирдің (бастықтың) бұйрықтарының

(нұсқауларының) болмауына қатысты шешуші және мақсатты әрекеттер үшін өте маңызды.

Жағдайды үнемі білу және терең талдау негізгі принциптердің қатарына жатады, өйткені онсыз басқару мүмкін емес. Жағдайды білу және талдау сізге ең бастысы, ең маңыздысын бөліп көрсетуге, берілген тапсырманы белгіленген мерзімде орындауды, қиындататын мәселелерді анықтауға және олардың бағыныштылардың әрекеттеріне теріс әсерін жою бойынша шараларды уақтылы анықтауға, белгілі бір әрекеттерге негізделген шешім қабылдауға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта, бұрынғыдан да, қойылған міндеттерді орындау кезінде оқиғалардың барысын болжау рөлі артып келеді. Әрине, жағдайдың өзгеруінің барлық ерекшеліктерін қарастыру мүмкін емес. Бірақ командирдің (бастықтың) дайындығы неғұрлым жоғары болса, соғұрлым көп "тосынсыйларды" болжау ықтималдығы соғұрлым жоғары болады.

Командир (бастық) жағдайдың мүмкін болатын өзгерістерін алдын-ала білуі керек. Бұл, ең алдымен, оның болжаудың әртүрлі әдістерін, тактикалық тәсілдері мен іс-қимыл әдістерін білуіне, оқиғалардың дамуына әсер ететін факторларды есепке алуға, белсенді және мақсатты барлауды жүргізуге, сенімді байланыстың болуына, бағыныштылардың баяндамаларының уақтылығына және жоғары тұрған басқару органдары мен көршілердің тұрақты ақпаратына байланысты.

Тәжірибе көрсеткендей, қабылданған шешімдер мен жоспарларды жүзеге асырудағы *табандылық пен тұрақтылық* әрқашан табысқа жетуге ықпал етті. Қазіргі жағдайда табысқа тек командирдің (бастықтың) табандылығы мен тұрақтылығының және табиғи түрде жоғары талапшылдығының арқасында штаттық, берілген және өзара әрекеттесетін күштердің барлық күш-жігері қабылданған шешімдер мен жоспарларды толық және дәл орындауға бағытталған жағдайда ғана жүзеге асыруға болады. Командирдің (бастықтың) және бағыныштылардың ерік-жігерінің бірлігі, олардың қысқа мерзімде тапсырманы сәтті орындауға деген ұмтылысы кез-келген тосын оқиғалардың барысына әсерін әлсіретуге, қолайсыз апаттардың әсерін азайтуға мүмкіндік береді.

Қабылданған шешімдер мен жоспарларды жүзеге асырудағы табандылық пен тұрақтылық - бұл ақылға қайшы немесе нақты жағдайға сәйкес келмейтін шешімдер мен жоспарларды ұстану қажеттілігі емес.

Қабылданған шешімдер мен жоспарларды жүзеге асырудағы табандылық пен тұрақтылық, бұл тапсырманы мүмкіндігінше аз күшпен орындауды қамтамасыз етсе ғана көрінуі керек, әйтпесе бұл уақыттың негізсіз жоғалуына әкеліп соғады, бөлімшелердің өз мүмкіндіктерін толық пайдалану қабілетін төмендетеді, командирлерге (бастықтарға) деген сенімді бұзады. Жағдайға сәйкес келмейтін шешімдер мен жоспарларды уақтылы нақтылау немесе өзгерту, қажет болған жағдайда олардан бас тарту, жаңа шешімдер мен жоспарларды қабылдау және жүзеге асыру арқылы мұны болдырмауға болады.

Қазіргі жағдайда, жеке құрамды білместен және бағынышты командирлерге (бастықтарға) сүйенбестен, азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін сәтті басқаруға болмайды, бұл адами фактор. Жеке құрамның кәсіби, моральдық және психологиялық қасиеттері, көбінесе төтенше жағдайларды жою кезінде әрекет ету әдістері мен тәсілдерінің тактиканасын дамытуды анықтайды.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерінің міндеттерін орындаудың әртүрлі жағдайларында басқарудың қарастырылған қағидаттарының әрқайсысы бірдей емес рөл атқарады. Сондықтан командирлер (бастықтар) осы қағидалардың барлығын меңгеріп, оларды жағдайдың нақты жағдайларына сәйкес шығармашылықпен қолдану дағдыларын қалыптастыруы керек. Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін басқарудың негізгі қағидаттарын дайындауда және қойылған міндеттерді орындау барысында табысты іске асырудың міндетті шарты, негізінен, командирлердің (бастықтардың) жоғары жеке қасиеттері мен кәсіби даярлығы, олардың мінсіз жұмыс әдістерін қолдануы және басқару міндеттерін шешуде техникалық құралдарды шебер пайдалануы болып табылады.

2.2. Басқару жүйесі

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін басқару жүйесі басқарудың ұйымдастырушылық-техникалық негізін құрайды. Ол штаттық және берілген бөлімшелерді (құрылымдарды) оларды қолдануға дайындау кезінде және оларға жүктелген міндеттерді орындау барысында сенімді және тиімді басқаруды жүзеге асыру үшін құрылады. Басқару жүйесі іс-әрекетке жоғары дайындыққа, өміршендікке, төтенше жағдайлар көздеріне әсер ететін факторлардың әсерінен өзінің жұмыс істеу қабілетін сақтау және тез қалпына келтіру қабілетіне ие болуы керек және бағынышты күштер мен құралдарды бір орталыққа бағындыру және бір орталыққа бағындырылмаған басқару мүмкіндігін қамтамасыз етуі керек. Онда келесі элементтер функционалды түрде байланысты: *Басқару органдары, басқару пункттері, басқару құралдары (байланыс құралдары және АБЖ).*

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің басқару органдары- қолбасшылық және штаб.

Әскери бөлімнің командирі - басқару қызметіндегі негізгі тұлға. Ол бөлімшелерге ҚР Заңдарымен және регламенттелетін жарғылармен, нұсқаулықтармен, аға командирлердің бұйрықтарымен берілген құқықтарға сәйкес басшылық етеді. Оған тәртіп, моральдық-психологиялық жағдай, жеке құрамды тәрбиелеу және оқыту, бөлімшелердің іс-әрекетке үнемі дайындығы мен қабілеті, бөлімшелерді басқару сапасы, оларды дұрыс қолдану және олардың алға қойған міндеттерін сәтті орындауы үшін барлық жауапкершілік жүктеледі. Әскери бөлімнің командирі іс-қимылдар бойынша уақтылы шешім қабылдауға, бағынысты бөлімшелердің алдына міндеттер қоюға, іс-

қимылдарды жоспарлауды, өзара іс-қимылды және қамтамасыз етуді ұйымдастыруға, сондай-ақ бағынысты бөлімшелерді іс-қимылға дайындауға, оларды табанды түрде басқаруға, жүктелген міндеттердің орындалуына табанды түрде қол жеткізуге міндетті.

Әскери бөлім командирі бөлімшелерді жеке және штаб арқылы, сондай-ақ оның орынбасарлары мен қызмет бастықтары арқылы басқарады. Қарамағындағыларға берілген өкім туралы ол штаб бастығына (ШБ) хабарлауға тиіс.

Әскери бөлім командирі әрқашан олардың бағынысты бөлімшелердің қайда екенін, не істеп жатқанын, олардың іс-қимылға әзірлік дәрежесін, материалдық-техникалық құралдардың бар-жоғын біліп, олардың күш-жігерін жүктелген міндеттерді орындауға бағыттауы керек. Тапсырманы орындаудың шешуші сәттерінде әскери бөлімнің командирі ең маңызды учаскеде (бөлімшелерде) болуы және іс-қимыл барысына жедел ықпал ету керек.

Дайындық кезеңінде және оларға жүктелген міндеттерді орындау барысында бөлімшелерді басқаруды қамтамасыз ететін негізгі орган *штаб* болып табылады. Штабтың барлық жұмысы әскери бөлім командирінің шешімдері мен нұсқауларына, сондай-ақ жоғары тұрған штабтардың бұйрықтарына негізделеді.

Штаб бөлімшелер мен басқару органдарының төтенше жағдайлар кезінде әрекет етуге дайындығы мен қабілетінің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді. Штабтың ең маңызды міндеті - жағдайды үнемі білу, оны терең және жан-жақты талдау. Бұл барлауды мұқият ұйымдастырумен, төтенше жағдайлардың даму уақытын және оның ықтимал салдарын нақты масштабта қадағалаумен, өз бөлімшелерінің шынайы жағдайын, жай-күйі мен мүмкіндіктерін, радиациялық, химиялық, биологиялық, өрт және басқа да жағдай түрлерін, жер бедерінің сипатын, метеорологиялық жағдайларды үздіксіз зерделеумен қамтамасыз етіледі. Іс-қимылдарды ұйымдастыру процесінде штаб қысқа мерзімде қажетті есептеулер жүргізеді, бөлімшелердің іс-қимылдарының ықтимал нәтижелерін болжайды, әскери бөлімнің командиріне оларды қолдану жөнінде ұсыныстар дайындайды. Олар іс-қимылдарды жоспарлаумен айналысады, тапсырмаларды орындаушыларға жеткізеді, әскери бөлім командиріне қойылған міндеттерді орындау барысында бөлімшелердің өзара іс-қимылын ұйымдастыруға көмектеседі.

Штаб бастығы штаб жұмысының негізгі ұйымдастырушысы болып табылады, әскери бөлім командирінің орынбасарларының, қызмет бастықтарының жұмысын жеке өзі үйлестіреді, алынған тапсырма мен жағдай туралы хабардар етеді, сондай-ақ әскери бөлім командиріне шешім қабылдау және бөлімшелерге алдын ала өкімдер дайындау үшін қажетті деректерді дайындау тәртібі мен мерзімдерін айқындайды.

ШБ әскери бөлім командирінің бірінші орынбасары болып табылады. Тек ол әскери бөлім командирінің атынан қарамағындағыларға бұйрықтар мен өкімдер беруге құқылы.

ШБ жағдайды үнемі білуге, оның мүмкін болатын өзгерістерін болжауға және әскери бөлім командиріне одан туындайтын қорытындылар мен шешім бойынша өз ұсыныстарын баяндауға дайын болуға міндетті

Басқару пункттері - бұл қолбасшылық, штаб және қызмет бастықтары орналасып жұмыс істейтін арнайы жабдықталған және дайындалған орындар. Лауазымды адамдар мен басқару құралдарынан басқа, БП құрамына қажетті мөлшерде қамтамасыз ету және қызмет көрсету бөлімшелері (жеке құрам) енгізіледі.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерінде *командалық және тылдық* басқару пункттері құрылады (6-қосымша).

Командалық пункт (КП) негізгі басқару пункті болып табылады, одан әскери бөлімнің командирі дайындық кезінде және іс-қимыл барысында бөлімшелерге басшылықты жүзеге асырады. Командалық пункте қолбасшылық, штабтың негізгі құрамы, сондай-ақ әскери бөлім командиріне тікелей бағынатын қызмет бастықтары орналасады және жұмыс істейді.

Бейбіт уақытта ТЖ жою жөніндегі іс-қимылдарға дайындық кезінде және міндеттерді орындау барысында, КП жедел азаматтық қорғаныстың әскери бөлімі қарамағында орналасқан командирлердің басқару пунктіне мүмкіндігінше жақын бөлімшелер орналасқан ауданда далалық лагерьде орналасады.

азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командалық пункті істен шыққан жағдайда бөлімшелерді басқару әскери бөлім бөлімшелерінің бірінің командалық бақылау пунктінен жүзеге асырылады. *Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің* қолбасшылығын өзіне алған Командир бұл туралы ҚР ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің аға командиріне, жедел қарамағында *азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері* бар командирге баяндайды, бағынысты және өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелерге (құралымдарға) және көршілерге хабарлайды.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командалық пункті істен шыққан жағдайда, бөлімшелерді басқару әскери бөлім бөлімшелерінің бірінің командалық бақылау пунктінен өтеді. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің қолбасшылығын өз қолына алған бөлімше командирі бұл туралы ҚР ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің аға командиріне, жедел түрде баяндайды, сондай-ақ ол туралы бағынысты және өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелерге (құралымдарға) және көршілерге хабарлайды.

Тылдық басқару пункті (ТБП) техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелерін басқаруға арналған. Тылдық басқару пункті құрамына әскери бөлім командирінің қарамағындағы қызметтері бар қару-жарақ және тыл жөніндегі орынбасарлары кіреді. Командалық пункт құрамына кірмеген штаб және қызмет офицерлері кіреді. Тылдық басқару пунктін әскери бөлім командирінің тыл жөніндегі орынбасары басқарады. ТБП, әдетте, техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелері орналасқан ауданда орналастырылады.

Командалық пункттің орналасу ауданын жоғары тұрған командир немесе әскери бөлімнің командирі, ТБП – әскери командирі бөлімнің немесе ШБ айқындайды.

Басқару пункттері аймақтың қорғаныс қасиеттерін ескере отырып орналастырылуы керек, соғыс уақытында мұқият бүркемелеулер жасалуы керек.

Командалық пунктті ауыстыру аға командирдің рұқсатымен, ал ТБП – азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирінің немесе ШБ рұқсатымен жүзеге асырылады.

Жағдай күрт өзгерген кезде КП және ТБП орнын ауыстыру азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің шешімімен жүзеге асырылады содан кейін аға командирге баяндалады.

КП орнын ауыстыруды, күзетуді және қорғауды ШБ, ТБП – әскери бөлім командирінің тыл жөніндегі орынбасары ұйымдастырады.

Басқару пункттерін ауыстыру бағынысты бөлімшелерді басқару бұзылмайтындай, қолдаушы және өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелермен (құралымдармен) және жоғары тұрған командирмен, штабпен немесе басқару пунктімен тұрақты байланыс қамтамасыз етілетіндей жүзеге асырылуға тиіс.

Басқару пункттерінде тәулік бойы кезекшілік ұйымдастырылады және жүзеге асырылады. Командалық пунктте жедел кезекші (5 – қосымша), ТБП-де кезекші тағайындалады.

Әскери бөлімнің ШБ жаңа аудандарында БП орналастыру туралы аға командирдің басқару органына баяндайды және бағынысты өзара іс қимыл жасайтын штабтар мен құралымдарды хабардар етеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері күштерінің бір бөлігімен тапсырмаларды негізгі күштерден едәуір қашықтықта орындау кезінде штабтан байланыс құралдары бар әскери бөлім командирінің орынбасары басқаратын жедел топ бөлінуі мүмкін.

Сонымен қатар, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарына тікелей басшылық жасау үшін апатты аймақтарда және тапсырмаларды орындаудың аса маңызды бағыттары мен учаскелерінде командалық пункттің элементі ретінде жылжымалы басқару пункті (ҰБП) құрылады. Ол жұмыс орындары мен байланыс құралдарының жеткілікті саны бар командалық-штабтық (штабтық) көліктерде орналастырылады.

Үздіксіз басқаруды қамтамасыз ету мақсатында командалық пунктте жұмыс істейтін жеке құрам екі ауысымға бөлінеді. Ауысым кезекшілігінің құрамы мен тәртібін ШБ анықтайды. Бірақ ең қиын кезеңдерде командалық пункт есептеулері, тәжірибе көрсеткендей толық құрамда жұмыс істейді. Мұндай жағдайларда жеке құрамның кезекті қысқа демалысы қалыптасқан жағдайды ескере отырып, ШБ шешімі бойынша ұйымдастырылады.

Командалық пунктпен бағынысты, берілген және өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелермен (құрамалармен) байланыс ұйымдастырылады. Тылдық басқару пунктімен әскери бөлімнің командалық пунктімен және техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелерімен байланыс ұйымдастырылады.

Байланыс құралдарының резерві, автокөлік және бөлімшелерді басқаруды қамтамасыз етуге қатыспайтын басқа да күштер мен құралдар, сондай-ақ өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелердің (құралымдардың) басқару пункттері азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің немесе әскери бөлімнің ШБ көрсеткен қашықтықтағы КП (ТБП) бөлек орналастырылады.

Басқару пункттері орналасқан аудандарда қатаң өткізу режимі, жеке құрам мен көлік қозғалысының тәртібі белгіленеді.

Басқару құралдары (байланыс құралдары және автоматтандырылған басқару жүйелері) - оның тиімділігін арттыру мақсатында бөлімшелерді басқару процесінде пайдаланылатын әртүрлі машиналар, аспаптар, құрылғылар мен қондырғылар кешені. Материалдық негіз бола отырып, олар әскери бөлім командирінің, басқа да лауазымды тұлғалардың жұмысын жеңілдетеді және жеделдетеді, оларға осы жағдайларды алуға және өңдеуге, бөлімшелерге басшылық ету үшін қажетті деректер мен есептерді дайындауға, құжаттарды әзірлеуге, бағыныстыларға тапсырмаларды, өзара іс-қимыл мен қамтамасыз ету тәртібін жеткізуге, олардың қойылған міндеттердің орындалуын бақылауға, басқаруға байланысты басқа да мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін бөлімшелер. Бөлімшелерді басқару үшін байланыс және бақылау құралдары, арнайы машиналар, оның ішінде командалық-штабтық машиналар (КШМ), АБЖ пайдаланылады.

Байланыс құралдары жағдай туралы деректерді уақтылы беруге, бұйрықтар мен өкімдерді бағыныстыларға дәл жеткізуге, тапсырмалардың орындалу барысы туралы хабарламалар алуға, өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелер (құрылымдар) арасында ақпарат алмасуға мүмкіндік береді.

Байланыс бөлімшелерді басқарудың негізгі құралы болып саналады. Барлық дәрежелі командирлерде (бастықтарда) және штабта әрқашан бағыныштылармен, берілген және өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелермен (құралымдармен), көршілермен және жоғары басқару буынымен тұрақты байланыста болуға мүмкіндік беретін байланыс құралдары болуы тиіс.

Бөлімшелерді басқару процесінде радио, сымды, жылжымалы және сигналдық байланыс құралдары қолданылады. Тактикалық масштабтағы қысқа толқынды және ультра қысқа толқынды радиостанциялар орнында да, қозғалыста да байланыс орнатады. Сымды байланыс құралдары авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде және орнында орналасу кезінде кеңінен қолданылады. Жылжымалы байланыс құралдары – бұл, ең алдымен өтімділігі жоғары автомобильдерде, азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің барлық іс-қимылдарында, соның ішінде қозғалу және орнында орналасу кезінде қолданылады. Сигналдық құралдар немесе сигналдық көрнекі және дыбыстық байланыс құралдары – сигналдық патрондар, түрлі-түсті түгіндер, сигналдық шамдар мен жалаулар - қысқа командаларды беру, хабарлау, жеткізу, белгілеу үшін қолданылады.

Байланыс құралдары басқару процесінде байланыстың сенімділігін (қажетті уақыт ішінде ақаусыз, тұрақты жұмыс), оның уақытылығын (хабарламаларды беру және жеткізу немесе белгіленген уақытта келіссөздер

жүргізу), кез келген жағдай жағдайында сенімділігін (берілген хабарламаларды берілген дәлдікпен қабылдау) қамтамасыз ету үшін кешенді түрде пайдаланылуы тиіс.

Байланыстың ұйымдастырылуы мен жай-күйі үшін жауапкершілік әскери бөлімнің ШБ жүктеледі. Тікелей байланыс ұйымдастырушысы әскери бөлімнің байланыс бастығы болып табылады.

Бақылау құралдары әскери бөлімнің командиріне және басқару буынының басқа да лауазымды адамдарына төтенше жағдайлар көздеріне әсер ететін факторлардың зақымдану дәрежесі, зақымдануы және әсерінің басқа да зардаптары туралы бөлімшелердің жағдайы мен іс-әрекеттері туралы, жергілікті жер, ауа райы, қойылған міндеттерді дайындау кезінде және орындау кезінде тікелей жергілікті жердегі жағдайдың басқа да жағдайлары туралы деректерді алуға мүмкіндік береді. Олар визуалды бақылау немесе техникалық құралдардың көмегімен бақылау негізінде қалыптасқан жағдай туралы тез түсінік алуға мүмкіндік береді.

Көрнекі бақылау үшін әртүрлі оптикалық құрылғылар қолданылады-бинокльдер, перископтар, стереотүтектер; түнде және көру мүмкіндігі шектеулі жағдайларда-түнгі көру аспаптары және басқа да оптикалық-электрондық құралдар, сондай – ақ жарықтандыру құралдары-көру мүмкіндігі шектеулі жағдайларда көзбен көру үшін жеткілікті жарық түсіретін жарықтандыру патрондары.

Басқару құралдарына командирге мүмкіндік беретін заманауи техникалық құралдармен жабдықталған командалық-штабтық және басқа да арнайы машиналар жатады, іс-шаралар барысында машиналардан кетудің қажеті жоқ немесе мүмкіндігі болмаған кезде, олардың функционалдық міндеттерін тікелей жұмыс орындарынан орындау.

АБЖ азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдері күштерінің іс-қимылдарға дайындығын арттыруға, оларды даярлау кезеңінде және міндеттерді орындау барысында оларға басшылықтың жеделдігі мен сенімділігін арттыруға мүмкіндік береді, нақты іс-қимылдарға аз күш, қаражат және уақыт жұмсай отырып, бөлімшелердің мүмкіндіктерін барынша толық пайдалануға ықпал етеді. Қабылданған шешімдердің маңыздылығы уақыт факторы және есептік негізділігі күрт артқан жағдайда АБЖ барлық деңгейлерде кеңінен енгізу азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерінің күштерін басқаруды жетілдірудің басты бағыты болды.

АБЖ-ға электрондық есептеу техникасы, онымен біріктірілген әртүрлі мақсаттағы жоғары өнімді техникалық құрылғылар, жылдам әрекет ететін байланыс құралдары жатады.

Қазірдің өзінде АБЖ дамуының қол жеткізілген деңгейі ақпаратты жинау, өңдеу, көрсету және сақтау, есептеулер жүргізу, ТЖ ықтимал дамуын болжау, қауіптің әртүрлі түрлері туралы хабарлау сигналдарын және ақпаратты жоғары тұрған штабқа, қарамағындағыларға, көршілерге және басқа да бірқатар тапсырмаларды беру сияқты міндеттерді шешуге мүмкіндік береді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің АБЖ мақсаты бойынша қолдануға үнемі дайын болуы, кешенді және басқа басқару құралдарымен, негізінен байланыс құралдарымен бірге қолданылуы керек.

2.3. Бөлімшелерді басқару кезіндегі әскери бөлім командирінің және штабтың жұмыс негіздері

Қойылған міндеттерді орындау кезінде азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін басқару, іс-қимылдарға дайындық кезінде және қойылған міндеттерді орындау барысында әртүрлі нысандарда және әртүрлі көлемде бірнеше рет қайталанатын процесс болып табылады.

Әскери бөлім командирі мен штабтың бөлімшелерді басқару жөніндегі жұмыс әдістері қалыптасқан жағдайда қойылған міндеттердің сипатына және уақыттың болуына байланысты.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдеріндегі іс қимылдарға дайындық тапсырма алудан басталады.

Оған мыналар кіреді:

іс-қимылдарды ұйымдастыру (шешім қабылдау, бөлімшелерге тапсырмалар қою, іс-қимылдарды жоспарлау, төңіректі алдын ала барлау жасау, өзара іс-қимылды ұйымдастыру, басқару және қамтамасыз ету);

тапсырмаларды орындауға әскери бөлімді дайындау;

әскери бөлімді сапқа тұрғызу;

әскери бөлім командирінің, оның орынбасарларының, штабтың, бағынысты бөлімшелердегі қызмет бастықтарының практикалық жұмысы және басқа да іс-шаралар.

Іс-әрекеттерді дайындау және орындау кезінде дәйекті және параллель жұмыс әдістері, сондай-ақ олардың үйлесімі қолданылуы мүмкін.

Тізбектелген жұмыс әдісі іс-әрекетке дайындалуға жеткілікті уақыт болған кезде қолданылады және аға командирдің бұйрығы немесе өкімі негізінде жүзеге асырылады. Бұл ретте іс-шараларды ұйымдастыру жұмыстары алдымен әскери бөлімде, содан кейін бағынысты бөлімшелерде кезекпен жүргізіледі. Бұл әдіс, әдетте, алдағы әрекеттерге алдын ала дайындық кезінде қолданылады.

Бұйрықты (өкімді) алғаннан кейін, әскери бөлім командирі:

тапсырманы түсінеді;

берілген тапсырманы орындау үшін бөлімшелерді дайындау үшін дереу жүргізілуі қажет іс-шараларды анықтайды;

уақыт есептеулерін жасайды (бекітеді);

жеке өзі немесе ШБ арқылы өзінің орынбасарларын, қызмет бастықтарын, бөлімше командирлерін алдағы іс-қимылдар туралы бағдарлайды;

барлауды ұйымдастыру, жергілікті төңіректе жұмыс істеу уақыты мен тәртібі және шешім қабылдау үшін қажетті деректерді дайындау бойынша нұсқаулар береді;

жағдайды бағалайды;

шешім қабылдайды, оны аға командирге баяндайды;

жергілікті төңірекке барлау жүргізеді;

бұйрық береді;

өзара іс-қимылды ұйымдастырады және іс-қимылды қамтамасыз ету және басқаруды ұйымдастыру жөнінде нұсқаулықтар береді;

бөлімшелердің іс қимылға тікелей дайындығына басшылық жасайды және белгіленген уақытта аға командирге әскери бөлімнің міндеттерді орындауға дайындығы туралы баяндайды.

Параллельді жұмыс әдісі іс-әрекеттерге дайындық уақыты шектеулі болғанда қолданылады. Бұл ретте төменгі деңгейдегі іс-шараларды ұйымдастыру аға командир іс-қимыл жоспарын анықтағаннан кейін бірден басталады және оған алдын ала берілген бұйрықтар негізінде параллельді түрде жүзеге асырылады. Бұл әдіс негізгі болып табылады (қосымша. 4).

Алдын ала бұйрық бойынша әскери бөлім командирінің іс-шараларды ұйымдастырудағы жұмысы бастапқыда тізбектелген жұмыс әдісімен бірдей реттілікпен жүзеге асырылады. Содан кейін әскери бөлімнің командирі іс-қимылдың түпкі ойын анықтайды, оны аға командирге баяндайды және өзінің орынбасарлары мен қызмет командирлеріне хабарлайды, бөлімше командирлеріне алдын ала өкімдер береді, өзара іс-қимылды қамтамасыз етуді және басқаруды ұйымдастыру жөнінде нұсқаулықтар береді.

Бұйрық немесе өкім алғаннан кейін әскери бөлімнің командирі карта (схема, жоспар) бойынша шешім қабылдауды аяқтайды, бұйрық береді, барлау жүргізеді, бөлімшелерге шешім мен міндеттерді нақтылайды, өзара іс-қимылды ұйымдастырады, іс-қимылды қамтамасыз етуді, басқару мен бақылауды ұйымдастырудың негізгі мәселелері бойынша нұсқаулықтар береді, содан кейін бөлімшелердің іс-әрекетке тікелей дайындығына басшылық жасайды және белгіленген уақытта аға командирге қойылған міндеттерді орындауға дайындығы туралы баяндайды.

Уақыт өте шектеулі болған жағдайда іс-қимылдарды ұйымдастыру карта (схема, жоспар) бойынша немесе жергілікті жердің макеті бойынша жүзеге асырылуы мүмкін. Бірақ бұл жағдайда да әскери бөлім командирі белгіленген төңіректе барлау жүргізу, өз шешімін, бөлімшелердің міндеттерін нақтылау және жергілікті жерде өзара іс-қимылды ұйымдастыру үшін мүмкіндік іздеуі керек.

Жағдай мен уақыттың болуына байланысты әскери бөлім командирінің іс-қимылдарды ұйымдастыру бойынша жұмысының реттілігі басқа болуы мүмкін. Алайда, барлық жағдайларда, әдіске қарамастан, әскери бөлім командирі және штаб үздіксіз басқаруды, уақтылы шешім қабылдауды және тапсырмаларды қоюды қамтамасыз ету, бағынысты бөлімшелерге тапсырманы орындауға

дайындалу үшін уақыттың шамамен 2/3 бөлігін қамтамасыз ету үшін іс-қимылдарды ұйымдастыру жұмыстарын жүргізу керек.

Тапсырманы айқындап, әскери бөлім командирі түсінуі керек:

алдағы іс-шаралардың мақсатын;

аға командирдің жоспарын;

әскери бөлімнің күштер топтамасындағы міндеті, орны және бейбіт және соғыс уақытындағы төтенше жағдайларда авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезіндегі рөлін;

көршілердің міндеттері, өзара әрекеттесу тәртібін;

әскери бөлімнің тапсырманы орындауға дайындық мерзімін.

Тапсырманы айқындап, ол бөлімшелерге қойылған міндеттерді орындауға дайындау үшін дереу жүргізілуі керек іс-шараларды анықтайды.

Дереу жасалуы керек іс-шаралар мынадай болуы мүмкін:

жағдайды неғұрлым толық және жан-жақты бағалауға мүмкіндік беретін қосымша мәліметтер алу (іздеу) ;

бөлімшелерді алдағы міндеттерді орындауға тезірек дайындау бойынша қосымша жұмыстар жүргізу;

қосымша бағыттарды немесе байланыс желілерін белгілеу;

штатта жоқ, бірақ авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу үшін қажетті техника мен қару-жарақ алу немесе оларға сұрау салу.

Уақытты есептеуді азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирі немесе Штаб бастығы жүргізеді .

Ол қажетті уақытты анықтауды қамтиды:

іс-шаралар жоспарын әзірлеу;

шешім қабылдауға;

тапсырмаларды орнату үшін;

өзара іс-қимылды, басқаруды және қолдауды ұйымдастыруға;

бағынысты командирлер мен бастықтардың тікелей бағынысты бөлімшелерді әрекетке дайындаудағы жұмысы үшін.

Уақыт аралығы тапсырманы алған сәттен бастап әрекетке дайын уақытқа дейін алынады.

Жағдайды бағалау мыналарды қамтиды:

алдағы іс-қимыл аудандары мен зақымдану ошақтарын бағалау;

өз бөлімшелерін бағалау;

ауа-райының жағдайы, жыл мезгілі, күн және тапсырманы орындауға әсер ететін басқа факторларды.

Алдағы іс-қимыл ауданын бағалау кезінде жергілікті жердің сипаты, оның ТЖ көздеріне әсер ететін факторлардың әсерінен өзгеруі, гидрометеорологиялық және климаттық жағдайлар және олардың бөлімшелердің алдағы іс-әрекеттеріне әсері зерттеледі.

Зақымдану ошақтарын бағалау кезінде мыналар зерделенеді және талданады: соққылар жасалған аудандар (объектілер); жау қолданған қарудың түрі, ошақта және жылжыту жолдарында қирау, өрт және зақымдану сипаты;

радиоактивті, химиялық, биологиялық ластанудың болуы; алдағы жұмыстардың түрлері және олардың болжамды көлемі.

Өз бөлімшелерін бағалау кезінде олардың құрамы, жай-күйі мен қамтамасыз етілуі, мүмкіндіктері мен іс-әрекетке дайындығы талданады.

Ауа-райының жай-күйін, жыл мезгілін және тәулікті бағалау кезінде олардың азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің іс-әрекеттеріне әсері зерделенеді. Жағдайдың әр элементі бойынша қорытынды жасалады.

Жағдайды бағалау сізге тапсырманы орындаудың ең қолайлы тәсілдерін таңдауға, жалпы азаматтық қорғаныс бөлімшелері мен әскери бөлімдерінің күш-жігерін неге бағыттау керектігін, тапсырманы қалай жақсы дайындауға және орындауға болатындығын анықтауға мүмкіндік береді.

Жағдай элементтері бір-бірімен байланысты және көбінесе тапсырманың орындалуына қарама-қайшы әсер етеді. Сонымен қатар, олардың жетістікке жетуіне әсері бойынша олар тең емес. Мысалы, бір жағдайда күштердің әрекеттеріне шешуші әсер уақыт, екіншісінде – жер бедері, үшіншісінде- азаматтық қорғаныс бөлімшелері мен әскери бөлімдерінің жағдайы мен қамтамасыз етілуі болады. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирінен жағдайды терең түсіну және осы жағдайларда неғұрлым орынды шешім қабылдауды қамтамасыз ететін оның элементтерін бөліп көрсету мүмкіндігі талап етіледі.

Іс-қимылдарға дайындалуға жеткілікті уақыт болған кезде азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирі жағдайдың әрбір элементін дәйекті және егжей-тегжейлі талдай алады, алынған тұжырымдарды тапсырманы түсінуден және өзара тұжырымдармен салыстыра алады және нәтижесінде бағынысты күштердің орынды қолданылуға ең маңыздысын анықтай алады, бұл ретте жұмыс учаскелерін (объектілерін), өз күштерін бағалау, көршілерді рельефтің сипатын, ауа-райының жай-күйін және басқа жағдайларды ескере отырып бірден жасауға болады.

Егер іс-қимылдарға дайындық мерзімі шектеулі болса, сондай-ақ іс-қимыл барысында шешім қабылдау немесе нақтылау кезінде әскери бөлімдердің командирі ең алдымен жағдайдың негізгі, айқындаушы элементін барынша толықтығымен бағалауға және шешім тармақтары мен алынған қорытындыларды ескере отырып, оның қалған элементтеріне қажетті шамада бағалау жүргізуге тиіс.

Командир тапсырманы айқындап, жағдайды бағалаудан қорытындылар шығарып, сондай-ақ жүргізілген есептеулер негізінде шешім қабылдайды.

Шешімде командир мыналарды анықтайды:

іс-әрекеттің түпкі ойын;

бағынысты және берілген бөлімшелерге (құрылымдарға) тапсырмалар беру;

өзара әрекеттесудің негізгі мәселелері;

басқаруды ұйымдастыру.

Сонымен қатар, шешімде қамтамасыз ету түрлері бойынша міндеттер анықталуы мүмкін.

Шешімнің негізі іс-әрекеттің түпкі ойы болып табылады, онда анықталатын:

негізгі күш-жігерді шоғырландыру аудандары (учаскелері, объектілері);
тапсырманы орындау реттілігі (кезеңдері) және тәсілдері;
әскери бөлімді құру тәртібі;
күштер мен күшейту құралдарын бөлу;
эшелондағы ауысымдардың саны мен құрамы.

Шешім картада (схемада, жоспарда) қысқаша түсіндірме жазбамен ресімделеді. Карта (схема, жоспар) бойынша қабылданған шешімді командир жергілікті жерде нақтылауға міндетті. Осы мақсатта жергілікті жерді тексеру қарау, тексерілу ұйымдастырылады.

Оны өткізу үшін ШБ азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирінің нұсқаулары негізінде мыналарды айқындайды:

жергілікті жерді нақтылап тапсырмалар мен уақытты анықтау;

жергілікті жерді нақтылау топтарының немесе жергілікті жерді нақтылауға қатысатын адамдардың құрамы, оларды көлікпен және байланыс құралдарымен қамтамасыз ету;

қозғалыс бағыты және жұмыс нүктелері, олардың әрқайсысында пысықталуы тиіс мәселелер;

жергілікті жерді нақтылау топтарының қозғалыс маршруттарында барлау жұмыстарын ұйымдастыру, оларды күзету.

Осы мәселелердің барлығы ШБ қол қоятын және әскери бөлім командирі бекітетін жергілікті жерді нақтылау жоспарында көрініс табады.

Жергілікті жерді нақтылау барысында әскери бөлім командирі зерттейді және нақтылайды:

іс-қимыл ауданына ұсыну маршруттары және бастапқы шеб (пункт);

ұсыну маршруттарын дайындау бойынша жұмыстарды жүргізудің сипаты мен тәртібі;

қозғалыс маршруттарында және жұмыс учаскелерінде (объектілерінде) қирау, зақымдану, үйінділер мен өрттердің сипаты;

аумақты жұқтырудың (ластанудың) болуы және сипаты;

бөлімшелердің міндеттері;

өзара әрекеттесу мәселелері;

радиациялық және химиялық қауіпті объектілерде қорғау құралдарының, газсыздандырғыш, дезактивациялаушы заттардың, өрттерді сөндіруге, бөлімшелерді арнайы өңдеуге және құрылыстарды, жергілікті учаскелерді газсыздандыруға (дезактивациялауға) арналған судың болуы;

аға командирдің басқару пункттерін, сондай-ақ әскери бөлімнің басқару пункттерін, берілген және өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелер мен құралымдарды орналастыру орындары;

арнаулы өңдеу пункттерін (АӨП) және медициналық бөлімшелерді өрістету, өткелдерді бағыттау орындары;

қорғаныс ғимараты мен қарапайым баспана салу, жолдар мен жол құрылыстарын қалпына келтіру үшін жергілікті құрылыс материалдарының болуы.

Жергілікті жерді нақтылау аяқталғаннан кейін әскери бөлімнің командирі шешімді нақтылайды, жоспарланатын құжаттарға қажетті толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы нұсқаулар береді.

Жергілікті жерді нақтылау қабылданған шешімді нақтылау және бағынысты бөлімшелерге міндеттерді қою (нақтылау) мақсатында азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдеріне қойылған міндеттерді орындау барысында да жүргізілуі мүмкін.

Әскери бөлім командирінің шешімі және оның нұсқаулары негізінде штаб, әскери бөлім командирінің орынбасарларымен және қызмет бастықтарымен бірлесіп азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің іс-қимыл жоспарын әзірлейді, онда:

қорытындылардан жағдайды бағалау;
іс-әрекеттің мақсаты мен түпкі ойы;
күтілетін жұмыс көлемі, тартылатын күштер мен құралдардың құрамы, бөлінген ресурс және материалдық құралдардың шығысы;
бағынысты бөлімшелердің міндеттері;
іс-қимыл нұсқалары және әр нұсқада жұмысты ұйымдастыру;
күштер мен құралдармен жоспарланған маневрі;
өзара іс-қимылды қамтамасыз етудің барлық түрлерін, басқаруды және басқа да мәселелерді ұйымдастыру.

Жоспардың негізі оның картада (жоспарда) немесе жұмыс кестелерін қоса бере отырып, мәтінде әзірленетін жалпы бөлігі болып табылады. Бұдан басқа, іс-қимыл жоспарының құрамдас бөліктері ретінде барлау, радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау, байланыс, инженерлік, техникалық, тылдық және моральдық-психологиялық қамтамасыз ету, коменданттық қызмет жоспарлары және басқа да құжаттар әзірленеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөліміндегі қамтамасыз ету түрлері бойынша жоспарлар тиісті қызметтер бастықтарының жұмыс карталарында (схемаларында, объектілер жоспарларында) пысықталуы мүмкін.

Жоспарлау кезінде күштер мен құралдардың іс-әрекеттері авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарының басынан аяғына дейін әзірленеді. Тапсырма орындалған сайын іс-шаралар жоспары мен жұмыс кестелері қажет болған жағдайда жаңартылады, әдетте әр күннің соңында немесе жұмыстың белгілі бір кезеңі аяқталғаннан кейін. Бұл ретте тартылатын күштер мен құралдардың құрамы, олардың әрекет ету әдістері, негізгі күштерді шоғырландыру қажет объектілер (міндеттер), күштер мен құралдарды маневрлеу тәртібі мен мерзімі, төтенше жағдайлар ошақтарындағы (аймақтарындағы) бөлімшелердің іс-қимылдарының нақтылануын қамтамасыз ету.

Тапсырмалар бағынысты бөлімшелерге әскери бөлім командирінің жеке өзі немесе штаб арқылы, сондай-ақ оның орынбасарлары мен қызмет

бастықтары арқылы шығаратын бұйрықтары мен нұсқауларымен жеткізіледі. Тапсырмаларды бағыныстыларға жеткізу жауапкершілігі штабқа, әскери бөлімдер командирлерінің орынбасарларына және қызмет бастықтарына жүктеледі. Бұйрықтар мен өкімдер қысқаша айтылады, бірақ түсінікті болу есебінен. Олардың мазмұны әртүрлі түсіндірулерге жол бермеуі керек. Олар тек бағыныштыларға әрекеттерді ұйымдастыруға қажетті деректерді қамтуы керек. Әскери бөлім командирінің ауызша берген барлық бұйрықтары мен өкімдерін штаб жазбаша түрде ресімдейді. Бағынысты бөлімшелерге міндеттер тәулік ішінде олардың учаскелерінде авариялық-құтқару жұмыстарымен кезек күттірмейтін жұмыстардың барлық кешенінің орындалуы қамтамасыз етілетіндей есеппен қойылады. Жағдай күрт өзгерген кезде бағынышты бөлімшелерге тапсырмалар нақтыланады немесе қысқа мерзімде жаңалары қойылады. Бірінші кезекте тапсырмалар негізгі міндеттерді шешетін, басқалардан бұрын әрекет ете бастайтын немесе іс-әрекетке дайындалуға көп уақыт кететін бөлімшелерге қойылады. Бұйрықтар мен өкімдерді, оның ішінде техникалық байланыс құралдары бойынша берілген өкімдерді алу дереу расталады.

Бұйрықта көрсетілетіндер:

1. Жағдайды бағалаудан қысқаша қортындылар.
2. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің міндеттері
3. Аға командирдің күшімен әскери бөлімнің мүддесі үшін орындалатын тапсырмалар, сондай-ақ көршілердің тапсырмалары.

4. Іс-әрекеттің түпкі ойы.

5. "БҰЙЫРАМЫН" деген сөзден кейін тапсырмалар қойылады:

бірінші эшелон (бірінші ауысым) бөлімшелеріне – күшейту құралдары; жұмыс учаскелері (объектілері); авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу түрлері, көлемі мен мерзімдері; зардап шеккендерді медициналық құралымдарға және бөлімшелерге эвакуациялау тәртібі және оларды орналастыру орындары; жұмыстардың басталу уақыты және екінші эшелон (резерв) бөлімшелерінің ауысу тәртібі; аудан (пункт) жұмыс учаскесіне (объектісіне) жақын шоғырлану (жинау); тапсырманы орындағаннан кейін шоғырлану ауданы және қандай іс-әрекеттерге дайын болу; зақымдану ошағына және жұмыс учаскелеріне (объектілеріне) қозғалыс маршруттары; зақымдану ошағына (учаскелерге, жұмыс объектілеріне) бастапқы шептен (пункттен) және енгізу шептерінен өту уақыты;

екінші эшелонның (екінші ауысымның) бөлімшелеріне – күшейту құралдары; міндеттерді орындауға дайындық уақыты; зақымдану ошағына (учаскелерге, жұмыс объектілеріне) жақын шоғырлану ауданы; зақымдану ошағына және жұмыс учаскелеріне (объектілеріне) жылжу бағыты мен тәртібі; бастапқы шептен (пункттен) өту уақыты; тапсырманы орындағаннан кейін және қайсысына шоғырлану ауданы іс-әрекеттерге дайын болу;

дербес міндеттерді орындайтын берілген бөлімшелер мен құралымдарға - жұмыс учаскелері (объектілері), негізгі күш-жігердің міндеттері мен шоғырлану орындары; зақымдану көзіне және жұмыс орындарына

(объектілеріне) бару жолдары мен тәртібі; бастапқы шептен (пункттен) өту және қойылған міндеттерді орындауды бастау уақыты; міндеттерді орындағаннан кейінгі іс-қимыл тәртібі;

резервке - құрамы, зақымдану ошағына (учаскеге, жұмыс объектілеріне) жақын шоғырлану ауданы және ұсыну тәртібі; бастапқы сызықтан (нүктеден) өту уақыты және көрсетілген аумақтағы шоғырлану; қандайда бір әрекеттерге дайын болу керек.

6. Медициналық бөлімшелердің (медициналық пункттердің) және емдеу мекемелерінің орналасқан жері, зардап шеккендерді эвакуациялау жолдары мен тәртібі.

7. Бөлімшелердің міндеттерді орындауға дайындық уақыты.

8. Басқару пункттерін орналастыру орындары мен уақыты және оларды ауыстыру бағыттары.

Өкімде әдетте мыналарды көрсетеді:

жағдайды бағалаудан қысқаша қорытындылары;

бөлімшенің міндеттері;

аға командирдің күшімен бөлімше мүддесінде орындалатын жұмыстар; әрекетке дайындық уақыты.

Қажет болса, бөлімшелердің, көршілердің және басқа деректердің міндеттері көрсетілуі мүмкін.

Бастапқы өкімде мыналар көрсетіледі:

Белгілі бір жағдай туралы мәліметтер;

орындауға дайын болу керек болжамды тапсырма;

іс-әрекетке дайындық уақыты; тапсырманы орындауға дайындық бойынша негізгі іс-шаралар;

тапсырмаларды жеткізу уақыты мен тәсілдері және басқа да деректер.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдеріндегі **өзара іс-қимыл** штаттық, берілген бөлімшелер мен құралымдар арасында міндеттері мен оларды орындау тәсілдері, шептері, объектілері мен уақыты бойынша ұйымдастырылады.

Өзара іс-қимылды ұйымдастыру кезінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі міндетті:

бөлімшелер мен құрылымдардың күш-жігерін үйлестіру;

барлық командирлердің (бастықтардың) іс-әрекеттің жалпы мақсатын, міндеттерін және оларды орындау тәсілдерін біртұтас түсінуіне қол жеткізу;

ТЖ аймағындағы жағдайдың сипатына қарай штаттық және берілген бөлімшелердің (құралымдардың) іс-қимылдарын белгілеу және келісу, сондай-ақ хабарлау, басқару және өзара іс-қимыл сигналдарын көрсету.

Шектеулі уақыт жағдайында өзара іс-қимылды ұйымдастыру азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің нұсқау әдісімен, ал жеткілікті уақыт жағдайында – міндеттер, оларды орындау тәсілдері, шептер (объектілер) мен уақыт бойынша күштер мен құралдардың іс-әрекеттерінің дәйекті сызбасы бар штаттық және берілген бөлімдер (құрылымдар) командирлерінің баяндамалары әдісімен.

Өзара іс-қимылды ұйымдастыра отырып азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі:

іс-қимыл ауданына өту тәртібі;

бөлімшелердің (құралымдардың) бастапқы шептен (пункттен) өту уақыты; қозғалыс маршруттарындағы өрт, жұқтыру, үйінділер және басқа да кедергілер аймақтарын еңсеру тәртібі;

азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-қимыл ауданындағы аға командирдің күшімен шешілетін міндеттер;

аға командирдің, бағынысты, берілген және өзара іс-қимыл жасайтын бөлімшелердің (құралымдардың) БП орналасқан жері;

байланысты ұйымдастыру және ақпарат беру тәртібі;

жағдай күрт өзгерген кездегі іс-қимыл тәртібі; басқару сигналдары, өзара іс-қимыл, хабарлау және олар бойынша іс-қимыл тәртібі.

Бағынысты бөлімшелердегі командирдің, оның орынбасарларының, штабтың, азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің қызметтер бастықтарының **практикалық жұмысы** олардың іс-қимылдарға уақтылы және толық дайындығы мақсатында жүргізіледі.

Бірінші кезекте тексерілетіндер:

басқару жүйесінің дайындығы;

бөлімшелердің бұйрықтар мен өкімдерді уақтылы алуы;

қойылған міндеттерді білу және дұрыс түсіну;

бағыныштылар қабылдаған шешімдердің іс-қимыл жоспарына және қойылған міндеттерге сәйкестігі;

бөлімшелердің іс-әрекетке дайындық жөніндегі іс-шараларды уақтылы және сапалы орындауы және олардың міндеттерді орындауға дайындығы;

өзара іс-қимылды және басқаруды ұйымдастыру, бөлімшелердің іс-қимылын қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды жүргізу;

қарамағындағыларды барлық қажетті заттармен қамтамасыз етуге көмек көрсету;

анықталған кемшіліктерді жою.

Басқаруды ұйымдастыру кезінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі анықтайды:

басқару пункттерін орналастыру орындары мен уақытын, оларды ауыстыру тәртібі, басқару пункттері бойынша негізгі лауазымды тұлғалардың есебін;

басқару пункттерін бұзған жағдайда оны қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды.

Авариялық-құтқару жұмыстарымен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау кезінде және жүргізу барысында басқару органдарының жұмысын ұйымдастыру мен режимін қамтамасыз ету, басқару пункттерін табанды болуын, оларды күзету, дәлдігі жоғары қарудан қорғау жөніндегі іс-шараларды, басқару пункттерін өрістету мерзімдерін әскери бөлімнің ШБ анықтайды

Бақылауға арналған сұрақтар

1. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін басқару дегеніміз не?

2. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін басқару қандай іс-шараларды қамтиды?
3. Азаматтық қорғаныс бөлімшелерін басқару нені қамтамасыз етуі керек?
4. Басқарудың негізгі талаптары мен олардың мәнін атаңыз.
5. Басқарудың негізгі принциптеріне не жатады?
6. Басқару жүйесі қандай элементтерді қамтиды?
7. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін іс-әрекетке дайындау неден басталады және нені қамтиды?
8. Басқару әдістерінің мәні неде?
9. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирі бөлімшелерге міндеттер қою кезінде бұйрықта не көрсетеді?

3. ТАРАУ. АВАРИЯЛЫҚ-ҚҰТҚАРУ ЖҰМЫСТАРЫ МЕН КЕЗЕК КҮТТІРМЕЙТІН ЖҰМЫСТАРДЫ ЖҮРГІЗУ КЕЗІНДЕ АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІНІҢ ІС-ҚИМЫЛДАРЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ДАЯРЛАУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ

3.1. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау негіздері

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін төтенше жағдай аймағында зардап шеккен халықты авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды және олардың өмірін қамтамасыз ету іс-шараларын жүргізуге дайындау әзірленген іс-шаралар жоспарларына сәйкес алдын ала жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирінің практикалық жұмысы, сондай-ақ авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайындық кезінде тұрақты орналасу пункттерінде (ТОП) жүргізілетін бағынысты бөлімшелердегі штаб пен қызмет бастықтарының іс-шаралары мыналарды қамтиды:

жауынгерлік есептің құрамына кіретін жеке құрамды (іссапарлар мен демалыстардағы адамдардан басқа) жинау;

оқу-жаттығу аудандарындағы бөлімшелерді ТОП қайтару;

алдын ала жоспарланған іс-шараларды нақтылау және оларды нақты ТЖ сәйкес орындауды ұйымдастыру;

штабтарды күшейтілген жұмыс режиміне ауыстыру, азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері басшылығының тәулік бойы кезекшілігін ұйымдастыру;

орынбасарларға, қызмет бастықтарына және бөлімше командирлеріне міндеттерді нақтылау;

автомобиль және басқа да машиналарды, жабдықтар мен құрылғыларды шығаруға және пайдалануға дайындау;

қойылған міндеттерді орындау үшін қажетті көлемде материалдық құралдар қорларын көлік құралдарына тиеу, бұл ретте жұмылдыруға арналған қорлар (егер жұмылдыру бар болса) жүктелмейді және сақтау пункттерінен әкетілмейді;

жеке құрамды қажетті жабдықтармен, құрылғылармен, медициналық және қорғау құралдарымен жабдықтау;

төтенше жағдай көзіне (аймағына) көшуге дайын күштер мен құралдарды дайындау;

алдағы іс-қимылдарды қамтамасыз етуді және басқаруды ұйымдастыру;

ҚР субъектілерінің атқарушы билік органдарымен, жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен және осы аумақта орналасқан және ТЖ жоюға тартылатын әскерлермен өзара іс-қимылды ұйымдастыру;

төтенше жағдай аймағына көшу тәртібі мен бағыттарын, аумағында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу жоспарланған қалалар мен объектілерді құрылыс салу сипатын айқындау;

жаңартылған іс-шаралар жоспарына сәйкес бөлімшелердің төтенше жағдайлар аймақтарына кіруге дайындығын тексеру.

3.2. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезіндегі іс-қимылдар негіздері

Тікелей іс-қимылдар жасау үшін *азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін* жауынгерлік дайындық дәрежесіне келтіруден басталады. Бейбіт уақытта - бұл "ТЖ режимі", соғыс уақытында – бұл "жоғары", "әскери қауіп" және "толық" жауынгерлік дайындық.

соғыс уақытында жауынгерлік дайындық "Толық" біртіндеп енгізілуі мүмкін, "жоғары", содан кейін "әскери қауіптен" бастап немесе аралық кезеңдердің айналып өтуі мүмкін.

"ТЖ режиміне" (жауынгерлік әзірлікке) келтірілгеннен кейін *азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдері* тұрақты орналасу пунктінен әдетте: бейбіт уақытта – шоғырлану ауданына, соғыс уақытында – қосалқы ауданға, кейіннен мақсаты бойынша қолдану үшін шығарылады. Осы аудандарда азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін қойылған міндеттерді орындауға даярлау аяқталады, сонымен бірге ТЖ аймағын (зақымдану ошағын) барлау және жергілікті жерде нақтылау жүзеге асырылады.

өзінің шешімі мен бұйрығын (өкімін) нақтылай отырып, барлау және жергілікті жерде нақтылау деректері негізінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирі бөлімшелердің алға қойған міндеттерін ұсынуға және орындауға команда береді.

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды аяқтағаннан кейін азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері алдын ала белгіленген ауданға шоғырланады және одан әрі әрекет ету қабілетін қалпына келтіру бойынша іс-шаралар өткізеді. Кейіннен ТОП ауданына немесе жаңа тапсырманы орындау ауданына ұсынылады.

3.2.1. Радиоактивті ластану жағдайындағы әрекеттер

Негізгі радиациялық қауіпті объектілерге (РҚО) атом электр станциялары, радиохимиялық және уран өнеркәсібі кәсіпорындары, радиоактивті қалдықтарды қайта өңдеу және көму жөніндегі кәсіпорындар жатады.

РҚО-де аварияларды жою бойынша авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар бірінші кезекте объектілердің күшімен және құралдарымен жүргізіледі. Буындарды, топтарды және командаларды жинақтау объектінің жекелеген құрылымдық бөлімшелері (цехтар, бөлімдер және т.б.)

есебінен жүргізіледі. Құрамалардың командалық-басшы құрамы негізінен объектінің, қызметтердің, цехтардың, бөлімдердің басшы құрамынан тағайындалады. Құрамалардың командирлері, әдетте, объектінің басшы құрамынан (объект басшысының орынбасарлары, бас мамандар) адамдар тағайындайды. Құралымдар құтқару және арнайы техникамен, құрал-саймандармен, жабдықтармен және мүлікпен қамтамасыз етіледі.

Олардың негізгі міндеттері:

бөлімшелердің радиациялық авариялар аймақтарына шығаруға және авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге тұрақты дайындығын қолдау;

қызмет көрсетілетін объектілер мен аумақтардың оларға радиациялық авариялардың салдарын жою жөніндегі жұмыстарды жүргізуге дайындығын бақылау;

қызмет көрсетілетін объектілер мен аумақтардағы радиациялық авариялардың салдарын жою.

авариялық объектідегі авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар, әдетте, мынадай ретпен орындалады:

апат болған жерге өту жолдарын орнату;

өртті оқшаулау және сөндіру;

коммуналдық пайдалану желілеріндегі аварияларды оқшаулау

үйінділерден зардап шеккендерді іздестіру, адамдарды үйілген, бүлінген және жанып жатқан ғимараттар мен құрылыстардан құтқару;

зардап шеккендерге алғашқы көмек көрсету және оларды медициналық көмек пункттеріне эвакуациялау.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері РҚО, екінші эшелонда аварияларды жою тобының күш-жігерін арттыру үшін қолданылады, сондай-ақ РҚО маңында азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері орналасқан кезде бірінші эшелонда қолданылуы мүмкін.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің орналасқан ауданын аға командир (ӘБ командирі, Төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою жөніндегі комиссияның (ТЖАЖКТ) төрағасы), жұқтырмаған жердегі авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар учаскелерінің жанында тағайындайды.

Радиациялық авария орнына келген кезде азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері **мынадай негізгі міндеттерді** орындайды:

радиациялық барлау жүргізу, радиациялық авария орнын радиоэкологиялық тексеру, жұмысқа тартылатын персоналды дозиметриялық бақылау;

халықты эвакуациялау және радиоактивті ластануға ұшырамаған материалдық құралдарды иеліктен шығару аймақтарынан жөнелту;

апат аймағындағы үйінділер мен қираған ғимараттарды бөлшектеу;

радиоактивті ластануды оқшаулау және жою, аумақты, жолдарды, құрылыстарды, техника мен жабдықтарды залалсыздандыру;

жолдар мен учаскелердегі шанды басу;

адамдарды санитарлық өңдеу;
 радиоактивті қалдықтарды және белгіленген нормалардан жоғары
 ластанған заттарды шығару және көму;
 жөндеу-қалпына келтіру жұмыстарын жүргізуге қатысу;
 ластанған аумақты шаруашылыққа пайдалану бойынша ұсынымдар
 дайындауға қатысу;
 радиоэкологиялық мониторингті одан әрі жүргізу бойынша ұсынымдар
 дайындау;
 жедел байланысты ұйымдастыру және қамтамасыз ету.

Бұдан басқа, азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері суды
 өндіру және тазарту, иеліктен шығару аймақтарын қоршау, адамдарды
 ластанған аумаққа өткізуді және одан шығуды жүзеге асыру үшін тартылуы
 мүмкін.

РҚО-да авариялар туындаған жағдайда авариялық-құтқару жұмыстары мен
 кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге мыналар тартылуы мүмкін:

1. ҚР субъектілері мен муниципалитеттердің және ҚР ТЖМ мемлекеттік
 өртке қарсы қызметінің (МӨҚК) күштері мен құралдары.

Бұл күштер мен құралдар келесі негізгі міндеттерді орындай алады:

өртті оқшаулау және сөндіру;

газдан, түтіннен зардап шеккендерді құтқару және оларға алғашқы көмек
 көрсету;

апат ошағындағы газдалған аймақтың шекараларын барлау, анықтау және
 т. б.

2. Қоғамдық тәртіпті қорғау қызметінің (ҚТҚ), ҚР ІІМ Жол қозғалысы
 қауіпсіздігінің мемлекеттік инспекциясының (ЖҚҚМИ), ҚР субъектілерінің
 және муниципалитеттердің күштері мен құралдары.

Осы күштер мен құралдар радиациялық аварияның салдарын жою кезінде
 пайдаланылады:

авария ауданында өткізу режимін қамтамасыз ету үшін;

авария ауданынан халықты эвакуациялау (көшіру) кезінде құқықтық
 тәртіпті қорғауды қамтамасыз ету үшін;

қоныс аудару аймағындағы тұрғын үйлерді күзету және қорғау үшін;

эвакуацияланатын (қоныс аударатын) халқы бар лектерді алып жүру үшін;

тасымалданатын жүктерді сүйемелдеу және күзету үшін.

Бөлімшенің бұл міндеттері тосқауылдар қою – бұл бақылау-өткізу
 пункттерін (БӨП) және патрульдік-бекеттік нарядтарды ұйымдастыру арқылы
 орындалады.

Авария туындағаннан кейін жұмыстың бастапқы кезеңінде тікелей
 эвакуациялық іс-шараларды жүргізу авариялық объектінің аумағынан авария
 салдарын жоюмен айналыспайтын персоналдан басқа кәсіпорындардың
 жұмысшылары мен қызметшілерін дереу алып тастауды, ал кейіннен-
 белгіленген тәртіппен радиоактивті ластануға ұшыраған басқа елді
 мекендерден халықты эвакуациялауды, адамдарды қауіпсіз аудандарға
 орналастыруды және басқа да кәсіпорындардың жұмысшылары мен

қызметшілерін эвакуациялауды көздейді, сондай-ақ ауыл шаруашылығы жануарларын, материалдық құндылықтар мен жабдықтарды әкету (шығару) орындалады.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау алдында бірден жергілікті жерді нақтылау жүргізіледі, оның барысында жұмыс объектісі (учаскелері) зерделенеді, міндеттерді орындаудың ұтымды тәсілдері анықталады, жұмыс көлемі нақтыланады, сондай-ақ қажетті күштер мен құралдар айқындалады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері бөлімшелерінің авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуі азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирі қабылдаған **шешім мен берілген бұйрық** негізінде басталады (6, 7 қосымша).

Чернобыль атом электр станциясындағы апаттың салдарын жою тәжірибесі бойынша (1986 ж.) елді мекендерді, жол учаскелерін залалсыздандырудың, Су шаруашылығы құрылыстарын салудың және жұмыстың басқа түрлерін орындаудың технологиялық карталары (жоспарлары) әзірленіп, бекітіледі.

Дезактивациялаушы ерітінділерді, суды және материалдық құралдарды тасымалдау жолдары мен тәртібі айқындалады. Елді мекендерді залалсыздандыруды бастамас бұрын 5 км радиуста жердің жалаңаш учаскелері мен топырақ жолдарына шаң басуды жүргізу қажет.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау кезектілігі, тәсілдері мен әдістері ТЖ аймағындағы ғимараттар мен құрылыстардың қирау сипатына, радиоактивті ластану деңгейіне, өрт ошақтарының болуына және олардың басқа ғимараттар мен құрылыстарға таралу қаупіне, КЭС авариялардың болуы мен сипатына және басқа жағдайларға байланысты болады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің негізгі бөлімшелерінің авариялық объектісіне қол жеткізуді қамтамасыз ету мақсатында өтпелер мен өтпелерді орнату үшін радиациядан қосымша қорғанысы бар бульдозерлік-экскаваторлық және кран-тиеу жабдығы бар техника пайдаланылады. Бұл ретте жүріс бөлігін бұзылу элементтерінен тазарту жүргізіледі. Жолдар екі жақты қозғалысты қамтамасыз ету үшін ені, әдетте, кемінде 7-8 м етіп орнатылады. Өрт сөндіру машиналарын орналастыру және өрт ошақтарының жанында маневр жасау үшін көлемі кемінде 8×10 м алаңдар тазартылады (жел жағында және өрт су айдындарына, гидранттарға жақын болады).

Өрт сөндіру күштері мен құралдары өртті оқшаулау және сөндіру учаскелеріне, ең алдымен адамдар тұрған және өрттің басқа өрт қаупі бар ғимараттар мен құрылыстарға таралу қаупі төнген жерлерге, әсіресе қайта жарылыстар мен радиоактивті шығарындылар қаупі төнген кезде шығарылады.

Арнайы (құтқару, өрт сөндіру және инженерлік) машиналар мүмкіндігінше олардың жиі ауыстырылуын болдырмайтын орындарға орналастырылады.

Радиоактивті ластанудың жоғары деңгейі болған кезде сәулеленудің рұқсат етілген дозаларын алған машиналардың есептеулерін (экипаждарын) мерзімді

ауыстыру жүзеге асырылады, бұл ретте орналастырылған арнайы техника, әдетт ауыстырылмайды.

Авария орындарында газ тұтанған кезде газ құбырындағы қысым алдын ала төмендегеннен кейін жалын сөндіріледі.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау кезінде барлық жағдайларда электрмен жабдықтаудың зақымдалған учаскелері міндетті түрде тоқтан ажыратылады.

Зардап шеккендерді іздестіруді штаттан тыс авариялық-құтқару құралымдары (ШТАҚК), сондай-ақ азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарға тартылатын құтқару бөлімшелері жүргізеді, олар бүлінген және қираған ғимараттарды, құрылыстарды және адамдар болуы мүмкін басқа да орындарды тексереді.

Зардап шеккендерді алу тәсілін құтқару бөлімшесінің (отрядтың, ротаның) командирі айқындайды. Үйінді бетіне жақын орналасқан зардап шеккендер және ұсақ қоқыстардың астынан үйіндіні жоғарыдан қолмен бөлшектеу арқылы, ал үлкен конструкциялармен басылғандарды (қысылғандарды) – автокрандардың немесе арнайы жабдықты қолдану арқылы алынады.

Адамдарды бүлінген және жанып жатқан ғимараттар мен құрылыстардан құтқару оларды ашық ойықтармен, сақталған шығулар арқылы немесе орналастырылған траптар арқылы көтеріп шығару және шығару жолымен жүргізіледі. Адамдарды жұқтырған (газдалған, түтінді) үй-жайлардан шығару қажетті қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, құтқару бөлімшелерінің есептеулерімен жүргізіледі.

Шаң түзілуін және радиоактивті заттардың тыныс алу органдарына түсуін азайту мақсатында дезинфекциялау бөлімшелері жолдарды және үйінділердің жекелеген учаскелерін сумен суаруды (шанды басу) жүргізеді.

Зардап шеккендерге алғашқы көмек тікелей құтқару бөлімшелерінің жеке құрамымен анықталған жерлерде көрсетіледі.

Оған мыналар кіреді:

қан кетуді тоқтату;

таңғыштарды қолдану;

сүйектердің сынуы кезінде аяқ-қолдардың қозғалмайтындығын құру;

зардап шеккендерді жинау пунктіне жеткізу және басқа да шаралар.

Зардап шеккендерді жинау пункттеріне эвакуациялау азаматтық қорғаныс әскери бөлімдеріне *техникалық қызмет көрсету және қамтамасыз ету взводының* құрамынан автокөлікпен жүзеге асырылады. Жеңіл зардап шеккендер зардап шеккендерді жинау пункттеріне жаяу өз бетінше немесе еріп жүрушімен бірге топтарға жіберілуі мүмкін. Зардап шеккендерді шығару (әкету) жолдарында және эвакуациялау маршрутында айқын көрінетін көрсеткіштер орнатылады, ал түнгі уақытта эвакуациялау жолдары тасымалданатын шамдармен немесе прожекторлармен жарықтандырылады.

Жұмыс уақыты өткеннен кейін немесе азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің жеке құрамы белгіленген сәулелену дозаларын алған кезде жұмыс учаскесінде (объектінде) бөлімшелерді ауыстыру жүргізіледі. Ауысымды

өткізудің уақтылығы мен тәртібін әскери бөлімнің командирі жасақ (рота) командирлері арқылы бақылайды.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды үздіксіз жүргізуді қамтамасыз ету мақсатында бөлімшелерді ауыстыру тікелей жұмыс орындарында жүргізіледі. Ауыстырылатын бөлімшелердің техникасын қажет болған жағдайда келген жеке құрамға береді. Техника белгіленген деңгейден жоғары ластанған кезде оны апат аймағынан арнайы өңдеу пунктіне шығарады, арнайы өңдеуден кейін одан әрі пайдалану мүмкін болмаған кезде арнайы орындарда көмеді.

Ауысым кезінде ауыспалы бөлімшенің командирі келген бөлімшенің командиріне мыналарды хабарлайды:

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу орындарын;

техниканы пайдалану тәртібін;

радиациялық жағдайды;

атқарылған және алдағы жұмыс көлемін;

объектідегі БП орнын және онымен байланыс тәртібін.

Ауысым кезеңінде ауысым бөлімшесінің командирі жұмыс учаскесінде (объектісінде) аға (лауазымы үлкен) болып табылады.

ТЖ аймағындағы жұмыс объектісінде (учаскелерінде) көрсетілген жұмыстардан басқа, әдетте, Ішкі әскерлер мен ІІМ полиция бөлімшелерінің күштерімен қоғамдық тәртіпті қорғау ұйымдастырылады. Бірақ коменданттық қызметті атқару үшін азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері де тартылуы мүмкін.

Бөлімше авария ошағынан шыққаннан кейін жеке құрамды санитариялық өңдеу және арнайы техниканы, аспапты, жабдық пен мүлікті залалсыздандыру, жеке қорғану құралдары (ЖҚҚ) мен аспаптарды ауыстыру және жөндеу, машиналарға техникалық қызмет көрсету жүргізіледі, материалдық, техникалық және медициналық қамтамасыз етудің жұмсалған құралдары толықтырылады. Бөлімшелердің жеке құрамымен алынған сәулелену дозаларын есепке алу жүргізіледі.

3.2.2. Химиялық ластану жағдайындағы әрекеттер

Күшті улы заттардың төгіліп кетуімен немесе бөлінуіне байланысты төтенше жағдайлардың химиялық қауіпті объектілердегі (ХҚҚ) өндірістік авариялар, көліктің барлық түрлеріндегі апаттар мен авариялар кезінде туындауы мүмкін.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері ХҚО аварияларды жою күштерін топтастырудың күш-жігерін арттыру үшін қолданылады (екінші эшелонда), сондай-ақ азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері ХҚО жақын орналасқан кезде бірінші эшелонда қолданылуы мүмкін.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің орналасу аймағын ластанбаған аумақтардағы авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстары жүргізілетін аудандардың жанында аға командир (әскери бөлім командирі, төтенше жағдайлар комитетінің төрағасы) белгілейді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері ХҚО апаттары кезінде *мынадай міндеттерді орындау үшін тартылуы мүмкін:*

авариялық объектінің аумағында және жұқтыру аймағында барлау жүргізу;

авариялық объектіде, тұрғын үй құрылысында және адамдарға зақым келуі мүмкін ластанған аймақта, басқа да объектілерде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу;

қауіпті аймақтан халықты эвакуациялауды жүргізуге және зардап шеккен халықтың тыныс-тіршілігін бірінші кезекте қамтамасыз етуге қатысу;

зардап шеккендерге алғашқы көмек көрсете отырып кейіннен оларды мамандандырылған емдеу мекемелеріне эвакуациялай;

авариялық объектінің мамандарымен бірлесіп технологиялық жабдықта химиялық залалдану көзін оқшаулауға қатысу;

күшті әсер ететін улы заттардың бу-газ фазасын (бұлттарын) оқшаулау және зарарсыздандыру;

күшті әсер ететін улы заттардың төгілуін оқшаулау және зарарсыздандыру бойынша жұмыстарды орындау;

авариялық объектіде және ластанған аймақта кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау;

күшті әсер ететін улы заттармен ластанған аумақты, ғимараттар мен құрылыстарды зарарсыздандыру;

ластанған аймақта жұмыс істеген бөлімшелердің халқы мен жеке құрамын санитариялық өңдеуден өткізу;

аумақтық қоғамдық тәртіпті қорғау қызметімен бірлесіп инфекция аймағында белгіленген режимді сақтауға қатысу;

техниканы дезинфекциялауды жүргізу.

Тапсырманы алғаннан кейін азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирі барлау деректерін пайдалана отырып, жағдайды бағалайды, шешім қабылдайды (6 қосымша) және бағыныштылар мен берілген күштерге міндеттер қояды (7 қосымша). Қажет болған жағдайда алдағы іс-қимылдар ауданына жергілікті жерді нақтылау жүргізеді және оның барысында қойылған тапсырмаларды нақтылайды.

Іс-қимыл ауданын барлауды азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің штабтары ұйымдастырады және тапсырманы алған сәттен бастап авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар аяқталғанға дейін барлау шоғыншылары мен химиялық бақылау бекеттері үздіксіз жүргізеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің радиациялық және химиялық барлау бөлімшелері барлау шоғыншылар құрамындағы міндеттерді орындай отырып, күшті әсер ететін улы заттардың түрін және оның шоғырлануын айқындайды, жұқтыру аймағының шекараларын, тоқырау орнын және ластанған аумақтың таралу бағытын, күштерді учаскелерге (жұмыс объектілеріне)

енгізу жолдарын белгілейді. Химиялық бақылау бекеттері жұмыс учаскелеріне қойылады, химиялық және метеорологиялық жағдайдың өзгеруіне бақылау жүргізеді. Барлау шоғыншылары мен химиялық бақылау бекеттері күшті әсер ететін улы заттарды индикациялау аспаптарымен жарақтандырылады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің медициналық пункті объектілік зертханамен және зардап шеккен объектінің медициналық санитариялық бөлігімен өзара іс-қимыл жасай отырып, барлау шолғыншылары құрамында және медициналық-санитариялық барлауды дербес жүргізеді. Бұл жағдайда олар зардап шеккендердің орналасуын және шығындардың құрылымын анықтайды. Олар азық-түлік өнімдерінен, азық-түлік шикізатынан, ауыз судан және жем-шөптен сынамаларды алып, санитарлық сараптама жүргізу және олардың жарамдылығы туралы қорытынды беру үшін жергілікті деңгейдегі қадағалау және зертханалық бақылау желісінің (ҚЗБЖ) зертханалары мен мекемелеріне жеткізеді.

Барлау деректерінің түсуіне қарай газсыздандыру және дезактивациялау бөлімшелерін ТЖ аймағына күшті әсер ететін улы заттарды бейтараптандыру үшін енгізу жүзеге асырылады. Өрт сөндіру бөлімшелерімен өзара іс-қимыл жасай отырып, олар ластанған ауаның қозғалыс бағытында таралу тереңдігін азайту мақсатында тік су (өрт) перделерін қояды.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің инженерлік-құтқару бөлімшелері апат болған жердегі үйінділерді бөлшектейді, таралатын күшті әсер ететін улы заттарды көміп тастайды, ластанған топырақ қабатын алып тастайды және төгілген жерлерді газсыздандырғыш заттармен толтырады. Сонымен бірге олар ластанған аймақтан зардап шеккендерді эвакуациялау жолдарын залалсыздандыру тапсырмасын орындайды.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің құтқару бөлімшелері жергілікті деңгейдегі Республикалық апаттар медицинасы қызметтерінің бөлімшелерімен өзара іс-қимыл жасай отырып, зардап шеккендерді іздестіруді, оларға алғашқы көмек көрсетуді және кейіннен айғақтар бойынша қаланың мамандандырылған шұғыл медициналық көмек қызметінің мекемелеріне эвакуациялауды жүзеге асырады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің радиациялық және химиялық қорғау бөлімшелері өз күштерінің іс-қимылдары бағытында ластану аймағының сыртқы шекарасына жақын жерде арнайы өңдеуді басқару пунктін орналастырады. Олар адамдарды санитарлық өңдеуді, техниканы және басқа да материалдық құралдарды зарарсыздандыруды жүзеге асырады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирі қауіпсіздік шараларын сақтай отырып және адамдардың ЖҚҚ да үздіксіз болуының физикалық мүмкіндіктерін ескере отырып жұқтыру аймақтарында бөлімшелердің міндеттерді орындауын ұйымдастырады.

Ластанған аймақтағы ауысым жұмысының ұзақтығы күшті әсер ететін улы заттардың түріне және концентрациясына, қорғаныс құралдарының жеке құрамы қолданатын ауа температурасына, физикалық жүктемелерге және

бөлімшелердің міндеттерді орындауға дайындық дәрежесіне байланысты анықталады.

ЖҚК-да тапсырмаларды орындау ұзақтығы әдетте 2-4 сағатты құрайды. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар учаскелерінің жанында кезекті ауысымдардың демалысы және жұқтырмаған аумақта тамақтану үшін бөлімшелерге демалыс орындары тағайындалады. Осы мақсатта қоғамдық ғимараттарды пайдалануға болады. Демалыс орындарының жанында тыныс алу органдары мен теріні қорғау құралдарын ішінара санитариялық өңдеуге және газсыздандыруға арналған алаң жабдықталады.

Орналасқан ауданында техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелері орналастырылады. Осы ауданда авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындағаннан кейін бөлімшелердің қойылған міндеттерді одан әрі орындау қабілетін қалпына келтіру бойынша іс-шаралар жүргізіледі.

ХҚО-де ТЖ жою кезіндегі азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің іс-қимылдары әртүрлі және көп жоспарлы. Бұл бағытта айтарлықтай тәжірибе жинақталғанымен, шешілмеген мәселелер де көп.

3.2.3. Жаппай қирау жағдайындағы әрекеттер

Жер сілкінісі, цунами, жарылыс, дауыл, торнадо, көшкін, сел және сол сияқты жаппай қырып-жоюға әкеп соқтыратын төтенше жағдайларды жою үшін Азаматтық қорғау мемлекеттік жүйесіне кіретін министрліктер мен ведомстволардың авариялық-құтқару бөлімшелері, сондай-ақ ҚР ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері, ҚР ҚМ әскери бөлімдері мен бөлімшелері тартылды.

Жойқын дүлей зілзаланың әсеріне ұшыраған аумақ жұмыс жүргізу объектілері тағайындалатын аудандар мен учаскелерге бөлінеді. Халықтың ең көп жиналатын орындары бірінші кезектегі объектілер болады. Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдері бірнеше объектіде жұмыс жүргізе алады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің орналасқан ауданын апат қайталап соққан жағдайда, ашық құламайтын жерде, авариялық-құтқару және кейінге қалдырылмайтын жұмыстар учаскелерінің жанында аға командир (ә/б командирі, төтенше жағдайларды жоюдың алдын алу жөніндегі комиссияның төрағасы) тағайындайды.

Жаппай қирау жағдайында *азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдері келесі іс шаралар кешенін* орындай алады:

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар кезінде аудандарға, учаскелерге және объектілерге барлау жүргізу;

шағын өрт ошақтарын оқшаулау және сөндіру;

зардап шеккендерді үйінділерден, бүлінген ғимараттар мен құрылыстардан іздестіру және шығарып алу, оларға алғашқы көмек көрсету, кейіннен (қажет болған жағдайда) емдеу мекемелеріне эвакуациялау;

қаза тапқандарды үйінділерден шығару, тән белгілерін, табылған орны мен уақытын егжей-тегжейлі сипаттамасын жасау, оларды тіркеу және жерлеу;

жұмыстарды жүргізу үшін тартылатын күштердің техникасы мен жеке құрамын неғұрлым тиімді орналастыру, пайдалану үшін үйінділерге кірме жолдар мен алаңдарды тазалау, магистральдық қозғалыс маршруттарын тазалау және жұмыс жағдайында ұстау;

зақымдалған КЭС ажырату, олардағы аварияларды оқшаулау және жою;

құлау қаупі бар немесе авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуді қиындататын ғимараттар мен құрылыстардың конструкцияларын құлату немесе нығайту;

аудандар мен жұмыс орындарына кірме жолдарды жөндеу және күтіп ұстау;

халықтың тіршілігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды орындау;

су тосқауылдары арқылы уақытша өткелдерді жабдықтау және күтіп ұстау.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар кешенін орындау кезінде үйінділердегі қуыстардың жоғары газдануына, үйінділерде тез тұтанатын материалдардың көп мөлшерінің болуына байланысты өртке қарсы және жарылысқа қарсы қауіпсіздік шараларын сақтауға ерекше назар аударылады.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу міндетін ала отырып, азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирі мен штаб барлауды ұйымдастырады. Барлау бөлімшелері жұмыс учаскелеріне (объектілеріне) шығудың неғұрлым ыңғайлы бағыттарын анықтайды, қирау сипатын, зардап шеккендердің үйінділерде тұрған жерлерін, оларды шығару және эвакуациялау тәсілдерін белгілейді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері бөлімшелерінің авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуі азаматтық қорғаныс әскери бөлім командирі қабылдаған шешім мен берілген бұйрық негізінде инженерлік және жалпы жағдай анықталғаннан кейін басталады.

Жаппай қирау жағдайында азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері, ең алдымен, зардап шеккендер мен қаза тапқандарды іздестіру және шығару, зардап шеккендерге алғашқы көмек көрсету және медициналық мекемелерге эвакуациялау үшін тартылады.

Жаппай қирау жағдайында азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері бөлімшелерінің *құтқару жұмыстарын жүргізудің негізгі тәсілдері:*

үйілген және жабық үй-жайларда бұғатталған зардап шеккендерді құтқару кезінде-үйіндіні дәйекті бөлшектеу, үйіндіде өрмелеу құрылғысы, үйінді астындағы топырақта галерея құрылғысы, қабырғадағы немесе төбедегі саңылауды тесу;

ғимараттар мен құрылыстардың жоғарғы қабаттарынан адамдарды құтқару кезінде-сақталған немесе нығайтылған баспалдақтар бойынша шығару (көтеру), құтқару арқандарын, құтқару белдіктерін, шабуылдау сатыларын, үш тізе сатыларын, құтқару жеңдерін пайдалана отырып түсіру, тікұшақтың көмегімен алу және т. б.

Құтқару жұмыстарын орындаумен қатар азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері *мынадай іс шараларды жүргізеді:*

баспанасыз қалған және құтқару жұмыстарына қатыспайтын, бірінші кезекте балаларды, әйелдерді және еңбекке жарамсыз адамдарды зардап шеккен аудандардан уақытша көшіру;

қирау ауданында коменданттық қызметті ұйымдастыру және өткізу режимін белгілеу;

қажетті эпидемияға қарсы және санитарлық-гигиеналық іс-шараларды жүргізу.

Зардап шеккен халықты бастапқы тіршілікпен қамтамасыз ету мақсатында азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері *мынадай іс шаралар кешенін жүргізеді:*

зардап шеккендерді палаткаларға және бейімделген үй-жайларға орналастыру, тамақтандыруды ұйымдастыру, бірінші кезекте қажетті заттармен және ең аз қажетті коммуналдық-тұрмыстық қызмет көрсетумен қамтамасыз ету;

келіп түскен материалдық көмекті есепке алуды және бөлуді ұйымдастыру;

халық арасында қираудан туындаған психологиялық әсердің салдарын азайту, шок жағдайларынан шығару бойынша жұмыс жүргізу;

қаза тапқандарды жерлеу орны мен уақыты туралы анықтамалық-ақпараттық қызметті ұйымдастыру, зардап шеккендерді емдеу мекемелерінде және уақытша тұратын жерде орналастыру.

ТЖ туындағаннан кейінгі бірінші кезеңде (3-5 тәулікке дейін) зақымдану (қирау) ошағындағы жұмыстың маңызды түрі үйілген аумақ бойынша жолдарды, объектілер мен жұмыс учаскелеріне кіреберістерді салу болады.

Жолдарды, олардың маңыздылығы мен қозғалыс қарқындылығы бойынша, шартты түрде магистральдық және бүйірлік (кіші)болып бөлінуі мүмкін.

Магистральдық өткелдер азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелерін зақымдану ошағына кіргізу және одан әрі зақымдану ошағына да әрі қарай көлік қозғалысын ұйымдастыру үшін қызмет етеді. Магистральдық өткелдердің сыртқы жолдарға тікелей шығуы тиіс. Олар, әдетте, жалпы қалалық маңызы бар кең, түзу көшелерде белгіленеді, олардың бұзылу ықтималдығы аз. Магистральдық жолдар әдетте ені 6-6,5 м екі жақты қозғалыс үшін орнатылады. Үйінділердің сипаты бойынша екіжақты қозғалысқа арналған өткелді салу мүмкін емес немесе өте қиын учаскелерде параллель көшелер бойынша әрқайсысының ені 3-3,5 м болатын екі бір жолды өткелдер салынуы мүмкін.

Бүйірлік (қосалқы) өтпелер азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері бөлімшелерінің құтқару жұмыстарының объектілері мен учаскелеріне жақындауы үшін қызмет етеді. Олар аудандық көшелермен, жасыл жолақтармен және қала аумағының басқа да ең аз құйылатын учаскелерімен төселеді. Бүйірлік жолдар бір жақты қозғалыс үшін ені 3-3,5 м болуы мүмкін,

бірақ бұл жағдайда әр 200-250 м сайын ені 2,5–3 м және ұзындығы 12-15 м алаңдар түрінде жүру керек.

Азаматтық қорғаныс бөлімшелерінің техникамен жұмыс учаскелеріне тікелей жақындауын қамтамасыз ету үшін оларға тұрғын үй құрылысы кварталдарының ішінде және өнеркәсіптік объектілердің аумағында кіреберістер орнату қажет болады. Ол үшін қираған ғимараттар арасындағы ең аз үйілген жолдарды, ал өнеркәсіптік кәсіпорындарда цехтар арасындағы кең жолдарды таңдау керек.

Автокөлік техникасының өтуі үшін жол жүру тәсілі үйінділердің сипатына қарай таңдалуы тиіс.

Үйіндінің биіктігі 0,5 м-ден аспайтын кезде үйіндіні көшенің (жолдың) жүру бөлігі жабылғанға дейін бульдозердің 1-2 өтуі үшін тазартуға болады.

Жергілікті үйінділерді биіктікте де тазартуға болады, бірақ көше бойында қысқа ұзындықта (8-10 м дейін).

Үйіндінің биіктігі 0,5 м-ден асатын және әсіресе қатты үйінділер учаскесінде уақытша өткелдерді үйіндінің жоғарғы жағына оның бетін тегістеу арқылы төсеген жөн.

Сондықтан, 10-15 км/сағ жылдамдықпен шынжыр табанды және доңғалақты машиналардың жүру мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін жолдың бойлық және көлденең профильдеріне, оның бетіне қойылатын кейбір талаптарды сақтау қажет. Бойлық ені 0,2, ал көлденең ені 0,1 аспауы тиіс (магистральдық өткелдер үшін – 0,05). Бойлық профильдің күрт иілуіне жол бермеу керек. Іргелес бойлық ендерінің айырмасы 0,3-0,35 аспауы тиіс. Бұрылыстардың минималды радиусы 10-15 м. Жолдың бетінде биіктігі 20-25 см-ден асатын кедергілер болмауы керек.

Шынжыр табанды машиналарды өткізуге қойылатын талаптар біршама төмендеуі мүмкін, сондықтан азаматтық қорғаныс инженерлік-техникалық бөлімшелерінің шынжыр табанды машиналары үшін жолдарды дайындаудың күрделілігі дөңгелектерге қарағанда аз. Сондықтан, ең алдымен, шынжыр табанды техниканың жұмыс объектілеріне өтуді қамтамасыз ететін жолдарды дайындап, содан кейін доңғалақты машиналардың өтуін қамтамасыз ету үшін жолдарды жетілдірген жөн.

Үйіндіні тазарту оны жолдан бульдозерлермен немесе жол төсегіштермен жылжыту арқылы жүзеге асырылады. Үлкен элементтерді (арқалықтар, бағандар, плиталар) үйіндіден алуға немесе оларға ауыр бульдозерлерді соғу, пневматикалық құралдарды қолдану немесе бұзу арқылы қол жеткізуге болады. Металл конструкцияларының арматурасы мен элементтерін кесу үшін дөңгелек аралар, гидравликалық қайшылар, газ кесу жинақтары және т. б.

Темірбетон үйінділер элементтерінен тазарту көп уақытты қажет етеді. Мұндай үйінділерде жұмыс істеу үшін ДЭТ-250, Т-130 типті ауыр тракторлар, бульдозерлер немесе инженерлік разрядтау машиналарын (ИРМ) қолдану керек. Темірбетон конструкцияларының үйінділерін трактор лебедкалары немесе тракторларды (бульдозерлерді) тікелей тарту арқылы тартып алуға болады. Әрбір машинаның жұмысын қосалқы операцияларды орындайтын 6-7

адамнан тұратын есеп қамтамасыз етуі тиіс: машинаның жүргізушісіне қозғалыс жолын көрсету, жүріс бөлігін оған түсетін арматурадан тазарту, үйінді элементтерін арқандап байлау, өрттің ұсақ ошақтарын сөндіру және басқалар.

Қатты үйіндінің бетінен өту құрылғысы бульдозермен қоқыстарды биік жерлерден төмен жерлерге немесе жан-жағына жылжыту арқылы жүзеге асырылады. Егер үйіндіде үлкен блоктар мен темірбетон конструкциялары болмаса, онда бульдозердің 1-2 рет тегістеп өту, бетін алу үшін жеткілікті.

Темірбетон, металл конструкцияларының және басқа да ауыр элементтердің үлкен сынықтары кездесетін ауыр үйінділер арқылы өтетін жолдарды орнату кезінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің инженерлік-құтқару ротасының инженерлік-құтқару взводтарының құрамынан инженерлік машиналар кешенін қолданған жөн.

Кешеннің құрамына қуаты 250-350 а. к. трактордағы қуатты бульдозер, қуаты 100-140 а. к. тракторлардағы 2-3 бульдозер кіруі мүмкін, ал қуатты бульдозер бас машина ретінде пайдаланылады, ал одан кейінгі қуатты бульдозерлер өтуді жақсартады.

Темірбетон конструкцияларымен көмілген өткелді тазарту және оны іргетасқа дейін тазарту ұйымдық түрде екі кезеңде жүзеге асырылады: дайындық және негізгі жұмыстарды жүргізу.

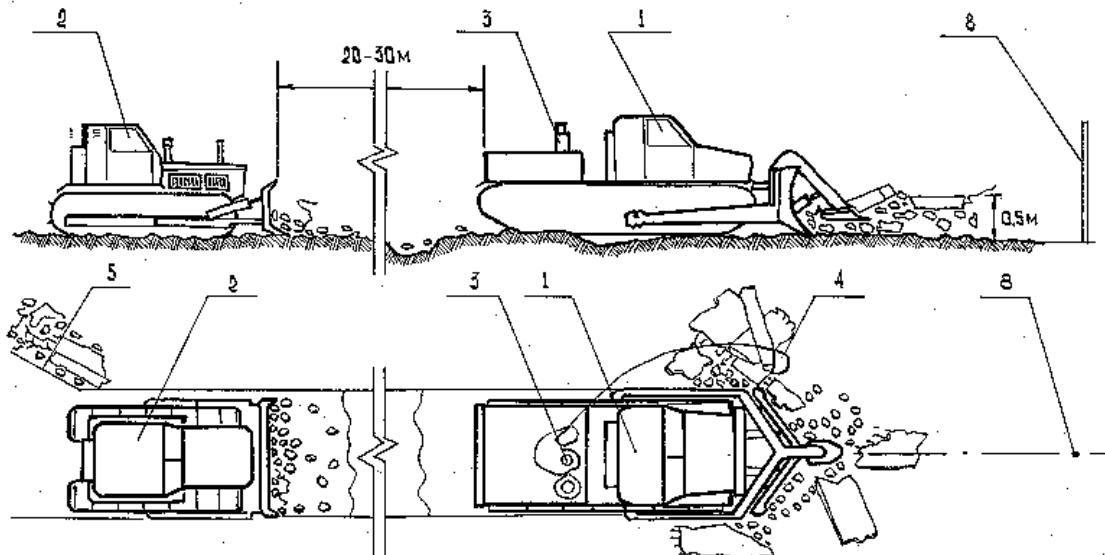
Дайындық жұмыстарына мыналар жатады:

жол осін нақтылау және белгілеу;

техника мен құралды орнату және жұмыс жағдайына келтіру арқылы жұмыс орнын дайындау.

Жергілікті жерді нақтылау барысында үйіндіні тазалаудың ең аз көлемі кезінде құтқару жұмыстары жүргізілетін жерге дейінгі жолдың болжамды трассасы айқындалады. Жолдың осі әр 25 м сайын жалаулармен (ілемектермен) белгіленеді, ал нашар көрінген жағдайда жалаулар арасындағы қашықтық қысқарады.

Бульдозердің қалақшасының осі жалаушалармен белгіленген өту бағытына сәйкес келетіндей етіп орнатылады. Үйіндіден жолды тазартатын машиналар кешенінің жұмыс сызбасы 1 суретте көрсетілген.

Сурет 1. Үйілген жолдың негізіне дейін тазалау жөніндегі машиналар кешенінің жұмыс схемасы мен темірбетон конструкцияларының сынықтары:

1-бас бульдозер; 2-бульдозер; 3-Металды газбен кесуге арналған жинақ; 4-қысылған конструкциялардың арматурасын кесу; 5 - бүйірлік қалақша; 8-ілмектер (жалаулар)

Жолды тазартудың негізгі жұмыстары келесі операцияларды қамтиды:
бас бульдозермен үйіндіден өту жолын тазалау;
арматура мен металл конструкцияларды кесу;
доңғалақ техникасы бойынша жүру үшін жолдың негізін тазалау.

Қауіпсіздік шараларын қамтамасыз ету мақсатында жолдарды тазалау жұмыстары үйінділерде адамдар болмаған кезде және учаскедегі барлық инженерлік коммуникациялар ажыратылған кезде басталады.

Ғимараттардың толық және қатты қирауы кезінде және әсіресе өрттен кейін ғимараттар мен құрылыстардың жекелеген құрылымдық элементтерінің байланыстары бұзылуы мүмкін, соның салдарынан жер сілкінісі, көлік қозғалысының және басқа да ауыр қайталама итерулердің нәтижесінде сілкіністер (діріл) мен топырақтың тербелістерін қоса алғанда, әртүрлі себептерден туындаған шамалы тербелістер кезінде де олардың құлау қаупі туындайды. Жарылғыш заттардың жарылуы кезінде (ЖЗ) және газ-ауа қоспалары (ГАҚ), желдің екпіні, үйінділерге жауын-шашының жаууы және басқа да себептер әсер етеді. Осыны ескере отырып, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау және жүргізу кезінде құлау қаупі бар ғимараттар мен құрылыстардың конструкцияларының құлауын және уақытша бекітілуін көздеу қажет.

Үйінді үстінде ілулі тұрған төбе элементтерінің конструкциялары (арқалықтар, плиталар), карниздер мен стропилалар, ғимараттардың ішкі инженерлік және технологиялық жабдықтарының ауыр элементтері, сондай-ақ қабырғалардың қалыңдығының 1/3 бөлігінен асатын тік ауытқулары бар қабырғалар немесе қабырғалардың жекелеген учаскелері және сілкіністерден құлауы мүмкін басқа да құрылымдар құлауға жатады.

Бұл жұмыстардың ең көп уақытты қажет ететін және қауіпті бөлігі-ілулі бөлшектерді бекіту және байланыстарды кесу тәсілі. Ілулі бөлшектерге ғимараттардың ішкі бөлмелері жағынан немесе жартылай қираған ғимараттардың сыртынан иінді көтергіштер мен тартылатын баспалдақтарды қолдану арқылы жақындауға болады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің қызметіндегі иінді көтергіштер газ кескіштерді арнайы себетте немесе "бесікте" 15-20 м биіктікке, жебе ұшқан кезде 4-6 және одан да көп метрге дейін көтеруге мүмкіндік береді. Жақында пайда болған жылжымалы баспалдақтар машинаны ғимараттың контурынан едәуір алыстатқан кезде ілулі бөлшектерді 30 м ден жоғары биіктікте бекіту мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Қалыңдығының 1/3 бөлігінен ауытқуы бар сыртқы қабырғалардың құлауы бір ұшымен қабырғаға (конструкцияға), ал екінші ұшымен тракторға немесе жүк көлігіне немесе жүк көтергіштігі кемінде 1 тонна болатын лебедкаға бекітілген кабельдердің көмегімен жүзеге асырылады.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу учаскесінде үйіндіге қарай құлау қаупі бар қабырғалардың құлауы үшін қажетті айлабұйымдар мен механизмдер болмаған жағдайларда, азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің пиротехникалық бөлімшелері қабырға учаскесін зардап шеккендер болуы мүмкін үйіндіден алыстатуға мүмкіндік беретін бағытталған әрекетті жарылғыш заттардың зарядын қолдануы мүмкін.

Жартылай қираған және бүлінген ғимараттардың конструктивтік элементтерін бекіту кезінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері бөлімшелерінің жеке құрамы және үйінділердің астында қалған зардап шеккендер үшін құлауы қаупі, сондай-ақ бағалы технологиялық жабдықтардың бұзылуына, көрші ғимараттардың бұзылуына әкеп соғуы мүмкін жағдайларда көзделеді.

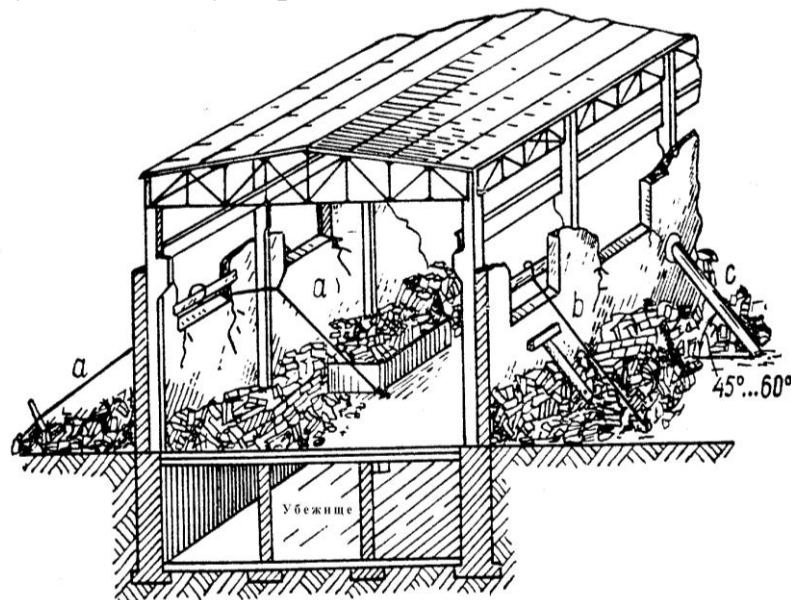
Бүлінген және ішінара қираған ғимараттардың конструктивтік элементтерін уақытша бекіту қаңқаның сақталған элементтерімен және басқа да неғұрлым берік конструкциялармен байланыстар бұзылған және ТЖ авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау процесінде құлау қаупі бар жағдайларда көзделеді.

Құлау қаупі бар қабырғаларды уақытша бекіту келесі жолдармен жүзеге асырылуы мүмкін:

вертикальдан ең үлкен ауытқу байқалатын жағынан тіректерді (бекітулерді) орнату;

екі жағында созылу белгілері;

бір жақты созу және бекіту (тірек).

Сурет. 2. Жартылай қираған кірпіш қабырғаларды уақытша бекіту схемасы
темірбетон қаңқасы бар өнеркәсіптік ғимарат:
а-екі жағынан созылу; b-бір жақты созылу және тіреу; c-бір жақты тіреу

Тіректер (бекітулер) нығайтылатын қабырғаның биіктігі 6 м-ге дейін, көкжиекке 45-60° бұрышпен орнатылады.

Қабырғаның жекелеген учаскелерінің биіктігі 6 м-ден асқан кезде, жабындармен немесе басқа да берік құрылымдармен байланысы сақталмаған

жағдайда, қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, қабырғаның бір бөлігі құлауы мүмкін.

Ғимараттардың ішкі бөлігі қираған ғимараттың бөлшектерімен толып кеткен жағдайларда, ішке қарай еңкейген қабырға учаскелерін бекіту сыртқы жағынан топыраққа бітелген қадаларға бекітілген созылуы бар тіректермен жүзеге асырылуы мүмкін. 2-суретте темірбетон қаңқасы бар өнеркәсіптік ғимараттың жартылай қираған кірпіш қабырғаларын бекітудің мүмкін схемалары көрсетілген.

Қазіргі заманғы қалалар мен ірі өнеркәсіптік объектілерде сумен, кәрізбен, жылумен, газбен және электрмен жабдықтаудың, сондай-ақ технологиялық құбырлардың тармақталған желілері бар.

КЭС-нда авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды дұрыс ұйымдастыру үшін қаланың, объектінің (жұмыс учаскесінің) КЭС сипаттамасын білу қажет.

КЭС істен шығуының негізгі себептері соққы толқынының әсерінен ғимараттар мен құрылыстардың, желілердің жекелеген элементтерінің бұзылуы болып табылады. Жер үсті ғимараттары мен құрылыстары коммуналдық-энергетикалық шаруашылықтың көмілген құрылыстары мен жерасты желілеріне қарағанда соққы толқынының әсеріне аз төзімді.

КЭС қирауы - апаттар, қиратулар, өрттер, жарылыстар тудыруы, сондай-ақ адам өліміне әкелуі және құтқару жұмыстарын жүргізуді қиындатуы мүмкін. Мұндай жағдайларда азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері орындайтын кезек күттірмейтін жұмыстардың негізгі түрлері КЭС-да осындай болады:

КЭС-дағы (желілердегі) технологиялық құбырлардың және агрегаттардың бұзылған немесе бүлінген учаскелерін ажырату жолымен аварияларды оқшаулау;

су тасқыны, өрт немесе қайталама зақымдану қаупі бар түрлі сұйықтықтарды қауіпсіз орындарға айдау және шығару;

су құбыры мен электр желілерінің бұзылған немесе бүлінген учаскелерін уақытша қалпына келтіру.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері бөлімшелерінің жеке құрамының кезек күттірмейтін жұмыстарды орындауының негізгі тәсілдері:

желілер (сымдар) учаскелерін ажырату кезінде – бекіту (ажырату) құрылғыларын жабу, бітеуіштерді орнату, сақтандырғыштарды алу, (қажет болған жағдайда) сымдарды кесу;

суды және басқа сұйықтықтарды сору – қолмен немесе механикалық жетекті сорғылармен жүзеге асырылады;

сұйықтықтарды бұру кезінде-бағыттаушы арналарға науаларды орнату, қайта өткізу құбырларын төсеу;

бұзылған немесе зақымдалған учаскелерді қалпына келтіру кезінде-құбырлардағы бұзылған ағындарды тығыздау және түзету, төсемдер мен муфталарды орнату, уақытша айналма желілерді орнату.

Табиғи зілзаланың зардаптарын жоюдың екінші кезеңінде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар, әдетте, тәуліктің жарық уақытында жүргізіледі, бұл ретте үйінділерді жаппай бөлшектеу жүзеге асырылады.

Армениядағы (1988-1989 жж.) және Нефтегорск қаласындағы (1995 ж.) жер сілкінісінің салдарын жою тәжірибесі көрсеткендей азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің құтқару және инженерлік-техникалық бөлімшелері негізінде ауыр және орта үйінділерде құтқару жұмыстарын орындау үшін 25-30 адамнан тұратын жинақталған механикаландырылған құтқару топтарын құру авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды барынша тиімді жүргізу үшін орынды екенін көрсетті. Ауысымдарды құру кезінде мүмкіндігінше азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері бөлімшелерінің ұйымдық-штаттық құрылымы сақталуы тиіс.

Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар аяқталғаннан кейін, үшінші кезеңде азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелері халықтың тіршілігін қамтамасыз ету объектілерін қалпына келтіру жөніндегі жұмыстарды жүргізуге тартылуы мүмкін.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирінің апатты жер сілкінісінің салдарын жою жағдайында нақты тактикалық мысалда іс қимылдарды ұйымдастыру жөніндегі жұмысының кейбір кезеңдерін қарастырайық.

Бастапқы жағдай

I. Жалпы жағдай

Алматы облысының аумағында апатты жер сілкінісі болды.

Азаматтық қорғаныс бөлімдері мен бөлімшелері іс-қимылдарға дайындыққа келтірілді және жер сілкінісінің салдарын жою жөніндегі міндеттерді орындау үшін ТЖ аймағына шығарылады.

68665 азаматтық қорғаныс әскери бөлімі 150 км шеру өткізіп, сағат 13:30-ға қарай: *белгі 133,7* ауданда шоғырланып, Алматы облысының объектілерінде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайын.

II. Жеке жағдай

Сағат 14: 00-де "Ч" азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі апаттық-құтқару және КЕЗЕК КҮТТІРМЕЙТІН ЖҰМЫСТАРДЫ жүргізу үшін ӘБ және АҚК бұйрық алды.

ӘБ және АҚК ӘБ және АҚК № 1 бұйрығы. БП (жылжымалы) – Алматы қаласының әкімдігі. 14: 00 "Ч". Машина жасау зауытының схемасы, масштабы 1: 2 000, басылым. 2011 ж.

1. Сағат 09: 00-де Алматы облысының аумағында Рихтер шкаласы бойынша магнитудасы 7,2 болатын апатты жер сілкінісі болды. Жер сілкінісінің эпицентрі Алматы қ оңтүстік-батысқа қарай 22 км-де тіркелген, гипоцентр (Жер сілкінісінің ошағы) - 15 км тереңдікте болды. Негізгі жер

сілкінуден кейін сағат 11:06-да 5,8, 11:15-те 5,2 және 11:20-да 4,6 баллдық дүмпулер қатары болды.

Жер сілкінісінің салдарынан Алматы қаласы ең көп зардап шекті, ғимараттар, құрылыстар мен инфрақұрылым әртүрлі дәрежеде қирады. Құрылыс құрылымдарының қирандыларының астында және ғимараттар мен құрылыстардың жабылған аумақтарында көптеген адамдар бар.

Алматыдағы машина жасау зауытында № 12, 14, 23 ғимараттар толығымен қираған; күшті бұзылған – № 4, 5, 6, 7, 10; орташа бұзылған - № 1, 2, 3, 8, 9. Ғимараттардың айналасындағы үйінділердің биіктігі 1-ден 5 м-ге дейін. Қираған ғимараттарда жану және бықсу байқалады. №4 ғимараттың жабылған бөлмелеріндегі үйінді астында 60-қа жуық адам, № 5-40 адам, №6-30 адам, № 7-70 адам бар, олардың сыртқа өз бетінше шығуына мүмкіндік жоқ.

Шикізат қоймасында (№12 ғимаратта) хлоры бар ыдыстың герметикалығы бұзылып, қоршаған ортаға 5 т КӨЕУЗ шығарылды.

Жанғыш ыдыстың бұзылуына байланысты (№34 ғимарат) өрт ошағы пайда болды, нәтижесінде зауыттың бүкіл аумағы қатты түтінге айналды.

Су қоймаларының (№37 ғимарат) және су мұнарасының (№11 ғимарат) зақымдануы тереңдігі 0,2–0,3 м су басу учаскелерінің пайда болуына әкелді.

2. ӘБ және АҚК - ның негізгі күштері мен құралдары Алматы қаласында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізеді.

3. ӘБ және АҚК күштері мен құралдарының іс-қимылдары мүддесінде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар учаскелеріне ұсыну бағыттарын барлау және дайындау жүзеге асырылады, объектілердегі қалыптасу туралы нақтыланады, мыналар жүргізіледі: өрттерді сөндіру және үйінділерді тазарту.

4. Шешім: Алматы қаласының объектілерінде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды қысқа мерзімде ӘБ және АҚК күштерімен және құралдарымен жүргізу. авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезіндегі негізгі күш-жігерді Алматы қаласының машина жасау зауытына шоғырландыру.

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды бірінші кезеңде қолмен және шағын механикаландыру құралдарын қолдана отырып, екінші кезеңде – инженерлік техниканың көмегімен және аралас тәсілмен жүргізу.

Барлық құтқару әскери құралымдары мен ӘБ және АҚК бөлімшелері штаттық емес авариялық құтқару құралымдарымен өзара іс қимыл жасай отырып штаттық құрамда қойылған міндеттерді орындайды.

5. БҰЙЫРАМЫН:

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері «Ч» сағат 16:45-тен бастап сағат 02:00-ге дейін «Ч+1» бір ауысымда Алматы қаласының машина жасау зауытында авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізсін. Негізгі күш-жігерді № 4 және 7 ғимараттардағы адамдарды табуға және құтқаруға бағытталсын. Жұмыс алаңдарына кіру Котельный, Кузнечный, Механикалық және Средний өткелдеріндегі солтүстік және батыс қақпалар

арқылы жүзеге асырылсын. Жұмысты аяқтағаннан кейін, сағат 03:00-де «Ч+1» алдыңғы аймаққа шоғырлансын.

Шешім 15:00-ден 15:10-ға "Ч" дейін жеткізілсін.

Командалық пункт және тылдық басқару пункті өз шешімімен айқындалсын.

6. Әскери бөлімнің медициналық пунктін 16:50-ге "Ч" дейін № 3 ғимарат ауданында орналастырылсын.

Зардап шеккендерді эвакуациялау қолда бар құралдар мен зембіл буындарын пайдалана отырып жасалған өткелдер бойынша жүргізілсін.

7. Тапсырманы орындауға дайындық уақыты 16:10 "Ч".

8. Менің басқару пунктім-Алматы қаласы әкімдігі, орынбасарларым-штаттық.

Шұғыл хабарламалар табеліне сәйкес радио арқылы хабарларды ұсыну, жағдай өзгерген кезде – дереу баяндау.

Азаматтық қорғаныс және әскери бөлімдер комитеті дағдарысты басқару бойынша

III. Анықтамалық деректер

1. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бөлімшелері 100% - ға жасақталған. Жеке құрамның басым бөлігінде жер сілкінісінің салдарын жою кезінде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу тәжірибесі жоқ.

2. ЖЕТИГЕН қаласының машина жасау зауыты екі ауысымда жұмыс істейді. 1 ауысымдағы жұмысшылар мен қызметшілер саны – 940, 2 ауысым-750 адам.

3. Метеожағдайлар: бұлтсыз; жер бетіндегі желдің жылдамдығы-3 м/с; желдің метеорологиялық азимуты-900; ауа температурасы +2 °С; топырақ температурасы-2 °С; изотермия. Күннің шығуы 07:12 – де, батуы 19:41-де.

Бұйрықты алғаннан кейін азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыруға кіріседі және жұмысты – тапсырманы түсінуден бастайды.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлім командирі тапсырманы түсіну (вариант)

1. Алдағы іс-қимылдардың мақсаты – Алматы қаласындағы апатты жер сілкінісінің салдарын жою бойынша авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу.

2. ӘБ және АҚК командирінің ойында: Алматы қаласының объектілерінде авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды қысқа мерзімде АҚ ӘБ күштерімен және құралдарымен жүргізу көзделген. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезіндегі негізгі күш-жігерді машина жасау зауытына шоғырландыру.

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды бірінші кезеңде қолмен және шағын механикаландыру құралдарын қолдана

отырып, екінші кезеңде – инженерлік техниканың көмегімен және аралас тәсілмен жүргізу.

3. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің міндеті бойынша 16:40"Ч"бастап Алматы қаласының машина жасау зауытында (№4, 5, 6, 7 ғимараттар) бір ауысымда авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу және оларды 02:00 "Ч+1" - ге дейін аяқтау. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі негізгі күш-жігерді № 4 және 7 ғимараттарда зардап шеккендерді құтқаруға бағыттайды. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі жұмыстың негізгі учаскесінде тапсырманы қысқа мерзімде орындауы, авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізудегі сәтті орындалу болып табылады.

4. № 1, 2, 3, 8, 9 10 ғимараттарда авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды штаттан тыс авариялық-құтқару құралымдары жүргізеді. Олармен барынша тығыз өзара іс-қимылды КЭС өрттер мен аварияларды оқшаулау және жою мәселелері бойынша ұйымдастыру қажет.

5. Тапсырманы орындауға дайындық – 16:10 "Ч".

Қорытындылары:

1. Бастапқы ауданда авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге әскери бөлімді дайындауға – 130 мин (14:00-16:10 "Ч"), оның ішінде шешім қабылдауға - 30 мин (14:30-15:00 "Ч") бар. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайындық күндізгі уақытта жүзеге асырылатын болады.

2. Әскери бөлімнің негізгі күш-жігері № 4 және 7 ғимараттарда зардап шеккендерді құтқаруға бағытталады. Сондықтан бұл ғимараттарға жер сілкінісінің салдарын жою бойынша авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуде тәжірибесі бар офицерлердің басшылығымен күшейтілген роталар жіберілуі керек.

3. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды табысты жүргізу үшін штаттан тыс авариялық-құтқару құралымдарымен тығыз өзара іс-қимылды ұйымдастыру қажет

Дереу жүргізілуі тиіс іс-шараларды айқындау кезінде әскери бөлімнің командирі ШБ авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыруға уақытты есептеу үшін бастапқы деректерді береді. Белгіленген уақытта ШБ әскери бөлім командиріне бекітуге уақыт есебін ұсынады.

Уақытты есептеу (нұсқа)

Іс-шаралар	Уақыт	Ұзақтығы мин
Тапсырма алды	14:00 «Ч»	10
Есеп беру туралы шешім	15:00–15:10 «Ч»	
Бастапқы ауданнан ұсынуға дайындық	16:10 «Ч»	
Іс-әрекетке дайындалу уақытының жиыны		130
Қолда бар уақытты бөлген жөн:		
бөлімшелердің орынбасарлары мен командирлерін алдағы іс-қимылдар туралы хабардар ету	14:10–14:15	5

алдағы іс-қимылдарға дайындалуға нұсқаулар беру		
жағдайды бағалау	14:15–14:20	5
іс-әрекеттің мақсатын анықтау және алдын-ала бұйрықтар беру	14:20–14:30	10
шешім қабылдауды аяқтау	14:30–14:45	15
шешім туралы есеп	14:45–15:00	15
бұйрық беру	15:00–15:10	10
қамтамасыз ету және басқару бойынша өзара іс-қимылды ұйымдастыру және нұсқаулар беру	15:10–15:20	10
бөлімшелердегі практикалық жұмыс	15:20–15:25	5
ұсынуға дайындық туралы баяндама	15:25–16:10	45
	16:10	

Уақыт есебі бекітіліп, орынбасарлары мен қызмет бастықтары, бөлімше командирлері алдағы іс-қимылдар туралы бағдарланғаннан кейін, барлауды ұйымдастыру, жергілікті жерде жұмыс істеу уақыты мен тәртібі және шешім қабылдау үшін қажетті деректерді дайындау бойынша нұсқаулар бергеннен кейін әскери бөлім командирі жағдайды бағалауға кіріседі.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирінің жағдайды бағалауы (нұсқа)

Алматыдағы машина жасау зауытында № 12, 14, 23 ғимараттар толығымен қираған; күшті бұзылған – № 4, 5, 6, 7, 10; орташа бұзылған - № 1, 2, 3, 8, 9. Ғимараттардың айналасындағы үйінділердің биіктігі 1-ден 5 м-ге дейін. Қираған ғимараттарда жану және бықсу байқалады. №4 ғимараттың жабылған бөлмелеріндегі үйінді астында 60-қа жуық адам, № 5-40 адам, №6-30 адам, № 7-70 адам бар, олардың сыртқа өз бетінше шығуына мүмкіндік жоқ.

Шикізат қоймасында (№12 ғимаратта) хлоры бар ыдыстың герметикалығы бұзылып, қоршаған ортаға 5 т ҚӘЕУЗ шығарылды.

Жанғыш ыдыстың бұзылуына байланысты (№34 ғимарат) өрт ошағы пайда болды, нәтижесінде зауыттың бүкіл аумағы қатты түтінге айналды.

Су қоймаларының (№37 ғимарат) және су мұнарасының (№11 ғимарат) зақымдануы тереңдігі 0,2–0,3 м су басу учаскелерінің пайда болуына әкелді.

Тапсырманы орындау кезінде зардап шеккендерді барлау, іздеу, блоктан шығару, оларға алғашқы көмек көрсету және медициналық мекемелерге жіберу қажет.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімі жеке құраммен, техникамен және қару-жарақпен 100% жасақталған.

Жұмыстар радиоактивті және биологиялық ластану болмаған кезде жүргізіледі. Қоршаған орта хлормен ластануы мүмкін.

Жер бедері белгіленген ауданға уақтылы келуге және тапсырманы орындауға кірісуге мүмкіндік береді.

Ауа райы жағдайлары, жыл және тәулік уақыты авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды ұсынуға және жүргізуге айтарлықтай әсер етпейді.

Қорытындылары:

1. Құрамы, жағдайы, қамтамасыз етілуі және мүмкіндіктері бойынша азаматтық қорғаныстың әскери бөлімі қойылған міндетті орындай алады.

2. Жұмыстарды жүргізу кезіндегі негізгі күш-жігерді № 4 және 7 ғимараттарға шоғырландыру.

3. Авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда инженерлік техниканы өрістеткенге дейін жұмыстарды қол тәсілімен және шағын механикаландыру құралдарын қолдана отырып, , ал инженерлік техниканы өрістетуге қарай – аралас тәсілмен жүргізу.

4. Күштер мен құралдары орналастыру:

1 құтқару жасағына инженерлік құтқару ротасынан бульдозер, автокран, экскаватор, 2 самосвал берілсін; өрт-құтқару ротасының өрт-құтқару взводынан 1 өрт-құтқару бөлімшесі;

2 құтқару жасағына инженерлік құтқару ротасынан бульдозер, автокран, экскаватор, 2 самосвал берілсін; өрт-құтқару ротасының өрт-құтқару взводынан 2 өрт-құтқару бөлімшесі;

5. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін сапқа тұрғызу:

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде – бір эшелонға;

объектіге жылжыған кезде: медициналық пункті бар командалық пункт, күшейту құралдарымен 1 құтқару жасағы, күшейту құралдарымен 2 құтқару жасағы, инженерлік құтқару ротасы (2 бульдозер, 2 автокран, 2 экскаватор, 4 самосвалсыз), рхбз ротасымен, техникалық тұйықталу.

Тапсырманы нақтылау, жағдайды бағалау, жүргізілген есептеулер негізінде әскери бөлімнің командирі шешімнің негізін құрайтын іс-қимылдардың түпкі ойын анықтайды.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері командирінің авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге іс-қимылының түпкі ойы
(вариант)

Шешім қабылдадым: Алматы қаласының машина жасау зауытында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды қысқа мерзімде азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің барлық күш - құралдарымен және штаттан тыс авариялық-құтқару құралымымен өзара іс-қимыл жасай отырып жұмыс жүргізілсін. Негізгі күш-жігерді № 4 және 7 ғимараттарына шоғырландыру.

Жұмыстарды келесі ретпен жүргізу: зардап шеккендерді барлау, іздеу, блоктан шығару, оларға алғашқы көмек көрсету және медициналық мекемелерге жіберу. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда инженерлік техника айналып өткенге дейін жұмыстарды шағын ұйымдастыру құралдарын қолдана отырып, қол тәсілімен, ал инженерлік техниканы өрістетуге қарай-аралас тәсілмен жүргізу.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін сапқа тұрғызу:

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде – бір эшелонға;

объектіге жылжыған кезде: медициналық пункті бар командалық пункт, күшейту құралдарымен 1 құтқару жасағы, күшейту құралдарымен 2 құтқару жасағы, инженерлік құтқару ротасы (2 бульдозер, 2 автокран, 2 экскаватор, 4 самосвалсыз), рхбз ротасымен, техникалық тұйықталу

Күштер мен құралдары орналастыру:

1 құтқару жасағына инженерлік құтқару ротасынан бульдозер, автокран, экскаватор, 2 самосвал берілсін; өрт-құтқару ротасының өрт-құтқару взводынан 1 өрт-құтқару бөлімшесі;

2 құтқару жасағына инженерлік құтқару ротасынан бульдозер, автокран, экскаватор, 2 самосвал берілсін; өрт-құтқару ротасының өрт-құтқару взводынан 2 өрт-құтқару бөлімшесі.

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды бір ауысымда жүргізу.

Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастырудың шектеулі мерзімдері кезінде және оларды жүргізу барысында қолданылатын параллель жұмыс (негізінен) әдісі кезінде әскери бөлім командирі іс-қимылдардың түпкі ойын айқындалғаннан кейін қарамағындағыларға алдын ала өкімдер береді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің алдын ала өкімі № 4. КП-жекелеген құрылыстар (6611). 14:40 "Ч". Карта 1:50 000, басылым. 1985 ж. машина жасау зауытының схемасы, масштаб 1:2000, басылым. 2009 ж.

(нұсқа)

1 Алматыдағы машина жасау зауытында № 12, 14, 23 ғимараттар толығымен қираған; күшті бұзылған – № 4, 5, 6, 7, 10; орташа бұзылған - № 1, 2, 3, 8, 9. Ғимараттардың айналасындағы үйінділердің биіктігі 1-ден 5 м-ге дейін. Қираған ғимараттарда жану және бықсу байқалады. №4 ғимараттың жабылған бөлмелеріндегі үйінді астында 60-қа жуық адам, № 5-40 адам, №6-30 адам, № 7-70 адам бар, олардың сыртқа өз бетінше шығуына мүмкіндік жоқ.

Шикізат қоймасында (№12 ғимаратта) хлоры бар ыдыстың герметикалығы бұзылып, қоршаған ортаға 5 т ҚӘЕУЗ шығарылды.

Жанғыш ыдыстың бұзылуына байланысты (№34 ғимарат) өрт ошағы пайда болды, нәтижесінде зауыттың бүкіл аумағы қатты түтінге айналды.

Су қоймаларының (№37 ғимарат) және су мұнарасының (№11 ғимарат) зақымдануы тереңдігі 0,2–0,3 м су басу учаскелерінің пайда болуына әкелді.

2. Алматы қаласының машина жасау зауытында тапсырманы орындау кезінде зардап шеккендерді барлау, іздеу, блоктан шығару, оларға алғашқы көмек көрсету және медициналық мекемелерге жіберу қажет.

3. Әрекетке дайындық-16:10 "Ч".

4. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарға дайындық кезінде қарамағындағыларды алдағы іс-қимылдар туралы бағдарлау, қауіпсіздік шараларын жеткізу.

5. Міндеттер техникалық құралдар бойынша "Ч" 15:10-да жеткізіледі.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі

Әскери бөлім штабының бастығы

Тапсырманы түсіну, жағдайды бағалау, жүргізілген есептеулер мен іс-қимылдардың түпкі ой негізінде әскери бөлім командирі шешім қабылдауды аяқтайды және бағынысты, берілген бөлімшелерге (құрылымдарға) міндеттерді; өзара іс-қимылдың негізгі мәселелерін; басқаруды ұйымдастыруды айқындайды.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің шешімі

(жалғасы)

Бөлімшелердің тапсырмалары анықталсын:

1 құтқару жасағы күшейту құралдарымен авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды № 4 және 5 ғимараттарда жүргізілсін. Негізгі күш-жігерді № 4 ғимаратта шоғырландырсын. Учаскеде ол барлау, іздестіру, зардап шеккендерге тосқауылдарды ашу, оларға алғашқы медициналық көмек көрсету және емдеу мекемелеріне жіберу жұмыстарын жүргізеді. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда инженерлік техниканы орналастырмас бұрын жұмыстар шағын көлемді механикаландыруды пайдалана отырып, қолмен, ал инженерлік техниканы орналастыру кезінде – құрама әдіспен жүргізілсін.

Жұмыс алаңына ілгерілеу әскери бөлімнің командалық пунктінің артында солтүстік қақпа арқылы Котельный және Средный өткелдері арқылы жүзеге асырылсын.

№ Учаскедегі отрядтың командалық пункті № 4 және 5 ғимараттар арасында орналасады.

2 құтқару жасағы күшейту құралдарымен авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды № 6 және 7 ғимараттарда жүргізілсін. Негізгі күш-жігерді № 7 ғимаратта шоғырландырсын. Учаскеде ол барлау, іздестіру, зардап шеккендерге тосқауылдарды ашу, оларға алғашқы медициналық көмек көрсету және емдеу мекемелеріне жіберу жұмыстарын жүргізеді. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда инженерлік техниканы орналастырмас бұрын жұмыстар шағын көлемді механикаландыруды пайдалана отырып, қолмен, ал инженерлік техниканы орналастыру кезінде – құрама әдіспен жүргізілсін.

Жұмыс учаскесіне қозғалу *1 құтқару жасағының* артында, кіру Кузнечный және Механикалық өткелдер бойындағы батыс қақпа арқылы жүзеге асырылады.

Учаскедегі отрядтың командалық бақылау пункті № 6 және 7 ғимараттар арасында орналастырылады.

инженерлік-құтқару ротасы (2 бульдозерсіз, 2 автокрансыз, 2 экскаваторсыз, 4 самосвалсыз) Котельный, Средный, Механикалық және Кузнечный өткелдеріндегі үйінділерді тазалауда, құтқару топтарына көмек көрсетуге дайын.

Экономика объектісіне жылжуды 2 құтқару жасағының соңынан жүзеге асырады.

Рота КБП - № 5 және 6 ғимараттар арасында.

радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау құтқару ротасы химиялық барлауды жүргізеді, құтқару жасағының басқару пункттерін орналастыруға дайындықта тоғай ауданында (оңтүстік-батыс қақпаның жанында) шоғырланадырады.

Экономика объектісіне ұсыну икр үшін жүзеге асырады.

Рота КБП-тоғайдың батыс бөлігінде.

16:50 "Ч" МПІ зардап шеккендер мен құтқарушыларға медициналық көмек көрсетуге дайын, № 3 ғимарат ауданында орналастырылады.

Экономика объектісіне қозғалуды әскери бөлімнің БП құрамында жүзеге асырады.

2 әскери бөлімнің техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводын жөндеу шеберханасы-техникалық тұйықталуда болады. Техникалық барлау жүргізеді, қажет болған жағдайда жүргізуші құрамға істен шыққан техниканы жөндеуге және оны – тоғайдығы (Солтүстік қақпаның жанындағы) жинау пунктіне сүйреуге көмек көрсетеді.

материалдық қамтамасыз ету взводы шоғырлану аймағында орналасады. Взводтың үлесінде тұрған жеке құрамның үш рет тамақтануын, ыстық тамақпен, ауыз сумен (ыстық шаймен), сондай-ақ авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда ЖЖМ техникасына жанармай құюды қамтамасыз етеді.

өрт-құтқару ротасы (өрт-құтқару взводының 1 және 2 өрт-құтқару бөлімшесінсіз), пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы, пилотсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы, техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы (2 жөндеу шеберханасынсыз) кенеттен пайда болатын жұмыстарды орындауға дайындықта – резервте шоғырлану ауданында орналасады.

Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстардың барлық бөлімшелері объектілерде 16:45 "Ч" - ден 02:00 "Ч+1" - ге дейін жүргізеді.

03:00 "Ч+1" тапсырмасын орындағаннан кейін барлық бөлімшелер бұрынғы ауданда шоғырланады.

Өзара әрекеттесудің негізгі мәселелері:

1. Шоғырлану аймағынан жүру "жол-222" сигналы бойынша басталады.

2. Бастапқы пункт: БП 16:15-те, *1 құтқару жасағы* 16:20-да күшейту құралдарымен, *2 құтқару жасағы* 16:25-те күшейту құралдарымен және *құтқару ротасы* 16:30-да, *радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау құтқару ротасы* 16:35-те, *техникалық тұйықталу* 16:40-та өтеді. Барлық уақыт көрсеткіштері "Ч".

3. Жер асты дүмпулері болған жағдайда жұмысты дереу тоқтатып, қауіпсіз жерлерге шығу керек.

4. Бес минуттық тыныштық әр сағат сайын жүзеге асырылады.

Басқарудың негізгі мәселелері:

1. Әскери бөлім БП авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу орнына – жорық бағанының басында, жұмыстардың басталуымен – № 5 және 6 ғимараттар арасында, жұмыстар аяқталғаннан кейін – бұрынғы орнына шоғырланған ауданда жылжыған кезде, әскери бөлім ТБП–шоғырланған ауданда. Әскери бөлім БП істен шыққан жағдайда басқару 1 құтқару жасағының командиріне жүктеледі.

2. Радио, сигнал беру құралдары және хабаршылар арқылы алға жылжу барысында және аялдамаларда байланыс жүргізіледі. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде қосымша телефон арқылы.

3. Хабарламалар шұғыл хабарлар табеліне сәйкес әр екі сағат сайын, жағдай өзгерген кезде – дереу баяндалады.

4. Ескерту және басқару сигналдары:

химиялық инфекция туралы: дауыспен - "Химиялық дабыл", радио арқылы - "Дауыл -555", көзбен шолып-ХДС зымыраны;

радио арқылы қозғалуға дайындық туралы – "таспа-110";

радио арқылы қозғалыстың басталуы туралы – "Жол-222";

"Свет-330" радиосы бойынша авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу орындарына келу туралы;

"Гранит-555" радиосы бойынша авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстардың басталуы туралы;

"Отвал-333" радиосы бойынша авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды аяқтау туралы.

Тапсырмалар бағынысты бөлімшелерге командир берген бұйрықтар мен өкімдерде жеткізеді, әскери бөлім жеке өзі немесе оның орынбасарлары арқылы.

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ № 3 БҰЙРЫҒЫ. БП-жекелеген құрылыстар (6611). 15:10 "Ч". Карта 1:50 000, басылым. 1985 ж. Машина жасау зауытының схемасы, масштабы 1:2000, басылымдар. 2009 ж.

(нұсқа)

1. Сағат 09: 00-де Алматы облысының аумағында Рихтер шкаласы бойынша магнитудасы 7,2 болатын апатты жер сілкінісі болды. Жер сілкінісінің эпицентрі Алматы қ оңтүстік-батысқа қарай 22 км-де тіркелген, гипоцентр (Жер сілкінісінің ошағы) - 15 км тереңдікте болды. Негізгі жер сілкініуден кейін сағат 11:06-да 5,8, 11:15-те 5,2 және 11:20-да 4,6 баллдық дүмпулер қатары болды.

Жер сілкінісінің салдарынан Алматы қаласы ең көп зардап шекті, ғимараттар, құрылыстар мен инфрақұрылым әртүрлі дәрежеде қирады.

Құрылыс құрылымдарының қирандыларының астында және ғимараттар мен құрылыстардың жабылған аумақтарында көптеген адамдар бар.

Алматыдағы машина жасау зауытында № 12, 14, 23 ғимараттар толығымен қираған; күшті бұзылған – № 4, 5, 6, 7, 10; орташа бұзылған - № 1, 2, 3, 8, 9. Ғимараттардың айналасындағы үйінділердің биіктігі 1-ден 5 м-ге дейін. Қираған ғимараттарда жану және бықсу байқалады. №4 ғимараттың жабылған бөлмелеріндегі үйінді астында 60-қа жуық адам, № 5-40 адам, №6-30 адам, № 7-70 адам бар, олардың сыртқа өз бетінше шығуына мүмкіндік жоқ.

Шикізат қоймасында (№12 ғимаратта) хлоры бар ыдыстың герметикалығы бұзылып, қоршаған ортаға 5 т ҚӨЕУЗ шығарылды.

Жанғыш ыдыстың бұзылуына байланысты (№34 ғимарат) өрт ошағы пайда болды, нәтижесінде зауыттың бүкіл аумағы қатты түтінге айналды.

Су қоймаларының (№37 ғимарат) және су мұнарасының (№11 ғимарат) зақымдануы тереңдігі 0,2–0,3 м су басу учаскелерінің пайда болуына әкелді..

2. Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінде Алматы қаласының машина жасау зауытында бір ауысымда 16:45 "Ч" және 02:00 "Ч+1" дейін авариялық-құтқару және КЕЗЕК КҮТТІРМЕЙТІН ЖҰМЫСТАРДЫ жүргізу міндеті бар. Негізгі күш-жігер № 4 және 7 ғимараттардағы адамдарды табуға және құтқаруға бағытталған. Жұмыс аймағына кіру Котельный, Кузнечный, Механикалық және Средний өткелдері бойындағы солтүстік және батыс қақпалар арқылы жүзеге асырылады. Жұмысты аяқтағаннан кейін сағат 03:00-де «Ч+1» сол аумаққа шоғырланады.

3. Әскери бөлімнің мүддесі үшін авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар учаскелеріне бару маршруттарын барлау және дайындау жүзеге асырылады, зауыттағы жағдай нақтыланады және 09:30 "Ч" бастап штаттан тыс авариялық-құтқару құралымдары: өрттерді сөндіруді және жолдардағы үйінділерді тазартуды жүргізеді.

4. Шешім қабылдадым: Алматы қаласының машина жасау зауытында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды қысқа мерзімде азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің барлық күш - құралдарымен және штаттан тыс авариялық-құтқару құралымдарымен өзара іс-қимыл жасай отырып жұмыс жүргізілсін. Негізгі күш-жігерді № 4 және 7 ғимараттарына шоғырландыру.

Жұмыстарды келесі ретпен жүргізу: зардап шеккендерді барлау, іздеу, блоктан шығару, оларға алғашқы көмек көрсету және медициналық мекемелерге жіберу. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда инженерлік техника айналып өткенге дейін жұмыстарды шағын ұйымдастыру құралдарын қолдана отырып, қол тәсілімен, ал инженерлік техниканы өрістетуге қарай-аралас тәсілмен жүргізу.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерін сапқа тұрғызу:

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде – бір эшелонға;

объектіге жылжыған кезде: медициналық пункті бар командалық пункт, күшейту құралдарымен 1 құтқару жасағы, күшейту құралдарымен 2 құтқару

жасағы, инженерлік құтқару ротасы (2 бульдозер, 2 автокран, 2 экскаватор, 4 самосвалсыз), рхбз ротасымен, техникалық тұйықталу

Күштер мен құралдары орналастыру:

1 құтқару жасағына инженерлік құтқару ротасынан бульдозер, автокран, экскаватор, 2 самосвал берілсін; өрт-құтқару ротасының өрт-құтқару взводынан 1 өрт-құтқару бөлімшесі;

2 құтқару жасағына инженерлік құтқару ротасынан бульдозер, автокран, экскаватор, 2 самосвал берілсін; өрт-құтқару ротасының өрт-құтқару взводынан 2 өрт-құтқару бөлімшесі.

авариялық-құтқару жұмыстары мен кезек күттірмейтін жұмыстарды бір ауысымда жүргізу.

5. БҰЙЫРАМЫН

1 құтқару жасағы күшейту құралдарымен авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды № 4 және 5 ғимараттарда жүргізілсін. Негізгі күш-жігерді № 4 ғимаратта шоғырландырсын. Участкеде ол барлау, іздестіру, зардап шеккендерге тосқауылдарды ашу, оларға алғашқы медициналық көмек көрсету және емдеу мекемелеріне жіберу жұмыстарын жүргізеді. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда инженерлік техниканы орналастырмас бұрын жұмыстар шағын көлемді механикаландыруды пайдалана отырып, қолмен, ал инженерлік техниканы орналастыру кезінде – құрама әдіспен жүргізілсін.

Жұмыс алаңына ілгерілеу әскери бөлімнің командалық пунктінің артында солтүстік қақпа арқылы Котельный және Средный өткелдері арқылы жүзеге асырылсын.

№ Участкедегі отрядтың командалық пункті № 4 және 5 ғимараттар арасында орналасады.

2 құтқару жасағы күшейту құралдарымен авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды № 6 және 7 ғимараттарда жүргізілсін. Негізгі күш-жігерді № 7 ғимаратта шоғырландырсын. Участкеде ол барлау, іздестіру, зардап шеккендерге тосқауылдарды ашу, оларға алғашқы медициналық көмек көрсету және емдеу мекемелеріне жіберу жұмыстарын жүргізеді. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда инженерлік техниканы орналастырмас бұрын жұмыстар шағын көлемді механикаландыруды пайдалана отырып, қолмен, ал инженерлік техниканы орналастыру кезінде – құрама әдіспен жүргізілсін.

Жұмыс учаскесіне қозғалу *1 құтқару жасағының* артында, кіру Кузнечный және Механикалық өткелдер бойындағы батыс қақпа арқылы жүзеге асырылады.

Участкедегі отрядтың командалық бақылау пункті № 6 және 7 ғимараттар арасында орналастырылады.

инженерлік-құтқару ротасы (2 бульдозерсіз, 2 автокрансыз, 2 экскаваторсыз, 4 самосвалсыз) Котельный, Средный, Механикалық және Кузнечный өткелдеріндегі үйінділерді тазалауда, құтқару топтарына көмек көрсетуге дайын.

Экономика объектісіне жылжуды 2 құтқару жасағының соңынан жүзеге асырады.

Рота КБП - № 5 және 6 ғимараттар арасында.

радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау құтқару ротасы химиялық барлауды жүргізеді, құтқару жасағының басқару пункттерін орналастыруға дайындықта тоғай ауданында (оңтүстік-батыс қақпаның жанында) шоғырланадырады.

Экономика объектісіне ұсыну икр үшін жүзеге асырады.

Рота КБП-тоғайдың батыс бөлігінде.

16:50 "Ч" МП зардап шеккендер мен құтқарушыларға медициналық көмек көрсетуге дайын, № 3 ғимарат ауданында орналастырылады.

Экономика объектісіне қозғалуды әскери бөлімнің БП құрамында жүзеге асырады.

2 әскери бөлімнің техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводын жөндеу шеберханасы-техникалық тұйықталуда болады. Техникалық барлау жүргізеді, қажет болған жағдайда жүргізуші құрамға істен шыққан техниканы жөндеуге және оны – тоғайдығы (Солтүстік қақпаның жанындағы) жинау пунктіне сүйреуге көмек көрсетеді

материалдық қамтамасыз ету взводы шоғырлану аймағында орналасады. Взводтың үлесінде тұрған жеке құрамның үш рет тамақтануын, ыстық тамақпен, ауыз сумен (ыстық шаймен), сондай-ақ авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін орындарда ЖЖМ техникасына жанармай құюды қамтамасыз етеді.

өрт-құтқару ротасы (өрт-құтқару взводының 1 және 2 өрт-құтқару бөлімшесінсіз), пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы, пилотсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы, техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы (2 жөндеу шеберханасынсыз) кенеттен пайда болатын жұмыстарды орындауға дайындықта – резервте шоғырлану ауданында орналасады.

Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстардың барлық бөлімшелері объектілерде 16:45 "Ч" - ден 02:00 "Ч+1" - ге дейін жүргізеді.

03:00 "Ч+1" тапсырмасын орындағаннан кейін барлық бөлімшелер бұрынғы ауданда шоғырланады.

6. Зардап шеккендерді жинау пункттеріне және медициналық пунктке эвакуациялау әскери бөлім өз күшімен жүзеге асырсын.

7. Қозғалуға дайындық – 16:10, жұмыс жүргізуге – 16:45 "Ч".

8. Әскери бөлім БП қозғалған кезде-жорық бағанының басында, жұмыс басталған кезде – № 5 және 6 ғимараттар арасында, жұмыс аяқталғаннан кейін бұрынғы орнына шоғырланған ауданда.

ТБП– шоғырланған ауданда. Әскери бөлім БП істен шыққан жағдайда басқару *1 құтқару жасағының* командиріне жүктелсін.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі

Әскери бөлімнің штаб бастығы

3.2.4. Су тасқыны жағдайындағы әрекеттер

Су басу аймағындағы азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бөлімшелері ықтимал су басу салдарының алдын алуға немесе азайтуға бағытталған инженерлік-техникалық іс-шараларды орындау үшін тартылады.

Жұмыстарды жүргізу кезінде жергілікті әкімшіліктің күшімен жүргізілетін су қорғау құрылыстарының жарылуы және су басу аймағынан шұғыл эвакуациялау туралы халықты уақтылы хабардар етудің маңызы зор. Краснодар өлкесінің Қырым қаласында (2012 ж.) су тасқынының салдарын жою тәжірибесі көрсеткендей, қалада халықты уақтылы және тиісті түрде хабардар етпеу апатты салдарға және көптеген адамдардың өліміне әкелді.

Тапсырманы алғаннан кейін Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі бағынысты бөлімшелер мен берілген күштерді су баспайтын аумақта жұмыс учаскелеріне (объектілеріне) мүмкіндігінше жақын тағайындалатын ауданда орналастырады және оларды алдағы іс-қимылдарға дайындауды ұйымдастырады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің инженерлік-құтқару және құтқару бөлімшелері су басу қаупі төнген кезде *мынадай жұмыс түрлерін* орындай алады:

- су басу аймағын, құтқару жұмыстарын жүргізу учаскелері мен объектілерін, жолдар мен жол құрылыстарын, сондай-ақ гидротехникалық құрылыстардың жай-күйін инженерлік барлау;

- адамдар мен жануарларды, жол құрылыстарын қозғалыс, материалдық құралдарды тасымалдау және эвакуациялау жолдарының уақытша схемалары бойынша салу, ұстау және қалпына келтіру;

- адамдарды суда құтқару үшін қажетті құтқару құралдарының қорларын жинақтау;

- су басу аймағында құтқару жұмыстарын қажетті жүзу құралдарымен және құтқару құралдарымен қамтамасыз ету және зардап шеккен адамдарды, жануарларды және материалдық құндылықтарды тікелей құтқару;

- суды тазарту және сумен жетістіру көздерін жабдықтау;

- десанттық өткелдерді жабдықтау және ұстау (қажет болған жағдайда);

- зардап шеккен халықты тиеу-түсіру айлақтары мен орындарын жабдықтау және ұстау, тасымалдау құралдарымен маневр жасау;

- тығындарды, мұз кептелістерін, көшкіндер мен топырақ пен тау жыныстарының құлауын жою бойынша жарылыс жұмыстарын жүргізу;

- сайларды тығыздау және бөгеттердің биіктігін арттыру үшін гидротехникалық құрылыстардың жанында апаттық материалдардың жиналуы;

- елді мекендер мен объектілерді қорғау үшін жаңа қорғаныш гидротехникалық құрылыстарды күшейту, уақытша қалпына келтіру және тұрғызу жөніндегі жұмыстарды ұйымдастыру және жүргізу.

Бұл жұмысты Төтенше жағдайлардың алдын алу және жою жөніндегі комиссияның жалпы басшылығымен және Мемлекеттік жүйенің азаматтық қорғау жергілікті ұйымдары мен құрамаларымен тығыз байланыста жүзеге

асырылады. Қауіпті кезеңдегі қалыптасқан жағдайға байланысты тапсырмаларды күндізгі уақытта бір ауысымда және тәулік бойы 2-3 ауысымда орындауға болады. Су басу аймағында авариялық-құтқару жұмыстарын уақтылы жүргізу үшін азаматтық қорғаныс әскери бөлім командирі барлау және тікелей бақылау деректері бойынша, сондай-ақ жоғары тұрған басшылықтың өкімдері мен тапсырмаларын алған кезде бұрын қабылданған шешімді (6-қосымша) нақтылайды. Бағынысты бөлімшелерге авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарын жүргізу бойынша тапсырмалар қояды (7-қосымша).

Жұмыстарды ұйымдастыру кезінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі, *инженерлік-құтқару және құтқару бөлімшелері* міндетті түрде *көрсетеді*:

инженерлік барлау міндеттері;

адамдарды, жануарларды және материалдық құндылықтарды қауіпсіз орындарға эвакуациялау жолдары мен тәртібі;

қозғалыс және маневр жолдары, оларды дайындау сипаты, өту қиын учаскелер арқылы бөлімшелерді өткізу тәртібі;

су басу аймағында инженерлік қамтамасыз ету және құтқару жұмыстарын жүргізу жөніндегі міндеттер (құтқару бөлімшелерін жүзу құралдарымен қамтамасыз ету, айлақтарды жабдықтау орындары, өткелдерді бағыттау);

басқару және тыл жүйесінің жұмысын қамтамасыз ету жөніндегі міндеттер (басқару пункттері мен тыл орналастыру аудандарын орналастыру орындарын жабдықтау);

су басу аймағын оқшаулау жөніндегі міндеттер (гидротехникалық құрылыстарды салу, нығайту немесе қалпына келтіру);

жұмыстарды жүргізу кезінде инженерлік-құтқару және құтқару бөлімшелерін қолдану тәртібі;

іс-шараларды орындау мерзімдері;

байланыс және хабарлау тәртібі.

Бөлімшелердің әрекеттерін ұйымдастыра отырып, азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі негізгі күш-жігерді адамдарды құтқаруға бағыттайды. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирінің өзі бағынысты бөлімшелерді басқаратын, өз бөлімшелері мен көрші құрылымдар арасындағы үздіксіз өзара іс-қимылды ұйымдастыратын және қолдайтын жұмыстардың ең маңызды учаскесінде (объектісінде) орналасады.

Су басу аймағында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі су деңгейінің күрт көтерілуіне байланысты жағдайдың күрт өзгеру мүмкіндігін ескере отырып. Осы өзгерістерді жедел анықтау мақсатында азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бөлімшелерінен су деңгейін бақылаушылар қояды, алдын ала хабарлау сигналдары және жеке құрамның кету жолдары айқындалады.

Зардап шеккендерді құтқару жөніндегі негізгі жұмыстар аяқталғаннан кейін азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің командирі патрульдеуді, ал

қажет болған жағдайда өзінің су басу учаскесін (объектісін) су деңгейінің төмендеуіне және қалпына келтіру жұмыстарының басталуына дейін күзетуді ұйымдастырады, оларды жүргізуге азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бөлімшелері де белсенді қатыса алады.

3.2.5. Табиғи өрттер жағдайындағы әрекеттер

Ірі орман өрттерін оқшаулау және жою кезінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің мазмұны мен жұмыс тәртібі, негізінен, басқа ТЖ жою кезіндегідей. Сонымен қатар, ірі орман өрті кезіндегі жағдайдың айырмашылықтары, қосымша туындайтын міндеттер азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің жұмысының мазмұнындағы бірқатар ерекшеліктерді анықтайды. Бұл ерекшеліктер тапсырманы түсінуде, жағдайды бағалауда, шешімдер мен бұйрықтардың мазмұнында, әсіресе орман өрттерін сөндіру тәсілдерін анықтауда, басқаруды ұйымдастыруда, өзара әрекеттесуде және қамтамасыз етуде көрінеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі бұйрықтар мен өкімдерді беру жолымен міндеттерді бағыныстыларға ауызша жеткізуге, кейіннен оларды жазбаша құжаттармен қайталауға тиіс.

Міндетті түсіну барысында азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге әсер ететін көрсеткіштердің есептеулерін жүргізу үшін қажетті бастапқы деректерді айқындауға міндетті.

Жағдайды бағалау кезінде азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі өрт жағдайының алдын ала деректерін және оқулықта ұсынылған күштер мен құралдарды есептеудің жалпыланған әдістемесін, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге әсер ететін көрсеткіштерді есептеуді және авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстардың көлемін пайдалана отырып ұйымдастыруға тиіс.

Негізгі түпкі ой мақсаты болып табылатын ірі орман өрті ауданында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге шешім қабылдауды азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі тұрақты орналасу пунктінде жүзеге асыруы тиіс, бірақ уақыт өте келе жағдайдың өзгеруіне байланысты оны ұсыну кезінде түзету және сол жерде, орман өрті аймағында нақтылау ұсынылады (6-қосымша).

Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге бұйрық (7-қосымша) орман өрті ауданына келгеннен кейін, жағдай орнында шешім нақтыланғаннан кейін берілуі тиіс.

Шешімді орындау технологиясы (тәртібі мен әдістерін анықтау) кез-келген қызметтің құрылымдық құрамдас бөлігі болып табылады.

Технологияландыру кезеңі мақсатқа хаотикалық қозғалысты болдырмауға мүмкіндік береді. Бұл шешімнің басқарылатын орындалуын ұйымдастырудың маңызды элементі. Қызмет процесін ұйымдастыру кезеңі. Оған мыналар кіреді: ірі орман өрттерін оқшаулау және жою процестерінің мазмұнын анықтау;

ірі орман өрттерін оқшаулау мен жоюдың тактикалық тәсілдері мен техникалық тәсілдерінің орынды кешенін айқындау;

орман өрттерін оқшаулау мен жоюды қажетті регламенттеу.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бөлімшелеріне орман күзеті бөлімшелері мен ҚР ТЖМ бөлімшелерінің өртті сөндіру тактикасынан негізгі ережелерді қаруландыру ұсынылады.

Орман өрттерін сөндірудің тактикалық әдістері мен техникалық тәсілдерінің кешені бар.

Орман өрттерін сөндірудің негізгі тактикалық әдістері:

орман өртінің айналасы (жеткілікті күштер мен құралдармен);

маңдай шептен қамту арқылы сөндіру;

тылдағы қамтумен сөндіру;

қапталдан сөндіру;

өрттің әрбір ошағын бір мезгілде жеке сөндіре отырып, өртті ошақтарға бөлу.

Орман өрттерін сөндірудің негізгі техникалық тәсілдері:

өрттің шетіндегі бұтақтармен өртті басу;

өрттің шетін топырақпен толтыру;

бөгеу және тірек минералданған жолақтар мен арықтарды төсеу;

өртке қарсы соқпақ жабдығы;

орман жанғыш материалдарын күйдіру;

сумен және өрт сөндіргіш химиялық заттармен құю;

бұлттардан жасанды жауын-шашын.

Сөндіру кезеңдеріндегі жұмыстардың барлық кешенін ҚР Табиғи ресурстар және экология министрлігі қалыптастыратын болады.

Орман өрттерін сөндіру процесі мыналарды қамтиды *этаптары:*

өртті тоқтату;

өртті оқшаулау;

өртті жою;

өрт ошақтарын сөндіру;

өрт аймағын қарауылдау.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің күштері мен құралдарымен орындалатын ірі орман өрттерін сөндіру жөніндегі жұмыстарды *екіге бөлу қажет:*

ірі орман өртін оқшаулау бойынша жұмыстар;

ірі орман өртін жою жөніндегі жұмыстар.

Түрлері мен күштері бойынша әртүрлі ірі орман өрттерін оқшаулау және жою үшін азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі орман өрттерін сөндіру тәсілдері мен әдістерін қолданудың белгілі бір тәртібін ұстануға тиіс.

1. Ірі төменгі орман өрттерін оқшаулау және жою

а) Өлсіз және орташа қашқын төменгі өрттерді оқшаулау және жою кезінде (жылдамдығы 1-3 м/мин) қолданылатын:

тактикалық әдістер:

маңдай шептен және қапталдан бір мезгілде сөндіру;

маңдай шептен қамту;
жеткілікті күштер мен құралдармен - өртті тоқтатумен бір мезгілде толық қоршау;

күштер мен құралдардың жетіспеушілігімен - өрт үшін табиғи кедергілерді пайдалана отырып, өртті тоқтату;

оның шетінен орталыққа қарай жылжи отырып, бүкіл өрт аймағындағы барлық жану көздерін жою;

техникалық әдістер:

оттың шетіндегі бұтақтармен отты басу;

оттың жанып жатқан жиегін топырақпен толтыру;

АЦ-40, АРС-14, мотопомпалардың көмегімен, ал бар болса сөмкедегі өрт сөндіргіштерді пайдалана отырып, сумен сөндіру;

ИМР, бульдозер, экскаватор, жарылыс әдістерін қолдана отырып, өрттің шетіне минералданған жолақтарды төсеу;

күйдіру өндірісі;

өрт сөндіргіш химикаттармен өртті сөндіру;

бүкіл периметрі бойынша өрттерді міндетті түрде тазарту.

б) Әлсіз және орташа тұрақты жердегі өрттерді оқшаулау және жою кезінде қолданатын:

тактикалық әдістер:

бүкіл периметр бойынша бір уақытта сөндіру;

маңдай шептен қамту және тылдан қамту;

маңдай шептен өртті қамтумен күйдіру;

өрттің тоқтауымен бір уақытта оның толық ортасы;

техникалық әдістер:

өрт майданында – мотопомпаларды, қапталдарда – сумен және химиялық заттармен өрт сөндіргіштерді пайдалану, тылда - қопсыту немесе топырақпен жабу;

инженерлік техниканың көмегімен өрттің алдыңғы жағына минералданған жолақтарды төсеу;

өрт жану ошақтарын топырақпен толтыру, кейіннен АРС-14, АЦ-40 немесе мотопомпалардың суымен сулау арқылы сөндіру;

соқамен, бульдозермен немесе химиялық заттармен төселген тірек жолағынан алдыңғы жағымен күйдіру;

өрт ошағын бүкіл периметр бойынша міндетті түрде жырту.

в) күшті қашқын және тұрақты төменгі өрттерді оқшаулау және жою кезінде (жылдамдығы 3 м/мин астам) қолдану:

тактикалық әдістер:

өртті маңдай шептен қамту арқылы сөндіру;

табиғи кедергілерді пайдалана отырып өртті тоқтату, содан кейін өрт ошағын толық қоршау;

өрттің міндетті түрде барлық жағынан қоршау;

техникалық әдістер:

қапталды және тылды химиялық заттармен өңдеу немесе топырақпен толтыру;

өрттің жиегі бойымен минералданған жолақтарды төсеу;

өрт жану ошақтарын топырақпен толтыру, кейіннен АРС-14, АЦ-40 немесе мотопомпалардың суымен сулау арқылы сөндіру;

өрт ошағын бүкіл периметр бойынша міндетті түрде жырту.

2. Ірі тәжді орман өрттерін оқшаулау және жою

а) қашқын өрттерді оқшаулау және жою кезінде қолданылатын:

тактикалық әдістер:

өртті маңдай шептен қамту арқылы сөндіру;

маңдай шептен және қапталдан қамту арқылы сөндіру;

техникалық әдістер:

АРС-14, АЦ-40 немесе мотопомпалардан су пердесін қою арқылы минералданған жолақтан өртті сөндіру (жолақтың ені кемінде 100 м) ;

ағаштарды отқа қарай орап, өртке қарсы аралықтарды жабдықтау.

б) тұрақты өрттерді оқшаулау және жою кезінде:

тактикалық әдістер:

өртті маңдай шептен қамту арқылы сөндіру;

қапталда және тылда сөндіру;

өрт ошағының толық айналасы;

өрт ошағының толық айналасы;;

техникалық әдістер:

автоцистерналардан су ағындарымен сөндіру;

тосқауыл минералданған жолақтарды төсеу, ағаштарды өртке қарай орап, өртке қарсы жолдарды жабдықтау;

құлаған жанып тұрған ағаштарды, қураған ағаштарды топырақпен жабу.

3. Ірі жерасты (шымтезек) өрттерін оқшаулау және жою

а) Орман шымтезек өрттерін оқшаулау және жою кезінде:

тактикалық әдістер:

өрт ошағының толық айналасы қоршау;

өртті оның бүкіл аумағы бойынша және бүкіл тереңдікке жою;

техникалық әдістер:

КО-1 және КО-2 шымтезек оқпандарымен 30-40 см арқылы өрт ошағының айналасындағы 2 қатарға "шаншу" арқылы 70-80 см жолағы бар суландырғышы бар суды шымтезекке айдау;

сорғы қондырғыларының көмегімен өртті сумен және ылғалдандырғышпен толтыру;

экскаваторларды (траншеяларды, қазу машиналарын) пайдалана отырып, өрт айналасындағы арықтарды, траншеяларды және шұңқырларды кесу және оларды сумен толтыру.

Жоғарыда айтылғандардың барлығы жоғары жиілікті азаматтық қорғаныс күштері мен құралдарын пайдалана отырып, ірі орман өрттерін сәтті оқшаулауға және жоюға мүмкіндік береді.

Тәулік ішінде орман өртінің таралу ерекшеліктерін ескере отырып, ірі орман өрттерін оқшаулау және жою кезінде жоғары жиілікті азаматтық қорғаныстың командирі келесі оқшаулау және жою нұсқаларын ұстануы керек:

1. Орман өртінің бүкіл шетінде кештен таңға дейін жану әлсіз немесе орташа қарқындылықта, ал шеті сөндіруге ыңғайлы жерлерден өтеді. Мұндай өрттер шетте тікелей әрекет ету арқылы оқшаулануы керек. Операция кешке басталады, бөлімшелер алдымен артқы жиекті оқшаулайды, содан кейін екі қапталмен оттың «басына» қарай жылжиды. Егер өрттің шеті айтарлықтай дәрежеде болса, онда оқшаулау тек артқы жағынан ғана емес, сонымен қатар бір мезгілде алдыңғы жаққа қарай жылжып, қапталдардың ортасынан басталады. Өртті оқшаулаған олар оны жоюға кіріседі.

2. Түнде және таңертең орман өртінің шетінде жану да әлсіз, бірақ кейбір аймақтарда шеті сөндіруге қолайсыз жерлерден (жас ормандарда, қоқыс жерлерде, ойлы-қырлы жерлерде) өтеді. Күндізгі уақытта мұндай қолайсыз жерлердің айналасында күйдіру керек. Жасыту жолын жоюға ыңғайлы жерлерге төсейді және күйдірудің сыртқы шеті дереу сөндіріліп, күйдіру жолының ұштары оттың шетіне жеткізіледі. Кешке қарай олар өртті сөндіруге кіріседі.

3. Түнде және таңертең әлсіз жану тек орман өртінің артқы және қаптал шеттерінде байқалады. Алдыңғы жиекте ол күшті болып қалады және қысқа уақытқа әлсірейді, бүкіл фронтальды жиекті жоюға жеткіліксіз немесе фронтальды жиек сөндіруге ыңғайсыз жерлерден өтеді.

Бұл жағдайда кештен таңға дейін артқы және қаптал шеттеріндегі өртті өшіріп, алдыңғы жағын күйдіру арқылы тоқтату керек. Күйдіру күннің екінші жартысында от майданының алдында басталады, оны екі жағынан жауып, күйдіру жолының ұштарын қаптал жиектеріне дейін жеткізеді. Олар майданның алдынан от жағылған жерге кешкі уақытта жел басылғанда ғана жақындайтындай шегінеді.

4. Орман өртінің бүкіл жиегі бойынша жану күшті немесе шеті сөндіруге ыңғайсыз жерлерден өтеді. Бұл жағдайда отты күйдіру арқылы тоқтату керек, ол күндіз оттың «басына» қарсы жағылады және кешкі уақытта күйдіруге қарсы тұруы үшін екі жағынан жабық сақинамен қоршалады, ал бүйірлер мен артқы жағынан ең аз қашықтықтан күйдіру арқылы жойылады.

Өртті сөндірудің техникалық әдістері көптеген дереккөздерде сипатталған. Өртті сөндірудің техникалық әдістері әмбебап екенін ескере отырып (орман өрттерін тоқтату, оқшаулау, жою және сөндіру кезінде қолданылады) Азаматтық қорғаныс бөлімшелеріне орман өрттерін оқшаулау мен жоюдың осы техникалық әдістерін қолдану кезінде белгілі бір ережелерді сақтау ұсынылады.

1) *Өрт жасыл бұтақтардың сыпырғышымен немесе тығыз тәжі бар жас ағашпен (1,5-2 м) оттың шетімен ұрылады.* Жоғарыдан емес, бүйірден, отқа қатысты қиғаш және сыпырғышты шетіне сәл басу ұсынылады.

Бұл әдіс барлығына қол жетімді және өрт аймағында қол жетімді құралдарды пайдалануға мүмкіндік береді.

2) *Өрттің шетін топырақпен толтыру үшін* оның жанындағы қоқыспен өсімдік жамылғысын күрекпен алып тастаңыз және олардан топырақты алып, үлкен аумақты жабу үшін оны желдеткіштің шетіне тастаңыз. Бастапқыда топырақ жалынның таралуын тоқтатып, жалынды сөндіру үшін қолданылады. Содан кейін олар қалыңдығы 6-8 см-ге дейін және ені 40-60 см-ге дейін үздіксіз топырақ жолағын жасайды және мұндай жолақ бір жартысы шетінің алдында жанбаған жанғыш материалда, ал екінші шетінің бір бөлігі қазірдің өзінде өртенген жерде орналасуы керек.

Топырақты қалыңырақ қабаттармен жанып тұрған діңгектер мен өлі ағаштарға себу керек. Өрттің шетін жермен жабу үшін инженерлік-құтқару бөлімшелерінің жер өңдеу техникаларын пайдалануға болады.

3) *АЦ-40, АРС-14, мотопомпаларды, ал бар болса, сөмкедегі өрт сөндіргіштерді пайдалана отырып, сумен сөндіру.* Су жақын маңдағы су қоймаларынан пайдаланылады немесе өрт сөндіру цистерналарында, алынбалы цистерналарда және басқа контейнерлерде тасымалданады. Су қуатты ықшам ағын түрінде немесе бүріккіш түрінде қолданылады.

Рюкзактардағы (ранетағы) өрт сөндіргіштерді әлсіз және орташа жердегі өрттердің шеттерін сөндіру үшін пайдалануға болады. Өрт сөндіру мотопомпалары негізінен табиғи су қоймаларынан өрт ошақтарына су беру үшін қолданылады. Тегіс рельефте өрт сөндіру түтіктері арқылы сорғылармен су берудің максималды диапазоны шамамен 1 км құрайды, кедір-бұдырлы жерлерде ол жер бедерін ескере отырып азаяды. Сондықтан сумен жабдықтау ауқымын ұлғайту үшін аралық резервуарлар орнатылады, олардан су екінші сорғымен беріледі.

4) Өрттің таралу күші мен жылдамдығына және қолданылатын жабдықтың түріне байланысты *тосқауыл жолақтары* бір немесе қосарлы төселуі керек, ал кеңірек жолақтарды төсеу қажет болса, олар бірнеше өту арқылы салынады. Кедергі жолақтарының орындары мен бағыттары жұмысты орындау кезінде персонал мен құрал-жабдықтар қауіпсіз қашықтықта болатындай етіп таңдалуы керек (өрт түріне және өрттің сипатына байланысты өрт майданынан 100–1000 м. орман). Бұталар мен кішігірім ормандарда тосқауыл жолақтары 20-30 м қашықтықта, ал тәжді өрт кезінде өрттің таралу жылдамдығына байланысты. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің *иқр иқв* ИМР, бульдозерлерді қолдану қажет, өйткені олар жолақты кеңірек басып және ауыр жағдайларда жұмыс істей алады.

Минералданған жолақтарды орнатуға арналған техника болмаған жағдайда, күректерді, тырмаларды және топырақтың минералды қабатына дейін қоқысты алып тастайтын басқа да қолмен өңдейтін құралдарды қолдануға болады.

Сондай-ақ, тосқауыл және минералданған жолақтарды Нейлон қабығындағы аммонит зарядтарын немесе ұзындығы 200 м-ге дейінгі сызыққа салынған полиэтилен пленкасының түтігіне салынған зарядтарды қолдана отырып, шпур үзінділерінсіз жалған сым зарядтарының көмегімен орнатуға болады, зарядтардың ұштары байланған. Ол үшін АҚ ӘБ пиротехникалық және

жарылыс жұмыстарын жүргізетін құтқару тобының күштері мен құралдары қолданылады.

5) *Күйдіру* жасату үшін жолдар, соқпақтар, бұлақтар және басқа да табиғи шекаралар қызмет ете алатын тірек жолақтарынан жасалуы керек. Мұндай шекаралар болмаған кезде ені 30-40 м минералданған жолақтар түріндегі тірек жолақтарын қолмен немесе әртүрлі құралдар мен механизмдердің көмегімен жасау қажет.

Жеделдетілген күйдіруді қолдану қажет. Жер жамылғысы өртенгеннен кейін, өртенген кеңістіктің пайда болуын күтпестен, өрт білігінің күйдірілген жолаққа қарай жылжитын бөлігі сөндіріледі. Сөндіру сөндірілген учаске мен қозғалатын өрттің шеті арасында өртенген жолақ пайда болғанға дейін жүзеге асырылады. Уақытша тірек жолағынан күйдіру кезінде немесе жеделдетілген күйдіру кезінде өрттің таралуы тоқтағаннан кейін күйдіру басталған жиек бойымен минералданған жолақ салу қажет. Әйтпесе, осы жиекте өрт ошақтары пайда болуы мүмкін.

Күйдіруді қарапайым құрылыстың орта жастағы сүрекдіңдерінде қолдану ұсынылады, онда өрттің шетінен өртенген жолақтың енінен кемінде жеті есе шегініп, жер жамылғысын өртеу нәтижесінде өрттің тәжге өту мүмкіндігі алынып тасталады. Желдің жылдамдығы 5 м/с дейін болған кезде жер жамылғысының жану қаупі жоқ, сондықтан күйдіру кешке, түнде немесе таңертең жүргізілуі керек.

Қатты желде күйдіруді бастауға тыйым салынады.

Алдында жабынмен күйдіру тастау керек өрт шыққан жаққа өскін және орман асты өсім орналасқан 5 метр жақын тірек жолақтар үшін, ұшқыннан жану кезінде жолағы ұшпауы керек. Қылқан жапырақты жас жануарларды өртке қарай шындармен тастау керек, әйтпесе өртенген ағаштар өртке қарай құлап, "көпір" құруы мүмкін, ол арқылы от өтеді. Қураған ағаш жолақ арқылы шашыратылмайды, бірақ күйдіруді бастағаннан кейін тірек жолағының жанында тұрған ағаштардың тәждеріне оттың түсуіне жол бермеу үшін одан терең сүйреледі, өйткені өрт жолақтың артына оңай түсіп, сол жерде жаңа өрт ошақтарын тудыруы мүмкін.

Тар тірек жолағында (0,3–0,5 м) тұтану одан тікелей тоқтамастан жүргізілуі керек, өйткені өрт учаскелерінде өрт тірек жолағына жақындап, оны кесіп өтуі мүмкін. Кең (1,5 м-ден астам) жолақпен жер жамылғысын одан 0,5-2 м қашықтықта жағу керек.

Күйдіруді тездету үшін "тарақпен" отты бастау ұсынылады. Бұл жағдайда жер жамылғысы тек тірек жолағының бойымен ғана емес, сонымен қатар әр -8 м сайын оған перпендикуляр болуы керек. Пайда болған тістердің тереңдігі 3-4 м-ден аспауы керек.

6) Ошақтарды *өрт сөндіретін химиялық заттармен сөндіру* кезінде монолиттер түрінде көптеген химиялық қосылыстар суда өте баяу еритінін ескеру керек, сондықтан олардан ерітіндіні қолданар алдында кем дегенде бір

күн бұрын дайындау ұсынылады. Кальций хлориді ұнтағын кішкене бөліктерде еріту ұсынылады, өйткені ол еріген кезде суды қатты қыздырады.

Өрт сөндіретін химиялық заттардың ерітінділерін арнайы ыдыстарда тұрақты орналасу пунктінде дайындау, сақтау және өрт сөндіру машиналарының цистерналарында, полиэтилен канистрлерінде, сондай-ақ тікелей рюкзакты өрт сөндіргіштердің резервуарларында өртке жеткізу немесе жұмыс орнында дайындау қажет.

7) *Шымтезек алқаптарында өрттерді сөндіру кезінде* жағдайға байланысты оларды өрттен қорғау мақсатында елді мекен тарапынан, орман алқабы немесе негізгі шымтезек алқабы тарапынан негізгі күштер мен құралдарды шоғырландыру қажет. АҚ ӘБ командирі өз шешімін шымтезек кәсіпорнының өкілдерімен келіседі.

Бөгеу арықтарын төсеу үшін экскаваторлар мен басқа да жер қазу техникасын пайдалану қажет. Машиналарды жеткізу мүмкін емес және шанц құралын пайдалану тиімді емес жерлерде қоршау арықтарын төсеу жарылғыш заттардың көмегімен жүзеге асырылуы тиіс.

Жарылғыш заттардың зарядтары салмағы 600 г болатын арнайы дайындалған саңлауларға салынады. Саңлаулар арасындағы қашықтықты және зарядтардың массасын жарылыстан кейін шұңқырлар шеттерімен жанасатындай етіп таңдау ұсынылады және қолмен аздап түзетуді қажет ететін қатты жолақ алынады. Сонымен қатар, тереңдігі 4 м дейінгі арықтармен нығайтылған бөгет жолақтарын жарылғыш әдіспен орналастыру қажет.

Бұл жағдайда салмағы 15 кг-ға дейінгі үстеме зарядтарды қолдану ұсынылады. Зарядтар отпен немесе электірлік әдіспен іске асырылады.

Ірі орман өртін оқшаулау және жою жөніндегі міндеттерді орындау кезеңінде АҚ ӘБ төтенше жағдайды жою жедел штабының (ТЖ ЖЖШ) басшысына жедел бағынысқа беріледі.

Ірі орман өртін оқшаулау және жою ТЖ ЖЖШ басшысының шешіміне сәйкес ұйымдастырылады. Жұмыстардың жекелеген учаскелерінде қойылған міндеттер мен жағдайды бағалаудан қорытындыларға сәйкес шешімдерді сол жерде жұмыс істеп тұрған құралымдардың (бөлімшелердің) командирлері (бастықтары) қабылдайды.

Орман өрттерін сөндіру жөніндегі іс қимылдарға дайын болу туралы сигнал алған кезде АҚ ӘБ командирі міндетті:

АҚ ӘБ іс-әрекетке дайындыққа келтіру және алдын ала бұйрықтар беру;

ТЖ ЖЖШ, ТЖЖ жедел тобымен өзара іс-қимылды ұйымдастыру, өрттің орны мен сипатын, АҚ ӘБ күштері мен құралдарын орналастыру ауданын нақтылау;

азаматтық қорғаныс әскери бөлімі орналасу аймағынан орман өрті аймағына дейінгі қозғалыс маршрутын жергілікті жол полициясынан сұрау;

маршқа бұйрық беруге, алдыңғы маршрутта өртке қарсы барлауды жүргізу, байланысты ұйымдастыру, қамтамасыз ету, коменданттық қызметті ұйымдастыру жөнінде өкімдер беруге.

Орман өрті ауданына келгеннен кейін АҚ ӘБ командирі:

ірі орман өрттері ауданына (учаскесіне) өрт барлауын жүргізуге нұсқау беру;

ТЖ ЖЖШ орман өртінің түрі мен сипаттамаларын, оны оқшаулау және жою жөніндегі АҚ ӘБ міндеттерін нақтылау;

АҚ ӘБ бөлімшелерін өрт ауданында шоғырландыру, орналастыру, оны қорғауды ұйымдастыру, орман өртін оқшаулау мен жоюға арналған күштер мен құралдардың шешімін, міндеттерін нақтылау;

орман өртін оқшаулауға және жоюға бұйрық беру;

өз бөлімшелерінің өзара іс-қимылын және қамтамасыз етілуін ұйымдастыру;

ТЖ ЖЖШ орман өртін оқшаулауға және жоюға дайындығы, қосымша күштер мен құралдарды тарту қажеттілігі туралы баяндау;

ірі орман өртін оқшаулау және жою бойынша жұмыстарды орындауға кірісу.

Тәжірибе көрсеткендей, жоғары жиілікті азаматтық қорғаныс күштері мен құралдары тобының құрамын анықтау үшін есептеулер болжау негізінде жүргізілуі керек: өрттің қауіпті жағдайлары, өрттің таралу жылдамдығы, өрттің ұзақтығы мен ауданы.

АҚ ӘБ күштері мен құралдарын топтастыру орман өртін толық жойылғанға дейін тәулік бойы дерлік сөндіруді қамтамасыз етуі тиіс.

Сонымен қатар, қажет болған жағдайда ол адамдарды құтқару және эвакуациялау, оларға алғашқы медициналық көмек көрсету, сондай-ақ қайталанатын өрттерді жою бойынша іс-шаралардың орындалуын қамтамасыз етуі тиіс.

Күштер мен құралдарды топтастырудың құрамы міндеттерге, олардың көлеміне, орындау әдістеріне, ауа-райына және басқа жағдайларға қатаң байланысты болуы керек.

Күштер мен құралдарды есептеу үшін жалпыланған есептеу әдістемесі қолданылады.

ДЭТ-250 бульдозерін (Т-130, ИМР) пайдалана отырып, орман алқабында ені 6 метр минералданған бөгет жолағын салу үшін көлік құралдарының санын (N_1) анықтау формула бойынша жүргізіледі.:

$$N_1 = \frac{L}{T} P_1,$$

мұндағы L – өртке қарсы фронттың ұзындығы, м, майданның өзінің ұзындығы немесе өрттің бүкіл периметрі алынуы мүмкін;

P_1 – 1 км-ге еңбек шығындары – 2 машина көлемінде қабылданады. с/1000 м, эксперименталды түрде белгіленген;

T – көрсетілген уақыт, сағ.

2. Күректердің көмегімен топырақты қолмен шашу арқылы жердегі өртті сөндірудің жеке құрам санын анықтау үшін сіз аумақты білуіңіз керек және бұл әрқашан өрттің толық ауданы бола бермейді, өйткені орасан зор аумақтарды топырақпен жабу қажет емес.

$$N_2 = \frac{S}{T} P_2,$$

мұндағы N_2 – л/с саны, адам;

S – өрт аумағы, гектар немесе аумақтың бір бөлігі;

P_2 – 1 гектарға еңбек шығыны – 20 адам қабылданды. с/1 га, эксперименталды түрде белгіленген;

T – көрсетілген уақыт, сағ.

3. Қарсы отты іске қосу (күйдіруді жүзеге асыру) тек тұрақты төменгі немесе жоғарғы орман өрті кезінде ғана орынды. Қашқын өрттерде екі себепке байланысты күйдіру ұсынылмайды, күйдіру бақылаудан шығып кетуі мүмкін, қашқын жоғарғы өрт тар күйдіру жолағын оңай жеңе алады.

Ені 100 м қарсы отты іске қосу үшін жеке құрамның санын анықтау формулалар бойынша жүргізіледі:

а) тұтандырғыш аппараттардың көмегімен;

$$N_3 = \frac{L}{T} P_3,$$

мұндағы N_3 – л/с саны, адам;

L – өрт фронтының ұзындығы, м;

P_3 – 100 м-ге еңбек шығыны – 1 адам қабылданады. сағ/100 м, эксперименталды түрде белгіленген;

T – көрсетілген уақыт, сағ.

б) қолда бар өрт сөндіру құралдарын қолдану (факел және т.б.):

$$N_4 = \frac{L}{T} P_4,$$

мұндағы N_4 – л/с саны, адам;

L – өрт фронтының ұзындығы, м;

P_4 – 100 м – 2 адамға еңбек шығыны қабылданады. сағ/100 м, эксперименталды түрде белгіленген;

T – көрсетілген уақыт, сағ.

4. Ұзындығы 100 м, ені 25–30 м өрт тіреу жолағын қолмен жасау үшін жеке құрам санын анықтау:

$$N_5 = \frac{L}{T} P_5,$$

мұндағы N_5 – л/с саны, адам;

L – өрт фронтының ұзындығы, м;

P_5 – 100 м – 20 адамға еңбек шығыны қабылданады. сағ/100 м, эксперименталды түрде белгіленген;

T – көрсетілген уақыт, сағ.

5. Жердегі өрттің шетін сумен сөндіруге арналған өрт цистерналарының санын анықтау формула бойынша жүзеге асырылады:

$$N_6 = \frac{L}{T} P_6,$$

мұндағы 6 – АЦ-40 саны, машина;

L – жану аймағының периметрінің ұзындығы, м, периметрдің жалпы ұзындығы ретінде, ал оның алдыңғы, қапталдары мен артқы бөлігінің ұзындығы ретінде алуға болады;

$P_6 - 100$ м – 2 станокқа еңбек шығыны қабылданады. сағ/100 м;

T – көрсетілген уақыт, сағ.

6. Өрттің таралу жолында табиғи немесе жасанды кедергілер болмаса (өзендер, көлдер, темір жолдар және автомобиль жолдары) жаңа алаңқайларды салуға немесе ескілерді тазартуға болады.

Ағашты кесу және сақтау арқылы ені 20 м-ге дейінгі саңылау жасау үшін жеке құрам және шынжырлы аралар санын анықтау формулалар бойынша жүзеге асырылады:

а) шынжырлы аралардың қажетті санын анықтау:

$$N_7 = \frac{L}{T} P_7,$$

мұндағы N_7 – шынжырлы аралар саны, бірлік;

L – өрт фронтының ұзындығы, м;

$P_7 - 100$ м үшін еңбек шығындары – 4 дана қабылданады. сағ/100 м, эксперименталды түрде белгіленген;

T – көрсетілген уақыт, сағ.

б) қажетті жеке құрамның санын анықтау:

$$N_8 = \frac{L}{T} P_8,$$

мұндағы N_8 – жеке құрам саны, адам.;

L – өрт майданының ұзындығы, м;

$P_8 - 100$ м-ге еңбек шығындары – 100 м / 100 адам қабылданады, эксперименталды жолмен белгіленеді;

T – берілген уақыт, сағ.

7. Ірі орман өртін оқшаулауды бастау үшін оқшаулау шекарасын белгілеу үшін өрт маңдай шебінің алдында шегіну қажет қашықтықты (**R**) анықтаған жөн:

$$R = V_{\text{фр}} \frac{L_{\text{фр}}}{N_1} P_1 + 100,$$

мұндағы R – өрт майданынан оқшаулау шекарасына дейінгі қашықтық, м;

$V_{\text{фр}}$ – өрт майданының жылдамдығы, м / сағ;

$L_{\text{фр}}$ – өрт майданының ұзындығы, м, бастапқыда карта (жоспар) бойынша немесе барлау деректері бойынша анықталады, бұдан әрі формулалар бойынша есептеледі;

N_1 – тартылатын ДЭТ-250 (Т-130, ИМР) есептеулерінің саны, дана.;

$P_1 - 1$ км есебінен еңбек шығындары – 2 маш сағ / 1000 м мөлшерінде қабылданады эксперименттік жолмен орнатылған.

Ұсынылған есептеу әдістемесі үлкен орман өртін оқшаулау және жою үшін қажетті күштер мен құралдарды анықтауға мүмкіндік береді:

1. Орман алқабында ені 8 метр тірек минералды жолақ салуға арналған көлік құралдарының саны (N_1).
2. Күректердің көмегімен топырақты қолмен қосу арқылы жердегі өртті сөндіруге арналған жеке құрам (N_2) саны.
3. Өрт сөндіру құралдарын пайдалана отырып, ені 100 м қарсы отты шығару үшін жеке құрам (N_3) саны.
4. Импровизацияланған құралдарды пайдалана отырып, ені 100 м қарсы келе жатқан отты шығаруға арналған жеке құрам (N_4) саны.
5. Ұзындығы 100 м, ені 25–30 м қолмен өртке қарсы тірек жолағын жасау үшін жеке құрам (N_5) саны.
6. Өрт сөндіру цистерналарының саны (N_6) жердегі өрттің шетін сумен сөндіруге арналған.
7. Ағашты илеумен және сақтаумен ені 20 м-ге дейін саңылау жасауға арналған жеке құрам (N_8) және шынжырлы аралар (N_8) саны.
7. Оқшаулау сызығын тағайындау үшін өрт майданының алдында тұру қажет қашықтық (R).

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің КП жұмыстың барлық түрлерін хронологиялық тәртіппен тіркеу үшін өртті жою журналын жүргізу, сондай-ақ жұмыс картасын (орман өртін оқшаулау және жою учаскесінің жоспары), өртті оқшаулау және жою жөніндегі жұмыстарды орындауды ұйымдастыру кестелерін, схемаларын, өрт барлау карточка-схемаларын жүргізу, жабдықтар мен мүлікті толықтыруға өтінімдер мен хабарламалар жасау қажет.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімнің күшімен және құралдарымен ірі орман өртін сөндіру кезінде ауысым ұзақтығы алдымен 8 сағат, одан әрі 10 сағат болатын 2 ауысымдық жұмыс режимін ұстану ұтымды.

10 сағаттық ауысымға ауысқан кезде, жұмыс сабақтастығын қамтамасыз ететін нұсқаулар мен ақпарат алмасу үшін 2 сағаттық ауысымды жоспарлауға болады. Бұл режимде әрқайсысы 10 сағаттық демалыспен 10 сағат жұмыс істейді.

3.3. Соғыс уақытында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезіндегі іс-қимылдардың ерекшеліктері

Қауіпті кезеңде азаматтық қорғаныс бейбіт уақыттан соғыс уақытына ауыстырылған кезде азаматтық қорғаныс АҚ ӘБ тері өздерінің бастапқы аймағына шығарылады. Азаматтық қорғаныс АҚ ӘБ інің бастапқы аймағы ықтимал қирау аймағынан тыс, АҚ ӘБ тің жауапты аймағындағы авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстары учаскелеріне (объектілеріне) ілгерілеу жолдарының жанында белгіленеді.

Бастапқы аумақтың иеленуі, оның ішінде бөлімшелердің орналасқан жері, олардың құрамы, іс-қимылға дайындығы және өз міндеттеріне сәйкес тапсырмаларды орындау мүмкіндіктері туралы АҚП командирі АҚК

командиріне және азаматтық қорғаныс қала (аумақ) бастығына баяндайды, АҚП оның жедел бағыныстылығына берілуі мүмкін.

Зардап шеккен аудандарда (төтенше жағдайлар аймақтарында) авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарын жүргізу бойынша жүктелген міндеттерді орындау кезінде азаматтық қорғаныс АҚ ӘБ і, әдетте, азаматтық қорғаныс күштері тобының бірінші эшелонында әрекет етеді. Кейбір жағдайларда АҚ ӘБ күштерінің бір бөлігі екінші эшелонда жұмыс істей алады немесе резервте болады.

Авариялық-құтқару және авариялық-құтқару жұмыстарын жүргізу кезінде АҚП өзіне бекітілген объектілерде (учаскелерде) жасақтарда (командаларда) әрекет етеді. Бұл ретте негізгі күштер мен құралдар ең маңызды объектілерге шоғырланған.

Тапсырманы орындау кезінде АҚП құру тәртібі, әдетте, бір эшелонда, кейбір жағдайларда екі эшелонда болады. Күтпеген мәселелерді шешу, күш-жігерді ұлғайту, күштер мен құралдарды ауыстыру, күштерді жұмыстың жаңа учаскелеріне (объектілеріне) көшіру үшін АҚП резерві құрылады. Резервтің құрамы нақты жағдайға, жүктелген міндеттердің сипатына және күштер мен құралдардың болуына байланысты анықталады.

Күштерді қирау көзіне (төтенше жағдай аймағына) бару үшін жоспарланған әрбір бағыт үшін қозғалысты қамтамасыз ету отряды (ҚҚЕО) бөлінеді. Ереже бойынша ҚҚЕО-қа күшейтілген инженерлік-құтқару бөлімшесі бекітіледі.

Авариялық-құтқару және авариялық-құтқару жұмыстарын жүргізудің алдыңғы бағыттары мен учаскелерінде (объектілерінде) жалпы барлауды жүргізу үшін барлау жасақтары АҚП құрамынан – әдетте, күшейтілген радиациялық, химиялық және биологиялық қорғаныс бөлімшелері тағайындалуы мүмкін. Тапсырманы орындау кезінде барлау отрядтарын барлау шоғыншыларын (барлау топтарын) жібереді.

АҚП бірінші эшелонының күштері күшейту құралдары бар отрядты және роталы колонналармен зақымдану ошағына (ТЖ аймағына) шығарылады.

Зақымдану ошағының (ТЖ аймағының) шекарасында екі және одан да көп маршруттар бойынша АҚП қозғалу кезінде ұйымдастырылған іс-қимылдар үшін зақымдану ошағына (ТЖ аймағына) күштерді енгізу шебі тағайындалуы мүмкін. Енгізу шекарасынан отрядтар жұмыс объектілеріне үйінділердегі өткелдер бойынша дербес бағандармен шығарылады.

Екінші эшелон (резерв), қамтамасыз ету бөлімшелері зарарланбаған аумақта, зақымдану ошағының (ТЖ аймағының) шекарасында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар объектілерінің жанында орналасады, бүркемелеу талаптарын сақтай отырып таратылады.

АҚП командалық пункті негізгі күштердің әрекет ету бағыты бойынша зақымдану көзіне (төтенше жағдай аймағы) жақын жерде ластанбаған аумақта авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде бөлімшелерді басқаруға ыңғайлы жерлерде орналастырылады.

Соғыс уақытында, әрекетке дайындық кезінде және тапсырмаларды орындау кезінде командалық пункт орналасады:

зақымдану ошағына шыққан кезде - АҚП негізгі күштері бағанының басында;

жергілікті жерде орналасқан кезде - АҚП бастапқы ауданында, әдетте аудан орталығында немесе бөлімшелерді тиімді басқару қамтамасыз етілетін жерде;

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде-зақымдану ошағының шекара бас күштердің іс-қимылдарын оларды тұрақты және үздіксіз басқару қамтамасыз етілетін бөлімшелерден осындай қашықтықта бағыттау.

ТБП және АҚП техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелері зақымдану ошағының (ТЖ аймағының) шегінен тыс, жұқтырмаған аумақтағы ықтимал қирау аймағының шекарасына жақын жерде тағайындалатын ауданда орналасады. Бастапқы ауданнан ТБП жұмыстарын жүргізу учаскелеріне (объектілеріне) және техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелеріне дейінгі қысқа қашықтық кезінде зақымдану ошағына (ТЖ аймағына) қарай жылжымауы мүмкін.

Соғыс уақытында БП жабдықтау кезінде жеке құрамға, командалық-штабтық және штабтық машиналарға, байланыс құралдарына, сондай-ақ бақылау бекеттеріне арналған құрылыстарға арналған баспаналар дайындалады, айналмалы қорғаныс жүргізуге арналған траншеялар жабдыкталады. Кейіннен уақыт болған кезде автокөлікке арналған баспана салынады.

Арнайы өңдеу пункттері зардап шеккендерді эвакуациялау және зақымдану ошағынан (ТЖ аймағынан) күштер мен құралдарды шығару маршруттарының жанында зарарсыздандырылмаған аумаққа орналастырылады.

АҚП авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды орындауға, егер жұмыстардың алдыңғы жағы мен жағдайдың шарттары мүмкіндік берсе, әдетте толық құрамда кіріседі. Болашақта жұмыстардың үлкен көлемімен және оларды орындаудың ұзақ мерзімдерімен, сондай-ақ жұмыстардың шектеулі майданымен және тапсырмаларды үздіксіз орындауға мүмкіндік бермейтін инфекцияның РХБ жағдайында жұмыс ауысым бойынша ұйымдастырылады.

Толық құрамда АҚП авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды 8-10 сағат бойы үздіксіз жүргізе алады.

Бұл ретте АҚП авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарының барлық кешенін 1-2 объектіде, отрядтар – 1 объектіде (учаскеде) орындайды.

Ауысымдық жұмыс кезінде ауысымдардың саны мен құрамы қойылған міндет пен жағдайдың шарттарына сүйене отырып анықталады.

Отрядтар мен берілген бөлімшелердің (құралымдардың) жұмыс учаскелеріне (объектілеріне) тікелей шығуы үшін АҚП инженерлік-құтқару бөлімшелері үйінділер мен қиратуларда өтпелер мен жолдар жасайды. Өтпелер

мен жолдарды төсеу кезіндегі қосалқы жұмыстар шағын механикаландыру құралдарымен жарақтандырылған басқа бөлімшелердің есептеулерімен орындалады.

Кірме жолдар мен өткелдерді орнату жөніндегі жұмыстар аяқталғаннан кейін құтқару, инженерлік-құтқару және басқа да бөлімшелердің жеке құрамы жұмыс учаскелеріне (объектілеріне) шығарылады және өрт ошақтарын сөндіруге, үйілген қорғаныс құрылыстардың кіреберістерін ашуға, ға, зардап шеккендерді іздеуге және құтқаруға, баспанадағы адамдардың өміріне қауіп төндіретін және құтқару жұмыстарына кедергі келтіретін КӘЕУЗ төгілу орындарын оқшаулауға және КЭС апаттарын жоюға. Жолдар мен өтпе жолдарды салу жұмыстарымен айналыспайтын бөлімшелер жұмыс орындарына (объектілеріне) жаяу жылжиды және шағын механикаландыру құралдарын пайдалана отырып, берілген тапсырмаларды орындауға кіріседі.

Барлық объектілерде авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар келісілген түрде, АҚП -ның бірыңғай жоспары мен іс-қимыл жоспары бойынша жүргізілуге тиіс. Барлық жағдайларда бөлімшелердің іс-қимылдары, ең алдымен, аса маңызды объектілердегі авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстардың бірінші тәулігінде аяқтауға бағытталуы тиіс. Бұл ретте күштер мен құралдардың негізгі күш-жігері адамдарды құтқаруға және оларға алғашқы көмек көрсетуге, сондай-ақ технологиялық желілердегі аварияларды оқшаулауға және олардың зардаптарын жоюға бағытталады. Осы мақсатта жұмыстар барысында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар учаскелерінде күштер мен құралдарды қайта бөлу жүзеге асырылады, жұмыстардың неғұрлым маңызды учаскелеріне (объектілеріне) күштер мен құралдармен маневр ұйымдастырылады.

Адамдардың өміріне қауіп төндіретін және АҚЖ жүргізуге кедергі келтіретін әскери іс-қимылдар салдарынан туындайтын аварияларды оқшаулау және жою жөніндегі жұмыстар жолдарды (өткелдерді) орнату және өрт ошақтарын оқшаулау жөніндегі жұмыстармен бір мезгілде, ал адамдар орналасқан жерлерде су басу және газдану қаупі болған кезде-бірінші кезекте орындалады.

Жұмыстың жекелеген учаскелерінде (объектілерінде) күш-жігерді арттыру үшін екінші эшелондар мен резервтер, сондай-ақ жұмысты аяқтаған немесе екінші реттік объектілерден алынған штаттық және берілген бөлімшелер мен құралымдардың жеке құрамы мен техникасы пайдаланылады. Бұл ретте жаңа жиынтық, оның ішінде дербес жұмыс істейтін отрядтар мен бөлімшелер құрылуы мүмкін.

Сәулелену дозалары қуаттылығының жоғары мәндері бар ошақтардағы (аймақтардағы) жұмыстар, әдетте, олар төмендегеннен кейін ауысымдық жұмысты ұйымдастыруға мүмкіндік беретін шамаларға дейін жүзеге асырылады.

Химиялық залалдану ошақтарындағы (аймақтарындағы) негізгі жұмыстар өрт және инженерлік-техникалық бөлімшелермен бірлесіп, улы заттармен немесе күшті әсер ететін улы заттармен залалданған жерді, өндірістік

аумақтарды, жабдықтар мен ғимараттарды газсыздандыру (зарарсыздандыру) жүргізілгеннен кейін жүзеге асырылады. Ең алдымен жұмыс орындарына (объектілеріне) баратын жолдар, зардап шеккендерді эвакуациялау жолдары, оларды көлікке түсіру (тиеу) аймақтары, химиялық оқ-дәрілер жарылған және күшті әсер ететін улы заттардың төгілген жерлері залалсыздандырылады.

Персоналдың биологиялық зақымдану ошағына кіруі жеке қорғану құралдарында бақылау-өткізу пункті арқылы және төтенше спецификалық емес профилактикадан кейін ғана жүзеге асырылады. Бактериологиялық зақымдану ошағында тапсырмаларды орындайтын қызметкерлер тұрақты медициналық бақылауда және күнделікті санитарлық өңдеуден өтеді. Қоздырғыштың түрі анықталғаннан кейін персонал үшін шұғыл арнайы профилактика жүргізіледі.

Біріккен зақымдану ошағында бөлімшелер келесі ерекшеліктерді ескере отырып, өз міндеттеріне сәйкес тапсырмаларды орындайды:

барлауды жүргізу үшін, әдетте, радиациялық, химиялық және биологиялық барлаудың күшейтілген құтқару взводы тағайындалады;

бөлімшелер мен бөлімшелердің негізгі күш-жігері адамдарды іздеуге және құтқаруға, ең алдымен химиялық инфекция аймақтарында, зардап шеккендерге алғашқы көмек көрсетуге және қауіпті аймақтардан зақымданғандарды жедел эвакуациялауға бағытталған;

қарсыластың бактериологиялық (биологиялық) қаруды қолдануына күдік болған кезде бірінші кезекте зақымдану ошағын оқшаулау және ошақ ішінде инфекцияның таралуын болдырмау жөніндегі міндеттер орындалады;

жеке құрамның зақымдану ошағына енгізер алдында шұғыл спецификалық емес немесе спецификалық профилактика жүргізіледі;

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар учаскелерінде (объектілерінде) ЖҚК міндетті түрде пайдалана отырып, бір мезгілде немесе дәйекті түрде әртүрлі мақсаттағы бірнеше бөлімшелер жүргізеді;

зардап шеккендер карантин аймағының шекараларында уландырғыш және радиоактивті заттармен жұқтырмаған аумаққа (ерекшелік ретінде-сәулелену дозаларының ең аз қуаттылығымен ластанған аумаққа) орналастырылады;

алғашқы көмек көрсету кезінде зардап шеккендерге жараға және күйік беттеріне улы, радиоактивті немесе биологиялық заттарды енгізу мүмкіндігін болдырмау қажет;

медициналық пунктте, зардап шеккендерді жинау пункттерінде және зардап шеккендерді автокөлікке отырғызу алаңдарында зардап шеккендер өзара жұқтыруды болдырмау мақсатында ағындарға және жекелеген топтарға бөлінеді.

Зақымдану ошақтарында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге тартылмаған бөлімшелердің жеке құрамы жұқтыру аймағының шекарасында коменданттық қызмет атқару және эвакуацияланған халықтың тыныс-тіршілігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді орындай алады.

Зардап шеккендерге алғашқы көмек өзін - өзі және өзара көмек ретінде көрсетіледі, ал зардап шеккендерді үйінділер мен қираған баспаналар мен

қалқандардан алып тастағанда-құтқару бөлімшелерінің санитарлық нұсқаушылары. Бұдан басқа, осы міндетті орындау үшін штаттан тыс авариялық-құтқару құралымдары құрамынан санитариялық жасақтар тартылуы мүмкін. Санитариялық жасақтар буындарының құтқару бөлімшелерінің жеке құрамымен өзара іс-қимылын ұйымдастыру санитариялық жасақтар командирлеріне жүктеледі.

Зардап шеккендер көп жиналатын жерлерде зардап шеккендерді жинайтын және оларды көлікке тиейтін кейіннен медициналық мекемелерге жеткізетін уақытша пункттер ұйымдастырылады.

Зардап шеккендерді эвакуациялаумен халықтың қалған бөлігі жұмыс орындарынан (объектілерінен) ең қысқа жолдар бойынша шығарылады немесе штатты көліктермен бір мезгілде тасымалданады. Ең алдымен, сүзгі желдеткіш қондырғылары бар жабық құрылыстарда паналанбаған халық шығарылады. Улы заттардан қорғайтын баспаналарда тұрған адамдар соңғы болып эвакуацияланады немесе қалалық (объектінің) азаматтық қорғаныс бастығының арнайы бұйрығына дейін баспаналарда қалады.

Учаскелерде (объектілерде) авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар олар толық аяқталғанға дейін жүргізіледі. АҚ күштері тобының бірінші эшелонында әрекет ететін АҚП ауысымы АҚ басшысының шешімімен жүргізіледі. Ол ауысым уақытын және оны өткізу тәртібін анықтайды.

Ауысымнан кейін АҚП бөлімшелері бастапқы аудандарға немесе жаңадан тағайындалған шоғырлану аудандарына олардың әрі қарай әрекет ету қабілетін қалпына келтіру үшін шығарылады. Жеке құрамның демалысы ұйымдастырылады, ЖҚҚ, аспаптар ауыстырылады және қалпына келтіріледі, машиналарға техникалық қызмет көрсетіледі, материалдық, техникалық және медициналық мүліктің жұмсалған қорлары толықтырылады. Бөлімшелерді жеке құраммен толықтыру жүргізіледі және қажет болған жағдайда бөлімшелерді авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайындау және оларды үйлестіру жүзеге асырылады. Жеке құрамға медициналық бақылау белгіленеді.

АҚ ӘБ -ның әрекет ету қабілетін қалпына келтіру туралы

Іс-әрекетке қабілеті деп АҚ ӘБ тің мақсатына сәйкес тапсырмаларды орындау мүмкіндігі түсініледі.

Қабілетті. Жеке құрам мен техниканың шығындары 20-30% - дан аспайды, басқарма бірге сақталады.

Шектеулі қабілетті. Жеке құрам мен техниканың шығыны 30-60 %, басқарма сақталды.

Қабілетсіз. Жеке құрам мен техниканың Шығыны 60% - дан асады, басқару жоғалады.

Іс-әрекет қабілетін қалпына келтіру шараларына мыналар жатады:
басқаруды қалпына келтіру;

шығындарды анықтау, іс-әрекетке қабілеттілік дәрежесін анықтау және сақталған бөлімшелердің міндеттерін нақтылау;

бөлімшені жұқтыру аймақтарынан, қирау, өрт, су басу аудандарынан қауіпсіз аудандарға шығару;

қару-жарақты, техниканы және шағын механикаландыру құралдарын жөндеу;

бөлімшені жеке құраммен, қару-жарақпен, техникамен және материалдық құралдармен толықтыру;

ұйымдастыру іс-шараларын жүргізу, экипажсыз қалған техниканы игеру (есеп айырысу);

жеке құрамның жоғары моральдық және психологиялық жай-күйін сақтау бойынша іс-шаралар өткізу.

Бақылауға арналған сұрақтар

1. Тапсырманы орындау үшін АҚП дайындығының қандай түрлері бар?

2. РҚО (ХҚО) апатының салдарын жою кезінде АҚП қандай міндеттерді орындай алады?

3. Жаппай қирау жағдайында АҚП бөлімшелерінің құтқару жұмыстарын жүргізудің негізгі тәсілдерін атаңыз.

4. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде қандай конструкциялар құлатуға жатқызамыз?

5. АҚ ӘБ бөлімшелерінің жеке құрамымен зардап шеккендерге көрсетілетін алғашқы көмек нені қамтиды?

6. Су басу қаупі төнген кезде АҚ ӘБ бөлімшелері қандай жұмыс түрлерін жүргізе алады?

7. Орман өрттерін оқшаулау мен жоюдың тактикалық әдістері мен техникалық әдістерін атаңыз.

8. АҚ бейбіт уақыттан соғыс уақытына ауыстырылған кезде АҚП қай ауданға шығарылады және ол қайда тағайындалады?

9. Біріктірілген зақымдану ошағындағы АҚ ӘБ бөлімшелерінің тапсырмаларды орындау ерекшеліктерін атаңыз.

10. АҚ ӘБ тің одан әрі әрекет ету қабілетін қалпына келтіру деп нені түсіну керек?

4-ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРДІҢ ҚОЗҒАЛЫСЫ

4.1. Қозғалыс негіздері

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдердің қозғалысы оның әрекеттерінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Қозғалыс бірнеше ондаған немесе жүздеген шақырымнан мың немесе одан да көп шақырымға дейін әр түрлі қашықтықта жасалуы мүмкін. Қысқа қашықтыққа қозғалыс әдетте маршпен (өз жүрісімен) жүзеге асырылады. Ұзақ қашықтыққа АҚ ӘБ әдетте теміржол, су немесе әуе көлігімен тасымалданады.

АҚ ӘБ қозғалысының негізгі тәсілі – марш болып табылады. Маршпен жүріп-тұру кезінде АҚ ӘБ-нің ұйымдастырушылық тұтастығы мен ықшамдылығы сақталады, соның арқасында қозғалудың басқа тәсілдеріне қарағанда анағұрлым қолайлы жағдайлар жасалады, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды іс жүзінде жүргізуге тұрақты дайындығы мен қабілетін ұстап тұру үшін жағдайлар жасалады. Марш кезінде қозғалыс бағыттарын тез өзгертуге және ластанған, қираған, су басқан аймақтарды сондай-ақ табиғи өрттерді айналып өтуге болады.

Сонымен қатар, маршта әсіресе ұзақ қашықтыққа (күнделікті бір марштан артық) орындалғанда, жеке құрам, ең алдымен шынжыр табанды көліктердің механик-жүргізушілері және ауыр жүкті көліктердің жүргізушілеріне үлкен физикалық жүктемені бастан кешіреді. Марш сонымен қатар моторесурсстардың, жанармайдың айтарлықтай көлемін тұтынумен және техниканың тозуымен байланысты.

АҚ ӘБ бөлімшелерін теміржол көлігімен тасымалдау негізінен оны алыс қашықтыққа авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу үшін тасымалдау кезінде қолданылады. Теміржол көлігімен тасымалдау кезінде ауа-райына, жыл мезгіліне және тәулікке қарамастан үлкен қозғалыс жылдамдығы қамтамасыз етіледі. Бұл ретте жеке құрамның күштері сақталады, моторесурсстар мен жанармай үнемделеді.

Алайда, қазіргі заманғы қарсыластарды жеңу құралдарынан теміржолдардың үлкен осалдығы оларды соғыс уақытында, әсіресе алдыңғы қатарда пайдалануды шектейді.

АҚ ӘБ теңіз көлігі авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу үшін оларды жағалау мен аралдардың окшауланған учаскелеріне теңіз бағыттарына ауыстыру қажет болған кезде қолданылады.

Теңіз жолдарымен тасымалдаудың қиындығы негізінен кемелерді белгіленген порттар мен түсіру пункттеріне сенімді күзетуді және өткізуді

ұйымдастырудың күрделілігіне, ауыр техниканы тиеуге (түсіруге) арналған жабдықтың болмауына, порттарды бұзылу мүмкіндігіне байланысты.

Өзен көлігімен тасымалдау апаттық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу аудандарына жол және автомобиль жолдары жоқ аудандарға АҚ ӘБ жеткізу мақсатында жүзеге асырылады.

Әуе көлігімен тасымалдау АҚ ӘБ бөлімшелерін (отрядын, ротасын), сондай-ақ жедел топты авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу ауданына жедел тасымалдау үшін қолданылуы мүмкін. Әуе көлігімен бөлімшелерді кез-келген бағытта және көліктің басқа түрлеріне қол жетімді емес аймақтарға (таулы және орманды, батпақты аймақтарға, радиация деңгейі жоғары аймақтар арқылы) ауыстыруға болады.

Кейбір жағдайларда АҚ ӘБ авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін жерге жылжу кезінде аралас қозғалыс қолданылуы мүмкін - бір мезгілде немесе дәйекті түрде қозғалудың әртүрлі тәсілдерінің үйлесімі, бұл кезде шынжыр табанды техника теміржол арқылы (су көлігімен немесе тіркемелермен) тасымалданады, ал автомобильдердегі бөлімшелер өз жүрісімен - маршымен жүріп өтеді.

Бұл қозғалыс әдісінің артықшылығы - көліктің әр түрінің мүмкіндіктері барынша пайдаланылады, ал оның негізгі кемшіліктері АҚ ӘБ-нің ұйымдастырушылық тұтастығын бұзу және басқарудың күрделілігі болып табылады.

Темір жол және су көлігімен тасымалдауға арналған АҚ ӘБ бөлімшелері әскери эшелондарға құрылады.

Әуе көлігімен тасымалдау кезінде әрбір әуе кемесі үшін әскери командалар жасақталады.

Маршты ұйымдастыруға және жасауға келесі жағдайлар әсер етеді: дайындыққа шектеулі мерзімдер; кенеттен ықтимал су басу немесе аймақтың кең аудандарының зақымдануы; қысқа мерзімде қозғалыс бағытының күрт өзгеруіне дайын болу қажеттілігі. Мұның бәрі барлауды мұқият жүргізуді және қажетті қамтамасыз ету шараларын ойластыруды талап етеді.

Қозғалыс кезінде, әсіресе маршта ауа-райының күрт өзгеруі, мысалы: нөсер жаңбыр немесе қардың түсуіне байланысты, толық қанағаттанарлық қара жолды дереу өтпейтін жолға айналдырады. Көбінесе ауа-райының өзгеруі қозғалыс тәртібін немесе бағытын (маршрутын) өзгертуді ғана емес, кейде бағандарды тоқтатуды да қажет етуі мүмкін.

Марш - белгіленген уақытта, толық құрамда және тапсырманы орындауға дайындықта белгіленген ауданға немесе көрсетілген шепке келу мақсатында жолдар мен бағаналы жолдар бойынша бөлімшелердің бағандардарда ұйымдасқан қозғалысы.

Маршта АҚ ӘБ жорықтық бағандармен қозғалыс жасайды. Жорықтық баған - құтқару тобы немесе жеке рота. Колоннадағы бөлімшелер мен машиналар арасындағы қашықтық қозғалыс жылдамдығына, көру жағдайларына байланысты және 25-50 м-ге тең болуы мүмкін. Шаңды жолдарда және басқа да көрінбейтін жағдайларда (300 м-ден аз), көктайғақта,

тік көтерілу, түсу және бұрылу жолдарында, сондай-ақ жоғары жылдамдықпен жүру кезінде машиналар арасындағы арақашықтық көбейеді және 100-150 м болуы мүмкін.

Шеру марш мүмкіндіктерімен сипатталады, олар әдетте берілген тапсырманы орындауға қабілеттілігі мен толық дайындығын сақтай отырып, тәулік бойы өз жүрісіңізбен еңсеру мүмкіндігін білдіреді.

Марштың мүмкіндігіне әсер ететін негізгі факторлар: бөлімшелерде қызмет ететін техниканың пайдалану сапасы; жүргізушілерді даярлау деңгейі; колонналардың құрамы; қозғалыс маршруттарының жай-күйі; ауа-райы, тәулік уақыты, сондай-ақ маршты қамтамасыз етуді ұйымдастыру болып табылады.

АҚ ӘБ марштық мүмкіндіктерінің негізгі көрсеткіштері қозғалыстың орташа жылдамдығы және тәуліктік ауысу шамасы болып табылады.

Орташа қозғалыс жылдамдығы марш есептеулерін жүргізу кезінде маңызды көрсеткіш болып табылады. Ол жүріп өткен (жоспарланған) қашықтықтың тоқтап қалу уақытын қоспағанда, уақыт қозғалысына жұмсалған жалпы қашықтыққа қатынасымен анықталады. Ол жол жағдайларына, мүмкіндіктерге және техниканың техникалық жағдайына сәйкес келуі керек. Сондай-ақ, жүргізуші құрамының дайындық деңгейі мен шеберлігін ескеру қажет. Тәжірибе көрсеткендей, егер бөлімшеде біліктілігі төмен бірнеше жүргізуші болса, бағандар жақсы дайындалған жүргізушілер жүргізетін жылдамдықпен, жоғары жылдамдықпен жүре алмайды. Егер сіз бұған назар аудармасаңыз және бағанның нақты мүмкін жылдамдығын тағайындамасаңыз, онда мәжбүрлі баяулау, машиналардың артта қалуы, соққылар және басқа да оқиғалар сөзсіз болады. Нәтижесінде АҚ ӘБ бағанасы кестені бұза отырып қозғалады.

Тәжірибе көрсеткендей, АҚ ӘБ бағанасы қатты жол бойында орташа есеппен 30-35 км/сағ жылдамдықпен, ал қысқа қашықтыққа және орташа жылдамдықпен жүре алады. Алайда, тауларда, шөлдерде, солтүстік аймақтарда, орманды-батпақты жерлерде, тұманға және басқа да қолайсыз жағдайларда бағандардың орташа жылдамдығы 1,5-2 есе төмендеуі мүмкін.

Сондықтан, маршты жоспарлау кезінде жорықтық бағандарының қозғалыс жылдамдығы олардағы нақты қозғалыс жағдайларын ескере отырып, маршруттың учаскелері бойынша анықталады.

Маршты есептеу кезінде АҚ ӘБ командирі бастапқы пунктке (шепке) тартылған және бағанды бастапқы ауданға (шоғырлану аймағына) тартқан кезде қозғалыс жылдамдығын да анықтайды. Тәжірибе көрсеткендей, ол марштағы бағанның орташа жылдамдығының 0,5-тен 0,75-ке дейін, яғни шамамен 15-18 км/сағ құрайды.

Марштың практикалық есебі келесідей жүзеге асырылады: маршруттың жалпы ұзындығы өлшенеді, масштабты картада маршты есептеу кезінде өлшенетін қашықтық: 1:50 000 - 5%-ға артады (1:100 000 картада – 10%-ға, 1:200 000 - 15%-ға). Содан кейін жол тегіс емес рельефті түзету коэффициентін ескере отырып, 5–10 км бөліктерге бөлінеді және марш уақыт бойынша есептеледі.

Барлық және осындай жағдайларда марш мүмкін болатын ең жоғары қозғалыс жылдамдығымен жасалуы керек. АҚ ӘБ бөлімшелерінің маршқа шығуының орташа жылдамдығы көбінесе олардың тәуліктік ауысу өлшемін анықтайды.

Тәуліктік ауысу өлшемі қозғалыстың орташа жылдамдығына және бағанның қозғалысына тікелей жұмсалған уақытқа байланысты. Ұзақтығы 10-12 сағат орташа қозғалыс жылдамдығы кезінде орташа жол жағдайындағы тәуліктік өткелдің шамасы аралас бағандар үшін 300 км-ге дейін, автомобильдер үшін 400 км – ге дейін, жаяу тәртіпте 30-50 км-ге дейін құрауы мүмкін.

Қара жолдарда, таулы жерлерде және әсіресе орманды-батпақты жерлерде жаңбыр кезінде тәуліктік ауысудің өлшемі едәуір аз болуы мүмкін, кейде екі есе азаяды.

АҚ ӘБ ның тәуліктік ауысу өлшемін жанармай бойынша – оның штаттық тасымалданатын қорларының (төмендетілмейтін қорды шегергенде – 0,2 жанармай құю) және жолдың 1 км-на отын шығыны есебінен де айқындауға болады.

Тәуліктік ауысу өлшемін ұлғайтуға офицерлер құрамының маршта бағаналарды жүргізу бойынша жоғары білімі, бөлімшелердің тиісті біліктілігі, жүргізушілердің жоғары шеберлігі, техниканы сапалы дайындау және материалдық-техникалық құралдармен уақтылы қамтамасыз ету нәтижесінде қол жеткізуге болады.

Шеруді уақтылы және ұйымдасқан түрде бастау үшін ұйымдастыру кезінде АҚ ӘБ көрсетіледі:

қозғалыс бағыты;

бастапқы пункт (шеп);

реттеу пункттері (шептері) және олардың өту уақыты;

тоқтау орындары мен уақыты, күндізгі (түнгі) демалыс.

Бастапқы пункт (шеп) маршты уақтылы бастау және жорық тәртібімен өз орнын алу мүмкіндігін қамтамасыз ету, бөлімшелердің араласуын және кешігуін болдырмау үшін тағайындалады. Негізгі күштердің бастапқы пункттен (шептен) өту уақыты марштың басталуы болып саналады. Ол бағананың шығуын және маршта берілген жылдамдықты алуын қамтамасыз ететін қашықтықта тағайындалады. Әдетте, ол орналасқан жердің (шоғырланған) алдыңғы шекарасынан алыс жерде орналасады, бұл бөлімнің бағанының ұзындығына тең. Бұл қашықтық орта есеппен 3 км-ге дейін, ал АҚ ӘБ үшін 7 км құрайды.

Осылайша, АҚ ӘБ-ның әрбір бөлімшесі марш басталғанға дейін бағанды дербес қалыптастырады және бағанның басымен дәл белгіленген уақытта өту үшін осындай есептеумен бастапқы пунктіге (шепке) жақындайды.

Бастапқы пункте (шепте) маршқа шыққан бөлімшелерге анық көрінетін нақты белгіленген жергілікті бағдарлар сызығында белгіленеді. Түнде оны жарық белгілермен көрсетуге болады.

Реттеу пунктері (шептері) АҚ ӘБ бөлімшелерінің жоспарлы және ұйымдасқан маршын қамтамасыз ету және бағандардың қозғалыс жылдамдығын реттеуге және осылайша олардың белгіленген учаскеге (шепке) уақтылы жетуіне қол жеткізу үшін тағайындалады. Олардың саны мен жойылуы әртүрлі болуы мүмкін және жорықтың жалпы ұзақтығына, жер бедерінің сипатына, жол желісінің жағдайына және ауа райына байланысты болуы мүмкін. Реттеу пунктері (шептері) әдетте 3-4 сағаттық қозғалыстан кейін тағайындалады. Бастапқы пункте (шепте) сияқты олар анық көрінетін жергілікті нысанда тағайындалады.

Марш жеке құрамның үлкен физикалық және моральдық күйзелісін, сондай-ақ техниканың жоғары дайындығын талап етеді. Сондықтан, оның жай-күйін тексеру, жеке құрамға техникалық қызмет көрсету, тамақтану және демалу үшін әр 3-4 сағат сайын қозғалыс кезінде ұзақтығы 1 сағатқа дейінгі бір тоқтау және тәуліктік ауысымның екінші жартысында ұзақтығы 2 сағатқа дейінгі тоқтаулар тағайындалады. Әр тәуліктік ауысымның соңында күндізгі (түнгі) демалыс тағайындалады.

Тоқтау аудандарын, күндізгі (түнгі) демалыс, сондай-ақ тәуліктік демалысты аға командир айқындайды. Олар жер бедері бөлімшелерді шашыраңқы орналастыруды, әуе және жердегі жаулардан бүркемелеуді, жаппай қырып-жоятын қарудан және жоғары дәлдік қаруларынан қорғауды, маршты жалғастыру үшін ауданнан жылдам қозғалуды қамтамасыз ететіндей етіп тағайындалады, сонымен қатар жеткілікті су көздерінің саны бар жерлерде орналасады.

Марш кезінде АҚ ӘБ бөлімшелері жолдың оң жағымен ғана қозғалады, белгіленген қозғалыс жылдамдығын, машиналар арасындағы қашықтықты және қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, өз командирінің (бастығының) рұқсатынсыз, алдында келе жатқан машиналарды немесе бағандарды басып озбайды. Өз бағанынан артта қалған жағдайда жеке машинаның немесе бағанның одан әрі қозғалысы басқа бөлімшелердің бағанының соңында жасалуы және тек тоқтауларда, күндізгі (түнгі) демалыс аудандарында өз орнына баруы тиіс. Таулар, туннельдер және көпірлерде бағандар тоқтаусыз ең жоғары жылдамдықпен өтеді.

АҚ ӘБ марштағы **жорық тәртібі** - бұл негізгі күштердің бағаны, бөлімшелерінің бағандары, қозғалысты қамтамасыз етуге бөлінген бөлімшелердің бағандары (қосымша. 6).

АҚ ӘБ бөлімшелерінің жорықтық тәртібінің тереңдігі бағанның басынан бастап аяғындағы машинаға дейін (тұйықталу) қоса есептегенде. Оны есептеу үшін бағандағы машиналардың санын (біреуінсіз) олардың арасындағы белгіленген қашықтықтың мөлшеріне көбейту керек, жорық шолғыншысын алып тастауды, сондай-ақ бөлімшелер арасындағы қашықтықтардың қосындысын (егер олар тағайындалған болса) және бағандағы барлық машиналардың жалпы ұзындығын қосу керек.

Маршта бөлімшелер қозғалысының нақты тәртібі ұйымдасқан басқару мен сенімді байланысқа байланысты. АҚ ӘБ командирі, әдетте, карта бойынша

қозғалыс бағытын салыстыра отырып, негізгі күштер бағанының басында жүреді, бұл әсіресе түнде және маршрутта шанышқылар, қиылыстар, тік бұрылыстар, елді мекендер болған жағдайда маңызды.

Марш барысында бағанның қозғалысын бақылау аға командирдің шешімі бойынша ұйымдастырылған коменданттық қызметтің радио желісі және коменданттық (диспетчерлік) бекеттерде (пункттерде) хабарламалар алу арқылы жүзеге асырылады. АҚ ӘБ бөлімшелерінің командирлері бекет (пункт) командиріне өз бағанының нөмірін, маршруттың жүріп өткен учаскесінің жай-күйі туралы, ондағы жағдай туралы, өз бөлімшесінің және басқа бөлімшелердің артта қалған және істен шыққан техникасы туралы ақпаратты хабарлайды, олар үшін келіп түскен бұйрықтар мен өкімдерді, маршруттың келесі учаскесінің жай-күйі туралы ақпаратты алады.

4.2. Маршқа дайындық

АҚ ӘБ маршқа дайындау мыналарды қамтиды:

оны ұйымдастыру (шешім қабылдау, маршты есептеу, тапсырмалар қою, өзара іс-қимылды ұйымдастыру, қамтамасыз ету және басқару);

маршқа қолбасшылықты, штабты және бөлімшелерді дайындау;

бөлімшелердегі практикалық жұмыс (қойылған міндеттердің орындалуын бақылау және көмек көрсету);

Басқа іс-шаралар (жағдайдың шартына байланысты).

Маршқа дайындықтың негізін оның шебер ұйымдастыруы құрайды, ол АҚ ӘБ командирінің маршқа бұйрық немесе өкім (алдын ала өкім) алуынан басталады.

Тапсырманы алғаннан кейін АҚ ӘБ командирі оны түсініп, маршқа тез дайындалу үшін дереу жүргізілуі керек іс-шараларды анықтап, уақытты есептеп, маршқа дайындалатын бөлімшелердің командирлеріне нұсқаулар беруі керек. Содан кейін жағдайды бағалау негізінде ол шешім қабылдайды, оны жоғары тұрған командирге хабарлайды, бұйрық береді, өзара әрекеттесуді ұйымдастырады, маршты қамтамасыз етуді ұйымдастыру және басқару бойынша нұсқаулар береді. Осы іс-шаралар аяқталғаннан кейін АҚ ӘБ командирі бөлімшелердің маршқа тікелей дайындығын басқарады. Белгіленген уақытта жоғары тұрған командирге АҚ ӘБ-ның маршқа дайындығы туралы баяндайды.

Тапсырманы түсіну кезінде АҚ ӘБ командирі білу керек :

марштың мақсатын, АҚ ӘБ міндетін;

маршруттың ұзақтығын, аға командир көрсеткен пункттер (шептер), аудандар және олардың өту уақытын, қарсыластармен ықтимал кездесу шегін және оларға қарсы іс-қимыл жасау тәртібін;

АҚ ӘБ бөлімшелерінің бағанындағы маршқа шығатын күшейту құралдары мен бөлімшелерін;

маршқа дайындық уақытын;

тосқауыл шекараларының болуын және олардың сипаттамасын;

аға командир анықтаған маршқа дайындық шептерін.

Мұның бәрі АҚ ӘБ командиріне жорық тәртібін неғұрлым орынды құру, жорық күзетінің құрамы мен міндеттерін, қарсыласпен (кедергілермен) кездескен кезде АҚ ӘБ бөлімшелерінің іс-қимылдарының ықтимал сипатын, маршты ұйымдастыруға уақыттың болуы және қозғалыстың орташа жылдамдығы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Бейбіт уақытта АҚ ӘБ командирі маршты дайындау кезінде шешуі қажет кейбір міндеттерді жоғары тұрған командирлер немесе басқа министрліктер мен ведомстволар шешеді.

Сонымен, АҚ ӘБ маршын материалдық және техникалық қамтамасыз ету мәселелерін жоғары тұрған командирлер мен муниципал басшылары жүзеге асырады. Коменданттық қызмет (қозғалысты реттеу және бағандарды сүйемелдеу) мәселелерін ҚР ІІМ Жол полициясы бөлімшелері өз мойнына алады.

Соғыс уақытында АҚП командирі дайындыққа, атап айтқанда, маршты ұйымдастыруға қатысты барлық мәселелерді тек өз мүмкіндіктерін пайдалана отырып, өз бетінше шешуі керек.

АҚП командирінің белгілі бір тактикалық мысалда маршты ұйымдастыру жұмысының кейбір кезеңдерін қарастырыңыз.

Бастапқы жағдай

I. Жалпы жағдай

Халықаралық жағдайдың шиеленісуі нәтижесінде қарсылас соғысқа дайындыққа, халықты және тыл объектілерін қорғауға бағытталған іс-шаралар кешенін жүргізе отырып, соғыс қимылдары алаңында өзінің соққы күштерін толық әзірлікке келтіруде. Қазақстан Республикасының азаматтық қорғаныс жүйесінің бөлімдері мен бөлімшелері соғыс уақытындағы тапсырмаларды орындауға дайындау бойынша жоспарлы іс-шараларды жүзеге асырады. 5 АҚП ТОП-тан қала маңындағы ауданға шығарылып, белгі. 286.1аумақты алып жатыр: Өтебаева, Назырова, Горный, мұнда ол жауапкершілік аймағындағы операцияларға жеке құрам мен техниканы дайындау бойынша іс-шараларды аяқтайды.

II. Жеке жағдай

18.00 15.09.2024 ж. 5 АҚП командирі шеруге шығу міндетін алды. Қойылған міндеттен оған белгілі болғаны.

1. Сағат 16:30-да 15.09.2024ж. қарсылас Арена облысының елді мекендеріне, коммуникацияларына және өнеркәсіптік нысандарына зымыран-авиациялық соққылар жасады. Арена облысының Арман қаласындағы заңсыз қарулы топтардың, ДБТ-ның және жаудың әуе десанттарының әрекеттерін жандандыру нәтижесінде экономика және көлік объектілерінде апаттар мен шығындар саны артты.

2. 5 АҚП мына маршрут бойынша марш жасау үшін тапсырма алды: Саран, Байзулла, Жалтыркөл, Арнасай, Бабатай, Аршалы, Жібек жолы, Учхоз,

Верхнеуральск, Спасский, Приморский және 06:30 16.09.2024ж. белгі. 576,5 Арман қаласының маңында шоғырланып авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайындықта.

Қосалқы аудан: Приморский елді мекенінің шығыс шеті, жол қиылыстары, Элеватор елді мекені, Верхнекизильское ауылының шығыс шеті.

Бастапқы пункт - Саранның батыс шеті.

Реттеу пункті- Аршалы.

3. 5 АҚП қозғалыс бағыты бойынша бастапқы пунктте және реттеу пунктінде коменданттық бекеттер, сондай-ақ жол айрықтары мен қиылыстарында реттеушілер қойылады.

4. Маршқа шешім 19:10 15.09.2024 жылы баяндалсын.

III. Анықтамалық деректер

1. 5 АҚП жеке құрамы, техникасы және мүлікпен жарактандыруы табеліне сәйкес 100% - ға жасақталған және техникалық дайындық коэффициенті (ТДК) – 0,96. АҚ ӘБ жеке құрамының көп бөлігі ұзақ қашықтыққа жорық жасау тәжірибесіне ие.

2. 15 және 16.09-дағы метеожағдайлар: бұлтсыз, жер үсті қабатындағы желдің жылдамдығы- 3 м/с, жел азимуты-20⁰, ауа температурасы +2⁰С, топырақ температурасы +2⁰С, ауаның тік тұрақтылық дәрежесі-изотермиялық.

5 АҚ ӘБ командирінің тапсырманы түсінуі (нұсқа)

1. Алдағы іс-қимылдардың мақсаты - маршты ұйымдастырып 5 АҚ ӘБ-ның Арман қаласындағы объектілерге уақытылы келуі және бастапқы ауданда авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайындығы.

2. Марш бір маршрут бойынша 300 км-ден астам қашықтыққа, негізінен түнде қарсыластың және күзгі лайлы жолдың ықтимал әсері жағдайында жасалуы керек, бұл жеке құрамнан моральдық және физикалық күшінің айтарлықтай шиеленісін талап етеді. Маршрутта көршілер жоқ.

3. Тосқауыл шептері: № 1 – Жібек жолы ауданындағы Шашақты өзені; № 2 –Бабатай және Бабатай II ауданындағы теміржол торабы; № 3 – Спасский – Филимоново жерінің батпақты учаскесі; № 4 – Приморский ауданындағы Алма өзені болуы мүмкін.

4. Маршқа дайындық уақыты - 20:50 15.09.2024ж

Тапсырманы нақтылау негізінде АҚ ӘБ командирі бөлімшелерді маршқа дайындау бойынша іс-шараларды анықтайды. Мұндай іс-шаралар мыналар болуы мүмкін: өз орынбасарлары мен бөлімше командирлерін алған міндетімен таныстыру; маршқа дайындалуға және барлауды ұйымдастыруға қажетті нұсқаулар беру; белгіленген нормаларға дейін жанармай және басқа да материалдық құралдардың қорларын толықтыру; техникаға техникалық қызмет көрсету; қажет болған жағдайда науқастарды эвакуациялауға, сондай-ақ марштың басында жөндеуге болмайтын техникалар мен ақаулы заттарды тапсыру.

Содан кейін АҚ ӘБ командирі уақытты есептейді. Маршты ұйымдастыруға кететін уақытты есептеу үшін бастапқы деректер тапсырманы алу уақыты және бастапқы пункттің өту уақыты болып табылады. Осы мәліметтер негізінде маршты ұйымдастырудың жалпы уақыты анықталады және оны негізгі дайындық шараларына бөлу жүзеге асырылады. Алайда, бұл уақыттың барлығын маршты ұйымдастыруға және қозғалысқа дайындалуға пайдалануға болмайды. Шын мәнінде бұл жұмыс АҚ ӘБ бөлімшелерінің бағандарға тұрғызу барысында аяқталады.

Сондықтан, марш басталғанға дейінгі жалпы уақыттан бастап, бөлімшелердің бағандарын құруға, олардың АҚ ӘБ жорық тәртібімен орындарға орналасуына кететін уақытты алып тастау қажет. АҚ ӘБ командирі өзіне және бөлімше командирлеріне маршты ұйымдастыру бойынша негізгі іс-шараларды орындау үшін қалған уақытты бөледі.

5 АҚ ӘБ командирінің маршты ұйымдастыруға уақытын есептеу (нұсқа)

1. Тапсырма 18:00 15.09-да алынды. Бастапқы пунктен 15.09. 21:00-де өтеді. Марш басталғанға дейін 3 сағат бар.

Бөлімшелердің бағандарын салу және бастапқы пунктке тарту жөніндегі іс-қимылдарға-40 мин (20:20-21: 00).

Маршқа дайындықты ұйымдастыруға және аяқтауға жалпы уақыт - 2 сағат 20 минут (18:00-20:20). Барлығы жарық уақытта.

2. Қолда бар жалпы уақытты бөлу:

маршты ұйымдастыру бойынша 5 АҚ ӘБ командирінің жеке жұмысына - 1 сағат (18:00-19:00);

маршты ұйымдастыру бойынша бөлімше командирлерінің жұмысына - 30 мин (19:00-19:30);

жеке құрамды, техниканы және мүлікті даярлау жөніндегі бөлімшелерде іс – шараларды орындауға - 2 сағат (18:20 – 20:20).

3. Уақыт бойынша маршты ұйымдастыру бойынша жеке жұмысты жоспарлау:

міндеттерді нақтылауға және АҚ ӘБ бөлімшелерін маршқа дайындау бойынша нұсқаулар беруге-15 мин (18:00-18: 15);

жағдайды бағалауға, шешім қабылдауға және маршты есептеуге - 45 мин (18:15-19: 00);

маршты қамтамасыз ету бойынша міндеттер қоюға және нұсқаулар беруге - 20 мин (19:10-19: 30);

шешімді аға командирге баяндауға – 10 мин (19:00-19: 10);

АҚ ӘБ – ның шеруге дайындығын бақылау бойынша жұмыс - 19:30-20:30.

Уақытты есептегеннен кейін АҚ ӘБ командирі өзінің орынбасарлары мен бөлімше командирлерін маршқа дайындық мәселелері бойынша алған тапсырмалар туралы хабардар етеді, оларға маршруттағы жағдай және олар дайын болуға тиіс іс-әрекеттер туралы, жеке құрамды, техниканы, жабдықтар

мен мүлiктi маршқа дайындау тәртібі, күшейту құралдарының келу уақыты мен орны туралы мәліметтерді жеткізеді (егер олар ерекше болса).

5 АҚ ӘБ командирінің нұсқаулары (нұсқа)

Штаб бастығына:

1. Сағат 18:20-ға дейін АҚК штабынан қарсыластың АҚ ӘБ марш жасау бағытындағы іс-қимылдары туралы деректерді алу және БЖЗ іс-қимылдар үшін роталардың бірін дайындауға өкім беру.

2. 18:30-ға дейін АҚ ӘБ -ның барлық офицерлік құрамын марштың барлық тереңдігіне 1:100 000 масштабты топокарталармен қамтамасыз ету.

3. Маршрутта коменданттық қызметті және коменданттық бекеттермен, жоғары тұрған штабпен және бағынысты бөлімшелермен тұрақты байланысты ұйымдастыру. Коменданттық бекеттер: № 1-Бастапқы пункте; № 2-Реттеу пунктінде қойылсын.

4. Бөлімше командирлеріне қарсыластың әсерінен және күзгі жылымық жағдайында түнгі жорыққа дайындалу туралы бұйрық беру, қозғалыс тек қатты жолдармен ғана емес, сонымен қатар топырақты дала жолдарының бойымен өтетін бағандық жолдарды да жүруі мүмкін.

5. Сағат 20: 00-ге дейін барлық түрдегі материалдық қорларды толықтыруды аяқтау. 19: 30-ға дейін АҚ ӘБ жеке құрамын кешкі аспен тамақтандыру.

6. 19:10-ға дейін тапсырма алу үшін бөлімше командирлерін штабқа шақырыңыз.

7. Сағат 19:00-ге дейін АҚ ӘБ-тің негізгі күштерінің баған басшысымен сағат 21:00-де бастапқы пункттен өтуімен марш есебін дайындаңыз. Қозғалыс жылдамдығын есептеген кезде жолдың бастапқы пункті Ишалиноға дейін және Ларинодан басталатын аймаққа дейінгі бөлігіне назар аударыңыз. Негізгі күштердің реттеу пунктінің алдында тоқтауы, бас жорық заставасы үшін-10 км қашықтықтағы реттеу пунктінен өткеннен кейін тоқтауы керек.

АҚ ӘБ командирінің қару-жарақ жөніндегі орынбасарына (ӘБКҚЖО-техникалық бөлімнің командиріне):

1. Техникалық қызмет көрсету және қалпына келтіру 20:00-ге дейін аяқталады. Жүріс бөлігінің, жарықтандыру аспаптарының жарамдылығына басты назар аудару керек. Әрбір машинада өткізгіштігін арттыру құралдары және сүйрету құралдары болуы тиіс.

2. Марш кезінде техникалық тұйықталу құрамын және оның міндеттерін анықтаңыз.

3. Тас жолда да, қара жолдарда да қозғалысты ескере отырып, жүргізуші құрамына мұқият нұсқамаларын өткізуді ұйымдастыру. Көлік жүргізу тәжірибесі аз жүргізушілерді даярлауға ерекше назар аудару керек.

4. Сағат 18:40-қа дейін оны маршты жасау ерекшеліктерін ескере отырып, маршты техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыру бойынша ұсыныстар дайындаңыз.

5. 18:50-ге дейін аға машиналар офицерлер емес жүргізуші құрамға маршруттың жиектерін беріңіз.

Осы нұсқауларды ала отырып, ШБ және ӘБКҚЖО қарамағындағыларға маршқа дайындық бойынша өкімдер жеткізеді, оларды жағдай туралы хабардар етеді. ШБ маршты есептеуді, барлауды, байланысты және қамтамасыз етудің басқа түрлерін ұйымдастыру бойынша ұсыныстарды дайындайды, барлау мен жорық күзетіне тағайындалған бөлімшелерді дайындау бойынша нұсқаулар береді.

Содан кейін АҚ ӘБ командирі жағдайды бағалауға кіріседі. АҚ ӘБ командирі маршты ұйымдастыра отырып, әдетте қозғалыс бағыты мен ТЖ аймағындағы аймақты карта бойынша зерттейді және бағалайды. Сонымен қатар, ол осы мақсатта аэрофотосуреттерді, әскери-географиялық сипаттамаларды және барлау деректерін пайдалана алады.

Жағдайды бағалау кезінде АҚ ӘБ командирі зерттеуі керек:

1. *Жауды бағалау кезінде:*

марш кезінде АҚ ӘБ бөлімшелеріне әсер етуін.

Қорытындыларда ол қарсыластың іс-қимылының ең ықтимал бағыттарын, онымен кездесудің шептерін, басты жорық заставасын (БЖЗ) және жауды жою немесе оның шабуылына тойтарыс беру үшін негізгі күштерді орналастырудың шептерін анықтайды. Жауынгерлік іс қимылдарды жүргізуді ескере отырып жорық тәртібінің құрылысын және қару-жарақ пен қорғаныс құралдарын пайдалану тәртібін айқындайды.

2. *Өз бөлімшелерін бағалау кезінде:*

штаттық және берілген бөлімшелердің марштық мүмкіндіктерін;

маршруттың учаскелері және олардың әрқайсысы бойынша қозғалыс жылдамдығы мен уақытын есептеу.

Қорытындыларда ол жорықтық күзетте қандай бөлімшелерді пайдалану керектігін, негізгі күштердің бағанын қалай салу керектігін және күшейту құралдарын бөлуді анықтайды, сонымен қатар маршты қамтамасыз ету шараларын белгілейді.

3. *Көршілерді бағалау кезінде:*

алда жұмыс істейтін бөлімшелердің, оның ішінде барлау органдарының іс-қимылдарының болуы мен сипаты; маршта тікелей көршілердің болуын, олардың міндеттері мен қозғалыс маршруттарын.

Қорытындыларда ол қауіп төнген бағыттардан қапталдарды қамтамасыз ету, сондай-ақ көршілермен байланысты сақтау жөніндегі іс-шараларды анықтайды.

4. *Жергілікті жерді бағалау кезінде:*

қозғалыс бағыты және оған іргелес аймақтың сипаты;

тоқтау, күндізгі (түнгі) демалыс және шоғырлану аудандарындағы қорғау және бүркемелеу шарттары;

аудандардың инженерлік жабдықтарының мүмкіндіктері;

су тосқауылдарының, көпірлердің болуы және сипаты және олардың жай-күйі;

көпірлер бұзылған жағдайда су кедергілерін еңсеру мүмкіндігі;
 қиын учаскелердің болуы және оларды айналып өту мүмкіндігі;
 жергілікті жердің табиғаты мен қорғаныс қасиеттері;
 маршрутты жүріс күйінде ұстау жөніндегі аға командирлердің іс-шаралары.

Жергілікті жерді бағалау нәтижесінде АҚ ӘБ командирі анықтайды:

БЖЗ міндеттері, бас күштер бөлімшелерінің іс-қимылдарын өрістету және бағыттау тәртібі;

қапталға жіберілетін шолғыншы бөлімшелерінің қозғалыс маршруттары;

БЖЗ міндеттері, оның қалыптасқан жағдайдың әртүрлі жағдайларындағы іс-қимылдарының тәртібі;

жорықтық күзетінің тоқтау орындары, ықтимал қирау аудандары мен жұқтыру учаскелерін айналып өту жолдары;

маршрут учаскелері бойынша ықтимал қозғалыс жылдамдығы;

маршты инженерлік қамтамасыз ету, сондай-ақ барлық қозғалыс құралдарының өтімділігін арттыру жөніндегі іс-шаралар.

5. *Радиациялық, химиялық және бактериологиялық (биологиялық) жағдайды бағалау кезінде:*

маршрутта ластану аймақтарының (учаскелерінің) болуы;

қарсыластың ЖҚЖҚ қолдану мүмкіндігі;

АҚ ӘБ бөлімшелерінің қорғау құралдарымен, арнайы өңдеу, радиациялық және химиялық барлау құралдарымен қамтамасыз етілу дәрежесі.

Радиациялық, химиялық және бактериологиялық (биологиялық) жағдайды бағалау нәтижесінде АҚ ӘБ командирі анықтайды:

маршта радиациялық, химиялық және бактериологиялық (биологиялық) барлау жүргізу тәртібін;

ластанған аймақтар мен инфекцияланған аумақтарды өту тәсілдері;

маршта арнайы өңдеу жүргізу тәртібі.

Сонымен қатар, жағдайды бағалау кезінде ауа-райының жай-күйі, жылдың уақыты, тәуліктің және олардың маршқа дайындалуға және жасауға әсері ескеріледі

5 АҚ ӘБ командирінің жағдайды бағалауы (нұсқа)

1. *Қарсыласты бағалау.* Сағат 15.09-дың екінші жартысында: Бутаки, Травники, Бішкөл, Қазбаево аудандарында әуе десанттар мен ДБТ қонуы, жолдарды миналауы және оларды Бутаки – Ларино учаскесінде қирату мүмкін. Қарсылас авиацияны белсенді қолдануды жалғастыруда.

Қорытындылар:

АҚ ӘБ Бутакиге шыққанға дейін қарсыласпен соқтығысу екіталай. АҚ ӘБтің Тимирязевскийге шығуымен Бішкөл – Тимирязевский шекарасында, сондай-ақ Травники ауданында жау бөлімшелерімен кездесу мүмкін;

АҚ ӘБке маршта құтқару ротасының құрамында БЖЗ болуы тиіс. Барлық бөлімшелерде мұқият бақылау жүргізу және тікелей күзету, әуе десанттарымен

және ДБЖ-мен күресуге дайын болу. БЖЗ-дан шолғыншы күзетін бөлектеніз. АҚ ӘБтің негізгі күштерінің бағанында бағанның алдында, қапталында және соңында шолғыншы машиналары болуы керек;

ұрысқа қатысу ықтималдығын ескере отырып-АҚ ӘБтің барлық жеке құрамына қару-жарақты дайын ұстау керек;

Тимирязев ауданында қарсыласпен кездескенде, БЖЗ тиімді шекараны басып алады: Тимирязевский-Смородина және шабуылға тойтарыс беру үшін АҚ ӘБтің негізгі күштерін орналастыруды қамтамасыз ете отырып, жауды тежейді. Егер жаудың әуе десанты табылса, оны кенеттен шабуылмен жойып жібереді;

Бүркемелеу тәртіпін қатаң сақтау және барлық бөлімшелерді жан-жақты қадағалау қажет.

2. *Өз бөлімшелерін бағалау.* АҚ ӘБ жеке құраммен, техникамен және мүлікпен жарактандыру табеліне сәйкес 100% - ға жасақталған және техникалық дайындық коэффициенті (ТДК) – 0,96. АҚ ӘБ жеке құрамының көп бөлігі ұзақ қашықтыққа жорық жасау тәжірибесіне ие.

Ең жақсы дайындалған 3 құтқару ротасы - оны БЖЗ-на тағайындаған жөн.

Қозғалысты қамтамасыз ету отрядының құрамына: *2 құтқару ротасының 2 құтқару взводы; экскаваторды, автокранды, қоршаудың инженерлік машиналарын, инженерлік- ротасынан 2 самосвалды және радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау барлау ротасының радиациялық, химиялық құтқару взводының 1 радиациялық, химиялық барлаудың құтқару бөлімшесі тағайындалсын.*

Бөлімшелер техникасының жай-күйі оларды 20:00-ге дейін маршқа дайын болуға мүмкіндік береді.

Бөлімшелер оларға тез, 15-20 минут ішінде АҚ ӘБ жаяу бағанасында өз орнын алуға мүмкіндік беретін позицияны алады, бұл бастапқы пункттің негізгі күштерінің басынан өткенге дейін 35-40 минут бұрын АҚ ӘБ-ін тарта бастауға мүмкіндік береді.

Бас жорық заставасында белгіленген 3 құтқару ротасы бастапқы пунктке 15 км/сағ жылдамдықпен жылжу үшін 30 мин қажет. Рота бастапқы пунктті негізгі күштер бағанынан жарты сағат бұрын өтуі керек болғандықтан, оны тартуды 19:50-20:00-де, ал қозғалысты қамтамасыз ету отрядына кіретін бөлімшелерді 20:00-20:10-да бастау керек.

Техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелері маршта өз міндеттерін орындай алады.

Қорытындылар:

АҚ ӘБ қажет болған жағдайда авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге кірісу қабілетін сақтай отырып, маршты ұйымдастыра алады;

Бас жорық заставасына 3 құтқару ротасы тағайындалсын;

қозғалысты қамтамасыз ету отрядына 2 құтқару ротасының 2 құтқару взводы: экскаватор, автокран, қоршаудың инженерлік машиналары ,

инженерлік-соперлік ротадан 2 самосвал және радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау барлау ротасының радиациялық, химиялық құтқару взводының 1 радиациялық, химиялық барлаудың құтқару бөлімшесін тағайындалсын;

Азаматтық қорғаныс комитетінің штабынан алынған ақпарат негізінде радиациялық, химиялық және биологиялық барлау мәселелерін өз бетінше шешілсін;

бас күштердің бағаны болып: *АҚ ӘБ КП*, 1 құтқару жасағы, рхбқкр, истр, 2 құтқару жасағы, өрттен құтқару ротасы, пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы, пилотсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобынан тағайындалсын.

Артқы басқару пункті: техникалық және тылдық қамтамасыз ету бөлімшелері құрылсын. Тыл бағынының артында техникалық тұйықталуды, ал оның артында күзет машинасын -1/4 құтқару ротасының 2 құтқару бөлімшесі жүргізілсін;

кешкі аспен АҚ ӘБ жеке құрамы 19:30-ға дейін тамақтандырылсын;

бастапқы пункт бағанының басынан өткеннен кейін оң қапталда бүйірлік шолғыншы болуы тиіс – *1 құтқару бөлімі, 1/1 құтқару ротасы*.

3. *Жер бедерін бағалау*. Қозғалыс жолағында ормандар, тоғайлар, жеткілікті дамыған жолдар желісі бар жазық жер, қажет болған жағдайда маршруттағы жолдың жекелеген учаскелері бұзылған және бітеліп қалған жағдайда маневр жасауға мүмкіндік береді.

Маршруттың Слобод поселкесінен Арман қалашығына дейінгі жалпы ұзындық-320 км. бүкіл маршрут асфальтпен жабылған тас жолдармен өтеді. Олардың еніне, тік және жабық бұрылыстардың, көтерілулер мен түсулердің болуына байланысты олар бойынша келесі қозғалыс жылдамдығымен жүруге болады. Участкеде: № 1 – Слободан Ишалиноға дейін (30 км) – 30-35 км/сағ; № 2-Ишалинодан Полетаево II-ге дейін (70 км) - 40-45 км/сағ; № 3 – Полетаево II-ден Сарафановоға дейін (65 км) – 40-45 км/сағ; № 4 – Сарафановодан Уйское (70 км) - 35-40 км/сағ; Уялыдан Арманға дейін (85 км) – 35 км/сағ дейін.

Маршрутта үш реттелетін теміржол өткелі және су тосқауылдары арқылы өтетін үш көпір бар, олардың техникалық сипаттамалары ауыр техникамен жүруге мүмкіндік береді.

Ықтимал тоқтау аймағындағы маршрут бойындағы жергілікті жер, сондай – ақ негізгі және қосалқы бастапқы аудандар жабық, бұл АҚ ӘБ барлық бөлімшелерін бүркемелеуге мүмкіндік береді. Жоспарланған бастапқы аудандарда маневр жасау үшін қажетті төселген жолдар мен соқпақтар бар. Бастапқы аудандардың тереңдігі 4-5 км құрайды.

Қозғалыс бағыты Химиялық өндіріс элементтерімен байланысты өнеркәсібі бар ірі елді мекендерден алыс өтеді.

Марш түнде жасалуы керек. Метеожағдайлар: бұлтсыз; жер үсті қабатындағы желдің жылдамдығы-3 м/с, жел азимуты-20⁰, ауа температурасы +2⁰С, топырақ +2⁰С, тік ауа тұрақтылығының қабырғасы-изотермиялық.

Қорытындылар:

жол жүру жағдайлары келесі қозғалыс жылдамдығына мүмкіндік береді: № 1 уч. - Слободадан Ишалиноға дейін (30 км) – 30-35 км/сағ; № 2-Ишалинодан Полетаево II-ге дейін (70 км) - 40-45 км/сағ; № 3-Полетаево II-ден Сарафановоға дейін (65 км) - 40-45 км; № 4 – Сарафановодан Уйское (70 км) – 35-40 км/сағ; Уйскоеден Арманға дейін (85 км) – 35 км/сағ дейін;

марш барысында техникаға ішінара жанармай құю арқылы Сарафановоға жеткеннен кейін 4 сағаттық қозғалыстан кейін бір тоқтау тағайындау керек;

БЖЗ негізгі күштер бағанынан бір мезгілде 10 км алда тоқтайды, ол үшін тағайындалған реттеу пункті АҚ ӘБ бас күштерінің бөлімшелерінен 30 минут бұрын өтеді;

АҚ ӘБ Тимирязев ауданына шығуымен, Травники ауданындағы АҚК барлау деректері негізінде жағдай бойынша БЖЗ тиімді позицияда жауынгерлік тәртіпке орналастыруға дайын болу керек;

АҚ ӘБ бастапқы ауданға шығуымен 3 құтқару ротасы Ржавка – Верхнекизильское шекарасында күзеттік орын ретінде құрылады;

қозғалысты қамтамасыз ету отряды бас жорық заставасымен бірігіп тоқтайды, ал реттеу пункті сағат 00: 40 16.09-да өтеді;

АҚ ӘБ бөлімшелері бастапқы ауданда: командалық пункт –Куйбас елді мекенінен 500 м солтүстікке қарай; тылдық басқару пункті –көлден 200 м батысқа қарай; *1 құтқару жасағы* 546,5 нүктесінде, *2 құтқару жасағы* Урожайный елді мекені мен Куйбас елді мекені арасы, үйінді тастар; *иср-Урожайный* елді мекен, орман бұрышы, жол қиылысы; *рхбқкр-* 557,2 нүктесі, жол қиылысы, тоғай бұрышы; *өрттен құтқару ротасы, пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы, пилотсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы* –546,3 нүктесі, жыра; *техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы* – Муровейник елді мекені, жол 550,4 нүктесі; *материалдық қамтамасыз ету взводы*-жол қиылысы, жыра, көл; *мн-көлден солтүстікке қарай* 100 м. орналастырылсын.

Тоқтауды ескере отырып, марштың ұзақтығы - 9 сағатты құрайды.

АҚ ӘБтің барлық техникасында моторесурсстарының жеткілікті қоры бар, ал жеке құрам маршта жеткілікті тәжірибеге ие. Демек, АҚ ӘБ маршты сәтті аяқтап, бастапқы ауданға уақтылы, толық дайындықпен келеді.

Жол жағдайлары бағандардың орташа жылдамдығы 45 км/сағ дейін жүруіне мүмкіндік береді.

4. *Радиациялық, химиялық және биологиялық жағдай*, сондай-ақ қалыптасқан метеожағдайлар АҚ ӘБ бастапқы ауданға кедергісіз марш жасауына мүмкіндік береді.

Жағдайды бағалау нәтижесінде АҚ ӘБ командирі қорытынды жасайды, қажетті тактикалық есептеулер жүргізеді және шешімнің жекелеген элементтерін белгілейді: марш іс-қимылдарының түпкі ойын біледі; БЖЗ, қозғалысты қамтамасыз ету жасағы және негізгі күштердің міндеттерін; АҚ ӘБ жүру тәртібін құру; маршты қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды қамтамасыз етеді.

Жағдайды бағалау процесінде маршты есептеу де жүргізіледі. Ол: маршруттың ұзақтығын, марштың жалпы уақытын, маршруттың жекелеген учаскелеріндегі қозғалыстың орташа жылдамдығын, бастапқы пункттің өту уақытын, реттеу пункттерін және белгіленген ауданға шығуды, тоқтаулардың орындарын, уақыты мен ұзақтығын анықтайды.

Маршты есептеуді жүргізу үшін ҚР ҚМ Құрлық әскерлерінің бөлімшелері мен бөлімдері (құрамалары) үшін маршты есептеудің жалпы қабылданған әдістемесін пайдалану қажет.

Маршты есептеу әдістемесі

1. Марштың ұзақтығы

Есептеу әдістемесі бөлімшелердің бір ауданнан екінші ауданға қозғалуына қажетті уақытты анықтауға арналған.

Есептеу үшін бастапқы деректер қозғалыс маршрутының ұзындығы (бастапқы шептен немесе пункттен жаңа шоғырлану аймағының ең жақын шекарасына дейін); жорықтық бағаналардың орташа қозғалыс жылдамдығы; қозғалыс кезіндегі тоқтаулардың ұзақтығы және жаңа шоғырлану аймағына тарту уақыты, ол шоғырлану аймағының тереңдігі жорық тәртібінің тереңдігінен аз болған жағдайда ғана есептеледі.

$$t = \frac{D}{V} + t_n + t_{\text{от}},$$

t -марштың ұзақтығы, сағ;

D -маршруттың ұзындығы, км;

V -жорық бағаналар қозғалысының орташа жылдамдығы, км/сағ;

$T_{\text{т}}$ -қозғалыс барысында тоқтаулардың (тоқтаулардың) жалпы уақыты, сағ;

$T_{\text{т.ж}}$ - жаңа шоғырлану аймағына тартылу уақыты, сағ.

Есептеу мысалы

Егер маршруттың ұзындығы 200 км болса, жорық бағанының орташа жылдамдығы 25 км/сағ, тоқтау уақыты 3 сағат, жаңа шоғырлану аймағына тарту уақыты 30 минут болса, бөлімшенің маршының ұзақтығын анықтаңыз.

$$\text{Шешімі: } t = \frac{200}{25} + 3 + 0,5 = 8 + 3 + 0,5 = 11,5 \text{ ч} = 5 \text{ ч } 30 \text{ мин}.$$

2. Бастапқы шепке (пунктке) жорық бағанасын созу ұзақтығы

Есептеу әдістемесі белгіленген мерзімде белгіленген бастапқы шептен (тармақтан) уақтылы өтуі үшін жорық бағандарының қозғалысының басталу уақытын анықтауға арналған.

Бастапқы деректер баған тартылған кезде бастапқы шепті (пунктті) орналасқан ауданнан және қозғалыс жылдамдығынан алып тастау болып табылады.

$$t_n = T - \frac{D_n \times 60}{V_{\text{в}}},$$

t_n -жорық бағанының қозғалысының басталу уақыты, сағ, мин;

T -белгіленген шептің (пункттің) жорық бағанының басымен өту уақыты, сағ, мин;

D -бөлімше орналасқан ауданнан бастапқы шепті (пунктті) алып тастау, км;

60-сағатты минутқа аудару коэффициенті;

V_T -тарту кезінде жорық бағанының қозғалыс жылдамдығы, км / сағ.

Есептеу мысалы

Марш бағанын тартып алудың басталу уақытын анықтаңыз, егер бас бағанның бастапқы пунктінің өту уақыты 20.00 06.08., бастапқы пункттен қашықтығы 6 км, тарту кезіндегі колоннаның қозғалу жылдамдығы 12 км/сағ. болса.

Шешімі

$$t_H = 20.00 - \frac{6 \times 60}{12} = 20.00 - 0.30 = 19.30 = 19 \text{ ч } 30 \text{ мин.}$$

Белгіленген пункттен уақытында өту үшін баған 06.08.19.30-да қозғалысты бастауы керек.

3. Жорық бағанының шоғырлану аймағына тартылу ұзақтығы

Жорық бағанының жаңа шоғырлану аймағына тартылу ұзақтығы осы аймақтың тереңдігі жорық тәртібінің тереңдігінен аз болған жағдайда анықталады.

Есептеу үшін бастапқы деректердегі шоғырлану аймағының тереңдігі, жорық бағанының тереңдігі және тартылу кезіндегі қозғалыс жылдамдығы болып табылады, ол орташа марш жылдамдығының 0,5-0,75 шарттарына байланысты белгілейді.

$$t_{\text{вм}} = \left(\frac{\Gamma_K - \Gamma_P}{V_{\text{вм}}} \right) \times 60,$$

t_T жорық бағанының тартылу ұзақтығы, км;

Γ_K - жорық бағанының тереңдігі, км;

Γ_P -шоғырлану ауданының тереңдігі, км;

V_T -тарту кезінде жорық бағанының қозғалыс жылдамдығы, км/сағ;

60-сағатты минутқа аудару коэффициенті.

Есептеу мысалы

Егер шоғырлану аймағының тереңдігі 4 км болса, бағанның тартылу жылдамдығы 12 км/сағ, бағанның тереңдігі 10 км болса, жаяу бағанның шоғырлану аймағына тартылу ұзақтығын анықтаңыз.

Шешімі: $t = \left(\frac{10 - 4}{12} \right) \times 60 = 0,5 \times 60 = 30 \text{ мин.}$

4. Бірнеше жорық бағандардан тұратын жорық тәртібінің тереңдігі

Әдістеме бойынша маршруттағы жорық тәртібінің жалпы тереңдігін анықтауға арналған, егер жорық бағандарындағы машиналардың саны және бағандар арасындағы қашықтық белгілі болса.

жорық бағанының тереңдігін ондағы машиналардың санына және машиналар арасындағы қашықтыққа байланысты есептеуге болады және берілген баған тереңдігі мен бағандағы машиналардың жалпы саны бойынша машиналар арасындағы қажетті қашықтықты анықтауға болады.

$$\Gamma_K = \frac{N_M \times d_M + (N_K - 1) \times d_K}{1000},$$

Γ_K - жорық тәртібінің тереңдігі, км;

N_m -бағандардағы машиналардың жалпы саны;
 D_m -машиналар арасындағы қашықтық, м;
 N_k - жорық бағандар саны;
 D_k -бағандар арасындағы қашықтық, м;
 1000-метрді километрге ауыстыру коэффициенті.

Есептеу мысалы

Үш бағаннан тұратын жорық тәртібінің тереңдігін анықтаңыз, егер машиналардың жалпы саны 150 болса, бағандар арасындағы қашықтық 800 м, машиналар арасындағы қашықтық 30 м.

$$\text{Шешім: } \Gamma_k = \frac{150 \times 30 + (3 - 1) \times 800}{1000} = \frac{4500 + 1600}{1000} \approx 6,1 \text{ км},$$

5. Маршруттың қиын жерлерін, қиын учаскелерін еңсеру ұзақтығы

Еңсерілетін учаскелердің екі түрі бар: тереңдігі жорық бағанның тереңдігінен едәуір кіші және ұзындығы жорық бағанның тереңдігіне тең немесе одан үлкенірек.

Қиын учаскені еңсеру ұзақтығын есептеу еңсерілетін учаскенің түрін ескере отырып жүргізіледі. Шағын учаскелер үшін бастапқы деректер бағандағы машиналардың саны, олардың арасындағы қашықтық және еңсерілетін учаскедегі машиналардың қозғалыс жылдамдығы, үлкен учаскелер үшін жорық бағанның тереңдігі, еңсерілетін учаскенің ұзындығы және қозғалыс жылдамдығы болып табылады.

$$t = \frac{N_m \times d_m \times 0,06}{V},$$

t-кедергілерді жеңу ұзақтығы, мин;

N_m -бағандардағы машиналардың жалпы саны;

D_m -машиналар арасындағы қашықтық, м;

0.06-минутты метрге сағатты километрге аудару коэффициенті;

V-еңсерілетін учаскедегі машиналардың қозғалыс жылдамдығы, км / сағ.

Есептеу мысалы

Егер машиналар арасындағы қашықтық 100 м болса, учаскедегі жолда қозғалыс жылдамдығы 12 км/сағ болса, 60 машинадан тұратын бағанамен тік түсуді (көтеруді) еңсеру ұзақтығын анықтау.

Шешімі

$$t = \frac{60 \times 100 \times 0,06}{12} = 30 \text{ мин.}$$

6. Бастапқы шептің (пункттің), реттеуші шептің (пункттің) жорық бағанының басы мен соңының өту уақыты

Есептеу үшін бастапқы деректердегі жорық тәртібін құру, жорық бағандарының тереңдігі және олардың арасындағы белгіленген қашықтықтар, қозғалыс жылдамдығы және жорық тәртібінің басымен белгілі бір шеп (пунктті) өту уақыты туралы мәліметтер болып табылады.

$$t_i = T_{i-1} + \frac{d_i \times 60}{V}, \quad t'_i = t_i + \frac{\Gamma_i \times 60}{V},$$

t_i -баспен (пункттен) өту уақыты I-ші кедергіні еңсеру ұзақтығы, мин;

T_{i-1} -жорық бағанының алдында соңымен шептен (пункттен) өту уақыты, сағ, мин;
бас (жорық тәртібімен 1-ші) баған үшін бұл уақыт маршруттағы бас күштер бағаны сияқты барлық жорық тәртібінің басымен (пункттен) өту үшін белгіленген уақыт болып табылады;

60-сағатты минутқа аудару коэффициенті;

V -қозғалыстың орташа жылдамдығы, км / сағ.

t_i - i -ші бағанның соңымен шептің (пункттің) өту уақыты, сағ, мин;

Γ_i - i -ші бағанның тереңдігі, км.

Есептеу мысалы

Егер көрсетілген пункттің алдыңғы бағанның соңымен өту уақыты 19,10 болса, бағандар арасындағы белгіленген қашықтық 1,2 км, бағанның тереңдігі 2,1 км, қозғалыс жылдамдығы 22 км/сағ болса, 2-бағанның басы мен соңымен № 1 реттеу пунктінің өту уақытын айқындау.

Шешімі

$$t_2 = 19,10 + \frac{1,2 \times 60}{22} = 19,10 + 00,03 = 19,13,$$

$$t_2 = 19,13 + \frac{2,1 \times 60}{22} = 19,13 + 00,06 = 19,19,$$

яғни 2-ші колонна марш ретімен № 1 бақылау нүктесінен басымен 19.13-те, ал соңымен сағат 19.19-да өтеді..

7. Кездесудің күтілетін уақыты және қарсыласпен кездесудің ықтимал шебін алып тастау

Қарсыласпен кездесудің күтілетін уақыты мен ықтимал шебі, тараптардың (бөлімшелердің) әскерлерін өзара алып тастауды және олардың қозғалысының орташа жылдамдығын ескере отырып айқындалады.

$$t_a = \frac{D}{V_i + V_i}, \quad l_p = t_e \times V_n,$$

t_a -қарсыласпен кездесудің күтілетін уақыты, сағ;

D - топтар тараптарының арасындағы қашықтық, км;

V_n -өз әскерлерінің қозғалыс жылдамдығы, км / сағ;

V_n -жау әскерлерінің қозғалыс жылдамдығы, км / сағ;

l_p -қарсыласпен кездесудің ықтимал шебін өз әскерлерінің бастапқы жағдайынан алып тастау, км.

Есептеу мысалы

Егер жау 70 км қашықтықта болса, оның қозғалысының орташа жылдамдығы 23 км/сағ, өз әскерлерінің қозғалысының орташа жылдамдығы 22 км/сағ болса, кездесудің күтілетін уақытын және қарсыласпен кездесудің ықтимал шебін алып тастауды анықтаңыз.

Шешімі

$$t_e = \frac{70}{23 + 22} = \frac{70}{45} = 1,55ч = 1ч 30мин,$$

$$l_p = 1,55 \times 22 = 34км,$$

яғни, қарсыласпен кездесу 34 км қашықтықта 1 сағат 30 минуттан кейін болуы мүмкін.

Негізгі есептеулердің нәтижелері кесте түрінде, картада, жұмыс кітабында, жоспарлау құжаттарында жасалуы мүмкін. Шешімді әзірлеу барысында есептеулер АҚ ӘБ командирі қабылдаған шешім негізінде бөлімшелердің іс қимылдарын негізделген жоспарлау мүддесінде орындалады.

5 АҚ ӘБ командирінің маршты есептеуі (вариант)

1. Маршруттың ұзындығы жолдардың бейіні мен қисықтығының коэффициенттерін ескере отырып, Приморскийге дейінгі негізгі жолдар бойынша – 310 км және бастапқы ауданға шығуға - 10 км, барлығы-320 км.

2. Маршқа Слобода қаласының батыс шетіндегі бастапқы нүктеден өтуден (15 қыркүйек 21:00) бастапқы аудан Элеватор, Локомотив депосы, Лукойл мұнай базасы, жол қиылысына дейін (16 қыркүйек 06:30) шығуға 9,5 сағат бөлінген. № 1 учаске Слободадан Ишалиноға дейін (30 км/сағ жылдамдықпен 30 км) – 1 сағат; № 2 – Ишалинодан Полетаево II (45 км/сағ жылдамдықпен 70 км) – 1 сағат 34 минут; №3 – Полетаево II-ден Сарафановоға дейін (45 км/сағ жылдамдықпен 65 км) – 1 сағат 26 минут; №4 – Сарафановодан Уйскоеға дейін (35 км/сағ жылдамдықпен 70 км) – 2 сағат; №5 – Уйскоеден Элеваторға дейін (35 км/сағ жылдамдықпен 85 км) – 2 сағат 26 минут. Қозғалыстың жалпы уақыты – 8 сағат 26 минут. Үзіліске 1 сағат уақыт беріледі

3. Жорық бағанын салу:

Бас жорық заставасы-3 құтқару ротасы; қозғалысты қамтамасыз ету отряды-2 құтқару ротасының құтқару взводы; экскаватор, автокран, ИМР, инженерлік-құтқару ротасынан 2 самосвал және радиациялық, химиялық биологиялық қорғау барлау ротасының радиациялық, химиялық құтқару взводының 1 радиациялық, химиялық барлаудың құтқару бөлімшесі; бас күштер – командалық пункт, 1 құтқару жасағы, радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау роталары, инженерлік-құтқару ротасы, 2 құтқару жасағы, өрт-құтқару ротасы, пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы, пилотсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы, Артқы басқару пункті, техникалық және тылдық қамтамасыз ету бөлімшелері.

Тыл колоннасының артында техникалық тұйықталуды, ал оның артында шолғыншы машинасын – 2 құтқару ротасының 1/4 құтқару ротасы жүргізеді.

Бастапқы нүкте-батыс шеті Слобода өту: бас жорық заставасы – 20:30 – да (негізгі күштер бағанынан 30 минут бұрын); қозғалысты қамтамасыз ету жорық - 20:40-та; негізгі күштерге - 21:00-де 15.09.

Реттеу пунктінен өту:

Бас жорық заставасы - сағат 00:30-да 16.09. (реттеу пунктінен кейін 10 км-дегі тоқтау-01:00-02: 00);

қозғалысты қамтамасыз ету отряды-00:40 16.09. (реттеу пунктінен кейін 10 км – дегі тоқтау бас жорық заставасы-01:00-02:00);

негізгі күштер бағанасы-02:00 16.09. (тоқтау-01: 00-02: 00).

4. Бастапқы ауданға шағу: Муровейник, Урожайный, Куйбас, белгі 576,5. Негізгі күштердің бағанасы – 16.09 06:30-ға дейін шығу.

5. Бастапқы ауданға жақындаған бас жорық заставасы сағат 05:00 16.09 – да Ржавка-Верхнекизилское шебінде қауыпсіздік күзетінің позициясын алу.

6. Қозғалысты қамтамасыз ету жасағы 05:00 16.09-ға дейін Приморскийдің оңтүстік шетіне шығу, онда негізгі күштердің көзқарасымен өз бөлімшелеріне қосылып және олардың құрамында қозғалысты жалғастыру.

Алынған тапсырманы түсіну, жағдайды бағалау және маршты есептеу негізінде АҚ ӘБ командирі шешім қабылдайды және оны картада рәсімдейді.

Марш шешімінде АҚ ӘБ командирі анықтайды:

марштың түпкі ойын;

жорық тәртібінің элементтеріне (бөлімшелеріне) тапсырмаларды;

өзара іс-қимылдың, қамтамасыз етудің және басқарудың негізгі мәселелерін.

Марштың түпкі ойында ол анықтайды:

маршрут учаскелері бойынша қозғалыс жылдамдығын және машиналар арасындағы қашықтықты;

жорық тәртібін құру;

жорық қауыпсіздігінің құрамын, міндеттерін және жойылуын;

жаудың әуе шабуылдарын тойтаруын және марш барысында жердегі жауға тойтарыс беру тәртібін;

жау торыулдан шабуыл жасаған кезде АҚ ӘБ бөлімшелерінің әрекет ету тәртібін;

марштың басталу және аяқталу уақытын.

Шешімді рәсімдеу кезінде картада көрсетіледі (6-қосымша):

АҚ ӘБ бөлімшелерінің тапсырманы алу кезіндегі жағдайы;

ТЖ аймағы;

шоғырлану аймағы (көрсетілген шеп) және оған келу уақыты;

қозғалыс бағыты;

бастапқы пункт (шеп), реттеу пунктері (шептері) және оларды жорықтық күзет органдары мен бас күштерінің өту уақыты;

реттеу бекеттері мен коменданттық бекеттердің орналасқан жері;

тосқауыл шептері, оларды өту шарттары бойынша маршруттың учаскелері, олардың әрқайсысындағы қозғалыс ұзақтығы мен жылдамдығы;

негізгі күштер бағанасы мен жорық күзеті үшін тоқтаулардың орындары, уақыты және ұзақтығы;

жорық күзетінің құрамы мен міндеттері;

бақылау мен басқаруды ұйымдастыру;

қосалқы маршрут, көршілердің қозғалыс маршруттары және олардың міндеттері;

маршруттардағы радиациялық, химиялық және биологиялық жағдай.

Сонымен қатар, картаға түсіріледі:

күштер мен құралдарды баған бойынша бөлуді, бөлімшелер бағандарының тереңдігін, олардағы келесі машиналардың санын және жорық қараулдарын алып тастауды көрсете отырып, жорық тәртібінің сызбасы;

бастапқы шекараға тарту, бастапқы шекара бөлімшелерінің, реттеу пункттерінің және көрсетілген аудандағы шоғырлану орнының бағандармен өтуі есептері бар кестелер;

маршты қамтамасыз ету жөніндегі аға командирдің (бастықтың) күштері және құралдарымен орындалатын тапсырмалар;

басқару және өзара әрекеттесу сигналдары.

Шешім жұмыс құжаты болып табылады және АҚ ӘБ командиріне бөлімшелерге нақты міндеттер қоюға мүмкіндік береді. Бөлімшелерге тапсырмалар әдетте бұйрықпен беріледі.

Маршқа бұйрықта АҚ ӘБ командирі көрсетеді:

бірінші тармақта-жағдайды бағалаудан қысқаша тұжырымдар;

екінші тармақта – АҚ ӘБ міндеті, қозғалыс бағыты немесе іс-қимыл бағыты, шоғырлану ауданы (демалыс) немесе шеп, тағайындалған ауданға немесе көрсетілген шепке келу (шығу) уақыты және қандай да бір іс-әрекеттерге дайын болу керек, бастапқы пункт (шеп), реттеу пункттері (шептері) және олардың өту уақыты, тоқтау орындары мен уақыты;

үшінші тармақта - аға командирдің күшімен және құралдарымен маршта АҚ ӘБ мүддесі үшін орындалатын міндеттер, сондай-ақ көршілердің міндеттері;

төртінші тармақта – марштың түпкі ойы;

бесінші тармақта – «бұйырамын» деген сөзден кейін бөлімшелердің міндеттері белгіленсін: жорық күзетіне егер ол бөлінген болса, - құрамы, міндеті, бастапқы пункттен өту уақыты, реттеу пункттері, тоқтау орындарын, демалыс аудандарын және жаумен кездескенде іс-қимыл тәртібін, жағдай туралы баяндауын;

қозғалысты қамтамасыз ету жасағына - құрамын, міндетін, бастапқы пункттен өту уақытын, реттеу нүктелерін, әртүрлі жағдайларда іс-қимыл тәртібі мен есеп беру тәртібін;

АҚ ӘБ бөлімшелеріне – күшейту құралдарын, міндеттерін, жорық бағанындағы орнын және іс-қимыл тәртібін;

күшейту бөлімшелеріне – жорық бағанындағы орынын және орындауға дайын болу керек міндеттерді;

алтыншы тармақта - техниканы жанармаймен толтыру орындары мен тәртібін;

жетінші тармақта – маршқа дайындық уақытын;

сегізінші тармақта - бағандағы КП және орынбасарымның орнын.

АҚ ӘБ командирінің маршқа бұйрығы
(нұсқа)

№ 1 АҚ ӘБ БҰЙРЫҒЫ. КП - Синигери округінің батысындағы бастапқы аудан. 21: 00 "Ч". Масштаб картасы 1: 100 000, басылым. 2009 ж.

1. Сағат 16:30-да 15.09-да жау Арена облысының елді мекендеріне, коммуникацияларына және өнеркәсіптік нысандарына зымыран-авиациялық соққылар жасады. Арена облысының Арман қаласындағы заңсыз қарулы топтардың, ДБТ-ның және жаудың әуе десанттарының әрекеттерін жандандыру нәтижесінде экономика мен көлік объектілерінде апаттар мен қираулар саны артты.

Бутаки, Травники, Бішкөл, Қазбаево аудандарында әуе десанттар мен ДБТ қонуы, жолдарды миналауы және оларды Бутаки – Ларино учаскесінде қирату мүмкін. Қарсылас авиацияны белсенді қолдануды жалғастыруда.

2. АҚ ӘБ мына маршрут бойынша марш жасау үшін тапсырма алды: Слобода, Ишалино, Ключевка, Кайгородово, Полетаево II, Десятилетие, Сарафаново, Ларино, Горки, Нижнеу сцелемово, Петропавловка, Урлядинский, Верхнеурск, Спасский, Приморский және 06:30 16.09.2024ж. н.п Муровейник, н.п Урожайный, Куйбас белгі. 576,5 Арман қаласының маңында шоғырланып авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге дайындықта. Қосалқы аудан: Приморский елді мекенінің шығыс шеті, жол қиылыстары, Элеватор елді мекені, Верхнекизильское ауылының шығыс шеті.

3. АҚ ӘБ мүддесі үшін Полетаево II – Приморский бағыты учаскесінде АҚК күш-құралдарымен барлау жұмыстары жүргізілуде. Верхнеурск қаласынан бастап бастапқы ауданға дейін жолдардың қиылыстары мен айрықтарында қозғалысты реттеу жүзеге асырылатын болады. Марш кезінде көршілер жоқ.

4. **Шешімі:** көрсетілген маршрут бойынша келесі жылдамдықпен жүру: № 1 учаскеде созылықылығы 30 км (Слобода, Ишалино)-35 км/сағ; № 2 учаскеде созылықылығы 70 км (Ишалино, Полетаево II) – 40 км/сағ; № 3 учаскеде созылықылығы 65 км (Полетаево II, Сарафаново) - 45 км/сағ; № 4 учаскеде созылықылығы 70 км (Сарафаново, Уйское) - 40 км/сағ; ұзындығы № 5 учаскеде созылықылығы 85 км (Уйское, Приморский) – 35 км/сағ дейін жүргізілсін. Белгіленген ауданда шоғырландыру бөлімшелердің қозғалыс жылдамдығымен 15 км/сағ дейін жүзеге асырылсын. Машиналар арасындағы қашықтық 50 м дейін. Реттеу пунктінің алдында 1 сағатқа тоқтады.

жол жүру жағдайлары келесі қозғалыс жылдамдығына мүмкіндік береді: № 1 уч. - Сло-бодадан Ишалиноға дейін (30 км) – 30-35 км/сағ; № 2-Ишалинодан Полетаево II-ге дейін (70 км) - 40-45 км/сағ; № 3-Полетаево II-ден Сарафановоға дейін (65 км) - 40-45 км; № 4 – Сара-фановодан Уйское (70 км) – 35-40 км/сағ; Уйскоеден Арманға дейін (85 км) – 35 км/сағ дейін

Марш тәртібі: бас жорық застава – *Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің* бас күштерінен 10 км қашықтықта 3 *құтқару ротасы*; қозғалысты қамтамасыз ету отряды; бас күштер колоннасы – *Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің* командалық пункті, 1 *құтқару жасағы, рхбққр, иср*, 2 *қж, иср*, өткізудің *құтқару тобы пилотсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар*

тобы, Тылдық басқару пункті, Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің техникалық және тылдық қамтамасыз ету бөлімшелері; техникалық тұйықталу; күзет машинасы-1/4 құтқару ротасының 2 құтқару бөлімшесі құрылсын.

Жердегі жауды кездестірген кезде, оған барлық күштер мен құралдармен тас-талқан ету.

5. Бұйырамын:

Бас жорық заставасы – 3 құтқару ротасы – АҚ ӘБ бағыты бойынша жүру және 05:00 16.09-ға дейін Ржавка-Верхнекизильское шекарасына шығу, онда күзет ретінде позицияны иелену және тағайындалған ауданда АҚ ӘБ негізгі күштерінің шоғырлануын қамтамасыз ету.

Шеру барысында негізгі күштер бағанынан 10 км алда жүруге және оларға жердегі жаудың кенеттен шабуыл жасауына жол бермеуге, АҚ ӘБ-нің өрістетілуін және ұрысқа түсіуін қамтамасыз ету.

Бастапқы пункт Слободаның батыс шетін 20:30-да 15.09 өту.

Реттеу пункті- Сарафанованың солтүстік шетін сағат 00:30-да 16.09. Тоқтау- Кундраваның оңтүстігінде 400 м 1 сағатқа 01: 00 - ден 02: 00-ге дейін 16.09;

1/1 құтқару ротасының 1 құтқару бөлімі - бүйірлік шолғыншы. Ротаның Полетаево I өткеннен кейін Полетаево, Мирный, Бишкиль, Запивалово, Малково бағыты бойынша оң жақтағы негізгі күштер бағанына жердегі жаудың бөгде шабуылына жол бермеу міндетімен жүру;

1/4 құтқару ротасының 2 құтқару бөлімі - сыртқы шолғыншы. АҚ ӘБ бағыты бойынша тылдан негізгі күштердің бағанына жердегі жаудың кенеттен шабуыл жасауына жол бермеу міндетімен 2 км-ге дейінгі қашықтықтағы техникалық ізденістен кейін жүру;

Қозғалысты қамтамасыз ету отряды 2 құтқару ротасының 2 құтқару взводы; экскаватор, автокран, разраждау инженерлік машиналары, истр 2 самосвал және рхбқкр рхбқв 1рхбқб АҚ ӘБ бағыты бойынша негізгі жорық заставасынан кейін 5 км жүру және 05:00-ге 16.09 дейін Приморскийдің оңтүстік шетіне шығу, онда негізгі күштердің келуімен өз бөлімшелеріне қосылып, олардың құрамында қозғалуды жалғастыру.

Марш бойы инженерлік барлау жүргізу, қиратуларды, тосқауылдарды, су тасқынын, өрт ошақтарын айналып өту жолдарын салу, ал айналып өту мүмкін болмаған кезде Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бас күштерінің кедергісіз ілгерілеуін қамтамасыз ете отырып, оларда өтпелер (өтпелер) жасау.

Бастапқы пункт Слободтың батыс шетін 20:40-та 15.09 өту.

Реттеу пункті-Сарафанованың солтүстік шеті 00:40 16.09. Тоқтау- Кундраваның оңтүстігінде 200 м 1 сағатқа 01: 00-ден 02:00-ге дейін 16.09.

АҚ ӘБ бас күштерінің бағанасында шеру жасайтын бөлімшелер: Командалық пункт, 1 қжс, рхбқкр, истр, 2 қжс, өқр, пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы, пилотсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы құрамында барлық қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, көрсетілген маршрут бойынша шеру жасау және белгіленген уақытта көрсетілген аудандарға назар аудару.

Бастапқы пунктi-негiзгi күштер бағанының басымен Слободтың батыс шегін сағат 21:00-де 15.09 өту.

Реттеу пунктi-Сарафановоның солтүстік шегі 02:00-де 16.09. Тоқтау-реттеу пунктiнің алдында 1 сағатқа.

Тылдық басқару пунктi, АҚ ӘБ техникалық және тылдық қамтамасыз ету бөлімшелері және техникалық тұйықталу барлық қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, АҚ ӘБ бас күштерінің артында көрсетілген маршрут бойынша 500 м шеру жасау және белгіленген уақытта аталған аудандарға шоғырлану.

Бастапқы пунктi Слободаның батыс шеті 21:30-да 15.09 өту.

Реттеу пунктi-Сарафановоның солтүстік шеті сағат 02:30-да 16.09. Тоқтау-реттеу пунктiнің алдында 1 сағатқа.

Қозғалыс жылдамдығы: № 1 учаскеде (Слобода, Ишалино) – 35 км/сағ; № 2 учаскеде (Ишалино, Полетаево II) – 40 км/сағ; № 3 учаскеде (Полетаево II, Сарафаново) – 45 км/сағ; № 4 учаскеде (Сарафаново, Уйское) – 40 км/сағ; № 5 учаскеде (Уйское, Приморский) - 35 км/сағ дейін.

АҚ ӘБ бөлімшелеріне шоғырланған кезде 06:30-да 16.09 аудандарда орналасу: 1 қж – елді мекен полигон, елді мекен жол, 576,5 белгіленген; 2 қж – Урожайный елді мекені, Куйбас елді мекені, үйінді тастар; истр – Урожайный елді мекені, орман бұрышы, жол қиылысы; радиациялық, химиялық және биологиялық құтқару ротасы қорғау-елді мекен 557,2 белгіленген, жол қиылысы, тоғай; өкр пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы, пилотсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы-елді мекен жол, 546,3 белгіленген, елді мекен жыра; техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы-Муровейник елді мекені, елді мекен жол, 550,4 белгіленген; материалдық қамтамасыз ету взводы-жол қиылысы, елді мекен жыра, елді мекен көл; медициналық пункт-көлден солтүстікке қарай 100 м.

АҚ ӘБ-нің Полетаево II ауданына шығуымен бас жүріс заставасы жердегі жауды тойтару үшін тиімді позицияға орналастыруға дайын болу керек.

Негiзгi жасырын күштер бас жүріс заставасы тиімді шекарада жаудың кіріп кеткен кішігірім топтарына шабуыл жасау үшін жауынгерлік тәртібін қабылдайды. Жаудың ірі тобымен қақтығысу кезде АҚ ӘБ негiзгi күштері тиімді шекараны алып, оны орнынан шабуыл жасайды.

6. Техникаға жанармай құю машиналарда орнатылған қосымша сыйымдылықтардан тоқтау кезінде жүзеге асырылсын.

7. Маршқа дайындық – 20:00, бас күштердің бөлімшелерін тартуға дайындық – 20:20, Бас жорық заставасы – 20:00, ЖББ – 20:10.

8. Марштағы және тоқтаудағы командалық пункт негiзгi күштер бағанының басында, бастапқы ауданда –Куйбасқа солтүстікте 500 м, артқы басқару пунктi шеруде және техникалық қамтамасыз ету бағанасы мен тыл басындағы тоқтау кезінде, бастапқы ауданда-көлден батысқа қарай 200 м орналастырылады.

Басқару пунктi істен шыққан жағдайда орталықтың қолбасшылығын өзіне 1 қж командирі қабылдайды.

АҚ ӘБ командирі АҚ ӘБ штабының бастығы

Бұйрық берілгеннен кейін АҚ ӘБ командирі өзара әрекеттесуді ұйымдастырады және маршты қамтамасыз ету мен басқаруды ұйымдастыруға нұсқау береді.

АҚ ӘБ бөлімшелеріндегі өзара іс-қимыл алдағы тәуліктік ауысуға ұйымдастырылады.

Өзара іс қимылды ұйымдастыру кезінде АҚ ӘБ командирі тәртіпті нақтылайды және келіседі:

марш жасауды, бөлімшелер бағанасын сапқа тұрғызуға;

бөлімшелердің бастапқы пункттен (шептен) өтуін;

бас бөлімшелердің қозғалысты қамтамасыз ету жасағымен өзара іс-қимылы, қажет болған кезде оған маршрутты дайындауға, айналма жолдарды жабдықтауға, өрттерді сөндіруге көмек көрсетуін;

кедергілермен кездескен кезде бөлімшелердің іс-қимылдарын;

осы аймақтарды еңсеру кезінде жұқтыру аймақтарын, қирау, өрт, су басу және қозғалыс жылдамдығын еңсеру кезіндегі бөлімшелердің іс-әрекеттерін;

қорғау жөніндегі іс-шаралардың орындалуын;

бөлімшелердің өзара іс-қимылдарын, коменданттық қызметтің күштері мен құралдарымен және басқару органдарымен;

ішінара арнайы өңдеу жүргізу;

кедергілерді еңсеру;

қозғалыс бағытын өзгерту кезіндегі әрекеттер (жаңа тапсырма алу кезінде);

бөлімшелердің жорық соңында және басқа әрекеттерге көшу кезіндегі әрекеттері.

Басқаруды ұйымдастыру кезінде АҚ ӘБ командирі анықтайды:

байланысты ұйымдастыру және пайдалану тәртібін;

марш барысында КП орнын ауыстыруын;

өз орнын және орынбасарларының;

бұзылған басқаруды қалпына келтіру тәртібін.

Қамтамасыз ету жөніндегі нұсқаулықта АҚ ӘБ командирі әдеттегі мәселелерден басқа:

барлау бойынша – оның мақсатын, ТЖ деректерін, тоқтау бағыттары мен аудандары туралы деректер, және қандай мерзімге алу керек, барлау жүргізу үшін қандай күштер мен құралдарды тарту керек;

бүркемелеу мәселелері бойынша – марш барысында бүркемелеу құралдарын пайдалану тәртібін (табельдік және жергілікті материалдардан), бетперделерді орнату және аэрозольді (түтін) перделерді жасау тәртібін, әсіресе өткелдерден, таз және дефилден өту кезінде, сондай-ақ жергілікті жердің қорғаныш қасиеттерін пайдалануын;

инженерлік қамтамасыз ету бойынша – инженерлік барлауды жүргізудің міндеттері мен тәртібі; маршрутта және алып жатқан аудандарда инженерлік

жұмыстардың көлемі мен орындалу тәртібі; бүркемелеу жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыру;

техникалық қамтамасыз ету (ТехҚЕ) мәселелері бойынша – маршқа әскери-техникалық мүлікті (ӘТМ) дайындау бойынша қандай жұмыстар жүргізу және марш барысында жүзеге асыру; әскери-техникалық мүлікті толтыру мөлшері мен мерзімдері; әскери-техникалық мүліктің әзірлік мерзімдері, қандай да бір техникалық қамтамасыз ету құралдарының жорық тәртібінің белгілі бір элементтерінде болуы.

Көбінесе маршқа дайындалу уақытының жеткіліксіздігіне байланысты техникаға қызмет көрсету қажетті көлемде жүргізілмеуі мүмкін. Бұл жағдайда техникаға қызмет көрсетуді кезең-кезеңімен жалғастыруға болады: операциялардың бір бөлігі – марш басталғанға дейін, қалғандары тоқтауларда немесе демалыс аймағында.

Марштың тереңдігіне және жанармай құю құралдарының болуына байланысты машиналарға, әсіресе шынжыр табанды машиналарға жанармай құю тәртібін анықтау өте маңызды, өйткені жол жағдайлары соншалықты күрделі болуы мүмкін, сондықтан жанармай құюсыз олар кейде марш аяқталғанға дейін барлық жанармай қорын пайдалана алады. Іс жүзінде, марштарды тәжірибесі бойынша әр машинаға оларды тіреуішке құюға арналған ыдыстар (бөшкелер, канистрлер) қосымша орнатылды.

Қамтамасыз ету жөніндегі нұсқаулардан кейін бөлімшелердің маршқа дайындығын бақылау ұйымдастырылады. Оны жүргізу кезінде жорық күзеті және барлау органдарында әрекет етуге арналған АҚ ӘБ бөлімшелерін дайындауға, бағынысты командирлердің алған міндеттерін түсінуіне және олардың шешімдерінің осы міндеттерге сәйкестігіне, қару-жарақ пен техниканың дайындығына және қамтамасыз ету жөніндегі нұсқауларды орындауға ерекше назар аударылады.

Марш басталғанға дейін АҚ ӘБ командирі маршқа тікелей дайындықты басқарады және бөлімшелердің маршты уақтылы басталуын бақылауды жүзеге асырады.

4.3 Маршты жүргізу

Марштың басталуы бастапқы пунктен (шептен) АҚ ӘБ бағанының басынан өту уақыты болып табылады. Бөлімшелердің бастапқы пунктке қарай қозғалысының басталуы олардың бастапқы пунктке (шепке) жақындау кезінде тағайындалған пункттегі жалпы бағанға кіру үшін қажетті уақыт ішінде жүзеге асырылатын жорықтық бағанына тартылуының алдында болады. АҚ ӘБ бөлімшелерінің бағанасы бастапқы пунктке (шепке) көтерілу кезінде құрылуы керек, содан кейін ол белгіленген жылдамдықпен жүруі керек.

Бас жорық заставасына тағайындалған бөлімше алғашқы болып маршты бастайды, содан кейін бастапқы пункті (шепті) өтеді.

Алдымен тартуды бастайды, содан кейін бастапқы пунктен (шептен) өтетін бөлімше, бас жорық заставасына тағайындалады.

Маршта АҚ ӘБ бөлімшелері белгіленген тәртіпті, әсіресе қозғалыс жылдамдығын, қашықтықты, қауіпсіздік шараларын және бүркемелеуді қатаң сақтауы керек. Баған жолдың оң жағымен қозғалады, басқа бағанды басып озуға АҚ ӘБ командирінің рұқсатымен ғана рұқсат етіледі.

Тар жерлер мен көпірлерді баған тоқтаусыз мүмкіндігінше үлкен жылдамдықпен өтеді. Көпірлер мен темір жол өткелдері бойынша қозғалыс кезінде қозғалыс қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөнінде шаралар қабылданады.

Марш барысында бағанды ашық жерде, әсіресе бастапқы пункте (шепте), өткелдер алдында бұрылуға және тоқтатуға жол берілмейді.

Жергілікті жердің ашық жерлерін еңсеру кезінде машиналар арасындағы жылдамдық пен қашықтық артады.

Марш кезінде радиоактивті және химиялық ластану аймақтары айналып өтеді немесе радиация деңгейі төмен бағытта максималды жылдамдықпен еңсеріледі.

Маршта жұмсалған қорларды толықтыру, көліктерге жанармай құю әдетте, демалыс орындарында, тоқтауларда жүзеге асырылады. Маршқа шыққан жаралылар мен науқастар оларға алғашқы медициналық көмек көрсетілгеннен кейін жақын маңдағы медициналық пункттерге эвакуацияланады.

Командирдің қару-жарақ жөніндегі орынбасары жолда қалып қойған көліктер туралы АҚ ӘБ командиріне баяндайды.

Марш барысында жаңа тапсырма алғаннан кейін АҚ ӘБ командирі БЖЗ-ны тоқтатады және оған одан әрі әрекеттердің тәртібін көрсетеді. АҚ ӘБ бөлімшелері сол марш тәртібімен немесе қажетті қайта құрудан кейін жаңа тапсырманы орындау үшін ең қысқа маршрут бойынша жаңа бағытқа шығарылады.

Демалыс аялдамаларында бағандардың қалыптасуы орны бұзылмайды, бағандағы көліктер жолдың оң жағында бір-бірінен 10 м-ден аспайтын қашықтықта немесе командир (бастық) белгілеген арақашықтықта тоқтайды. Мүмкіндігінше көліктер ағаштардың тәждерінің астына, жергілікті объектілердің көлеңкесіне орналастырылады, ал ашық жерлерде стандартты камуфляждық жабындармен және жергілікті материалдармен бүркемелеу жасалады. Командирлердің бұйрығы (белгісі) бойынша жеке құрам жолдың оң жағына демалу үшін орналастырылады. Көліктерде бақылаушылар мен байланыс қызметкерлері кезекшілікте қалады.

Машиналардың экипаждары (есептер, жүргізушілер) техниканы бақылап тексеру жүргізеді, оларға көмек ретінде тағайындалған жөндеу бөлімшелерінің жеке құрамымен бірлесіп техниканың жай-күйін тексереді. Жан-жақты күзет ұйымдастырылады.

Тоқтауларда жорық күзеті тиімді шептерде тоқтап, өз міндетін орындауды жалғастырады. АҚ ӘБ тынығуға тоқтаған кезде жорық күзеті – қауыпсіздік күзетінің тапсырмасын орындайды.

4.4. Ерекше жағдайларда маршты жүргізу

Маршты ерекше жағдайларда (солтүстік аймақтарда және қыста, орманды және батпақты жерлерде, таулы және шөлді аймақтарда) дайындау және өткізу жалпы ережелер бойынша, бірақ белгілі бір аумақтың ерекшеліктерін ескере отырып жүргізіледі.

Солтүстік аудандардағы және қыста маршқа көптеген көлдер, батпақтар мен кішігірім өзендері бар тундра, Батпақты орман тундрасы, орманды және таулы жерлердің қатысуы, жолдардың шектеулі саны мен сапасының төмендігі, тасты және батпақты жерлердің басым болуы әсер етеді. Тоқтау және демалыс аймақтарын жабдықтау, бақылау, бағдарлау және бүркемелеу қиындықтары. Қатал климат, терең қар жамылғысы, полярлық түн, күрделі метеорологиялық жағдайлар, ионосфералық және геомагниттік бұзылулар маршты айтарлықтай қиындатады және оған ерекше мұқиятты дайындықты қажет етеді.

Маршты дайындау кезінде АҚ ӘБ командирі маршқа шешім қабылдай отырып, марштың бүкіл тереңдігіне жер бедерін жан-жақты бағалайды, маршты өту қиын учаскелерін нақтылайды, оларды еңсеруді қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды айқындайды, сондай-ақ жолдан шығатын бұрылыстар мен табиғи кедергілердің жүру объектілерін жабдықтау тәртібін белгілеуі тиіс.

Марш алдында АҚ ӘБ командирі қару-жарақ пен техниканы төмен температура жағдайында жұмысқа дайындауды ұйымдастырады; жеке құрамның үсіп қалуының алдын алу және машиналарды жабылғыштармен және өткізгіштігін арттыру құралдарымен қамтамасыз ету жөнінде шаралар қабылдайды; жеке құрамды тоқтауларда және демалыс аудандарында жылытуды ұйымдастыру және қару-жарақ пен техниканы тұрақты қозғалыс дайындығына қолдау жөніндегі іс-шараларды айқындайды. Егер марш терең қар жамылғысы жағдайында жасалса, жорық күзетіне аспалы жабдықтармен жарақтандырылған машиналар беріледі.

Қатты боранда және қар жағдайында АҚ ӘБ командирінің шешімімен бағанның қозғалысы тоқтатылуы мүмкін. Бөлімше командирлері осы жағдайларда артта қалған машиналарды қайтарып, айналмалы күзет ұйымдастырып, адамдар мен машиналардың жалғыз жүруіне тыйым салып, жеке құрамды жылыту жөнінде шаралар қабылдауы тиіс. Ауа райы жақсарған сайын АҚ ӘБ командирінің бұйрығымен қозғалыс қайта басталады.

Бағандардың қозғалыс жылдамдығы, әсіресе мұзда және қардың терең жамылғысында және полярлық түнде кедергілерді өту кезінде күрт төмендейді, машиналар арасындағы қашықтық артады.

Қарсыласпен соқтығысқан кезде АҚ ӘБ бөлімшелері жол бойында әрекет етеді және қажет болған жағдайда орналастыру үшін оның шабуылына тойтарыс беруге ыңғайлы, қозғалуға (маневр жасауға) болатын учаскелерді пайдаланады.

Таулы аудандардағы маршқа жер бедерінің күрт қиылысуы және өтуі қиын кедергілердің болуы, жолдардың шектеулі саны және олар бойынша қозғалудың қиындығы, тоқтау және демалу аудандарын жабдықтауды

қиындататын тасты топырақтардың басым болуы, тау үйінділерінің, тас құлаулардың, сел ағындарының құлау ықтималдығы, тәулік ішінде ауа райының күрт өзгеруі, өзендердің жылдам ағуы және олардағы су деңгейінің күрт өзгеруі әсер етеді, тік жағалаулар мен біркелкі емес жартастары, радиоаппаратураның жұмысына таулардың әсері.

Таулы аудандарда маршқа шешім қабылдау кезінде АҚ ӘБ командирі таулы жердің ерекшеліктерін жан-жақты бағалауға, қозғалыс маршруттарындағы қауіпті учаскелерді, оларды айналып өту жолдарын анықтауға, тік бұрылыстар орындарында, маршруттың серпентіндік учаскелерінде, тік көтерілу және түсу аудандарында тоқтаусыз және апатсыз қозғалысты қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыруға ерекше назар аударуға тиіс.

Маршрут учаскелерінің ұзындығын және олармен және жалпы маршпен мүмкін болатын нақты қозғалыс жылдамдығын дұрыс анықтау өте маңызды, олар кейде төмендеп, 5-10 км / сағ болуы мүмкін.

Жағдайды жан-жақты бағалау негізінде жеке құрамды тау жолдарымен шеруге дайындаудың тәртібі мен мазмұнын, ең алдымен ауыр шынжыр табанды техниканың механик-жүргізушілерін және ірі тоннажды автомобильдердің жүргізушілерін белгілеу қажет.

Техниканы мұқият дайындау қажет: машиналарды қысқы отын маркаларымен (салқындату жүйелері – төмен қататын сұйықтықтармен) толтыру, оларды өтімділікті арттыру құралдарымен және көтерілу мен түсу кезінде тоқтаған кезде домалаудың алдын алу үшін арнайы құрылғылармен жабдықтау.

Биік тауларда қозғалу үшін жеке құрам жылы киіммен, жылыту құралдарымен және жарықтан қорғайтын көзілдіріктермен қамтамасыз етіледі, ал машиналар көтерілу мен түсу кезінде тоқтаған кезде олардың домалап кетуіне жол бермеу үшін өтімділікті арттыру құралдарымен және арнайы құрылғылармен жабдықталады.

Жорық күзеті әдеттегі жағдайларға қарағанда, аз қашықтыққа жіберіледі.

АҚ ӘБ бағандарын тылдан күзету үшін взводқа дейінгі күшпен тылдық жорық заставасы тағайындалады.

Маршруттың жабық учаскелері бойынша, тас құлау және құлау ықтималдығы бар орындарында, сондай-ақ қарсыластың тосқауыл қоюы мүмкін учаскелерде жүру кезінде әдетте тікелей күзет жіберіледі және бақылаушылар қойылады, олар АҚ ӘБ бағандары өткеннен кейін оның артында қозғалысын жалғастырады, ал кезекті тоқтауда өз бөлімшелеріне қосылады.

Көтерілу, түсу және басқа да қиын жерлерде қозғалыс жылдамдығы төмендеуі мүмкін, ал машиналар арасындағы қашықтық қозғалыс қауіпсіздігін қамтамасыз ететін шектерге дейін артуы мүмкін.

Бөлімшелер асуларды, туннельдерді, шатқалдарды және тау өткелдерін, әдетте, тоқтаусыз еңсереді, ал олардың тоқтаусыз еңсеру мүмкін болмаған жағдайда – баған жиналуға жол бермей, жабық жерде тоқтайды, техника бүркемеленеді және оны күшейтілген күзеті ұйымдастырылады. Асуларды,

түсулерді және көтерілулерді еңсеру кезінде бағанның қозғалыс жылдамдығы төмендейді, ал машиналар арасындағы қашықтық қозғалыс қауіпсіздігін қамтамасыз ететіндерге дейін артады. Мәжбүрлі түрде тоқтаған жағдайда машиналар бағандардың қозғалысына кедергі келтірмейтін орындарға жіберіледі. Жолдардың аса қауіпті учаскелерін еңсеру кезінде жеке құрам техникадан түседі.

Машиналардың қозғалтқыштарын салқындату үшін бөлімше командирі АҚ ӘБ командирінің рұқсатымен бағанды тоқтата алады. Аялдама тас құлау мен қар көшкінінен қауіпсіз жерлерде жолдардың тегіс учаскелерінде жасалуы керек. Кептірілген өзендердің арналарында, суағарларда, тік көтерілулер мен түсулерде, туннельдерде, сондай-ақ жартастың үстінде немесе астында бағандарды тоқтатуға тыйым салынады.

Жаяу жүру кезінде жартас учаскелері, шөгінділер мен асулар қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, әдетте тасжолдармен немесе бөлімшелермен еңсеріледі. Тік көтерілулерде, түсулерде және маршруттың басқа да қиын учаскелерінде қажет болған жағдайда қысқа аялдамалар жасалуы мүмкін.

Маршта қарсыласпен соқтығысу ықтималдығы бар жағдайда онымен кездесуі мүмкіндігі бар шептерді (аудандарды) командалық биіктіктерді, асуларды, таулы жерлерді және басқа да маңызды объектілерді басып алу, шеткері жасақтарды (топтарды) пайдалану, айналма жасақтарды (топтарды) қолдана отырып, жасырын маневр жасау арқылы қарсыластың қапталына және тылына соққы беруге.

Шөлді аймақтардағы марш әр түрлі жергілікті жағдайлар әсер етеді, олар қол жетпейтін құм төбелер мен төбешіктер, сортаңдармен және жартасты аймақтар, бағдарлану мен бүркемелеудің қиындығы, күндізгі температураның күрт ауытқуымен, мираждармен, құмды дауылдармен, су көздердің, отын және құрылыс материалдарының өткір тапшылығымен сипатталады. Сондай-ақ көптеген аудандардағы қолайсыз санитарлық-эпидемиологиялық жағдай.

Мұндай жағдайларда АҚ ӘБ командирі маршты ұйымдастырған кезде: қару-жарақ пен техниканы жоғары температура жағдайында, жолсыз жағдайда және құмда қозғалуға тиынақты дайындауды қамтамасыз етуге; оның жекелеген учаскелеріндегі маршрут пен қозғалыс жағдайын егжей-тегжейлі зерделеу; трассаның учаскелері бойынша қозғалыс бағыттарының азимуттарын және осы учаскелердің ұзындығын көрсетеді, ал егер навигациялық жабдық бар болса, оны пайдалануға дайындау бойынша нұсқаулар береді; жергілікті объектілердің бағдарлауы қиын жерлерде маршрутты белгілеу тәртібі; бөлімшелерді қажетті сумен, сондай-ақ оны залалсыздандыру құралдарымен қамтамасыз етуге; жеке құрамы ыстықтан және күн соққысынан қорғау шараларын қамтамасыз ету.

Марш кезінде бағандардың қозғалу жылдамдығы маршруттардың әртүрлі учаскелерінің өту дәрежесінің бірдей еместігіне байланысты ең кең диапозонда ауытқуы мүмкін: қатты құрғақ учаскелерден өту кезінде 25-30 км/сағ, сусымалы бархан және әлсіз бекітілген құм аудандарын еңсеру кезінде 5-10 км/сағ-қа дейін. Қарсы жел мен ауаның қатты шаңдануы кезінде қозғалыс қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында машиналар арасындағы қашықтық

100-150 м-ге дейін ұлғаюы мүмкін, бірақ қозғалатын машинаның алдында көрінуді жоғалтпай жүреді. Жүру мүмкіндігі төмен машиналар бағанның басына жақын болуы керек. Мұндай машиналардың әр тобымен жүру мүмкіндігі жоғары машина жүруі керек.

Биік бархандарды айналып өту керек немесе ең төменгі жерлерде машиналардың қозғалғыштығын арттыру құралдарын қолдану керек. Үлкен құмды учаскелер төмен берілісте, кішігірім учаскелер үдеткішті қосу арқылы өтеді.

Құмды немесе шаңды дауыл болған кезде аға командирдің рұқсатымен қозғалыс тоқтатылуы мүмкін. Жолда жалғыз машиналарды қалдыруға тыйым салынады.

Күндізгі ыстық уақытта тоқтаған кезде, жеке құрамды ауа қозғалысы жоқ ойпаттарда және жабық машиналарда орналастырудан аулақ болу керек.

Орманды-батпақты жерлердегі марш аймақтың жабық сипатта болады, сулы-батпақты жерлердің көптігі, жолдардың шектеулі саны, үйінділердің пайда болу ықтималдығы, қарсылас тұтандырғыштарды қолданған кезде орман өрттерінің пайда болуы үлкен маңызға ие. Мұның бәрі жоғары жылдамдықпен қозғалуды, бақылау мен бағдарлауды қиындатады, қарсыласпен кездескен кезде әскерлердің әрекеттерін шектейді және сонымен бірге қарсыласқа маршруттарда әртүрлі тосқауылдар жасауды, өрттер мен қиратуларды ұйымдастыруды жеңілдетеді, қарсыластың жасырын тәсілін орналастырып тосынан шабуыл жасауына қолайлы жағдай жасалады.

Шешім қабылдаған кезде АҚ ӘБ командирі маршқа шығатын орман алқабы туралы мәліметтерді егжей-тегжейлі зерделеп, қарсыластың жаппай қырып-жоятын қаруын немесе орман өрттерін жасау үшін тұтандырғыш құралдарды қолдануы ықтимал қозғалыс маршруттарындағы учаскелерді анықтап, орман өрттері мен үйінділерінің ықтимал пайда болу орындарын (аудандарын) анықтап, осы негізде оларды еңсеру немесе айналып өту жолдарын қарастырады. Түнде бағыт бойынша қозғалыс бағытын дұрыс бағдарлауды және ұстап тұруды қамтамасыз ететін шараларды белгілеу, әскерлер мен авиацияны өзара танудың мүмкіндіктері мен тәртібін, марш барысында және тоқтауларда өз орнын белгілеуді анықтау қажет. Сондай-ақ басқару пункттері мен бөлімшелер колонналарын күзетуді күшейту жөніндегі іс-шараларды, орман өрттерін сөндіру үшін бөлімшелерді, сондай-ақ өрт сөндіру құралдарын бөлуді көздеу қажет. Жаппай қиратулар мен тосқауылдардан өту үшін тосқауыл топтарын құру көзделуге тиіс.

Жекелеген жерлерде жолдардың жүріс бөлігін кеңейту, орман жолдары мен соқпақтарда жол жүруді ұйымдастыру қажет болады. Қиын жерлердің алдында тегачтарды қою керек. Әскерлерге жақсы бағдар алу үшін қозғалыс жолдарын нақты белгілермен белгілену қажет.

Ірі орман алқабында қозғалу кезінде әскерлер жоғары қырағылықты сақтауы керек, жаудың орман жолдары мен қозғалатын бағандарға қарай кенеттен шығуын болдырмау үшін қапталдағы барлау мен күзетке көбірек көңіл бөлуі керек.

Барлау жүргізу, әр бағанды, әр машинаны тікелей қорғауды Мұқият ұйымдастыру ерекше маңызға ие. Орман өрттерінің ошақтары мен орман үйінділері өртті оқшаулап, өткелдер жасағаннан кейін айналып өтеді немесе еңсеріледі.

Орманды – батпақты жерлердегі маршта жорық күзеті арасындағы қашықтық пен көліктер бағандар арасындағы қашықтық қысқарады. Жол қиылыстарында бағдарлануы қиын жерлерде анық көрінетін белгілер ілінеді. Жол қозғалысында реттеу посттары жиі ілінеді.

Бағандар орманнан шығар алдында, бірден алдағы аумаққа және қарсыласқа барлау ұйымдастырылып, оның тосын шабуылының алдын алу шаралары жүргізіледі.

Марш кезінде бөлімшелер әрқашан су кедергілерін еңсеруге дайын болуы керек. АҚ ӘБ бөлімшелері бұрыннан бар көпір өткелдері бұзылған жағдайда су кедергілерін өткелдермен, қалқымалы паромдармен немесе салынған понтон көпірінде еңсере алады.

Бөлімшелер су кедергісін тоқтаусыз еңсереді. Егер өткелде кептеліс орын алса, оған жақындаған жерлерде АҚ ӘБ бағандарын тоқтату керек. Кептеліс жойылғаннан кейін АҚ ӘБ бөлімшелері су кедергісін бұрынғыдай қарқынмен еңсеруді жалғастырады.

Бағандардың лайлы жағдайда қозғалысы әсіресе қиын, бұл кезде маршруттың едәуір бөлігінде олардың жылдамдығы жаяу жүргіншілердің жылдамдығына дейін төмендеуі мүмкін немесе қозғалыс мүмкін болмай қалады. Осыған байланысты доңғалақты ғана емес, шынжыр табанды көліктердің де маневрлік қабілетін арттыру үшін алдын ала шаралар қабылдау қажет. Баған бойымен жер бетіндегі көліктер біркелкі бөлінген. Тегачтар өту қиын жерлерге және бағандарды жабу бөлігі ретінде пайдаланылады. Маршрут учаскелері істен шыққан кезде, оларды айналып өту үшін қозғалыс параллель жолдармен, бағаналық жолдармен немесе жолсыз жерлермен жүзеге асырылады.

4.5. Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімдерін тасымалдау

АҚ ӘБ теміржол, теңіз (өзен) көлігімен тасымалдауды әскери эшелондар, әуе көлігімен – әскери командалар жүзеге асырады..

Тасымалдауды ұйымдастыруға кететін уақытты қысқарту үшін АҚ ӘБ командирінде әр түрлі көлік түрлерімен АҚ ӘБ бөлімшелерін тасымалдауға есеп айырысудың тұрақты дайын нұсқалары болуы тиіс. Тасымалдауға арналған есеп бөлімшелердің ұйымдық тұтастығын сақтауды және олардың түсіруден (шығарудан) кейін міндеттерді орындауға дайындығын қамтамасыз етуді ескере отырып жасалады.

Әскери эшелон деп бір поезда немесе бір кемеде (өздігінен жүретін, өздігінен жүрмейтін) тасымалдау үшін ұйымдастырылған әскери бөлім, бөлімше, мекеме, сондай-ақ жекелеген командалар мен техника партиялары

түсініледі. Бөлімшелермен, командалармен немесе әскери жүктермен айналысатын 10 вагон және одан да көп (екі осьтік есептеуде) пойыз – әскери поезд болып саналады.

Эшелонға бүкіл жол бойында сақталатын тиісті нөмір беріледі. Эшелонда техника мен жүктерді тиеу (түсіру), әуе шабуылына қарсы қорғанысты, байланысты, радиациялық, химиялық және биологиялық барлауды ұйымдастыру, күзету және қорғаныс үшін, сондай-ақ жеке құрамды ыстық тамақпен қамтамасыз ету және оған медициналық көмек көрсету үшін қажетті күштер мен құралдар болуға тиіс.

Платформаларда (вагондарда), кемелерде, ұшақтарда (тікұшақтарда) тиеу (қону) және олардан түсіру (түсіру) үшін отрядтар (роталар) станцияда, портта (пірде) немесе аэродромда (учаскеде) тиеу (қондыру) және түсіру (түсіру) көрсетіледі. Жүк тиеу (қону) алдында бөлімшелер күту аймағында болады, ал түсіруден кейін жиналу аймағына барады.

Тиеу (тор бойынша) және түсіру орнынан тиісінше күту және жинау ауданын алып тастау бөлімшелердің жасырын орналасуын, жаппай қырып-жоятын қарудан және жоғары дәлдік қаруынан қорғалуын қамтамасыз ететін жергілікті жердің шарттарымен айқындалады және 3-5 км (әуе көлігімен тасымалдау кезінде 10-15 км) құрауы мүмкін.

Күту аудандарында АҚ ӘБ бөлімшелерін тиеуге (отырғызуға) түпкілікті дайындық жүріп жатыр. Техника тасымалдауға және одан кейінгі іс-қимылдарға дайындалады: жанармай құю, әдетте күнделікті қызмет көрсету және қажет болған жағдайда жөндеу жүргізіледі. Жеке құрамның жеке қорғану құралдарымен қамтамасыз етілуі тексеріледі.

Әрбір әскери эшелонда командир, оның тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары, арнайы қамтамасыз ету жөніндегі көмекші, жабдықтау жөніндегі көмекші, байланыс командирі, дәрігер (фельдшер) тағайындалады. Ішкі және қарауыл қызметтерін атқару үшін тәуліктік наряд тағайындалады. Әрбір вагонда (кабинада, кубрикте және т. б.) бүкіл жүру жолына кіші офицерлер немесе сержанттар арасынан вагон бойынша аға тағайындалады, ал қыс мезгілінде темір жол көлігімен тасымалдау кезінде бұдан басқа, қатардағы құрамнан жауынгерлер жағушы болып тағайындалады.

Тиеу (түсіру) кезінде және жүру жолында жасақ (рота) бөлімшелерін және тұтастай эшелонды қамтамасыз ету жөніндегі негізгі міндеттерді орындау үшін арнайы командалар: тиеу-түсіру, байланыстар және т. б.

Тиеу-түсіру командалары шынжыр табанды, Доңғалақты және тіркеме техниканы платформаларға (вагондарға) тиеуге және әртүрлі жүктерді жабық вагондарға тиеуге арналған. Бұл командалардың саны негізінен тиеу орындарының санымен анықталады. Тиеу-түсіру командасы тиеуден (түсіруден) басқа, тиеу (түсіру)кезінде қажетті әртүрлі құрылғылар мен жабдықтарды құрастыруға және бөлшектеуге міндетті.

Арнайы және басқа да техниканы тиеу және жеке құрамды отырғызу қару-жарактың, техника мен көлік құралдарының бұзылуын болдырмай, қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, қатаң көрсетілген уақытта жасырын түрде

жүргізіледі. Бірінші кезекте арнайы және басқа да техника, жанармай және басқа да материалдық құралдардың қорлары тиеледі.

Техника мен жанармай, әдетте, әртүрлі вагондарға (әртүрлі кемелерге, әртүрлі ұшақтарға, тікұшақтарға) тиеледі. Шынжыр табанды техниканы жылдам тиеуді (түсіруді) қамтамасыз етуге арналған тартқыштар соңғы кезекте платформаларға (кемелерге) тиеледі.

Платформалардағы техниканы машиналардың экипаждары бекітеді, ол үшін олар тіреуіш штангаларды, роликтерге арналған тығыздағыштарды, машиналардың шынжырлары мен дөңгелектерін, сымдарды, штангалар мен блоктарды, сондай-ақ металл тіректерді алдын ала дайындайды.

Әскери эшелонды қалыптастыру кезінде адамдар мен жұмыс істеп тұрған асүйлер алып жатқан жабық вагондар құрамның ортаңғы бөлігіне, ал платформалар мен техникасы бар жартылай вагондар құрамның бас және құйрық бөліктеріне қойылады. Қауіпті жүктері бар вагондар локомотивтен, пойыздың құйрығынан, адам вагондарынан, қолданыстағы асүйлері бар вагондардан, ал қажет болған жағдайда бір-бірінен арнайы жабынмен бөлінеді.

Жеке құрамды вагондарға (кемелерге, ұшақтарға, тікұшақтарға) отырғызу арнайы және басқа да техника мен мүлікті тиеу аяқталғаннан кейін, әдетте әскери эшелон (команда) жөнелтілгенге дейін немесе кеме теңізге шыққанға дейін, бірақ жөнелтілгенге дейін 10 минуттан кешіктірілмей жүргізіледі.

Теміржол көлігімен тасымалдау кезінде жеке құрам, әдетте, әр 64-72 адам есебінен жабық төрт білікті вагондарда болады. Бұл ретте қышқылдар, улы заттар және жануарлар тасымалданған вагондарды пайдалануға тыйым салынады. Эшелон офицерлері үшін жолаушылар вагоны берілуі мүмкін. Поезд құрамында жолаушы вагоны сияқты алынбалы әскери жабдықпен дайындалған оқшаулағыш вагон болғаны жөн.

Жылжымалы құрамға (кемелерге, ұшақтарға, тікұшақтарға) батырылған қару-жарақ пен техника, материалдық құралдар сенімді бекітіледі, ал машиналар, бұдан басқа, тежегішке және төмен беріліске қойылады.

Қару – жаракты, жауынгерлік және басқа да техниканы тиеу, орналастыру және бекіту, сондай-ақ жеке құрамды отырғызу үшін жауапкершілік әскери эшелон командиріне, ал әуе көлігімен тасымалдау кезінде-экипаждардың, ұшақтардың (тікұшақтардың)командирлеріне жүктеледі.

Темір жол немесе теңіз (өзен) көлігімен тасымалданатын АҚ ӘБ бөлімшелері бүкіл жүру жолына азық-түлік қорымен қамтамасыз етіледі. Тасымалдау кезінде уақтылы медициналық көмек көрсету үшін әскери эшелонда (кемеде) медициналық пункт орналастырылады. Жаралылар мен науқастарды әскери эшелоннан (кемеден) эвакуациялау жақын маңдағы медициналық мекемелерге жүзеге асырылады.

Жеке құрамның күштерін, машиналардың моторесурстарын сақтау және олардың тозуын азайту мақсатында (әсіресе шынжыр табанды таспаларды) ұзақ қашықтыққа марш кезінде шынжыр табанды машиналар базасында арнайы техниканы көлік кешендері болып табылатын ауыр автопоездарда және ауыр

жүк тіркемелерінен тұратын доңғалақты тартқыштарда (трейлерлерде) тасымалдаған жөн.

Ауыр автопоездарға тиеу үшін АҚ ӘБ бөлімшелеріне негізгі және қосалқы тиеу аудандары тағайындалады. Арнайы техниканы тіркемелерге тиеуді АҚ ӘБ бөлімшелерінің командирлері басқарады.

Маршруттың жағдайы жақсы болған кезде тіркеме (трейлер) бағанасы 45-50 км / сағ жылдамдықты дамыта алады, алайда ауыр техниканы тасымалдау кезінде тіркемені басқарудың қиындығына байланысты (жылдам жүру кезінде техникасы бар тіркеме әкеледі) бағанның жылдамдығын 30 км/сағ-тан артық дамыту мүмкін емес. Теміржол өткелдері сағатына 15 км-ден аспайтын жылдамдықпен өтеді. тіркемелер арасындағы қашықтық 50 м-ге жетуі мүмкін, көтерілу мен түсу кезінде олар артады.

Тасымалдауды ұйымдастыру нақты жағдайға, алынған тапсырмаға және уақыттың болуына байланысты.

АҚ ӘБ тасымалдауды АҚ ӘБ командирі әскери байланыс органдарымен бірлесіп ұйымдастырады. Тасымалдауды тоқтатқан жағдайда олар АҚ ӘБ бөлімшелерінің тасымалдаудан маршқа жылдам өтуін қамтамасыз ететін іс-шараларды көздеуге міндетті.

Тасымалдауды ұйымдастыруға кететін уақытты қысқарту үшін АҚ ӘБ штабында әр түрлі көлік түрлерімен тасымалдауға, сондай-ақ бөлімшелердің ұйымдық-штаттық құрылымы, көлік құралдарында техниканы орналастыру мен бекітудің техникалық шарттары өзгерген сайын нақтыланатын аралас жүріп-тұруға арналған есеп айырысудың тұрақты белгіленген нұсқалары болуға тиіс.

АҚ ӘБ тасымалдауға есептеу үшін бастапқы деректер керек:

жеке құрамның саны, бөлімшелер техникасының саны, массасы және габариттері;

әскери эшелонның жеке құрамын вагондарда және кемелерде орналастыру нормалары;

әскери эшелоны бар пойыздың салмағы мен ұзындығы;

бөлімшелерді тасымалдау үшін пайдаланылатын көлік құралдарының негізгі сипаттамалары;

жолда қамтамасыз етудің барлық түрлері үшін күштер мен құралдардың болуы;

тасымалдау қашықтығы, шарттары мен ерекшеліктері.

АҚ ӘБ тасымалдауға арналған есеп мыналарды қамтамасыз етуі тиіс:

мүмкіндігінше бөлімшелердің ұйымдық тұтастығын сақтау және олардың тапсырманы өз бетінше орындауға дайындығы;

тиеу-түсіру жұмыстарын орындау кезінде және жүру жолында жасырындық;

АҚ ӘБ тасымалдау кезінде аралас қозғалысқа ауысуы, ол үшін ауыр техникасы бар бөлімшелер, сондай-ақ жүріс қоры аз және марштың жылдамдығы төмен техникалар мүмкіндігінше жекелеген пойыздарға тиеледі;

байланыс құралдары мен қамтамасыз етудің басқа түрлерінің құралдарын бөлімшелер мен әскери эшелондар бойынша бөлу;

түсірілгеннен кейін орындалатын міндеттердің сипатын ескере отырып, бөлімшелердің жөнелту кезектілігі және олардың межелі пункттерге келуі;

қауіпсіздік шараларын сақтауды және әскери эшелонды жылдам тиеуді (түсіруді, қайта тиеуді) қамтамасыз етуді ескере отырып, техниканы көлік құралдарына тығыздалған орналастыру мүмкіндігі;

тасымалданатын техниканың шанақтарында материалдық құралдар қорларын барынша ықтимал орналастыру.

Темір жол көлігімен тасымалдауға арналған міндеттерді ала отырып, АҚ ӘБ штабы тасымалдауға арналған есептерді нақтылайды және әскери басқарма органдарымен әскери эшелондарды тиеу тәртібін келіседі, қатынас жолдарындағы әскери комендатураға тиеуге арналған өтінімді және тасымалдауға арналған есепті жібереді, одан әскери эшелондардың нөмірлерін, ал теңіз немесе өзен транспортымен тасымалдау кезінде, бұдан басқа, тиеу орындары, оларға жақындау жолдары, әрбір эшелонның тиеу мерзімдері (басы, соңы) туралы нұсқаулар береді.

Марш жасайтын және әртүрлі көлік түрлерімен тасымалданатын бөлімшелердің қозғалысына арналған есептеулер тасымалдау тоқтатылған жағдайда бөлімшелер тез қосыла алатындай етіп бір-бірімен келісілуі тиіс. Көліктің әрбір түрімен бөлімшелерді тасымалдау мерзімдері олардың мүмкіндігінше бір мезгілде шоғырлану ауданына келуін ескере отырып айқындалады.

АҚ ӘБ командирінің тасымалдауға шешімі (қосымша. 6) көліктің әрбір түрі бойынша қажетті есептерді қоса бере отырып, картада ресімделеді.

Тасымалдауға арналған бұйрықта АҚ ӘБ командирі көрсетеді (7 қосымшада):

бірінші тармақта – жағдайды бағалаудан қысқаша тұжырымдар;

екінші тармақта – АҚ ӘБ тасымалдауға міндетін;

үшінші тармақта – бөлімшелерді, жеке құрамды, қару-жарақ пен техниканы әскери эшелондар (командалар), вагондар, платформалар (кемелер, кеме үй-жайлары, ұшақтар немесе тікұшақтар) бойынша тасымалдауға, бөлуге арналған түпкі ой; бөлімшелерді тиеудің кезектілігі мен тәртібі; әуе шабуылына қарсы қорғанысты ұйымдастыру (кезекші бөлімшелер, кезекшілік, байқау, әуе нысандары бойынша оқ ату жүргізу тәртібі), тәуліктік нарядтың және тиеу-түсіру командаларының саны және құрамы;

төртінші тармақта – бөлімшелерге міндеттерді "БҰЙЫРАМЫН" деген сөзден кейін: жеке құрамды, қару-жарақ пен техниканы орналастыруға арналған орындар (вагондар, платформалар, ұшақтардың, тікұшақтардың, кабиналардың, палубалардың, трюмдердің және басқа да үй-жайлардың нөмірлері, әскери командалардың нөмірлері); тиеудің (отырғызудың) кезектілігі мен тәртібі, АҚ ӘБ жорық бағанындағы орны және тиеу (отырғызу) ауданнан орындарына күту кезінде және түсіруден кейінгі іс-қимыл тәртібі; әуе шабуылына қарсы қорғаныс үшін бөлінген бөлімшеге (құралға), бұдан басқа, жолға тиеу және түсіру кезінде жабу жөніндегі міндеттер, ал тиеу-түсіру

командалары мен тәуліктік наряд бөлінетін бөлімшелерге-командалардың (нарядтың) құрамы, олардың міндеттері мен дайындық уақыты;

бесінші тармақта – қорлар мен басқа да материалдық құралдарды эшелондау тәртібі;

алтыншы тармақта – БП тасымалдау тәртібі, олар тасымалданатын әскери эшелонның нөмірі (нөмірлері) және байланысты қолдау тәртібі;

жетінші тармақта – АҚ ӘБ тасымалдауға дайындық уақыты;

сегізінші тармақта – БП кеткеннен кейін эшелондардың жөнелтілуін орынбасары басқарады.

Тасымалдауға бұйрық берілгеннен кейін АҚ ӘБ командирі тиеу кезінде, жүру жолында, жүк тиеу кезінде және тасымалдау тоқтатылған жағдайда бөлімшелерді қамтамасыз етуді ұйымдастыру жөнінде нұсқаулар береді.

Тасымалдауға дайындық кезінде АҚ ӘБ командирі штабпен, әскерлер мен қызметтер саласының командирлерімен және бөлімшелер командирлерімен бірлесіп тиеу аудандарына (станцияларына, алаңдарына) алдын ала тексеру жүргізеді, бастапқы аудан мен күту аудандарын, оларға жақындау жолдары мен тиеу орындарын нақтылайды, теміржол өткелдері арқылы жүру тәртібін айқындайды.

Алдын ала тексеру барысында әуе шабуылына қарсы қорғанысты ұйымдастыру, әскерлерді жаппай қырып-жоятын қарулардан қорғау, бүркемелеу мәселелерін нақтылау, тиеу ауданының инженерлік жабдықтарының жұмыс көлемін және оларды орындау жолдарын дайындауды, химиялық, техникалық және тылдық қамтамасыз етуді, коменданттық қызметті ұйымдастыруды айқындайды, тиеуге шығару кезінде бөлімшелермен басқаруды ұйымдастыру және байланысты сақтау мәселелерін және оның барысында шешеді.

Байланыс жолдары бойынша әскери коменданттар жүк тиеу аудандарын және бөлімшелердің күту орындарынан тиеу орындарына жақындау жолдарын алдын ала тексеру мен зерттеуге қатысады. Түсіру, жинау және шоғырлану учаскелерін алдын ала тексеруді АҚ ӘБ немесе жоғары тұрған штабтың, әскер салалары мен қызметтерінің офицерлері жүргізеді.

Әрбір әскери эшелонда АҚ ӘБ командирінің бұйрығымен тағайындалады:

әскери эшелон командирі;

әскери эшелон командирінің тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары;

әскери эшелон командирінің жабдықтау жөніндегі көмекшісі;

әскери эшелонның байланыс командирі;

әскери эшелонның дәрігері (фельдшері).

Жеке құрамның саны аз болған жағдайда және кейбір басқа жағдайларда эшелон лауазымды адамдарының саны АҚ ӘБ командирінің шешімімен өзгертілуі мүмкін.

Әскери эшелонда ішкі және қарауыл қызметтерін атқару үшін тағайындалады:

әскери эшелон бойынша кезекші және оның көмекшісі;

бөлімшелер бойынша кезекшілер;

вагондар (адамдық кеме үй-жайлары, әуе кемесінің кабинасы) бойынша кезекшінің көмекшісі және қарауыл;

кезекші бөлімше;

кезекші сигнал беруші.

АҚ ӘБ бөлімшелерінің командирлері тиеуге (отыруға) күту аймағынан шығар алдында жеке құрамның тиеу (отыру) ережелері мен қауіпсіздік шаралары туралы білімін тексереді; автомобильдерде және платформаларда (кемелерде, ұшақтарда, тікұшақтарда) қару-жарақ пен техниканы орналастыру және бекіту тәртібін; оларды түсіру ережелерін және тасымалдау кезіндегі персоналдың тәртібін білу. Қару-жарақ пен техниканың, жанар жағармай және басқа да материалдардың тиеуге дайындығы, сондай-ақ тиеу жоспарына сәйкес жоғары жиілікті әскери бөлімдердің бағандарының жасақталуы тексеріледі.

Тиеу алдында әскери эшелон командирі эшелонның лауазымды адамдарымен бірге тиеу орнына келеді, онда жылжымалы құрамның болуын тексереді, вагондарды (кеме үй-жайларын), алынбалы әскери техниканы қабылдауды ұйымдастырады және жылжымалы құрамды тиеуге дайындайды. эшелон, қажет болған жағдайда тиеу (отырғызу) жоспарына өзгерістер енгізеді және тасымалдауды күтумен және бөлімшелерді тиеу (қону) орнына алға жылжыту туралы бұйрық (сигнал) береді.

Темір жол көлігімен тасымалдау кезінде әскери эшелон командирі әдетте эшелонның ортасында орналасады. Оның қарауыл бастығымен, бақылау бекеттерімен, сондай-ақ тепловоздың (электровоздың) машинистімен телефон байланысы болуы керек. Теңіз (өзен) көлігімен тасымалдау кезінде – кабиналардың бірінде немесе жеке кеме бөлмесінде орналасады.

Әскери эшелонда (кемеде) басқару сымды байланыс, жеке байланыс, хабаршылар, сондай-ақ жарық және дыбыс сигналдары арқылы жүзеге асырылады. АҚ ӘБ бөлімше командирлеріне тиеу алаңының маңында орналасу тәртібі туралы хабарлайды және әскери комендантқа тиеуге әзірлік туралы баяндайды.

Материалды тиеуге жалпы басшылық жасау АҚ ӘБ командирінің қамтамасыз ету жөніндегі орынбасарына жүктеледі. Әр бөлімшенің командирі әрбір бөлімшенің тиелуіне жауапты. Ол әр вагонның жылжымалы құрамға кіруін өзі қадағалайды. Көліктің платформалар бойымен одан әрі қозғалысын көлік құралының командирі жүргізушімен үнемі көзбен көріп, қауіпсіздік шараларын сақтай отырып басқарады.

Түнде жүк тиеу кезінде стационарлық жарықтандыруды пайдалану қажет, ал ол болмаған жағдайда арнайы бөлінген көлік құралдарының фаралармен жарықтандыруды ұйымдастыру қажет.

Тиеуден кейін тиеу-түсіру құрылғылары бөлімше командирлері белгілеген орындарда сақталады.

Бөлімше командирлері жабдықты бекітудің сенімділігі мен дұрыстығын, автокөліктерді тежегіштерге және төмен беріліске қоюды тексереді, көліктердің люктерін (есіктерін) пломбалайды және бұйрық бойынша тиеудің аяқталғаны туралы баяндайды.

Тиеу аяқталғаннан кейін АҚ ӘБ командирі, әскери комендант және станция командирі эшелонның қозғалысқа дайындығын тексереді. Бұл жағдайда платформалар мен жабдықтардың бүйірлерін бекітудің беріктігі мен дұрыстығына ерекше назар аударылады.

Әскери коменданттар арқылы, жалпы хабарлау желісі арқылы және аға командирлер (бастықтар) арқылы тасымалдау барысында АҚ ӘБ бөлімшелерінің командирлері қозғалыс бағытындағы жағдай туралы деректерді таратады, тасымалдау ережелерінің сақталуын ұдайы қарайды, өз бөлімшелерінің жай-күйін, тәртіп пен қауіпсіздік шараларының сақталуын бақылайды.

Ескерту сигналы бойынша әскери эшелон (кеме) қозғалысын жалғастырады. Вагондардың (кеме үй-жайларының) есіктері, терезелері (иллюминаторлары) мен люктері жабылады, қорғау құралдары "дайын" күйіне ауыстырылады.

Жер бедерінің радиоактивті ластану аймақтары мен радиоактивті заттармен ластанған акватория аудандары темір жол және теңіз (өзен) көлігімен тасымалдау кезінде жеке құрам ЖҚК-да еңсереді. Ластану аймағынан өткеннен кейін қажет болған жағдайда жеке құрамды, техниканы және тасымалдау құралдарын ішінара арнайы өңдеу жүргізіледі. Бөлімшелерді толық арнайы өңдеу және жеке құрамды толық санитарлық өңдеу, түсірілгеннен кейін жүргізіледі.

Жүру жолында АҚ ӘБ бөлімшесінің қалыптасқан жағдайына байланысты әрдайым дайын емес жерлерде түсіруге, инфекция аймақтарын, қирау, өрт және су басу аудандарын айналып өту үшін белгіленген жерге қарай жүруге дайын болуға тиіс.

Ақырғы тасымалдау пунктіне келгеннен кейін бөлімшелер тез арада жүктерді түсіреді және жиналу аймағынан шоғырлану аймағына дайындықпен көшеді.

Қазіргі жағдайда АҚ ӘБ бөлімшелері аралас қозғалыс жасай алады (6, 7 қосымшада). Қозғалыс ауқымына, коммуникациялардың сипатына, қозғалу үшін пайдаланылатын көлік құралдарының болуы мен түрлеріне байланысты аралас тасымалдау және марш пен тасымалдаудың үйлесімі жасалуы мүмкін.

Аралас тасымалдау, әдетте, әр түрлі көлік түрлерімен – теміржол, су (теңіз, өзен), автомобиль, әуе арқылы тасымалдаудың дәйекті және кейде бір мезгілде үйлесуін қамтиды.

Қазіргі жағдайда марш пен тасымалдаудың бір мезгілде немесе дәйекті үйлесімі кең таралуы мүмкін. Марш пен тасымалдауды бір мезгілде ұштастыра отырып, бөлімшелердің бір бөлігі өз жүрісімен жүреді, ал екіншісі (тартқыштар, ауыр инженерлік техника, аз жүріс қоры және төмен қозғалыс жылдамдығы бар машиналар) – темір жол немесе су (теңіз, өзен) көлігімен тасымалданады. Тасымалдаудың бұл әдісінің артықшылығы ол әрбір көлік түрінің мүмкіндіктерін барынша пайдаланады. Оның негізгі кемшіліктері - бөлімшелердің ұйымдық тұтастығының бұзылуы және басқарудың күрделілігі

болып табылады. Біріктіріліп тізбектелген марш тасымалдаудың алдында болуы мүмкін немесе оны аяқтағаннан кейін қолданылуы мүмкін..

АҚ ӘБ бөлімшелерінің аралас қозғалысының сәттілігі көбінесе АҚ ӘБ командирінің көліктің бір түрімен тасымалдаудан көліктің басқа түрімен тасымалдауға немесе маршқа жылдам өтуді қамтамасыз ететін іс-шараларды алдын ала қарастыру қабілетіне байланысты. Марш пен тасымалдауды бір уақытта үйлестіре отырып, АҚ ӘБ командирінің өз бағытымен қозғалатын және тасымалданатын бөлімшелердің әрекеттерін үйлестіру өнері ерекше маңызға ие.

Бөлімшелердің қозғалысын әр түрлі тәсілдермен есептеу бір-бірімен келісіледі, осылайша тасымалдау тоқтатылған жағдайда барлық бөлімшелер тез қосылып, мүмкіндігінше бір уақытта тағайындалған шоғырлану аймағына келе алады.

Егер бөлімшелердің аралас тәсілмен жүріп-тұруы барысында жағдайдың күрт өзгеруі тасымалдауда үзіліс туғызса, теміржол немесе су көлігімен тасымалданатын бөлімшелер жылжымалы құрамнан немесе кемелерден тез түсіріледі және тасымалдауды жалғастыру үшін жаңа тиеу орнына қарай жүреді. Егер жағдай тасымалдауды тоқтатуды талап етсе, көлік құралдарынан түсірілген бөлімшелер белгіленген шоғырлану аймағына өз бетінше жүреді немесе маршпен қозғалатын бөлімшелерге қосылады.

Бақылауға арналған сұрақтар

1. АҚ ӘБ қозғалу тәсілдерін атаңыз.
2. АҚ ӘБ -ның марш мүмкіндіктері деп нені түсіну керек?
3. АҚ ӘБ маршында жорық тәртібі қандай элементтерді қамтиды?
4. Марш кезінде ТОП-нан не үшін және қандай қашықтықта бастапқы пункт (шеп) тағайындалады?
5. Маршты есептеу үшін бастапқы деректерге не жатады?
6. Маршқа шешім қабылдау кезінде картаға қандай элементтер салынады?
7. Ерекше жағдайларда марштың ерекшеліктері қандай?
8. Ұйымдастырылған тасымалдау үшін әскери эшелонға кім тағайындалады?
9. Әскери эшелондарға тиеу алдында АҚ ӘБ командирінің міндеттері қандай?
10. АҚ ӘБ аралас қозғалысының сәттілігі неге байланысты?

5. ТАРАУ. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІНІҢ ОРНЫНДА ОРНАЛАСУЫ

5.1. Жалпы ережелер

АҚ ӘБ бөлімшелерінің орнында орналасуы АҚ ӘБ командирінің шешімі бойынша ұйымдастырылады. Орналасу аймағы әдетте табиғи баспаналары бар жерлерде тағайындалады: орман алқаптары, тоғайлар, қуыстар, жырлар, бөлімшелердің орналасуының жасырындығын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін қазбалар. Бұл талап әуе барлау мүмкіндіктерінің артуын, сондай-ақ жаудың жаппай қырып-жою қаруын және жоғары дәлік қаруын қолдану ықтималдығын ескере отырып, ерекше маңызға ие болады. Сонымен қатар, орналасқан аймақ бөлімшелердің қажетті таралуын, маневрді дұрыс бағытта жүргізу мүмкіндіктерін, жеке құрамның орналасуы мен демалуының ыңғайлылығын, қолайлы санитарлық-гигиеналық және эпидемияға қарсы жағдайларды қамтамасыз етуі керек. Оны маңызды объектілерге (зауыттар, теміржол тораптары, станциялар, көпірлер және т. б.) және жау жаппай соққылар пен ядролық қару қолдана алатын елді мекендерге жақын жерде тағайындауға болмайды.

Алайда қатал қыс немесе ұзақ ауа райының жайсыздығына байланысты АҚ ӘБ бөлімшелерінің елді мекендерде орналасуы мүмкін.

Тараптар арасындағы ұрыс сызығынан едәуір қашықтықта орналасқан нысаналарда қарсылас орташа және үлкен өнімді ядролық қаруды қолдануы ықтимал. Сондықтан, бір ядролық қарудың жарылуымен жақын маңдағы жасақтардың бір мезгілде жойылуын болдырмау үшін белгіленген аудандардағы АҚ ӘБ бөлімшелерін жасақтарға бөлу қажет. Жасақтар рота бойынша алға жылжу немесе маневр жасау үшін бағандарды тез құру мүмкіндігін ескере отырып өз аудандарында таралады.

Негізгі ауданнан басқа, бөлімшелер қарсыластың ЖҚЖҚ алып жатқан аудан бойынша қолдануына тікелей қауіп төнген кезде немесе олар ядролық, дәлдігі жоғары қарумен, сондай-ақ тұтандырғыш құралдармен кенеттен соққы берген жағдайда шығарылуы мүмкін қосалқы аудан тағайындалады. АҚ ӘБ бөлімшелерінің негізгі аудан ішінде орналасқан кезінде қосалқы аудандар тағайындалмайды.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі тағайындалған ауданға шыққанға дейін азаматтық қорғаныс әскери бөлімі бөлімшелерінің орналасқан жерлерін, басқару пункттерін, кірме жолдардың, тыл және техникалық бөлімшелердің орналасқан жерлерін және басқа да мәселелерді нақтылау мақсатында оның жергілікті жерін барлау ұйымдастырылады.

АҚ ӘБ бөлімшелерінің орналасқан аудандары олардың жақындауына қарай орналастырылады. Соғыс уақытында белгіленген аудандарға тартпас бұрын жолдардағы бағандарды тоқтатуға жол берілмейді.

АҚ ӘБ бөлімшелері орналасқан жерде ауданнан шығу басталысымен артық қозғалыстар жасамайтындай есеппен орналасады, бұл ретте алға жылжу жолдары қиылыспауға тиіс.

Барлау жасақтарының (БЖ), барлау шолғыншыларының (БШ), жол қозғалысын қамтамасыз ету жасағының және жорық заставаларының құрамына кіретін АҚ ӘБ бөлімшелері өздерінің қозғалыс маршруттарына мүмкіндігінше жақын орналасады.

АҚ ӘБ басқару пунктiсi орналасқан ауданда болған кезде де, одан шығарылған кезде де үздіксіз басқаруды қамтамасыз ететіндей есеппен орналастырылады.

АҚ ӘБ бөлімшелерімен байланыс жылжымалы құралдармен, ал аға командирмен сонымен қатар сымды құралдармен жүзеге асырылуы мүмкін. Таратуға арналған радиоқұралдардың жұмысынан басқа байланыс түрлері болмаған кезде қысқа кодталған хабарламалар мен хаттарды хабарлау және беру үшін ғана рұқсат етіледі.

АҚ ӘБ бөлімшелері орналасқан кезде аймақтың сипаты мен қорғаныш қасиеттерін шебер пайдалану керек. Бөлімшелерді электр беру желілерінің астына, газ және мұнай құбырлары, химиялық және биологиялық қауіпті объектілерге жақын орналастыруға болмайды.

АҚ ӘБ бөлімшелерін орналастыру тәртібі және тарату шектері алдағы іс-қимылдардың сипатына, ауданда болу ұзақтығына, бөлімшелердің жасақталуына, жергілікті жердің жағдайына байланысты белгіленеді. Орналасқан ауданның аймағы (6 қосымшаға сәйкес): АҚ ӘБ үшін – 15 км – ге дейін, жасақ үшін – 5 км–ге дейін, рота үшін – 1,5-2 км. Роталар арасындағы қашықтық 1-1,5 км, взводтар арасында 300-400 м, ал машиналар арасында-100 м-ге дейін болуы керек.

Әр түрлі аймақтардағы физикалық-географиялық жағдайлардың ерекшелігіне байланысты АҚ ӘБ бөлімшелері орналасқан жерде оларға сәйкес ерекшеліктер болуы мүмкін.

Сонымен, **солтүстік аудандарда** және қыста бөлімшелерді орналастыру үшін желден қорғалған орындар таңдалады. Бөлімшелердің орналасқан аудандардан шығуы үшін жолдарды күтіп ұстауға ерекше назар аударылады. Жеке құрамды жылыту үшін оқшауланған және жылытылатын баспаналар, елді мекендердегі үй-жайлар жабдықталады. Қажет болса, машиналардың қозғалтқыштары мезгіл-мезгілмен қыздырылады. Кезекшілікке, күзетке, бақылау пункттеріне (бекеттеріне) тағайындалатын жеке құрам жылы киіммен қамтамасыз етілуі және жиі ауыстырылуы тиіс.

Орманды-батпақты жерлерде бөлімшелердің орналасуы үшін жердің биік учаскелері таңдалады, бірақ техниканы жасыру және жеке құрамды паналау, бөлімшелердің басып алынған аудандардан тез және кедергісіз шығуы, әсіресе қатты жаңбыр кезінде қамтамасыз етілетіндей есеппен. Орманды жерлерде бөлімшелерді орман жолдары, соқпақтар мен орман жиектері бойымен орналастырған жөн. Құтқару жұмыстарын және өртті сөндіруді кезекші бөлімше, ал қажет болған жағдайда өрт сөндіру құралдарымен

қосымша бөлінген жеке құрам жүзеге асырады. Күзет орман алқабының негізгі бөлігінен орман өсінділерінің шеттерінде, "жоталарында", сондай-ақ соқпақтардың қиылыстарында қойылады.

Таулы аудандарда АҚ ӘБ бөлімшелері жолға жылдам шығуды немесе жаудың шабуылына тойтарыс беру үшін орналастыруды қамтамасыз ететін орындарда орналасады. Жеке құрам мен техниканы паналау үшін жер бедерінің қатпарларын, туннельдерді, тау-кен қазбалары, үңгірлер мен қар көшкініне опырылуларға, сел ағындары мен су тасқынына ұшырамайтын аудандарды пайдаланған жөн.

Шөлді аудандарда АҚ ӘБ бөлімшелері әдетте оазистерде және жотааралық ойпаттары, барқандар, құм төбелері, сексеуіл тоғайлары және басқа да табиғи баспаналары бар жерлерде, мүмкіндігінше құдықтарға, арықтарға және басқа да су көздеріне жақын және әдетте, айқын бағдарлардан алыс орналасады. Табиғи маскалары жоқ жерлерде табельдік маскалар, жергілікті материалдардан жасалған маскалар кеңінен қолданылады. Техника рельефтің фонында боялады. Бөлімшелер тасымалданатын қорлардан сумен, сондай-ақ оны далалық сумен жабдықтау пункттерінен тасымалдау жолымен қамтамасыз етіледі. Сумен жабдықтау пункттерін қорғау, шөлдің қолайсыз факторларының жеке құрамның денсаулығы мен жауынгерлік қабілетіне әсерін азайту бойынша шаралар қабылдауға.

Бөлімшелер орналасқан ауданға шығуымен қауіпсіздік, командалық-бақылау пункттері (КБП) арасындағы байланыс және барлық түрдегі ескертулер ұйымдастырылады, әсіресе қарсыластың жаппай қырып-жою қаруы мен жоғары дәлдік қаруын қолдануының басталуы туралы хабарлау. Бүркемелеу шаралары жүргізіліп, жеке құрам мен техниканың қозғалысына шектеу қойылуда.

5.2. Орналасу ауданын қоныстандыруды ұйымдастыру

Әскерлерді белгілі бір аймақта орналастыру міндеті, әдетте, маршқа, теміржол, теңіз (өзен) немесе әуе көлігімен тасымалдауға арналған міндеттің ажырамас бөлігі болып табылады. Сондықтан АҚ ӘБ командирінің тағайындалған ауданда орналасу туралы шешімі маршқа, тасымалдауға немесе басқа тапсырманы орындауға арналған шешімнің элементтерінің бірі болып табылады.

Мәселен, маршқа тапсырма алғаннан кейін АҚ ӘБ командирі тапсырманы түсіну және жағдайды бағалау кезінде қозғалыс маршрутының картасы бойынша зерттеумен және марш тәртібін анықтаумен қатар күндізгі (түнгі) демалыс (шоғырлану) ауданындағы жергілікті жердің сипатын бағалайды, онда бөлімшелердің орналасу тәртібін, ауданның инженерлік жабдықтарының көлемін және басқа да қажетті мәселелерді анықтайды. Карта бойынша шеруге шешім қабылдап, ақ ӘБ командирі тапсырмаларды бағыныштыларға жеткізеді. Осы міндеттердің мазмұнында сондай-ақ бөлімшелердің күндізгі (түнгі) демалыс (шоғырлану) ауданында орналасқан орындары, олардың орналасу

уақыты, тағайындалған ауданның инженерлік жабдықтарының көлемі мен тәртібі айқындалады. Дәл осындай жұмыс әртүрлі көлік түрлерімен тасымалдау кезінде тиеуге (отырғызуға) дейін күту ауданын анықтау кезінде де жүргізіледі.

Ауданды уақтылы басып алу үшін АҚ ӘБ командирі сол жерде АҚ ӘБ-ның орналасуын ұйымдастыруды жүзеге асырады, оған мыналар кіреді: шешім қабылдау, бөлімшелер (күштер мен құралдар) үшін тапсырмаларды белгілеу, іс-қимылдарды жоспарлау, өзара іс-қимылды ұйымдастыру, қолдау және бақылау.

АҚ ӘБ командирі әдеттегі мәселелерден басқа орнында **орналасу шешімінде анықтайды:**

Түпкі ойда-тапсырманы орындау кезеңдері бойынша негізгі күш-жігерді шоғырландыру бағыты (көрсетілген ауданға орналасу кезінде және ондағы бөлімшелердің орнында орналасуы, бөлімшелерді алдағы әрекеттерге дайындау); тапсырманы орындау тәсілдері (оны орындау кезеңдері бойынша); күштер мен құралдарды бөлу (кезекші бөлімшенің, күзетшінің және тікелей күзеттің құрамы); қойылған міндет дайындау және орындау кезінде жасырындықты қамтамасыз ету (оны орындау кезеңдері бойынша);

бөлімшелерге тапсырма - орналасқан жердің негізгі және қосалқы аудандары (орындары), олардың орналасу тәртібі мен уақыты; кезекші бөлімшенің орналасқан жері, оны орындауға дайын болу міндеттері; құрамы, шептері, жолақтары және қауіпсіздік күзетінің міндеттері.

Тағайындалған ауданға шыққанға дейін (бұл қозғалыс басталғанға дейін немесе оның барысында болуы мүмкін) АҚ ӘБ командирі орналасқан аймақты алдын ала тексеруді ұйымдастырады. Жіберілген алдын ала тексеру тобының құрамына әдетте АҚ ӘБ инженерлік қызметтің бастығы немесе РХБҚ қызметінің бастығы және әр ротадан бір офицер (прапорщик) немесе сержант кіреді. Олар командир белгілеген роталардың, басқа штаттық және берілген бөлімшелердің, КБП жасақтарының (роталардың) орналасқан жерлерін, техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелерінің орналасқан жерлерін нақтылайды, кірме жолдарды бөліп, белгілейді, өз бөлімшелерімен кездеседі және белгіленген орындарға апарады. Бөлінген ауданда орналасуын күтіп жолдарда бөлімшелердің бағандарын тоқтатуға жол бермейді.

Негізгі ауданды зерделегеннен кейін алдын ала тексеру тобының аға қызметкері командирге оның АҚ ӘБ бөлімшелерімен орын алуға жарамдылығы туралы баяндайды. Егер негізгі аудан оған қойылатын барлық талаптарға жауап берсе – алдын ала тексеру жұмыстары аяқталады. Егер негізгі аудан АҚ ӘБ бөлімшелерін орналастыруға жарамсыз болса, онда командирдің рұқсатымен алдын ала тексеру тобы қосалқы ауданды алдын ала тексеру үшін жылжиды.

Алдын ала тексеру аяқталғаннан кейін бүкіл топ өз бөлімшелерімен кездесу орнына (жоспарланған ауданға қозғалыс маршруты бастауына) барады, онда әр бөлімшенің өкілдері өз бөлімшелерімен кездесіп, оларды белгіленген орындарға ертіп барады.

Алдын ала тексеру нәтижелері негізінде АҚ ӘБ командирі бұрын қабылданған орналасуға шешімді нақтылайды және бұйрық береді (қос-ша. 7).

Бұйрықта АҚ ӘБ командирі көрсетеді:

бірінші тармақта-жағдайды бағалаудан қысқаша тұжырымдар;

екінші тармақта- АҚ ӘБ міндеттері;

үшінші тармақта - көршілердің орналасқан жері (егер олар бар болса);

төртінші тармақта - АҚ ӘБ орналасқан жерге іс-қимыл жасау ниеті;

бесінші тармақта - "БҰЙЫРАМЫН" деген сөзден кейін бөлімшелерге міндеттер қойылады:

жасақтарға, жекелеген роталар мен взводтарға – орналасудың негізгі және қосалқы аудандарын, оларды басып алу және инженерлік жабдықтар тәртібін, ашық және жабық жарықшақтар жабдықтарының орындарын, ал қажет болған жағдайда жеке құрамға арналған блиндаждар мен баспаналар, техника мен материалдық құралдарға арналған баспаналар орнату орындарын, жағдайды, сондай-ақ аға командирдің (бастықтың) сигналдарын байқау тәртібін);

тікелей қауіпсіздік күзетіне – құрамы, позициясы (патрульдеушілердің қозғалыс маршруттары) және оны атқару уақыты (патрульдеудің басталуы), міндеті, байланыста болу, ауысым тәртібі, пароль және кері қайтарып алу тәртібін;

кезекші бөлімшеге – құрамы, міндеттері (қандай әрекеттерге дайын болу керек), орналасқан жері және шақыру сигналдарын білуге;

алтыншы тармақта - тапсырманы орындау үшін құрылыс материалдарын дайындау орындары, тылдық және техникалық қамтамасыз ету пункттерін орналастыру орындары;

жетінші тармақта - орналасқан ауданның жұмыс уақыты және оның инженерлік жабдықтарының мерзімдері;

сегізінші тармақта – өз орным мен орынбасарының орны.

АҚ ӘБ штабы орнында орналасқан кезде бұйрық, орналастыру схемасын (6 қосымшаға сәйкес) орналасқан ауданның күзеті мен қорғанысы, сандық құрамы туралы хабарлама әзірлейді. Сонымен қатар, штаб АҚ ӘБ командирінің орынбасарларымен бірлесіп техникалық, тылдық қамтамасыз ету жөнінде өтінімдер дайындайды.

Бөлімшелерге олар көрсеткен аудандарда орналасуға міндеттер қойылғаннан кейін АҚ ӘБ командирі өзара іс-қимыл, қамтамасыз ету және басқару жөнінде нұсқаулар береді.

Орналасқан ауданның (орынның) орналасу кезеңіндегі өзара іс-қимыл жөніндегі нұсқаулықта командир АҚ ӘБ бөлімшелерінің өзара, коменданттық қызметтің күштері мен құралдарымен және басқару органдарымен іс-қимылдарын келіседі. АҚ ӘБ бөлімшелері орналасқан ауданда өз орындарын алғаннан кейін қарсылас шабуылына тойтарыс берген жағдайда командир қауіпсіздік күзетінің, кезекші бөлімшенің жау тосын шабуылына тойтарыс беру кезінде және оның әуе (Аэроұтқыр) десанттарын, ДБТ және заңсыз қарулы құралымдарды жою жөніндегі күш-жігеріне келіседі.

Қамтамасыз ету жөніндегі нұсқаулықта АҚ ӘБ командирі барлауды, күзетті ұйымдастыруға, жаудың тосын шабуылына тойтарыс беруге, инженерлік және медициналық қамтамасыз ету мәселелерін шешуге ерекше назар аударуға тиіс. Осы мәселелердің әрқайсысы бойынша тапсырмалар және

оларды орындау үшін бөлінетін күштер мен құралдар, міндеттерді орындау уақыты (мерзімдері), жасырындықты қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар айқындалады.

Басқару мен байланысты ұйымдастыра отырып, АҚ ӘБ командирі КБ және ТБП орнын, бағыныштылармен (жеке қарым-қатынас арқылы, байланыс арқылы, сымды байланыс құралдары арқылы және т.б.) қандай басқару сигналдарын орнату керектігін анықтайды.

АҚ ӘБ бөлімшесінің орналасқан аудандары марштан жақындаған сайын орналасады, дереу таратылады және бүркемелеу жүзеге асырады. Бөлінген ауданда орналасуын күтіп, жолдарда бағандарда тоқтатуға жол берілмейді.

5.3. Орналасқан ауданды күзету

Қазіргі жағдайда ҚР ТЖМ-нің Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдері, тіпті қарсыластан үлкен қашықтықта орналасқан болса да, оған шабуыл жасалуы мүмкін. Шабуыл әуеден және құрлықтағы күштер мен құралдармен – қонған әуе десанттарымен, сондай-ақ біздің тылда тасталған ДБТ-мен жүзеге асырылуы мүмкін.

Қарсыластың барлауының АҚ ӘБ орналасқан жеріне енуіне жол бермеу, жердегі қарсыластың кенеттен шабуылын болдырмау, орналастыруға және ұрысқа кіруге уақыт пен қолайлы жағдайларды қамтамасыз ету үшін АҚ ӘБ командирі сол орналасқан жерде тікелей және қауыпсіздік күзетін ұйымдастырады (қосымша.6). Бұдан басқа: әуедегі қарсыласты барлау және ол туралы хабарлау, инженерлік, химиялық және биологиялық барлау ұйымдастырылады және үздіксіз жүргізіледі; бөлімшелерді қорғау жөніндегі іс-шаралар, сондай-ақ санитарлық-гигиеналық, эпидемияға қарсы және басқа да іс-шаралар өткізіледі.

АҚ ӘБ-де тікелей күзет жасақтар ауқымында және роталарда ұйымдастырылады. Жасақта оған қосарланған патрульдеу және жасақтың КБП-да бақылаушылардың тұрақты кезекшілігі кіреді. Сонымен қатар, кезекші бөлім тағайындалады, әдетте взвод құрамында. Ол жасақ командирі көрсеткен жерде орналасады және жаудың ДБТ жоюға және кенеттен туындайтын басқа да міндеттерді орындауға, сондай-ақ орналасқан ауданда және оған жақын жерде өрттерді сөндіруге үнемі дайындықта болады. Ротада тікелей күзет–рота орналасқан ауданның айналасында патрульдеу және рота КБП бақылаушылардың тұрақты кезекшілігі арқылы жүзеге асырылады. Бұдан басқа, жеке құрамды қару-жарақ пен жауынгерлік техниканы күзету үшін тәуліктік наряд тағайындалады.

Патрульдер күзетілетін бөлімшенің орналасқан ауданының шекарасы бойынша күзет міндеттерін жаяу немесе алдын ала белгіленген маршруттар бойынша көліктермен жүріп орындайды.

БП-не қойылған бақылаушылар әуе және жер үсті жағдайын бақылайды, радиациялық және химиялық бақылау бекеттерімен өзара іс-қимыл жасайды.

Олар қажетті байланыс құралдарымен, хабарлау, бақылау құралдарымен қамтамасыз етілуі тиіс.

Қауіпсіздік күзетіне күзет жасақтары, күзет заставалары, күзет бекеттері, құпиялар жатады. Күзет бөлімшелерінің саны, құрамы және жойылуы қарсыластың іс-әрекетінің жойылуымен және сипатымен, күзетілетін бағыттың маңыздылығымен, күзетілетін бөлімшелерді орналастыруға қажетті уақытпен, жергілікті жердің сипатымен және бақылау шарттарымен анықталады. Күзет жасақтары мен күзет заставалары аға командирдің (бастықтың) өкімімен қойылады, күзет бекеттері мен құпиялары АҚ ӘБ қауіпсіздік күзетін құрайды.

Күшейтілген роталар әдетте күзет отрядтарына, ал күшейтілген взводтар заставаларға тағайындалады.

Күзет бекеттері қауіп төнген аймақтардан орталық аймаққа дейін 1500 м-ге дейінгі қашықтықта орнатылады және барлық негізгі жолдар мен орналасу аймағына жақындау жолдарын жабуы керек. Күзет бекетіне бөлімше тағайындалуы мүмкін. Күзет бекеті әдетте жан-жақты бақылауды және оқ атуға қамтамасыз ететін позицияны алады. Позиция траншеялармен жабдықталған және біркемелеуді қажет етеді.

Құпиялар АҚ ӘБ орналасқан аумақтардан 400 м-ге дейінгі қашықтықта жасырын маңда орналастырылады. Олар қажетті байланыс және ескерту құралдарымен қамтамасыз етіліп, белгіленген орындарға белгісіз мерзімге жасырын орналастырылады. Құпия әдетте 2-3 адамнан тұрады.

5.4. Орналасқан ауданның инженерлік жабдықтары

АҚ ӘБ бөлімшелері орналасқан ауданды иемдену және оларды қорғау кезінде өткізілетін іс-шаралардың маңызды бөлігі оның **инженерлік жабдығы** болып табылады, ол бөлімшелердің тағайындалған орындарды иеленуінен дереу басталады. Кейде уақыт болған жағдайда ауданның инженерлік жабдыкталуы алдын ала жүзеге асырылуы мүмкін.

Орналасқан ауданның инженерлік жабдықтары қарсыласты жеңудің барлық құралдарын басқарудың тиімділігі мен тұрақтылығын арттыру, сондай-ақ ондағы бөлімшелерге маневр жасауға қолайлы жағдайлар жасау мақсатында жүзеге асырылады және мыналарды қамтиды:

күзету үшін бөлінген бөлімшелер мен БП орналасқан аудандардың және бөлімшелер позицияларының жабдықтау;

бөлімшелерді ілгерілеу және маневр жасау жолдарын дайындау;

бүркемелеу бойынша инженерлік іс-шараларды өткізу;

сумен жабдықтау пункттерін орналастыру, су өндіру және тазарту.

Бастапқы ауданның инженерлік жабдықтары оны басып алғаннан кейін бірден басталады және АҚ ӘБ барлық бөлімшелерінің күшімен жүзеге асырылады.

АҚ ӘБ бөлімшелері алып жатқан аудандардың фортификациялық жабдықтарының негіздерін жеке құрамға, техника мен материалдық құралдарға

арналған баспаналар, сондай-ақ күзетке бөлінген бөлімшелерге арналған окоптар құрайды.

Бастапқы ауданның бекініс жабдықтарының сипаты мен дәрежесі әрбір нақты жағдайда АҚ ӘБ командирінің шешімімен айқындалады және уақыттың, бөлінетін күштер мен құралдардың болуына, жергілікті жердің сипатына (рельефке, топыраққа, жергілікті материалдардың болуына және т. б.), жыл уақытына, тәулікке, метеорологиялық жағдайларға, радиациялық, химиялық және бактериологиялық жағдайға байланысты болады.

Мысалы, АҚ ӘБ тәулік бойы орта жағдайларда ауданын жабдықтаған кезде өз күшімен (жеке құрамның 60-70% тарта отырып) жеке құрам үшін жабық саңылауларды, күзет позицияларындағы бөлімшеге окоптарды және АҚ ӘБ басқару пункттерінде техникаға арналған баспаналарды жабдықтай алады. Қалған техника рельефтің қорғаныш және бүркеніш қасиеттерін қолдана отырып орналастырылады.

АҚ ӘБ басқару пункттерін өрістету аудандарында жеке құрамға, КШМ, байланыс құралдары мен автокөлікке арналған баспаналар, сондай-ақ байқауға арналған құрылыстар (қажет болған жағдайда) жабдықталады).

Бастапқы ауданның бекініс жабдығы барлық бөлімшелердің күшімен жүзеге асырылады. Инженерлік-құтқару бөлімшелері АҚ ӘБ басқару пункттерін орналастыру аудандарын жабдықтау үшін тартылуы мүмкін.

АҚ ӘБ орналасқан ауданның бекініс жабдығы бөлімшелердің тұрақты дайындығын қамтамасыз ету және оларды қорғау дәрежесін арттыру талаптарына сәйкес келуі тиіс (қосымша.6).

Бұл принцип позициялар мен аудандардың бекініс жабдықтарының кезектілігін анықтауда іргелі болып табылады. Бекініс жабдықтарын жүзеге асырудың кез келген сатысында бөлімшелерді қарсылас қаруынан қорғауды және оларға жүктелген міндеттерді ойдағыдай орындауды қамтамасыз ететіндей реттілікпен жүзеге асырылуы тиіс.

Бұл талапқа позициялар мен аудандарда бекіністер салу кезектілігі жауап беруі керек. Шоғырлану аймақтарында бекініс жабдықтары оларды қарсылас қаруынан қорғауды қамтамасыз етуі керек.

Демек, *бірінші кезектегі тапсырмаларды* орындау кезінде жеке құрам мен арнайы техниканы қарсылас қаруынан және ДБТ әрекеттерінен қорғау мен басқарудың тұрақтылығын қамтамасыз ету қажет.

Екінші кезекте тапсырма АҚ ӘБ бөлімшелерінің шынайы орналасқан жерін барынша жасыруды, маневр жасауды және бөлімшелердің қорғанысын одан әрі арттыруды қамтамасыз етуі керек.

Алдағы уақытта *бекітілген тапсырмаларды* орындау кезінде АҚ ӘБ бөлімшелерінің аудандарында ұзақ тұруына жағдай жасау мақсатында бекініс жабдықтары жүргізілуде.

Соңғы командалық-штабтық және тактикалық-арнайы оқу-жаттығулардың, ТЖ жою жөніндегі құтқару әскери құралымдарының іс-қимылдарының тәжірибесі АҚ ӘБ бөлімшесінің шоғырланған аудандарында тапсырмаларды орындау объектілеріне шыққанға дейін 1-3 тәулік ішінде болуы мүмкін екенін

көрсетеді. Алғашқы тәулікте бөлімшелер бекініс жабдықтарына 12 сағаттан, ал келесі тәулікте – тәулігіне 10 сағаттан аспайтын уақыт жұмсай алатынын ескере отырып, міндеттерді орындауға дайындық кезінде шоғырланған аудандардың бекініс жабдықтарына 12-ден 32 сағатқа дейін (1-3 тәулік) бөлінуі мүмкін. Осы уақыт ішінде қарсыластың жеңу құралдарының әсерінен аудандардағы бөлімшелердің қажетті өміршеңдігін қамтамасыз ететін бекіністер салу қажет. Есептеулер көрсеткендей, шоғырланған аудандардағы бөлімшелердің қажетті өміршеңдігіне қол жеткізу үшін барлық жеке құрамды жабық саңылауларда, блиндаждарда және баспаналарда, ал арнайы және көлік техникасын аймақтың қорғаныш және бүркеніш қасиеттерін пайдалануды ескере отырып, баспаналарда паналату қажет.

Бастапқы ауданда жолдарды дайындау бөлімшелерді маневрлеу, сондай-ақ оларды зақымдану ошағына немесе басқа тапсырманы орындау орнына жылжыту жолында уақтылы шығу үшін жүзеге асырылады. Әдетте АҚ ӘБ үшін икр күштерімен 2-3 фронтальды және 1-2 рокадалық жолдар дайындалады. Бөлімшелер орналасқан аудандарға кірме жолдар олардың күшімен дайындалады.

Бастапқы ауданда АҚ ӘБ маскировкасына табиғи маскаларды кеңінен қолдану, табельді маскировка жиынтықтарын, жергілікті материалдарды қолдану және маскировканың басқа әдістерін қолдану арқылы қол жеткізіледі. Бөлімше аудандарын бүркемелеу жөніндегі инженерлік іс – шараларды өз күштерімен, ал өрістету аудандарындағы БП – олардың жабдықтарына бөлінген бөлімшелердің күштерімен орындайды.

Сумен жабдықтау пункттері, әдетте, суды өндіру мен тазартудың табельдік құралдарын пайдалана отырып, жасаққа бір сумен жабдықтау пункті есебінен қолданыстағы су көздерінде жабдыкталады. АҚ ӘБ басқару және қамтамасыз ету бөлімшелері жақын жердегі жасақ пункттерінен сумен қамтамасыз етіледі.

Сумен жабдықтау пункттерінде су алудың ұйымдастырылған орындары жабдыкталады, оларға арнайы автокөлікке арналған өтпелер дайындалады, сондай-ақ шағын ыдысқа су жинайтын орындар жабдыкталады. Суды талдау орындарында оны талдауды жүзеге асыру үшін мезгіл-мезгіл сынама алу ұйымдастырылады. Қажет болған жағдайда МО жж бөлімшелерінің табельдік құралдарын пайдалана отырып суды тазарту және зарарсыздандыру ұйымдастырылады.

5.5. Далалық лагерьдің орналасу ерекшеліктері

Бейбіт уақытта белгіленген ауданда бөлімшелер далалық лагерьде орналасуы мүмкін. Лагерь құруға арналған орынды мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен келісім бойынша АҚ ӘБ командирі айқындайды. Ол мүмкіндігінше авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар жүргізілетін объектінің жанында болуға тиіс.

Лагерьдің маңдайшебін анықтаған кезде басым желдің бағытын ескеру қажет. Лагерь маңдайшебін жалпыға ортақ пайдаланылатын жолдармен кесіп өтуге жол берілмейді. Лагерьдің қапталдары жолдардан 50 м жақын болмауы тиіс.

Лагерь бойлық және көлденең сызғыштармен тікбұрышты кварталдарға бөлінеді, олар бір уақытта жол ретінде қызмет етеді. Тереңдікте лагерь алдыңғы, ортаңғы және артқы сызғыштармен үш параллель жолақтарға бөлінеді. Тереңдіктегі сызғыштар арасындағы қашықтық шатырлардың, қажетті ғимараттар мен жабдықтардың орналасу жүйесімен анықталады. Алдыңғы сызғыштың ені кемінде 10 м, ортаңғы және артқы сызғыштар – кемінде 5 м. шатыр қатарларының арасында тереңдігі 3 м дейінгі жолдар жабдықталады. Лагерьдің орналасқан жері бойынша техниканың қозғалысы үшін оның артқы жағында доңғалақты және шынжыр табанды машиналарға арналған жолдар бөлек орналастырылады.

Лагерь маңдайшебі перпендикуляр көлденең сызғыштармен ажырайды. Бөлімдер арасында көлденең сызғыштар салынады. Алдыңғы қатардан техникаға арналған жолдарға дейінгі көлденең сызғыштар арасындағы лагерь учаскесінің бірінші бетінде орналасқан бөлімшенің атауын алады. Көлденең сызғыштың ені кемінде 3 м.

Бірінші жолақта (алдыңғы және орта сызғыштардың арасында) шатырларда бөлімшелер олардың нөмірлеу тәртібімен орналастырылады.

Екінші жолақта (ортаңғы және артқы сызғыштардың арасында) штаб, медициналық пункт, асхана, суға арналған жертөлелер мен қол жуғыштар орналастырылады.

Үшінші жолақта (артқы сызғыш пен техникаға арналған жолдар арасында) дәретханалар, қоймалар, шеберханалар және басқа да шаруашылық құрылыстары орналастырылады.

Шатыр ұялары үш, екі немесе бір ұядан тұратын бөлімнің алдыңғы жағында орналасқан. Іргелес ұялардың бүйірлерінің негіздері арасындағы фронт бойынша қашықтық 2,5 м, ал тереңдігі – 5 м. шатыр ұяларын сызғыштың ең жақын шекарасынан кемінде 1,5 м.

Шатырға кіреберістің оң жағында тақтайшада оның нөмірі мен үлкені (әскери атағы, тегі және аты-жөні) көрсетіледі. Тақтайшаның өлшемдері: ені 20 см, биіктігі 15 см. Тақтадағы жазулар қара бояумен сары фонда тікелей қаріппен жазылады. Тақтайшалар топырақтан төменгі кесуге дейін 50 см биіктікте орналастырылады.

Сержанттар өз бөлімшелерімен бірге орналастырылады. Рота старшинасы үшін жеке шатыр бөлінеді, оған рота кеңсесі де орналастырылады. Офицерлер, сондай-ақ әскери қызметшілер әйелдер жеке шатырларға үш адамға бір шатыр есебімен орналастырылады.

Бос уақытты өткізуге арналған шатырлар рота шатырларының артқы қатарларының сызықтарына орнатылады. Олардың жанында бөлімшелердің жалпы жиналыстары үшін алаңдар (сыныптар) орнатылады.

Лагерьдің ортасында шатырлардың бірінші қатарының сызығына жалау сирағы орнатылады. Жалау сирағының артында шатырлардың екінші қатарының сызығында лагерь кезекшісі мен оның көмекшісіне арналған шатыр орнатылады. Бекет саңырауқұлақтартары әр ротаның оң және сол қапталдарына алдыңғы қатарда бір бірден орнатылады.

Парктар артқы сызғыш пен техникаға арналған жолдар арасында, қапталдарда немесе лагерь маңдайшебінің алдында жабдықталады. Парктарға арналған учаскелерді бөлімше командирі анықтайды.

Жергілікті жағдайларға байланысты лагерь құру кезінде келесі шегіністерге жол берілуі мүмкін:

лагерьдің алдыңғы жағы түзу сызықпен емес, сәйкесінше жергілікті заттардың орналасуымен бөлінуі мүмкін;

бөлімшелер арасындағы аралықтарды көбейтуге (азайтуға) болады;

парктер лагерьден тыс жерде орналасуы мүмкін.

Лагерь аумағы найзағаймен қорғаныс құрылғыларымен, сондай-ақ қоршаған ортаны қорғау ережелерінің сақталуын қамтамасыз ететін құрылғылармен жабдықталады.

Өрт қауіпсіздігі мақсатында тыйым салынады:

ғимараттардан, мүлкі мен техникасы бар алаңдардан 40 м жақын от жағу, сондай-ақ шатырларда, саябақтарда және сол сияқты үй-жайларда темекі шегу және ашық отты аспаптарды қолдануға;

ақаулы пештерді пайдалануға, жағу үшін жанғыш сұйықтықтарды қолдануға; жанатын материалдар мен мүлікті пештердің жанында қалдыруға, ал жанатын пештерді қадағалаусыз қалдыру; киімді пештерде, түтін мұржаларында, сондай-ақ оттықтарға қарсы кептіруге; жеке құрамның демалыс (ұйқы) сағаттарында пештерді жағуға;

өрт сөндіру құралдарына, электр қалқандары мен электр ажыратқыштарға, қосалқы шығуларға қол жеткізуді бөгеуге; өту жолдарында, дәліздерде жанғыш материалдар мен мүлікті сақтауға;

бөлмеге кіретін есіктер сыртқа ашылуы керек;

өрт сөндіру құралдарын мақсатсыз пайдалануға;

ақаулы электр сымдары мен жабдықтарды пайдалануға;

тұрмыстық электр жылыту аспаптарын жанбайтын тұғырларсыз қолдануға; электр шамдарын қағазбен және затпен орауға;

жарықтандыру электр желісінің құрылғысы үшін телефон сымдарын қолдануға.

Өрт сөндіру құралдарының, су айдындарының орналасқан жері стандартты көрсеткіштермен белгіленуге тиіс. Өрт сөндіру құралдары қалқанда сақталуы тиіс.

Телефон аппараттарында АҚ ӘБ өрт-құтқару ротасының және жақын маңдағы өрт сөндіру бөлімінің телефон нөмірі көрсетілген жазулар болуы тиіс, ал лагерь аумағында өрт дабылын беру үшін дыбыстық сигнал беру құралдары болуы тиіс.

Парктерде қатаң тыйым салынады:

тұрақта тұрған көліктерге жанармай құюға және жанармай бактары мен жанармай құбырлары ағып тұрған көлік құралдарын сақтауға;;

отынды стандартты жанармай цистерналарынан, жағармайлардан және бос контейнерлерден тыс тұрақ орындарында сақтауға;

тыстарды, сорғыштарды және киімдерді керосинмен, бензинмен және басқа жанғыш сұйықтықтармен шайюға және тазалауға;

машиналарда бөгде заттарды, әсіресе майланған шүберектерді, тыстарды, арнайы киімдерді сақтауға;

өрт қауіпті жылытқыштарды қолдануға;

ашық отты және "жарғанат" шамдарын машиналардың тұрақтарында оларға қызмет көрсету кезінде қолдануға.

Өрт кезінде машиналарды дереу шығаруды қамтамасыз ету үшін күн сайын арнайы сүйреткіш құрылғылары (құралдары) бар кезекші тартқыштар және адамдар наряды бөлінуі тиіс.

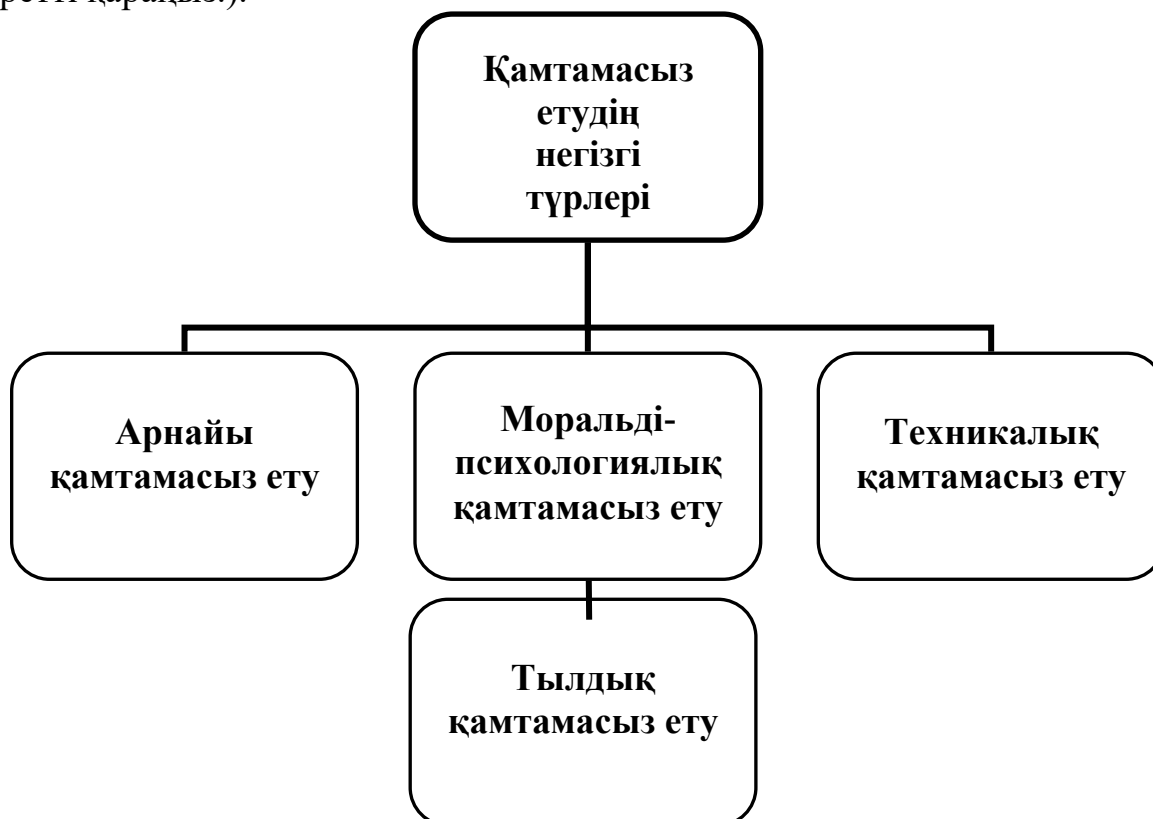
Бақылауға арналған сұрақтар

1. АҚ ӘБ орналасқан аудан қай жерде тағайындалуы керек?
2. АҚ ӘБ тағайындалған ауданға шыққанға дейін не істелуі керек?
3. Ерекше жағдайларда АҚ ӘБ орнында орналасу ерекшеліктері қандай?
4. АҚ ӘБ командирі бөлімшелерге тапсырмаларды орнында орналастыру кезінде және бұйрықта нені көрсетеді?
5. АҚ ӘБ орнында тұрған кезде штаб қандай құжаттарды әзірлейді?
6. АҚ ӘБ командирінің сол жерде орналасқан ауданның орналасу кезеңіндегі өзара іс-қимыл жөніндегі нұсқауларында нені көрсетеді?
7. Күзет бөлімшелерінің саны, құрамы және жойылуы қалай анықталады?
8. АҚ ӘБ бөлімшелері алып жатқан аудандардың бекініс жабдықтарының негізі неде?
9. АҚ ӘБ орнында орналасқан ауданның бекініс жабдығы кезінде қандай қағида негіз болып табылады?
10. АҚ ӘБ лагерьде қандай шегіністерге жол беруге болады?

6-тарау. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРІНІҢ ІС ҚИМЫЛДАРЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

6.1. Жалпы ережелер

Қамтамасыз ету – бұл бейбіт және соғыс уақытында оған жүктелген міндеттерді дайындау және орындау үшін қолайлы жағдайлар жасау мақсатында АҚ ӘБ ұйымдастырылатын және жүзеге асырылатын ұйымдастырушылық, материалдық және техникалық іс-шаралар кешені (3суретті қараңыз.).

Сурет. 3. Қамтамасыз етудің негізгі түрлері

6.2. Арнайы қамтамасыз ету

Арнайы қамтамасыз ету ТЖ аймақтарында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды уақтылы бастау және оларды табысты жүргізу үшін бөлімшелерге қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған іс-шараларды ұйымдастыру мен жүзеге асырудан тұрады (4 суретті қараңыз.).

Арнайы қамтамасыз ету АҚ ӘБ командирінің шешімімен оның нұсқаулары мен жоғары тұрған басқару органының нұсқаулары негізінде ұйымдастырылады.

Сурет. 4. Арнайы қамтамасыз ету түрлері

Нұсқаулар мен өкімдердің болмауы АҚ ӘБ бөлімшелерінің командирлерін арнайы қамтамасыз етуді уақтылы ұйымдастырудан босатпайды.

Барлау

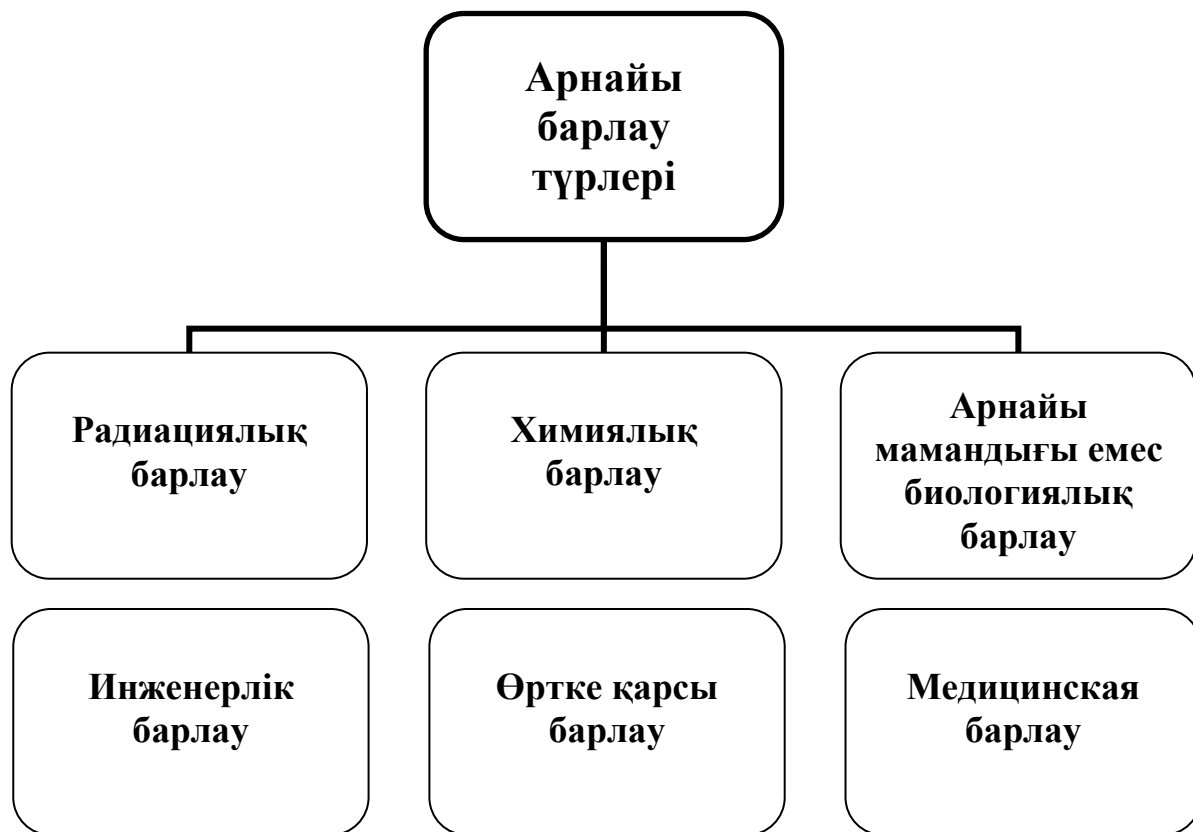
Барлау – авариялар, апаттар мен дүлей зілзалалар нәтижесінде туындаған жағдай туралы барлау деректерін алу және де қарсылас іс-қимылдары мен оларға зақымдау құралдары мен өзге де деректерді қолдану мақсатында АҚ ӘБ командирі, сондай-ақ бөлімшелер ұйымдастыратын және жүргізетін іс-шаралар кешені.

Шешілетін міндеттердің сипаты бойынша барлау *жалпы* және *арнайы* болып бөлінеді.

Жалпы барлау зақымдану ошақтарында, дүлей зілзалалар, ірі авариялар мен апаттар аудандарында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге шешім қабылдау үшін қажетті деректерді алу мақсатында жүргізіледі.

Жалпы барлау АҚ ӘБ құрылатын барлау шолғыншыларымен, бақылау бекеттерімен және бақылаушылармен жүргізіледі.

Арнайы барлау жер бедерінің, ауаның және су көздерінің радиоактивті, химиялық және биологиялық (бактериологиялық) ластану сипаты туралы неғұрлым толық деректерді алу, бейбіт және соғыс уақытында АҚ ӘБ орналасқан және әрекет ететін аудандардағы өрт, медициналық және инженерлік жағдайды нақтылау мақсатында жүргізіледі (5 суретті қараңыз.).

Сурет. 5. Арнайы барлау түрлері

Жалпы және арнайы барлау ТЖ жоюға қатысатын барлық күштердің барлау органдарымен тығыз өзара іс-қимылда жүргізіледі.

Жағдай түрлері бойынша деректер кешенін алу мақсатында барлау ұйымдастырылады және жүргізіледі:

радиоактивті, улы, биологиялық заттармен ауаның, судың және жердің ластануын қазіргі заманғы технологияның анықтау мақсатында *радиациялық және химиялық барлау*; жұқтыру сипаты мен дәрежесін айқындау, табу, ең аз жұқтыру учаскелерін, жолдары мен бағыттарын белгілеу, халықты қорғау режимдері мен құралымдарын анықтау; АҚ ӘБ рхбқ ротасының күштерімен және құтқару бөлімшелерінің штаттан тыс барлаушы химиктерінің күштерімен жүргізіледі; деректер АҚ ӘБ командирінің жұмыс картасына салынады;

науқастарды, олардың жай-күйін, эвакуациялау тәсілдерін анықтау, ошақты және аурудың салдарын жою үшін қажетті жұмыстардың көлемін анықтау мақсатында *спецификалық емес биологиялық (бактериологиялық) барлау* жүргізіледі; АҚ ӘБ рхбқ ротасының күштерімен және құтқару бөлімшелерінің штаттан тыс барлаушы химиктерінің күштерімен жүргізіледі; деректер АҚ ӘБ командирінің жұмыс картасына жазылады;

инженерлік барлау АҚ ӘБ иқр, пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы мен ұшқышсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы күштерімен, сондай-ақ құтқару жасақтарының күштерімен жүргізіледі; іс-қимылдар үшін неғұрлым орынды қозғалыс бағыттары мен бағдарларын айқындайды және нақтылайды; қирау, үйінділер, су басу сипаты, жолдардың, жол құрылыстарының, өткелдердің жай-күйі, жергілікті жердің өтімділік дәрежесі, кедергілерді айналып өту бағыттары; жарылыс қаупі бар заттардың орналасқан жері мен жай-күйі; сумен жабдықтау көздерінің орналасқан жері мен жай-күйі; деректер АҚ ӘБ командирінің жұмыс картасына жазылады,

жаппай қирау жағдайындағы инженерлік барлаудың міндеттері:

қирау аймақтарының ауданы мен шекараларын анықтау;

қираған жерүсті ғимараттары мен құрылыстарының сипаты мен жай-күйін анықтау;

жарылыс қаупі бар заттардың бар-жоғын тексеру;

жұмыс учаскелеріндегі (объектілеріндегі) көшелер мен аумақтардың сипаты мен жай-күйін айқындау;

күштер мен құралдарды енгізу маршруттарында үйінділер мен қиратулардың болуын, қираған учаскелерді айналып өту мүмкіндігін анықтау;

жол жабындарының, көпірлердің, өткелдердің және гидротехникалық құрылыстардың жай-күйін анықтау;

сақтану баспаналарының қирау дәрежесін және оларда паналайтын адамдардың жай-күйін анықтау;

үйінділер мен жартылай қираған ғимараттардың астында (сақтану баспанасынан тыс) зардап шеккендердің орналасқан жері мен жағдайын анықтау;

су көздерінің (су айдындарының) жай-күйін және суды ішуге, өрттерді сөндіруге және техникалық қажеттіліктерге пайдалану мүмкіндігін анықтау;

коммуналдық-энергетикалық шаруашылықтың құрылыстары мен желілеріндегі бұзылу көлемі мен сипатын анықтау;

жарылыс жұмыстарын жүргізу мүмкіндігін анықтау;

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды қамтамасыз ету үшін қажетті жергілікті құрылыс материалдарының болуын айқындау;

инженерлік жұмыстардың көлемін, түрін және инженерлік техника мен шағын механикаландыру құралдарын неғұрлым тиімді пайдалану тәсілдерін анықтау;

инженерлік барлау органдарынан алынған деректер АҚ ӘБ командирінің авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге шешім қабылдауы үшін негіз болып табылады;

өрт барлау аудандағы, іс-қимыл бағыттары мен объектілеріндегі өрт жағдайын нақтылау, өрттердің орындарын, объектілері мен ауқымын, олардың таралу бағыты мен жылдамдығын айқындау; құтқарушылар мен халыққа қауіп төндіретін қауіптерді анықтау, өрттерді оқшаулау тәсілдерін, эвакуациялау жолдарын, қорғау тәсілдерін айқындау; су көздерін анықтау міндеті – АҚ ӘБ

өрт қорғау ротасы ұшқышсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы бөлімшелерімен жүргізіледі, олардың көлемі мен пайдалану тәсілдері; өрт барлау деректері АҚ ӘБ командиріне баяндалады және АҚ ӘБ командирінің жұмыс картасына салынады;

медициналық барлау АҚ ӘБ медициналық пунктінiң медициналық штаттан тыс авариялық құтқару құралымдары күштерімен жүргізіледі, ол зақымдану ошағындағы, орналасқан аудандарындағы, ілгерілеу маршруттарындағы және АҚ ӘБ құтқару бөлімшелерінің іс-қимыл учаскесіндегі санитариялық-эпидемиологиялық жағдайды айқындайды; зардап шеккендерге алғашқы көмек көрсетеді; медициналық құралымдарды өрістету және іс-қимыл аудандарын (учаскелерін) және зардап шеккендерді көлікке тиеу орындарын, эвакуациялау жолдарын нақтылайды; АҚ ӘБ командирінің жұмыс картасына салынады.

Жағдай туралы барлау мәліметтерін жинауды және қорытуды АҚ ӘБ штабы жүзеге асырады. АҚ ӘБ штабы барлау мәліметтерін бағалаудан қорытынды жасап және ұсыныстар дайындап АҚ ӘБ командиріне үнемі баяндайды.

Күзету

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінде күзету кенеттен шабуылды болдырмау, күзетілетін бөлімшелерге орналастыру және міндеттерді орындау үшін уақыт пен тиімді жағдайларды қамтамасыз ету мақсатында ұйымдастырылады және жүзеге асырылады.

Шешілетін міндеттердің сипатына қарай бөлімшелер: маршта – жорық күзетімен; орнында орналасқан кезде – күзет қорғаумен, бұдан басқа, тікелей күзетпен күзетіледі.

Қоғау жоғары тұрған басқару органының шешімі мен нұсқаулары негізінде Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі ұйымдастырады. Күзету ұйымдастырған кезде Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі әдетте мыналарды көрсетеді:

- ерекше назар аударатын бағыттар;
- қандай және қайда күзету керек және оның құрамы;
- жөнелту және дайындық уақыты, оның міндеттері;
- өткізу және кері шақырту.

Тікелей күзету және бақылау алдағы іс-қимылдардың жағдайы мен сипатына байланысты ұйымдастырылады.

Бұл мәселе 3-, 4-, 5-тарауларда кеңінен көрсетілген.

Радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау

Радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау (РХБЗ) халық пен АҚ ӘБ жеке құрамының шығынын барынша азайту, РХБ жұқтыру жағдайында іс-қимылдар кезінде қойылған міндеттердің орындалуын қамтамасыз ету мақсатында ұйымдастырылады және мыналарды қамтиды:

радиациялық, химиялық және спецификалық емес биологиялық барлау;
 РХБ жағдайы туралы ақпаратты жинау және өңдеу;
 жеке және ұжымдық қорғаныс құралдарын уақтылы және шебер пайдалану;
 жұқпалылықты дозиметриялық бақылау;
 жеке құрамды, қару-жарақты, техниканы, материалдық құралдарды радиациялық және химиялық бақылау;
 бөлімшелерді, қару-жарақты, техниканы арнайы өңдеу;
 жергілікті жер учаскелерін, жолдар мен құрылыстарды газсыздандыру, залалсыздандыру және дезинфекциялау;
 радиоактивті, химиялық және биологиялық ластану туралы ескерту;
 радиациялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды жүргізу.

РХБ қорғау АҚ ӘБ командирінің шешімі, оның нұсқаулары мен өкімдері негізінде жоспарланады, ұйымдастырылады және жүзеге асырылады және бөлімше командирлері оны нақтылайды.

Бөлімшелерді арнайы өңдеу қару-жарақты, техниканы, қорғаныс құралдарын, киім-кешек мүлкін газсыздандыру, залалсыздандыру және дезинфекциялау, қажет болған жағдайда жеке құрамды санитарлық өңдеу болып табылады. Ол бөлімшелердің күштерімен және құралдарымен жүзеге асырылады. Ең күрделі міндеттерді АҚ ӘБ РХБҚ бөлімшелерінің күштері мен құралдары орындайды.

Арнайы өңдеу ішінара немесе *толық* болуы мүмкін.

Ішінара арнайы өңдеу АҚ ӘБ командирлерінің нұсқауы бойынша ұйымдастырылады және қойылған міндеттерді орындау барысында жеке құрам жүргізеді. Улы заттармен жұқтырған кезде оны барлық жеке құрам дереу жүргізеді.

Толық арнайы өңдеу аға командирдің рұқсатымен бөлімшелер атқаратын және жаңадан тағайындалған аудандардағы міндеттерді орындағаннан кейін, бөлімшелердің өз күштері мен құралдарымен жеке құрам құралдарын пайдалана отырып, аға командирдің РХБҚ құралдарын тарта отырып бөлімшелер күштерімен және құралдарымен жүргізіледі.

Жеке құрамның қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін бөлімшелер командирі жауапты болады.

Ластану аймақтарында, қирау, өрт және су басу аудандарында әрекет ету кезінде жеке құрамның қауіпсіздігі мен қорғалуын қамтамасыз етуге қол жеткізіледі:

командирлердің іс-қимыл ауданындағы радиациялық, химиялық және биологиялық жағдайды, қарсыластың соққыларының және химиялық, радиациялық қауіпті объектілердің қираының нәтижесінде болған жергілікті жердегі өзгерістердің сипатын, жеке құрамның сәулелену дәрежесін білуі;

қорғау құралдарын, техника мен жер бедерінің қорғаныш қасиеттерін уақтылы және шебер пайдалану; жұқтыру, қирату, өрт және су басу аймақтарында іс-қимылдың орынды тәсілдерін таңдау.

Эпидемияға қарсы іс-шараларға – бөлімшелердің іс-қимыл ауданының (орналасқан жерінің) санитариялық-эпидемиялық жай-күйін зерделеу, жеке құрамға сақтандырғыш егулер жүргізу, шұғыл профилактика құралдарын қолдану және дезинфекциялық іс-шаралар жүргізу жатады.

Аурудың тасымалдаушылары анықталған кезде қорғаныс құрылыстарын, үй-жайларды, іш киімдерді, киім-кешектерді, жабдықтарды дезинфекциялау жүргізіледі.

Инженерлік қамтамасыз ету

Инженерлік қамтамасыз ету АҚ ӘБ бөлімшелеріне оларды уақтылы ілгерлету және қойылған міндеттерді табысты орындау үшін қажетті жағдайлар жасау мақсатында ұйымдастырылады және жүзеге асырылады, АҚ ӘБ инженерлік-құтқару бөлімшелерімен, сондай-ақ *пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы мен ұшқышсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы* жүргізеді.

Инженерлік қамтамасыз ету мыналарды қамтиды:

іс-қимыл ауданындағы объектілер мен елді мекендерді инженерлік барлау; бөлімшелер орналасқан аудандардың, басқару пункттерін орналастыру аудандарының инженерлік жабдығы

ілгерлету, тасымалдау және эвакуациялау жолдарының құрылысы мен мазмұны;

үйінділердегі өткелдерді орнату, қирау, су басу учаскелерін еңсеруді, өрт ошақтарын оқшаулауды қамтамасыз ету бойынша инженерлік іс-шараларды жүргізу;

қарсылас шабуылының, дүлей зілзалалардың, ірі авариялардың, апаттардың салдарын жою жөніндегі инженерлік іс-шараларды жүргізу;

суды өндіру және тазарту, сумен жабдықтау көздерін жабдықтау.

Инженерлік қамтамасыз етуді ұйымдастыру кезінде АҚ ӘБ командирі көрсетеді:

бөлімшелер алып жатқан аудандарды фортификациялау жабдығының сипаты, кезектілігі мен мерзімдері; қозғалыс және маневр жолдары, оларды дайындау сипаты;

бөлімшелерді жергілікті жердің өту қиын учаскелері арқылы өткізу тәртібі; су тосқауылдарынан өту тәртібі, олардың дайындық мерзімі;

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде инженерлік бөлімшелерді қолдану тәртібі.

Табиғи зілзала (жер сілкінісі, дауыл, цунами және т. б.) жағдайында инженерлік қамтамасыз ету жаппай қирау, жолдар мен жол құрылыстарын бүлдіру және қирату, түрлі инженерлік техника мен жабдықтарды пайдалана отырып құтқару жұмыстарын жүргізу қажеттілігі жағдайында қойылған міндеттерді толық және уақтылы орындау үшін АҚ ӘБ бөлімшелеріне қажетті жағдайлар жасау мақсатында ұйымдастырылады және зардап шеккендерді құтқару жөніндегі басқа да инженерлік іс-шаралар жүзеге асырылады.

Су тасқыны және апатты су басу жағдайларында инженерлік қамтамасыз ету АҚ ӘБ бөлімшелеріне жергілікті жерді су басу, жолдар мен жол

құрылыстарын бұлдіру және бұзу жағдайларында қойылған міндеттерді толық және уақтылы орындау үшін қажетті жағдайлар жасау, су басқан жерді оқшаулау жөніндегі іс-шараларды және басқа да шұғыл инженерлік жұмыстарды жүргізу қажеттілігі мақсатында ұйымдастырылады және халықты және экономика объектілерін қорғау бойынша іске асырылады.

АҚ ӘБ инженерлік-құтқару бөлімшелері үшін суды өндіру және тазарту, сумен қамтамасыз ету көздерін жабдықтау мәселелері аса маңызды болып табылады.

АҚ ӘБ сумен қамтамасыз ету үшін, сондай-ақ зардап шеккен халықты АҚ ӘБ *иқр* күштерімен сумен жабдықтау пункттері жабдықталады. Олар бірлесіп сақталған және пайдалануға жарамды су көздеріне (су жинау ұңғымаларына, шахта құдықтарына, жабық таза су резервуарларына), мүмкіндігінше АҚ ӘБ бөлімшелерінің авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу орындарына, сондай-ақ медициналық мекемелер, адамдарды санитарлық өңдеу және техниканы зарарсыздандыру пункттері орналасқан орындарға жақын орналастырады.

АҚ ӘБ инженерлік-құтқару бөлімшелері үшін авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар орындарын электр энергиясымен қамтамасыз ету маңызды болып табылады.

Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстар, әдетте, уақыт бойынша ұзақ, ал тәжірибе бойынша-түнгі уақытта да, қиын ауа-райында да болады. Жұмыстарды орындау орындары жарықтандырылуы тиіс. Жұмыс орындарын жарықтандыру және оларды электрмен жабдықтау үшін электротехникалық бөлімшелер тартылады. Бұл ретте қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін бұзылған электр желілері токтан ажыратылуы тиіс. Содан кейін тұтынушыларға әуе және Кабель желілері тартылады. Дербестікті қамтамасыз ету мақсатында әртүрлі қуаттылықтағы штаттық және берілген жылжымалы (тасымалды) электрмен жабдықтау көздері пайдаланылуы мүмкін.

Өртке қарсы қамтамасыз ету

Өртке қарсы қамтамасыз етуді АҚ ӘБ штабы мен тыл ұйымдастырады және АҚ ӘБ бөлімшелеріне оларды уақтылы ілгерілету және іс-қимыл ауданында орналастыру, оларды өрттің қауіпті факторларынан қорғау үшін қажетті жағдайлар жасау мақсатында АҚ ӘБ өрт сөндіру құтқару ротасы жүзеге асырады.

Өртке қарсы қамтамасыз ету мыналарды қамтиды:

бөлімшелер орналасқан аудандағы жылжымалы маршруттарды, объектілерді және елді мекендерді өртке қарсы барлау;

бөлімшелер орналасқан аудандарда, жылжыту, тасымалдау және эвакуациялау жолдарында жүргізілетін өртке қарсы іс-шаралар;

бөлімшелер орналасқан аудандағы жанып жатқан және түтінді ғимараттар мен құрылыстардан адамдарды құтқару;

бөлімшелер орналасқан аудандарда өртке қарсы сумен жабдықтауды ұйымдастыру;

бөлімшелер орналасқан аудандарда өрттерді оқшаулау және сөндіру.

Осы қамтамасыз етуді ұйымдастыру кезінде АҚ ӘБ командирі көрсетеді:

өрт барлауын, өртке қарсы іс-шараларды жүргізудің сипатын, кезектілігі және мерзімдері;

бөлімшелер орналасқан аудандарда өртке қарсы сумен жабдықтауды ұйымдастыру тәртібі;

бөлімшелер орналасқан аудандарда өрттерді оқшаулау және сөндіру кезектілігі мен тәртібі.

Маскировка

Маскировка қарсылас шабуылының қауіп төнген кезде және АҚ ӘБ бөлімшелерінің шынайы жағдайын, жай-күйін, сандық құрамын, іс-қимыл жоспарын жасыру мақсатында ұйымдастырылады және жүзеге асырылады.

Маскировкаға қол жеткізіледі:

әскери құпияны сақтау;

жергілікті жердің қорғаныш және бүркеніш қасиеттерін ескере отырып, таралуымен, жасырын орналастырумен;

табельді бүркеніш құралдарын және жергілікті материалдарды қолдану;

барлаудың техникалық құралдарынан және ЖДҚ орналасқан жерін жасыру жөніндегі іс-шараларды жүргізу.

Маскировканы ұйымдастыру кезінде АҚ ӘБ командирі көрсетеді:

маскировка бойынша негізгі іс-шаралар және оларды орындау мерзімдері;

бұл үшін тартылған күштер мен құралдар;

маскировка тәртібінің орындалуын бақылау.

Бүркемелеу бойынша іс-шараларды барлық бөлімшелер, әдетте, өз күштерімен және құралдарымен жүзеге асырады. АҚ ӘБ ШБ және инженерлік қызмет бастығы бүркемелеу бойынша іс шараларды ұйымдастырады және басқарады.

Гидрометеорологиялық қамтамасыз ету

Гидрометеорологиялық қамтамасыз ету авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау және жүргізу кезінде метеорологиялық және гидрологиялық жағдайларды есепке алу мақсатында ұйымдастырылады және жүзеге асырылады.

Гидрометеорологиялық қамтамасыз етудің негізгі міндеттері:

бөлімшелердің іс-қимыл ауданындағы нақты және күтілетін гидрометеорологиялық жағдайдың, сондай-ақ гидрологиялық және метеорологиялық құбылыстардың қауіптілігі туралы мәліметтерді дайындау және бөлімшелерге жеткізу;

радиациялық, химиялық және биологиялық жағдайды, су басу және өрттің таралу аймақтарын болжау және бағалау үшін қажетті деректерді дайындау;

жер бедерінің өтімділігі және су тосқауылдарын еңсеру шарттары туралы гидрологиялық және метеорологиялық деректерді дайындау.

Гидрометеорологиялық қамтамасыз етуді АҚ ӘБ штабы қызмет бастықтарымен бірлесіп АҚ ӘБ командирінің шешімі, оның нұсқаулары мен жоғары тұрған басқару органының өкімдері негізінде ұйымдастырады.

Гидрометеорологиялық қамтамасыз ету жөніндегі іс шаралар АҚ ӘБ штаб бастығының жұмыс картасында көрсетіледі.

Топогеодезиялық қамтамасыз ету

Топогеодезиялық қамтамасыз ету шешім қабылдау, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жоспарлау және жүргізу кезінде, сондай-ақ қару мен техниканы тиімді пайдалану мақсатында жергілікті жерді зерделеу және бағалау үшін қажетті топогеодезиялық деректерді дайындау және бөлімшелерге уақтылы жеткізу мақсатында ұйымдастырылады және жүзеге асырылады.

Топогеодезиялық қамтамасыз ету мыналарды қамтиды:

қалалардың топографиялық және арнайы карталары мен жоспарларының қорларын құру және оларды командирлермен, штабтармен және бөлімшелермен қамтамасыз ету;

жергілікті жердің өзгеруі туралы ақпараты бар құжаттарды дайындау және оларды штабтар мен бөлімшелерді қамтамасыз ету.

АҚ ӘБ бөлімшелерін топогеодезиялық қамтамасыз ету бойынша негізгі міндеттер:

бастапқы материалдарды алу (ғарыштық, радиолокациялық, жерді қашықтықтан зондтау, аэрофото түсірілім және т. б. нәтижелері бойынша);

топографиялық карталардың қорларын істеу және жасау;

цифрлық және электрондық карталардың қорларын, жер бедерінің кеңістіктік үлгілерін жасау;

арнайы карталарды, фотоқұжаттарды, топогеодезиялық ақпараттың басқа да құралдарын дайындау.

Топогеодезиялық ақпараттың негізгі құралдарына мыналар жатады:

топографиялық карталар және қала жоспарлары;

сандық карталар және жердің сандық модельдері, электрондық карталар;

арнайы карталар; жергілікті жердің фотоқұжаттары және т. б.

Топогеодезиялық ақпарат құралдарына қойылатын аса маңызды талаптар оларды АҚ ӘБ бөлімшелерінің штабтарына жеткізудің дәлдігі, дұрыстығы, жаңалығы және уақтылығы болып табылады.

Қазіргі жағдайда топогеодезиялық қамтамасыз ету: АҚ ӘБ бөлімшелерін топографиялық карталарды құруды, мерзімді жаңартуды және оларға жеткізуді; бөлімшелерді бастапқы астрономиялық-геодезиялық және гравиметриялық деректермен қамтамасыз етуді; топогеодезиялық байланыстыруды; бөлімшелер штабтарын арнайы карталармен және фотоқұжаттармен қамтамасыз етуді; топографиялық барлауды жүргізуді қамтиды.

Топогеодезиялық қамтамасыз етудің маңызды талаптарының бірі-оның уақтылығы. Командирлер мен штабтар топогеодезиялық деректермен алдын ала немесе ТЖ жою жөніндегі міндеттерді қоя отырып қамтамасыз етілуге тиіс.

Топогеодезиялық қамтамасыз етуді ТЖ жоюға АҚ ӘБ командирінің шешімі және жоғары тұрған штабты топогеодезиялық қамтамасыз ету жөніндегі өкім негізінде АҚ ӘБ штабы ұйымдастырады.

Топогеодезиялық қамтамасыз етудің басты міндеті АҚ ӘБ бөлімшелерін топографиялық карталармен қамтамасыз ету болып табылады. Олар жергілікті жерді зерделеуге және оның тактикалық қасиеттерін бағалауға, ТЖ жою жөніндегі іс-қимылдарды жоспарлауға, бөлімшелердің өзара іс-қимылын ұйымдастыруға және басқаруға, жергілікті жерге бағдарлау және нысаналы көрсету кезінде, объектілердің (мақсаттардың) координаттарын айқындауға, жергілікті жердің инженерлік жабдығы кезіндегі өлшеулер мен есептеулерге арналған.

Карталарды АҚ ӘБ бөлімшелерінің командирлеріне Жеткізу, әдетте, оларға міндеттер қойылғанға дейін немесе ерекшелік ретінде АҚ ӘБ командирінің бұйрығын (өкімін) алумен бір мезгілде жүзеге асырылады. Бұл ретте әрбір командир қойылған міндеттерді табысты орындауға барынша ықпал ететін масштабтағы топографиялық карталармен қамтамасыз етіледі. Жоғары тұрған командирлер мен штабтар оларға арналған карталардан басқа, оларға бағынысты командирлер мен штабтарға берілген масштабтағы карталармен де қамтамасыз етіледі. Бұл бір картаға негізделген (басылымның ауқымы мен жылы бойынша) бөлімшелерді неғұрлым сенімді және келісілген басқару үшін қажет. Топографиялық карталармен қамтамасыз ету орындалатын міндеттер аймағының (ошағының) тереңдігі мен ені ескеріле отырып жүргізіледі. Карталардың қорлары алдын ала, сондай-ақ қойылған міндеттерді орындау барысында құрылады.

Топогеодезиялық қамтамасыз етуді ұйымдастыруда *топографиялық барлау* ерекше рөл атқарады. Ол АҚ ӘБ бөлімшелеріне қойылған міндеттерді шешу үшін қажетті деректерді жинау және өңдеу жөніндегі іс-шараларды білдіреді.

Топографиялық барлау мына мақсатта жүргізіледі:

ТЖ аймағындағы жергілікті жердің өзгеруі туралы деректерді анықтау; жергілікті жер туралы, ең алдымен, жүріп өту жағдайлары, жаппай қырып-жою қаруынан бағдарлау, байқау, бүркемелеу, атыс жүргізу және жергілікті жердің инженерлік жабдықтары туралы қосымша деректерді айқындау және нақтылау.

Топографиялық барлаудың міндеті сонымен қатар оның маусымдық өзгерістеріне және ядролық қаруды қолдану нәтижесінде болған өзгерістерге байланысты жергілікті жердің ерекшеліктерін белгілеу болып табылады. Топографиялық барлау нәтижелері топографиялық карталарды жедел түзету, әртүрлі арнайы карталар мен фотоқұжаттарды, сипаттамалар мен жергілікті жер туралы анықтамаларды жасау кезінде қолданылады.

Топогеодезиялық ақпарат құралдары

Топографиялық карталар жер бедерін зерделеу және бағалау, шешімдер қабылдау, күштер мен құралдарды пайдалануды жоспарлау, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарына дайындық және оларды жүргізу кезінде бақылау мен өзара іс-қимылды ұйымдастыру үшін қолданылатын топографиялық-геодезиялық ақпараттың негізгі құралы болып табылады. Топографиялық карталар жер бедерінің инженерлік жабдықтарын ұйымдастыруда, объектілер мен нысаналардың координаталарын анықтауда, жер бедерін бағдарлауда және басқа мәселелерді шешуде де қолданылады.

Қала жоспарларында ең ірі және маңызды елді мекендердің және олардың маңындағы аумақтардың дамуы туралы толық ақпарат бар. Олар елді мекендерде авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарын жоспарлауда және ұйымдастыруда, бөлімшелерді (құрылымдарды) басқару, бағдарлау және нысаналы белгілеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Қала жоспарлары 1:10,000 және 1:25,000 масштабтарында шығарылады.

Цифрлық карталар ауданның шолу цифрлық карталарына, дәлдігі жоғары цифрлық карталарға бөлінеді және карталар үшін қабылданған проекцияларда, макеттерде, координаттар мен биіктіктерде картографиялық жалпылау заңдылықтарын ескере отырып құрылған жер бетінің цифрлық моделін білдіреді.

Электрондық карталар электронды топографиялық карталар, электронды шолу карталары, электрондық авиациялық карталар және электронды қала жоспарлары болып бөлінеді. Олар континенттік аймақтарға арналған және автоматтандырылған басқару жүйелерінде, жердегі, әуедегі және ғарыштық навигацияда қолданылады. Электрондық карталар – бұл қабылданған таңбалар жүйесінде бағдарламалық және техникалық құралдарды пайдалана отырып визуализацияланған, бейнелеуге, талдауға, модельдеуге, сондай-ақ қосымша ақпаратты пайдалана отырып ақпараттық және есептеу есептерін шешуге арналған цифрлық карталар.

Цифрлық фотоқұжаттар электрондық фотокарталар, цифрлық фотопландар және ортофотокарталар болып бөлінеді. Олар ғарыштық және жер бедерінің жекелеген учаскелерін аэрофототүсіру материалдары негізінде жасалған және автоматтандырылған басқару жүйелерінде жер бедері туралы ең өзекті және сенімді ақпаратты алуға арналған. Электрондық фотокарталар мен цифрлық фотопландар тапсырыс бойынша орналасуда, цифрлық ортофотокарталар топографиялық карта орналасу жүйесінде жасалады.

Цифрлық жергілікті жер модельдері – нысаналы аудандардың цифрлық жер бедері модельдері, жоспарлау кескіндерінің матрицалары және кеңістіктік жер бедері үлгілері болып бөлінеді. Кеңістіктік модельдерді авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу аймақтары үшін жасауға және автоматтандырылған басқару жүйелерінде қолдануға болады. Сандық жергілікті жер үлгілері реттелетін орналасуда жасалады.

Геоақпараттық жүйе - деректерді жинауға, өңдеуге, талдауға, модельдеуге және көрсетуге, жер туралы цифрлық картографиялық, аналогтық

және мәтіндік ақпаратты пайдалана отырып, ақпараттық және есептік есептерді шешуге арналған автоматтандырылған жүйе.

Жергілікті жердің фотоқұжаттары қосымша, ал қажетті масштабтағы топографиялық карталар болмаған жағдайда – жергілікті жер туралы ақпараттың негізгі көзі болып табылады. Қажет болса, оларды сандық түрде де жасауға болады. АҚ ӘБ бөлімшесінің жергілікті жері туралы фотоқұжаттармен олардың өтінімдері бойынша қамтамасыз етіледі.

Топогеодезиялық қамтамасыз етуді командирдің шешімі, оның нұсқаулары мен жоғары тұрған басқару органының өкімі негізінде АҚ ӘБ штабы ұйымдастырады және жүзеге асырады.

6.3. Моральдық-психологиялық қамтамасыз ету

АҚ ӘБ моральдық-психологиялық қамтамасыз ету (МПК) - бұл командирлердің (бастықтардың) қызметтің ерекше және экстремалды жағдайларында кәсіби міндеттерді сенімді және тиімді орындау үшін қажетті жеке қасиеттерді қалыптастыру, қолдау және дамыту мақсатында жеке құрамның санасына жүйелі және мақсатты әсер ету жөніндегі қызметі.

Моральдық психологиялық қамтамасыз ету қамтамасыз етудің басқа түрлерімен көптеген ұқсастықтары бар. Бұл олармен тығыз және ажырамас байланыста, өйткені ол кәсіби міндеттерді сәтті орындау үшін әскери бөлімдерінің жоғары дайындығын қамтамасыз етуге арналған. Сонымен бірге, моральдық психологиялық қамтамасыз ету негізінен өмірдің материалдық саласымен және практикалық қызметпен айналысатын қамтамасыз етудің басқа түрлерінен айтарлықтай ерекшеленеді. Қызметтің экстремалды жағдайында бөлімшелердің жеке құрамының психикасының сенімді жұмыс істеуі моральдық психологиялық қамтамасыз ету тиімділігіне байланысты.

Моральдық психологиялық қамтамасыз етудің мазмұны оның мақсаттарын түсіну арқылы ашылады.

Моральдық психологиялық қамтамасыз етудің мақсаты - олардың кәсіби міндеттерін сенімді және сапалы орындау үшін жеткілікті деңгейде моральдық-психологиялық жағдайды сақтау.

Моральдық психологиялық қамтамасыз ету мақсаттары негізгі міндеттерді шешу барысында нақтыланады және іске асырылады:

- азаматтық және жеке жауапкершілік сезімін дамыту;
- мемлекеттік, кәсіптік, патриоттық және әскери тәрбие беру;
- психологиялық тұрақтылық пен дайындықты, кәсіби маңызды қасиеттерді қалыптастыру;
- жеке құрамда оң моральдық-психологиялық жағдайды және ұжымда салауатты әлеуметтік-психологиялық ахуалды қалыптастыру;
- психогендік шығындардың максималды төмендеуі;
- құтқарушылар ұжымдарының кәсіби бірлігін қамтамасыз ету;
- басшының беделін нығайту;

әскери және еңбек тәртібін нығайту, әскери және мемлекеттік құпияны жария етпеу;

психикалық және физикалық күштерді қалпына келтіру, демалыс пен бос уақытты ұйымдастыру;

жеке құрамды өмірге қажетті барлық заттармен үздіксіз қамтамасыз ету, құтқарушылар мен олардың отбасы мүшелерінің әлеуметтік-құқықтық кепілдіктерін сақтау туралы қамқорлық.

Ұйымдастыру принциптері, моральдық-психологиялық қамтамасыз ету міндеттерін шешу шарттары ретінде:

құтқарушылардың моральдық-психологиялық жай-күйінің деңгейін бағалаудағы ғылыми көзқарас пен объективтілік;

жедел, техникалық және тылдық қамтамасыз етумен үздіксіз байланыс;

кәсіби міндеттерді сапалы шешуге ұмтылу және мақсатқа ұмтылу;

жеке құрамның әртүрлі санаттарының ерекшеліктерін ескере отырып моральдық психологиялық қамтамасыз етуді ұйымдастыруға сараланған көзқарас;

жеке құрамның кәсіби денсаулығы мен дайындығын қалпына келтіру.

Моральдық-психологиялық қамтамасыз етуді ұйымдастыру мыналарды қамтиды:

ақпараттық-тәрбие жұмысы;

әлеуметтік-профилактикалық жұмыс;

психологиялық жұмыс;

мәдени-демалыс жұмысы;

техникалық тәрбие құралдарымен қамтамасыз ету және т.б.

АҚ ӘБ ақпараттық-тәрбие жұмысы (АТЖ) – бұл қалыптасқан жағдайдағы қабылданған шешімдер туралы мәліметтерді құтқарушыларға жеткізу жөніндегі іс-шаралар кешені.

Ақпараттық тәрбие жұмысының мақсаты – құтқарушы тұлғасының құндылық жүйесінің жұмыс істеуін тұрақтандыру және қамтамасыз ету және ұжымда салауатты әлеуметтік-психологиялық ахуалды сақтау.

АҚ ӘБ ақпараттық қамтамасыз етудің күштері мен құралдары:

құрылымдық бөлімшелердің лауазымды адамдары, командирлері (бастықтары);

бөлімшелердің ақпараттық активі;

полиграфиялық кешендер, баспаханалар;

демалыс және көрнекілік құралдарының өту бөлмелері;

АҚ ӘБ клубы мен кітапханасы.

Ақпараттық тәрбие жұмысының тиімділігіне қол жеткізіледі:

ақпараттық тәрбие жұмысының міндеттерін уақтылы қою;

басшыларға жедел нұсқау беру;

ақпараттық тәрбие жұмысының күштері мен құралдарын нақты жоспарлау және анықтау;

құтқарушылармен тұрақты байланыс және жеке құрамның көңіл күйі мен сұраныстарын ескере отырып, ақпараттық тәрбие жұмысын түзету;

жағдайды үздіксіз болжау, ақпараттық тәрбие жұмысының оның өзгеруіне уақтылы ден қою;

тапсырмаларды, берілген бұйрықтар мен өкімдерді нақты білу.

АҚ ӘБ әлеуметтік жұмыс (ӘЖ) – бұл ұжымдардағы әлеуметтік жағдайды зерделеу мен болжауға, кәсіби қызмет барысында құқықтық нормаларды қамтамасыз етуге және жеке құрамды әлеуметтік қорғауға бағытталған ұйымдастырушылық, құқықтық және тәрбиелік шаралар жүйесі.

Әлеуметтік жұмыстың мақсаты – жеке құрамның табысты қызметі үшін әлеуметтік жағдай мен ортаны құру.

Әлеуметтік жұмыстың міндеттері: ұжымдардағы әлеуметтік жағдайды зерттеу және болжау; ұсыныстарды, арыздар мен шағымдарды қарау және іске асыру; лауазымды тұлғаларды қызметтік қызметтің құқықтық негіздеріне оқыту; жеке құрамға құқықтар мен міндеттерді, жауапкершілікті түсіндіру; жеке құрамның функционалдық міндеттерді орындауы үшін әлеуметтік және құқықтық жағдайлар жасау; ұйымшылдықты, тәртіпті қамтамасыз ету, қызметтік міндеттерді нығайту жеке құрамға құқықтық ақпарат беру, заң көмегін көрсету; қаза тапқандар мен зардап шеккендердің отбасыларына заңдарда белгіленген құқықтар мен жеңілдіктерді қамтамасыз ету жөніндегі шараларды іске асыру.

АҚ ӘБ психологиялық жұмыс (ПсЖ)-бұл жеке құрамда психологиялық тұрақтылық пен дайындықты, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды сенімді және сапалы орындау қабілетін, сондай-ақ олардың психикалық денсаулығын сақтауды қамтамасыз ететін психологиялық қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған полк командирлерінің, психологтарының және басқа да лауазымды тұлғаларының қызметі.

Психологиялық жұмыстың мақсаты - жеке құрамның кәсіби белсенділігіне қол жеткізу, оның жоғары физикалық және психологиялық жүктемелерге төтеп беру қабілеті, жеке, ұжымдық-топтық, функционалды және психологиялық мәселелерді шешу.

Психологиялық жұмыс мыналарды қамтиды:

жеке құрамның жеке психологиялық сипаттамаларын зерттеу және талдау; құтқарушылар ұжымындағы психологиялық процестер мен әлеуметтік-психологиялық құбылыстарды болжау және жеке құрамның суицидтік мінез-құлқының алдын алу;

құтқарушылар ұжымдарындағы әлеуметтік-психологиялық процестер мен құбылыстарды басқару бойынша ұсыныстар мен ұсынымдар әзірлеу;

еңбек және әскери тәртіпті әлеуметтік-психологиялық қамтамасыз ету, оқиғалардың, қылмыстардың себептері мен жағдайларын анықтау;

өмірдің оңтайлы психологиялық режимін қамтамасыз ету;

жеке құрамда психологиялық тұрақтылық пен дайындықты, ТЖ жағдайында қорқыныш пен дүрбелеңді жеңу қабілетін қалыптастыру;

құтқарушыларда ТЖ қолайсыз факторларының олардың санасына, психикасына және мінез-құлқына әсер ету ерекшеліктері мен механизмі туралы білімді қалыптастыру;

практикалық сабақтар мен жаттығулар, психологиялық тренингтер өткізу; психодиагностика, психокоррекция, жедел психологиялық көмек көрсету және құтқарушыларды психологиялық оңалтуды жүргізу.

Психологиялық жұмыстың элементтері: психологиялық дайындық; психологиялық сүйемелдеу; психологиялық түзету; психологиялық оңалту.

Психологиялық дайындық (ПсД) – бұл құтқарушылардың психологиялық тұрақтылығын ерекше және экстремалды жағдайларда тиімді және сенімді қызметке дайындығын қалыптастыру бойынша басшылардың (командирлердің), штаттық психологтардың мақсатты әсер ету жүйесі.

Психологиялық дайындық жеке құрамда ТЖ жағдайында психологиялық тұрақтылық пен іс-қимылға дайындықты қалыптастыруға, ТЖ жағдайында қорқыныш пен стресстік фактілердің әсеріне төтеп беруге бағытталған практикалық сабақтар мен тренингтер өткізуді көздейді.

Психологиялық дайындықтың міндеттері:

жеке құрамда ерекше және экстремалды жағдайларда, қосымша психофизикалық ресурстарда іс-әрекетке психологиялық тұрақтылық пен дайындықты қалыптастыру;

жеке құрамда авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау және жүргізу сипаты, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу жағдайының ерекшеліктері мен өзгерістері туралы оң түсініктерді қалыптастыру;

қорқынышты жеңу және стресстік факторларға қарсы тұру қабілетін дамыту;

жеке құрамда авариялық-құтқару құралдары мен құтқару техникасын (шағын механикаландыру құралдарымен) сенімді меңгеру дағдыларын дамыту.

Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды психологиялық қамтамасыз ету – тұрақты негізде жүзеге асырылатын жеке құрамның психологиялық тұрақтылығын сақтау, қолайсыз психикалық күйлердің алдын алу, жарақаттан кейінгі күйзелістердің алдын алу жөніндегі іс-шаралар жүйесі.

Психологиялық түзету-бұл тұлғаның психологиялық даму ерекшеліктерін түзету (дұрыстау) қызметі.

Оған мыналар кіреді: психодиагностика; психологиялық кеңес беру; психологиялық профилактика. Білікті психологиялық көмекті психологтар, психиатрлар, психотерапевтер және медицина қызметкерлері көрсетеді.

Психологиялық оңалту (нұсқа ретінде: медициналық-психологиялық, әлеуметтік-психологиялық)-құтқарушының немесе апаттық-құтқару және шұғыл жұмыстар барысында психикалық жарақат алған зардап шеккендердің бұзылған психологиялық функцияларын қалпына келтіруге, үйлестіруге немесе өтеуге бағытталған медициналық-психологиялық және әлеуметтік-психологиялық іс-шаралар жүйесі.

Психологиялық оңалтудың мақсаттары: психикалық шиеленіс пен шаршауды жеңілдету, моральдық көңіл-күйді нығайту, моральсызданған адамдар мен ұйымдаспаған бөлімшелердің тұрақтылығын қалпына келтіру.

Психологиялық оңалтудың негізгі міндеті - жеке құрамның психикалық денсаулығын, белсенділігін қалпына келтіру, құтқарушылар ұжымындағы ұйымдастырылмаған құбылыстарды жеңу (алаңдаушылықпен, жаппай қорқынышпен, өз қабілеттеріне деген сенімділікпен, жанжалдың күшеюімен, депрессиямен және т.б. күресу).

АҚ ӘБ мәдени – демалыс жұмысы (КДЖ) - мәдениет және өнер құралдарымен жеке құрамның демалысы мен тәрбиесін ұйымдастыру жөніндегі іс-шаралар жүйесі.

Мәдени-демалыс жұмысының мақсаты-жеке құрамның психологиялық және физикалық күштерін қолдау және қалпына келтіру және оны авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстардың міндеттерін ойдағыдай шешуге жұмылдыру.

Мәдени-демалыс жұмысының негізгі міндеттері:

тұрақты және жан-жақты зерттеудің рухани мәдениеттің қалыптастыру;

жағымсыз эмоционалды жағдайлардың алдын алу;

жеке құрамның бос уақытын және толыққанды демалысын ұйымдастыру;

психологиялық оңалтуды жүргізуге жәрдемдесу;

салауатты әлеуметтік-психологиялық климатты сақтау;

бос уақытты техникалық тәрбие құралдарымен қамтамасыз ету;

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды орындау ауданында мәдениет мекемелерімен және органдарымен өзара іс-қимыл жасау.

АҚ ӘБ техникалық тәрбие құралдарымен қамтамасыз ету-командирлердің (бастықтардың) тәрбие процесін қажетті техникалық тәрбие құралдарымен жарақтандыру жөніндегі жұмысы және оларды авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды моральдық-психологиялық қамтамасыз ету мүддесінде пайдалану.

АҚ ӘБ командирі моральдық-психологиялық қамтамасыз етуді басшылыққа ала отырып тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары (ӘБКТЖО) арқылы жеке өзі жүзеге асырады. Ол қарамағындағылардың өмірін моральдық-психологиялық қамтамасыз етуге, жеке құрамның авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге психологиялық тұрақтылығы мен даярлығын қолдауға, психологиялық көмекті уақтылы көрсетуге, психологиялық шығындарды қалпына келтіруге, тәрбиенің, ақпараттық, әлеуметтік-құқықтық және мәдени-демалыс жұмыстарын, техникалық тәрбие құралдарын тиімді басқарғаны үшін жауап береді.

Моральдық-психологиялық қамтамасыз ету әдістемесі – авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізудің неғұрлым типтік жағдайларында қолданылатын әдістердің, әдістемелік әдістердің жиынтығы және оларды қолдану технологиясы. Оны жүзеге асырудың орталық буыны-әдістер.

Әдістер-бұл моральдық-психологиялық жағдайдың жоғары деңгейіне жету үшін қолданылатын жеке құрамға әсер ету тәсілдері, әдістері.

Психологиялық және кәсіби маңызды қасиеттерді қалыптастыру мәселелерін шешуде дәстүрлі білім беру әдістері, ал психологиялық дайындық процесінде оқыту әдістері қолданылады. Барлық әдістер өзара байланысты.

Тәжірибе көрсеткендей, бұл компоненттердің әрқайсысының өзіндік әдістері мен әдістемелік тәсілдері бар. Сонымен, психологиялық және кәсіби маңызды қасиеттерді қалыптастыру мәселелерін шешуде негізінен дәстүрлі білім беру әдістері, ал психологиялық дайындық процесінде оқыту әдістері қолданылады.

Тәрбиенің негізгі *әдісі* - *сендіру*. Оның барысында саяси, моральдық, құқықтық идеялар мен нормалар жеке сенімдерге, мінез-құлық мотивтер жүйесіне, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстардың міндеттерін орындау кезінде іс-әрекетке басшылық жасау. Ол үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады.

Көтермелеу әдісі - жеке құрамды моральдық және материалдық ынталандырудың, кедергілерді еңсеруге ынталандырудың құралдары мен тәсілдерінің жүйесі.

Құтқарушылардың қимылдары мен іс-әрекеттерін сынау әдісі-бұл басшының әр бағыныштының қызметін үнемі талдауы, кемшіліктер мен қате есептеулерді анықтау, жұмыстағы қателіктері мен кемшіліктерін, оларды тудыратын себептер мен оларды жою жолдары туралы ашық және негізделген пікірлер айту.

Моральдық-психологиялық қамтамасыз етудің көмекші әдісі-іс-әрекеттері мен әрекеттері моральдық нормаларға, кәсіби талаптарға, бұйрықтарға қайшы келетін адамдарға қолданылатын *мәжбүрлеу* әдісі.

Директивалық-өкімдік әдістер: бұйрықтар, директивалар, нұсқаулар, өкімдер және т.б. олар нақты жағдайды, алынған тапсырманы ескере отырып, оларды шамадан тыс қызықтырмай, ақылға қонымды шектерде қолданылады.

Жеке құрамды үздіксіз психологиялық сүйемелдеу әдістері жеке құрамның психикалық жағдайын диагностикалауды, психикалық стрессті, шаршауды анықтауды, психикалық денсаулықты қалпына келтіру шараларын қабылдауды қамтиды.

Психодиагностика мақсатында тестілеу, сауалнама жүргізу, жеке және топтық әңгімелер, жеке бақылаулар, кәсіби-психологиялық іріктеу нәтижелерін талдау, медициналық құжаттарды талдау және жеке құрамның психологиялық ерекшеліктерін зерттеудің басқа әдістері қолданылады.

Психологиялық профилактика (алдын алу) әдістері-жеке тұлғаның психикасына, құтқарушылар ұжымының психологиясына қолайсыз факторлардың әсерін барынша азайтуға, жүйке-психикалық тұрақсыздық белгілері бар адамдарды анықтауға, психикалық құрылыстарды уақтылы тануға, бастапқы психокоррекциялық іс-шараларды жүргізуге ықпал ету.

Ынталандырушы әсер ету әдістері: нақты және анық бұйрық (өкім), борышты орындауға шақыру, басшының жеке үлгісі, шабыттандыратын ақпаратты жеке құрамға жеткізу.

Жеке құрамның қызметін жандандыру әдістері: кәсіптік даярлау сабақтары, кезекші ауысымдарды нақты ұйымдастыру, базалық лагерьді жайластыру, техникаға қызмет көрсету, регламенттік жұмыстарды орындау және т. б. бойынша іс-шаралар өткізу.

Бұқаралық ақпарат құралдары АҚ ӨБ моральдық-психологиялық қамтамасыз етуде жетекші рөл атқарады:

- теле және радио хабарларын тарату жүйесі;
- орталық, жергілікті және ведомстволық баспа;
- техникалық тәрбие және ақпарат құралдары;
- стационарлық және жылжымалы баспа құралдары және т. б.

АҚ ӨБ моральдық-психологиялық қамтамасыз ету *құралдарына* клубтар (автоклубтар), демалыс бөлмелері (стационарлық және далалық), психологиялық жеңілдету бөлмелері, байланыс және басқару құралдары, саяси, ғылыми, тарихи және арнайы әдебиеттер, оркестр (көркем өнерпаздар ансамблі – егер бар болса) жатады.

Қазіргі уақытта интернеттің, теледидардың, электронды және техникалық тәрбие құралдарының және ақпараттың жеке құрамына көп адамдардың санасы мен жүрегіне бір мезгілде, жедел, жанды және эмоционалды әсер ету мүмкіндіктері артып келеді.

Көрнекі үгіт құралдары: қабырға баспасы, жауынгерлік парақшалар, найзағай парақшалары.

Моральдық-психологиялық қамтамасыз ету *формалары* осы процестің ұйымдастырушылық, ішкі жағын көрсетеді. Олар құтқарушылар санымен, моральдық-психологиялық қамтамасыз етуді жүзеге асыру уақыты мен орнын, оны жүзеге асыру тәртібімен байланысты. Моральдық-психологиялық қамтамасыз ету формаларына мыналар жатады:

кәсіби маңызы бар ақпаратты жинау, талдау және бағалау, шешімдер қабылдау үшін басшыларға қорытындылар мен ұсыныстар дайындау, анықтамалық-ақпараттық материалдарды әзірлеу;

жеке құрамды ақпараттандыру, жеке құрам жиналыстарын, митингілерді, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарға қатысушылармен кездесулер өткізу;

жеке құрамды газеттер мен журналдармен қамтамасыз ету, олардың арасында жадынамалар, парақшалар, техникалық бюллетеньдер бөлу, парақшалар-найзағайлар шығару;

бейнематериалдарды пайдалану;

құтқарушылардың батырлығы, табандылығы мен белсенділігі мысалдарын насихаттау;

алдағы іс-қимылдардың мақсаттары мен міндеттерін түсіндіру бойынша жеке құраммен жеке әңгімелер айту.

6.4. Техникалық қамтамасыз ету

АҚ ӘБ міндеттерін бейбіт және соғыс уақытында шешудің табысы көбінесе оларды қамтамасыз ету сапасымен, оның ішінде техникалық қамтамасыз етумен (ТехҚ) анықталады.

Бейбіт және соғыс уақытында техникалық қамтамасыз ету - бұл АҚ ӘБ бөлімшелерін қару-жарақпен және техникамен (ҚЖЖТ), оқ-дәрілермен, ЖТИ-мен қамтамасыз ету; қару-жарақпен техниканы пайдалану; қару-жарақпен және техникамен зақымдалған (ақаулы) үлгілерді қалпына келтіру (техникалық барлау, эвакуациялау және жөндеу); жеке құрамды техникалық және арнайы даярлауды қамтитын іс-шаралар кешені.

Техникалық қамтамасыз етудің мақсаты-пайдалануға дайын қару-жарақ пен техника үлгілерінің болуы, сондай-ақ оқ-дәрілермен және әскери-техникалық мүлікпен қамтамасыз етілуі бойынша АҚ ӘБ тұрақты дайындығын қолдау.

Техникалық қамтамасыз ету мақсатына сәйкес оның әсерінің негізгі объектісі қару-жарақ пен техниканың үлгілері болып табылады. АҚ ӘБ қару-жарағы мен техникасы мақсатына сәйкес мыналарды қамтиды: автомобиль техникасы, инженерлік қару-жарақ құралдары, радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау бөлімшелерінің қару-жарақтары, АҚ ӘБ басқарудың байланыс техникасы мен автоматтандырылған жүйелері және тыл техникасы.

АҚ ӘБ қару-жарақ пен техникасының әртүрлі үлгілерінің жоғары қанықтылығымен сипатталады. Қару-жарақ пен техниканың барлық түрлерінің ішіндегі ең танымал өкілі автомобиль техникасы және инженерлік қару-жарақ құралдары болып табылады.

ТЖ-дағы міндеттерді шешу кезінде АҚ ӘБ техникалық қамтамасыз ету қажеттілігін айқындайтын негізгі көрсеткіштердің бірі қару-жарақ пен техника объектілерін қалпына келтірудің еңбек сыйымдылығы болып табылады, ол, ең алдымен, олардың конструкциясына байланысты.

Қару-жарақ пен техниканы қолдануға дайын ұстау жұмыстарының көлемі көбінесе олардың қасиеттері мен жағдайымен анықталады.

АҚ ӘБ командирі техникалық қамтамасыз ету үшін толық жауап береді. Ол басшылықты өзінің орынбасарлары мен қызмет бастықтары арқылы жүзеге асырады. Техникалық қамтамасыз етудің тікелей ұйымдастырушысы және басшысы – техникалық бөлімнің командирі. Ол міндеттерді тікелей бағынышты қызметтердің (артиллериялық қару-жарақ, автомобиль, метрологиялық, инженерлік қару-жарақ құралдары) орындауына жауап береді. Сонымен бірге ол басқа түрлердің үйлестірушісі техникалық қамтамасыз ету болып табылады.

АҚ ӘБ құрамында автомобиль техникасы мен инженерлік қару-жарақ құралдарын ағымдағы жөндеуді жүргізуге, сондай-ақ жүргізушілерге машиналарға техникалық қызмет көрсетуде көмек көрсетуге арналған техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы бар. Уақыт пен қажетті әскери техникалық мүлік болған кезде техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы дайын агрегаттардағы машиналарға орташа жөндеу жүргізе алады.

Әскери техникалық мүлікті қамтамасыз ету органдары АҚ ӘБ аумағында, сондай-ақ тыл бөлімшелерінің көлігінде орналасқан АҚ ӘБ материалдық қамтамасыз ету қоймалары болып табылады.

Бөлімшелерде техникалық қамтамасыз ету міндеттерін тікелей шешуді осы бөлімшелердің командирлері жүзеге асырады.

Техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыру деп АҚ ӘБ командирінің, штабтың, командирдің техника жөніндегі орынбасары мен тыл жөніндегі командирдің орынбасары – қызмет бастықтарының шешімдер қабылдау, міндеттер қою, техникалық қамтамасыз ету, оны жоспарлау, өзара іс-қимылды ұйымдастыру және ТЖ іс-қимылдарына дайындау кезінде АҚ ӘБ-де практикалық жұмыс жөніндегі қызметі түсініледі.

Техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыру оның құрамдас элементтерінің әрқайсысы бойынша жүзеге асырылады: қару-жарақ пен техниканы пайдалану; қару-жарақ пен техниканы жөндеу және эвакуациялау; әскери техникалық мүлікті қамтамасыз ету; техникалық барлау; техникалық қамтамасыз ету және басқару жүйесінде қорғау, күзет және қорғаныс.

Қару-жарақ пен техниканы пайдалануды ұйымдастыру негіздері

АҚ ӘБ мақсаты бойынша іс-қимыл жасау қабілеті (олардың міндеттерді шешуге үнемі дайындығы) көбінесе қару-жарақ пен техниканың болуы және жай-күйімен анықталады.

Қару-жарақ пен техниканы техникалық тұрғыдан дұрыс пайдалану оларды қолдануға дайындауды, қолдануды, техникалық қызмет көрсетуді, тасымалдауды және сақтауды қамтиды. Оны бөлімшелердің арнайы дайындалған жеке құрамы – жүргізушілер, механик-жүргізушілер, экипаждар, мамандарды тарта отырып есеп айырысулар жүзеге асырады, егер бұл мақсатқа, техникалық қызмет көрсетуге, тасымалдауға және сақтауға қолдануға дайындық жұмыстарын орындау кезінде қажет болса.

Пайдалану тәртібін АҚ ӘБ командирі алынған міндетке, қалыптасқан жағдайға және аға командирдің нұсқауларына сәйкес белгілейді.

Қару-жарақ пен техниканы қолдануға дайындау олардың жай-күйін, қажетті техникалық қызмет көрсету операцияларын, техникалық ресурсты құру және авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде қолданудың сенімділігін қамтамасыз ету жөніндегі жұмыстарды тексеруді қамтиды. Дайындық іс-шараларының көлемі авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу барысында қару-жарақ пен техниканы сенімді қолдануды қамтамасыз ету қажеттілігі немесе күрделі және көп еңбекті қажет ететін жұмыстарды жүргізбестен АҚ ӘБ басқа да іс-қимылдары ескеріле отырып белгіленеді.

Қару-жарақ пен техниканы қолдану деп оларды пайдалану режимі түсініледі, онда олар пайдалану құжаттамасында белгіленген параметрлерді қамтамасыз ете отырып, қалыпты жұмыс істейді.

Техникалық қызмет көрсету, әдетте, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу немесе марш алдында және қойылған міндеттерді орындағаннан кейін, ал қажет болған жағдайларда авариялық-

күтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды немесе маршты жүргізу барысында жүргізіледі.

Бірінші кезекте қару-жарақ пен техниканың тұрақты дайындығын қамтамасыз ететін іс-шаралар орындалуы тиіс. Қару-жарақ пен техникаға жұмыстарды жүргізу орындары, уақыты (мерзімдері) мен ауқымы командирдің (бастықтың) алған міндеттері мен шешіміне сәйкес айқындалады.

Техникалық қызмет көрсету құралдарын пайдалану қару-жарақ пен техникаға арналған жұмыстарды орындаудың жоспарланған тәртібімен анықталады. Жұмыс көлеміне, оларды жүргізу мерзімдері мен ауқымына қарай экипаждарға, механик-жүргізушілер мен жүргізушілерге көмек көрсетуге қаражат бөлу кезектілігі айқындалады.

Қару-жарақ пен техниканы пайдалануды ұйымдастыру принциптері:

1. Қару-жарақ пен техниканы пайдалану олардың мақсатына, жағдайлары мен сипатына, АҚ ӘБ міндеттеріне байланысты жүзеге асырылады.
2. Қару-жарақ пен техникаға техникалық қызмет көрсету тиісті басшылықтарда көзделген толық көлемде жоспарлы-алдын алу жүйесі бойынша жүргізіледі.
3. Қару-жарақ пен техникаға қызмет көрсету қойылған міндеттерді дайындау кезінде және АҚ ӘБ орындау барысында жүзеге асырылады.
4. Қару-жарақ пен техникаға қызмет көрсетуді экипаждардың, жүргізушілердің, механик-жүргізушілердің күштері техникалық қызмет көрсету және жөндеу күштері мен құралдарын тарта отырып орындайды.
5. Қызмет көрсету құралдары қызмет көрсетілетін машиналарға беріледі.

Техникалық барлауды ұйымдастыру негіздері

Техникалық қамтамасыз етуді басқару үшін көптеген ақпарат қажет. Мұндай ақпаратты техникалық қамтамасыз етуді басқару органдары штабтардан, командирдің орынбасарларынан және қызмет бастықтарынан алады.

Ең маңызды орын техникалық қамтамасыз ету жағдайы туралы ақпаратты техникалық қамтамасыз етуді басқару үшін талап етілетін ақпараттың едәуір бөлігін КТЖҚЖ орынбасарынан және техникалық қызмет бастықтарынан алады.

Мұндай ақпаратты алу үшін техникалық барлау ұйымдастырылады.

Техникалық барлауға мынадай міндеттерді шешу жүктеледі: техникалық қамтамасыз ету органдарын орналастыру және орналастыру орындарын анықтау, олардың орын ауыстыру жолдарын таңдау, қару-жарақ пен техниканың ақаулы үлгілерін эвакуациялау жолдарын таңдау; қару-жарақ пен техника объектілерінің зақымдану дәрежесін, жөндеу және эвакуациялау жұмыстарының көлемін айқындау; жергілікті өнеркәсіптік базаны және оны пайдалану мүмкіндіктерін зерделеу.

"Техникалық барлауды ұйымдастыру" ұғымы лауазымды адамдардың техникалық барлау жүйесін құру және оны АҚ ӘБ қойған міндеттерді шешу

кезінде пайдалану жөніндегі басқару қызметінің мазмұны мен әдістемесін қамтиды.

Техникалық қамтамасыз ету бөлімшелерін орналастыру және өрістетуге орындарын барлау қажеттілігі жергілікті жердің белгілі бір учаскесіне орналастырылуы (өрістетуге) қажет бөлімшелер санын талдау нәтижесінде айқындалады. Бұл мәселені шешу үшін қару-жарақ пен техниканы жөндеудің технологиялық процесін, сондай-ақ бөлімшелерді орналастыру (өрістетуге) талаптарын білетін мамандар қажет.

Барлау нәтижесінде бөлімшелердің тағайындалған ауданға шығу мүмкіндіктері, қорғау, күзет, қорғаныс талаптарын ескере отырып, жөндеудің технологиялық процесін ұйымдастыру, жөндеу қорын шоғырландыру мүмкіндіктері айқындалады.

Техникалық барлау міндеттерінде объектілердің зақымдану немесе кептелу дәрежесін, жөндеу, эвакуациялау және дайындық жұмыстарының көлемін анықтау маңызды орын алады. Дәл осы көрсеткіштер туралы ақпарат негізінде қару-жарақ пен техниканы қалпына келтіру туралы шешімдер қабылданады.

Жергілікті өнеркәсіптік базаны барлау қажеттілігі техникалық қамтамасыз ету мүддесінде пайдаланылуы мүмкін өнеркәсіптік объектілерді анықтау мүддесінде айқындалады.

АҚ ӨБ техникалық барлаудың штаттық органдары жоқ. Сондықтан техникалық барлауды негізінен техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы есебінен құрылатын штаттан тыс органдар ұйымдастырады және жүргізеді.

Техникалық барлау топтары штаттан тыс органдар болып табылады. Бұдан басқа, техникалық барлауды ӨБ жөндеу-қалпына келтіру бөлімшелері және олардан бөлінетін жөндеу, эвакуациялау, жөндеу-эвакуациялау топтары және құтқару жасағы колонналарының тұйықталуы жүргізеді.

Сонымен қатар, техникалық барлауды басқару органдарының лауазымды тұлғалары, ӨБК ҚЖЖТ жөніндегі рынбасары жеке өзі және қызмет бастықтары арқылы әртүрлі жылжымалы құралдарды пайдалана отырып жүргізе асырады.

Техникалық барлау жүйесін құру әдістемесі барлау міндеттерінің тізбесін; міндеттерді орындау кезектілігін; техникалық барлау міндеттерін шешуге арналған күштер мен құралдардың саны мен жиынтығын; техникалық барлауды жүргізетін органдар арасында міндеттерді бөлуді айқындауды қамтиды.

Ақпаратты беру тәсілдерін анықтау өте маңызды. Ол үшін радиобайланыс құралдары, сымды байланыс желілері, хабаршылар, сондай-ақ АҚ ӨБ қызметіндегі көлік құралдары пайдаланылады.

Техникалық барлауды ұйымдастыру принциптері:

1. Техникалық барлау тұрақты, тікелей жж міндеттерін шешу барысында жүргізіледі.

2. Бірінші кезекте техникалық қызмет көрсетуді орнықты және жедел басқару үшін қажетті техникалық барлау міндеттері шешіледі.

Қару-жарақ пен техниканы эвакуациялауды ұйымдастыру негіздері

Атауы	Анықтама
Эвакуациялау	Ақаулы қару-жарақ пен техниканы сүйрету(тасымалдау); жеңіл қару-жарақты жөндеу немесе қайта беру орындарына (қоймаға) әкету; тұрып қалған немесе батып кеткен объектілерді шығару
Сүйреу	Ақаулы қару-жарақ пен техниканы олардың өз жүрісімен АҚ ӘБ эвакуациялық құралдармен сүйреу
Тасымалдау	Тіркемелерде және басқа да көлік құралдарында, автомобильдермен, тартқыштармен, темір жол, су, әуе көлігімен қару-жарақ пен техниканы тасымалдау
Шығару	Кептеліп қалған (батып кеткен) қару-жарақ пен техниканы олардың өз жүрісімен қозғалуына мүмкіндік беретін күйге келтіру

"Қару-жарақ пен техниканы эвакуациялауды ұйымдастыру" ұғымы қойылған міндеттерді шешу кезінде эвакуациялау жүйесін құру және эвакуациялау құралдарын пайдалану жөніндегі техникалық қамтамасыз ету лауазымды адамдарының жұмысының мазмұны мен әдістемесін қамтиды.

Эвакуациялау қажеттіліктерінің сандық көрсеткіштерін айқындау ақаулы қару-жарақ пен техниканы жөндеу орындарына сүйреп апару (тасымалдау) немесе кептеліп қалған (батып кеткен) объектілерді шығару жөніндегі аға командирдің құралдарына беру жөніндегі қажеттіліктерді айқындауды қамтиды.

Жөндеу немесе беру орындарына сүйрету (тасымалдау) қажеттіліктерін анықтау әдістемесі қару-жарақ пен техниканың істен шығуын болжау әдістемесіне (жөндеу қажеттіліктерін анықтау әдістемесіне) негізделген.

Бұл әдістеменің мәні мынада: құралдардың болжамды істен шығу шамасын анықтағаннан кейін қару-жарақ пен техника, олардың бір бөлігі істен шыққан жерлерде жөнделуі мүмкін, ал екіншісі жөндеу орындарына эвакуациялауды қажет етеді.

Тәжірибе көрсеткендей, істен шыққан жерлерде қару-жарақ пен техниканы жөндеу ұзақтығы 1,5-2 сағатта қалпына келтіруге болады. Жоғарыда айтылғандай, 2 сағатқа дейін жөндеуді қажет ететін техникалық себептер бойынша істен шыққан қару-жарақ пен техника саны барлық болжамды шығындардың 60% - ы аспайды. Демек, техникалық себептерге байланысты істен шыққан барлық қару-жарақ пен техниканың шамамен 40% - ы эвакуацияны қажет етеді деп болжауға болады. Жауынгерлік зақымдану жағдайында эвакуациялауды қажет ететін қару-жарақ пен техниканың үлесі едәуір артады.

Эвакуация қажеттілігінің тағы бір құрамдас бөлігі кептеліп қалған машиналарды шығару болып табылады. Бұл қажеттіліктің мөлшері машиналардың жол-топырақ жағдайларына байланысты және тәжірибе бойынша немесе анықтамалық мәліметтер бойынша анықталады (нормативті).

Эвакуациялауды талап ететін қару-жарақ пен техниканы орналастырудың ықтимал аудандарын (орындарын) айқындау екі негізгі факторды: АҚ ӘБ қойылған міндеттерді орындау кезінде қару-жарақ пен техниканың әрекет ету

(орналастыру, орнын ауыстыру) аудандарын (орындарын); жергілікті жердің сипатын, жыл мезгілін және ауа-райын талдау негізінде жүргізіледі.

Қару-жарақ пен техниканы эвакуациялау принциптері:

1. Ақаулы қару-жарақ пен техника әдетте АҚ ӘБ міндеттерін шешу барысында эвакуацияланады. Осы қағиданы іске асыру объектілерді қалпына келтіру циклін қысқартуды қамтамасыз етеді.

2. Біріншіден, АҚ ӘБ қойылған міндеттерді шешу үшін ең үлкен маңызы бар қару-жарақ пен техника эвакуацияланады; бір типті машиналар болған жағдайда, ең алдымен жөндеу және эвакуациялау көлемі ең аз объектілерге эвакуацияланады.

3. Қару-жарақ пен техниканы эвакуациялау "өзіне" жүзеге асырылады, яғни объектілер оларды жөндеуді жүргізетін АҚ ӘБ буынының құралдарымен эвакуацияланады. Алайда, эвакуациялық құралдар болмаған кезде эвакуацияны "өзінен" бір типті машиналар, яғни аға командирдің жөндеу құралдарына төмен тұрған буындардың құралдары жүзеге асыра алады.

Қару-жарақ пен техниканы жөндеуді ұйымдастыру негіздері

Қару-жарақ пен техниканы жөндеу – үлгінің немесе оның құрамдас бөліктерінің жарамдылығын, жұмысқа қабілеттілігін және техникалық ресурсын (қызмет ету мерзімін) қалпына келтіру жөніндегі операциялар кешені немесе операция.

Қару-жарақ пен техниканы кешенді жөндеу –оны жөндеу, орындау үшін екі немесе одан да көп техникалық қызметтердің күштері мен құралдары қажет. Қару-жарақ пен техниканың жауынгерлік зақымдануы кезінде негізінен соғыс уақытына тән.

Қару-жарақ пен техниканы мамандандырылған жөндеу –оны жөндеу, орындау үшін бір техникалық қызметтің күші мен құралдары қажет.

Ағымдағы жөндеу –жекелеген құрастыру бірліктерін ауыстыру немесе қалпына келтіру жолымен объектінің жұмысқа қабілеттілігін (жарамдылығын) қамтамасыз ету немесе қалпына келтіру.

Орташа жөндеу – құрастыру бірліктерінің шектеулі номенклатурасын ауыстыра немесе қалпына келтіре отырып, объектінің жұмыс қабілеттілігін (жарамдылығын) қалпына келтіру және ресурсын ішінара қалпына келтіру.

Күрделі жөндеу – базалықты қоса алғанда, барлық құрамдас бөліктерді ауыстыра немесе қалпына келтіре отырып, объектінің жұмыс қабілеттілігін (жарамдылығын) және ресурсын қалпына келтіру.

Бас тартулар күрделілік дәрежесіне (күрделі және қарапайым) және олардың пайда болу салдарына (толық және ішінара) қарай жіктеледі.

Күрделі ақауларды жою үшін жөндеу органдарын тарту керек; қарапайымдары жүргізушілердің (жүргізуші механиктердің) күштерімен жойылады.

Күрделі сәтсіздіктер саны жалпы санның 40-60% құрауы мүмкін.

Толық істен шығу машинаның тоқтауына әкеледі; ішінара істен шыққан кезде объект біраз уақыт жүре алады. Орташа алғанда, олардың жалпы мөлшерінен толық бас тартудың болжамды саны 50-70% болуы мүмкін.

Ақаулықтарды жою уақыты бойынша шамамен бөлу 2 сағатқа дейін болуы мүмкін – 60 %; 2-4 сағат – 20 %; 4-8 сағат – 15%; 8 сағаттан астам-5 %

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі соғыс жағдайында немесе заңсыз қарулы құралымдардың әрекет ету аймағындағы міндеттерді шешу кезінде қару-жарақ пен техниканың жауынгерлік зақымдануы орын алуы мүмкін. Бұл жағдайда қару-жарақ пен техниканың жауынгерлік зақым бойынша бір реттік істен шығуы ғана емес, сонымен бірге олардың жаппай қирау аймақтарының пайда болуы мүмкін. Осы жағдайларда шығындардың сандық мөлшерін болжау өте қиын. Жөндеуді ұйымдастыру үшін қару-жарақ пен техниканың істен шығуының сандық көрсеткіштерін ғана емес, сонымен қатар жөндеу қорын орналастыруды да болжау керек. Мұндай қажеттілік жөндеу органдарын ұтымды орналастыруға деген ұмтылысқа байланысты. Бұл міндет әсіресе эвакуациялық құралдардың жетіспеушілігі немесе толық болмауы жағдайында өзекті болады.

Бағынысты жөндеу органдары үшін олар орындауы керек жұмыстар анықталады. Бұл жұмыстар еңбек сыйымдылығы немесе оларды орындаудың рұқсат етілген ұзақтығы түрінде белгіленеді.

Жөндеуді ұйымдастыру принциптері:

1. Қару-жарақ пен техника істен шыққан жерлерде, жақын маңдағы баспаналарда және бүлінген машиналардың жинау пункттерінде (БМЖП) немесе қойылған міндеттерді шешу барысында тікелей жөнделеді.

Қағидатты іске асыру жөндеуді күтіп тұрған зақымдалған объектілердің тоқтап қалу мерзімін барынша қысқартуға және тұтастай алғанда олардың жарамсыз күйде қалуын барынша азайтуға мүмкіндік береді.

2. Қос басымдық принципі:

бірінші кезекте азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-қимылға қабілеттілігін барынша айқындайтын қару-жарақ объектілері мен техникасы жөнделеді;

бір типті ақаулы объектілер болған кезде бірінші кезекте жөндеу жұмыстарының ең аз көлемі бар машиналар жөнделеді.

Принципке сәйкес жөндеудегі басымдық, егер бүкіл жөндеу қорын бір уақытта қамту мүмкін болмаса, басқару машиналарына, сондай-ақ осы жағдайда ең маңызды рөл атқаратын машиналарға беріледі.

Қару-жарақ пен техниканы жөндеудің ең аз көлемімен бірінші кезекте қалпына келтіру шығындарды өтеу процесін жеделдетуге және азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-әрекетке қабілеттілігін қолдауға бағытталады.

3. Жөндеу органдарын азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінен алып тастау сенімді басқару мен өміршендікті сақтай отырып, олардың өндірістік мүмкіндіктерін барынша тиімді пайдалануды қамтамасыз ететін қашықтық шегінде болуға тиіс.

Қару-жарақ пен техниканы қамтамасыз етуді ұйымдастыру негіздері

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі қару – жарақпен және техникамен уақтылы және толық қамтамасыз етілуі – қару-жарақ пен техниканы пайдалану және қалпына келтіру міндеттерін шешудің қажетті шарттарының бірі болып

табылады. Агрегаттық жөндеу әдісімен әскери техникалық мүлікпен қамтамасыз етілуі ерекше маңызды. Әскери техникалық мүлікке – автомобиль, инженерлік, РХБЗ, байланыс, тыл, метрологиялық қызмет-мүлігі кіреді. Әрбір қызмет өз мүлігімен қамтамасыз етуді ұйымдастырады, жүзеге асырады және толық жауап береді.

Ұғымдық аппарат

Атауы	Анықтамасы
Әскери техникалық мүлік	Қару-жарақ пен техникаға техникалық қызмет көрсету және жөндеу үшін қажетті агрегаттар, қосалқы бөлшектер, материалдар, электр жабдықтары, радиотехникалық және басқа да бұйымдар; объектілерді пайдалануға және қалпына келтіруге арналған жабдықтар, құрылғылар, құралдар мен керек-жарақтар; әскери-оқу мүлкі; құжаттар бланкілері
Әскери техникалық мүлік жиынтығы	Белгілі бір тізбе бойынша белгіленген мөлшерде құрастырылған және белгілі бір жұмыс көлемін орындауға арналған агрегаттар, қосалқы бөлшектер және басқа да бұйымдар жиынтығы
Номенклатуралық қамтамасыз ету (жабдықтау) бойынша	Мүлікпен жиынтықтармен емес, "шашыратумен" қамтамасыз ету

Әскери-техникалық мүлікті қамтамасыз ету номенклатуралық түрде жүзеге асырылады, ал соғыс қимылдары барысында, бұдан басқа, бөлімдер арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

"Әскери техникалық мүлікті қамтамасыз етуді ұйымдастыру" ұғымы азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінде әскери техникалық мүлікті жинақтау, эшелондау, орналастыру, күтіп-ұстау, беру және алу жөніндегі АҚК қызметтерінің мазмұны мен жұмыс әдістемесін қамтиды.

Әскери-техникалық мүліктің шығысы өндірістік мүмкіндіктерін бағалау және азаматтық қорғаныс әскери бөліміндегі техникалық қызмет көрсету және қамтамасыз ету взводын жоспарлауды жүзеге асыратын буын негізінде анықталады.

Мүмкіндіктер азаматтық қорғаныстың әскери бөлімін техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводының жұмыс ұзақтығы (тәулігіне) арқылы мүліктің запасы есебінен өлшенеді және айқындалады.

Бейбіт уақытта қамтамасыз етудің негізгі көзі ағымдағы жабдықтау болып табылады. Соғыс уақытында қамтамасыз етудің негізгі көзі бейбіт уақытта құрылған мүліктің қол сұғылмайтын қорлары (комплекттері) болып табылады.

Әскери техникалық мүлікті қамтамасыз етудің аса маңызды көзі азаматтық қорғаныс әскери бөліміндегі техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводтарына агрегаттарды, тораптарды, бөлшектерді жөндеу болып табылады.

Мүлікпен қамтамасыз ету көзі – қалпына келтіруге жатпайтын объектілерден алынатын агрегаттар, тораптар, бөлшектер, механизмдер болып табылады.

Ақырында, қару-жарақ пен техниканы пайдалану және жөндеу үшін келісімшарт негізінде жергілікті өндірістік және материалдық ресурстарды пайдалануға болады.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінде және бөлімшесінде мүлікті беру жоғары тұрған жабдықтау органына берілетін өтінімдер негізінде жүзеге асырылады.

Мүлік бойынша есепке алу және есеп беру ҚР ТЖМ тиісті бұйрықтарымен және әрбір техникалық қызмет көрсету қызметі бойынша қолданылатын жабдықтау тәртібі туралы ережелермен (нұсқаулықтармен) белгіленген нысандар бойынша жүргізіледі.

*Әскери техникалық мүлікпен қамтамасыз етуді ұйымдастыру
қағидаттары*

1. Мүлік қорларын алдын ала құру және эшелондау.

2. Жоғары тұрған органдардың азаматтық қорғаныс әскери бөлімін және бағынысты жөндеу-қалпына келтіру бөлімшелерін уақтылы қамтамасыз етудегі жауапкершілігі.

3. Ең маңызды міндеттерді орындайтын азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бөлімшелерін бірінші кезекте мүлікпен қамтамасыз ету.

4. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бөлімшелеріне мүлік қорларын жақындату және оны күтілетін қажеттілікке сәйкес эшелондау.

**Техникалық қамтамасыз ету жүйесіндегі бүркеніштік, қорғау, күзет
және қорғаныс негіздері**

Соғыс уақытында азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің міндеттерін орындау кезінде, сондай-ақ ТЖ аудандарында олардың міндеттерін орындау кезінде әртүрлі заңсыз қарулы құралымдардың азаматтық қорғаныс әскери бөліміне әсер ету ықтимал жағдайында техникалық қамтамасыз ету күштері мен құралдарының өміршеңдігін сақтау маңызды міндет болып табылады.

Техникалық қамтамасыз ету күштері мен құралдарын бүркемелеудің негізгі бағыттарының бірі орналастыру мен іс-әрекеттің жасырындығын сақтау болып табылады. Жасырындық қару-жарақ пен техниканы жөндеу және эвакуациялау, сондай-ақ техникалық қамтамасыз ету бөлімшелерінің орналасу орындарын бүркемелеу жөніндегі жұмыстарды орындау қағидаларын қатаң сақтаумен қамтамасыз етіледі.

Техникалық қамтамасыз ету жүйесіндегі қорғаудың мақсаты қарсыластың техникалық қамтамасыз ету органдарына әртүрлі зақымдау құралдарын: ЖҚЖҚ, сондай-ақ авиация, артиллерия және басқа да зақымдау құралдарының әсерін болдырмау немесе мүмкіндігінше әлсірету.

Тұтастай алғанда, орналастыру және өрістету аудандарында техникалық қамтамасыз ету бөлімшелерін күзету қажет болған жағдайда күзетпен және тікелей күзетпен жүзеге асырылады; жүріп – тұру кезінде жорықтық күзетпен. Техникалық қамтамасыз ету органдарын күзету өз күшімен және құралдарымен жүзеге асырылады. Күзетті ұйымдастыру кезінде күзет бекеттерінің,

күпиялардың, патрульдердің, бақылаушылардың және басқа органдардың нақты саны, құрамы, орналасу орындары, міндеттері айқындалады.

Техникалық қамтамасыз ету жүйесіндегі қорғаныс қарсыластың тікелей шабуылын тойтару үшін ұйымдастырылады. Қорғаныс қажеттілігі нақты жағдаймен, десанттардың (ДБТ, заңсыз қарулы құралымдардың) шабуыл қаупінің дәрежесімен, техникалық қамтамасыз ету бөлімшелерін орналастыру немесе өрістету аудандарының сипаттамасымен анықталады. Қорғанысты ұйымдастыруға қажеттілік атыс позицияларын жабдықтау, қоршауларды орнату және атыс жүйесін құру жөніндегі іс-шараларды орындау көлемі мен мерзімдерімен көрсетіледі.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімі соғыс уақытында әрекет еткен кезде техникалық қамтамасыз ету бөлімшелерінде қорғау, күзет, қорғаныс жоспарлары (схемалары) әзірленеді.

Оларда тиісті іс-шаралар, бөлінетін күштер, құралдар және оларды орындау тәртібі көрсетіледі.

Бүркемелеуді, қорғауды, күзетуді және қорғанысты ұйымдастыру принциптері

1. Техникалық қамтамасыз ету жүйесінде бүркемелеу, қорғау, күзету, қорғаныс іс-шараларын орындаудағы үздіксіздік.
2. Бүркемелеу, қорғау, күзет, қорғаныс міндеттерін шешудің кешенділігі.
3. Техникалық қамтамасыз ету органдарының қорғалу дәрежесінің оларға жүктелген міндеттерді шешу мүдделеріне сәйкестігі.

Техникалық қамтамасыз етуді басқаруды ұйымдастыру жөніндегі жалпы ережелер

Техникалық қамтамасыз етуді басқару – командирлердің (бастықтардың), штабтардың, командирлердің қару-жарақ және тыл жөніндегі орынбасарларының, қызмет бастықтарының техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыру жөніндегі азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінің қойылған міндеттерді орындауы барысында іс-қимылдарға дайындық және оларға басшылық жасау кезіндегі мақсатты қызметі.

Техникалық қамтамасыз ету басқармасының мақсаты – қару-жарақ пен техниканың болуы мен жай-күйі бойынша азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-қимылдарына жоғары дайындықты қолдау үшін техникалық қамтамасыз ету басқармасының барынша тиімділігіне қол жеткізу.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі бағынысты бөлімдердің, бөлімшелердің техникалық қамтамасыз етілуіне толық жауапты болады және оларға штаб, өзінің қару-жарақ және тыл жөніндегі орынбасарлары, қызмет бастықтары арқылы жеке өзі басшылық етеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің ТЖ жағдайындағы әрекеттерге шешімі және оның техникалық қамтамасыз ету жөніндегі нұсқаулары техникалық қамтамасыз етуді басқарудың негізі болып табылады.

Командир азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-қимылына шешім қабылдағанда білуге және ескеруге тиіс:

қару-жарақ пен техниканың болуы және жай-күйі;

әскери техникалық мүлікпен қамтамасыз етілуі, қойылған міндеттердің басталуына дейін және орындалу барысында олардың саны мен келіп түсу мерзімдері;

техникалық қамтамасыз ету бөлімшелерінің жай-күйі мен мүмкіндіктері; жеке құрамның техникалық және арнайы даярлық деңгейін.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі міндеттер қойып, өзара іс-қимылды ұйымдастырғаннан кейін бағынысты командирлерге, өзінің орынбасарларына және қызмет бастықтарына техникалық қамтамасыз етуді қоса алғанда, қамтамасыз етудің барлық түрлері бойынша нұсқаулар береді.

Штаб азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің қару-жарақпен және техникамен жасақталуын, оқ-дәрілермен (жауынгерлік жағдайларда әрекет ету кезінде) және әскери техникалық мүлікпен қамтамасыз етілуін ұдайы білуге тиіс; техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыру және жүзеге асыру үшін қажетті азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің шешімін және өкімін орынбасарларына, қызмет бастықтарына уақтылы жеткізу, оларды жағдайдың өзгергені туралы хабардар ету, азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің өкімі бойынша техникалық барлау, қорғау, күзету, қорғаныс, байланысты ұйымдастыру және техникалық қамтамасыз етудің басқа да міндеттері шешу үшін қосымша күштер мен құралдар бөлу.

АҚ ӘБ Қару-жарақ жөніндегі орынбасары техникалық қамтамасыз етудің тікелей ұйымдастырушысы және басшысы болып табылады. Ол өзіне бағынысты қызметтер бойынша техникалық қамтамасыз ету міндеттерін орындауға жауапты және техникалық қамтамасыз етудің барлық басқа түрлері бойынша қызметтердің күш жігерін үйлестіреді.

Техникалық қызмет командирлері қамтамасыз етудің өз түрлері үшін толық жауапты болады және азаматтық қорғаныстың әскери бөлімін тиісті қару-жарақ пен техника түрлерімен, жөндеу, эвакуациялау құралдарымен, техникалық жарақтандырумен, әскери техникалық мүлікпен жабдықтауға; қару-жарақ пен техниканың жай-күйіне, өз қызметі бойынша жеке құрамның техникалық және арнайы даярлығына, бағынысты техникалық қамтамасыз ету органдарының жауынгерлік әзірлігі үшін жауап береді; АҚ ӘБ қару-жарақ жөніндегі орынбасары шешімі және аға командирлердің өкімдері негізінде олар бағынысты бөлімшелердің өндірістік қызметіне басшылық жасайды; қару-жарақ жөніндегі орынбасарына баяндайды және оған қызметтер бойынша деректерді, өзінің қамтамасыз ету түрлері бойынша есептер мен ұсыныстарды ұсынады; техникалық қамтамасыз ету жөніндегі өкімдерді әзірлеуге қатысады; азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінің міндеттерін орындау барысында өздерінің қамтамасыз ету түрлерін басқарады.

Техникалық қамтамасыз ету күштері мен құралдарын басқару әскери бөлімнің КП және ТБП-мен жүзеге асырылады. Техникалық қамтамасыз ету

мәселелерін шешу үшін жалпы байланыс арналары қолданылады, бірақ техникалық қамтамасыз етудің радио желілері де құрылуы мүмкін.

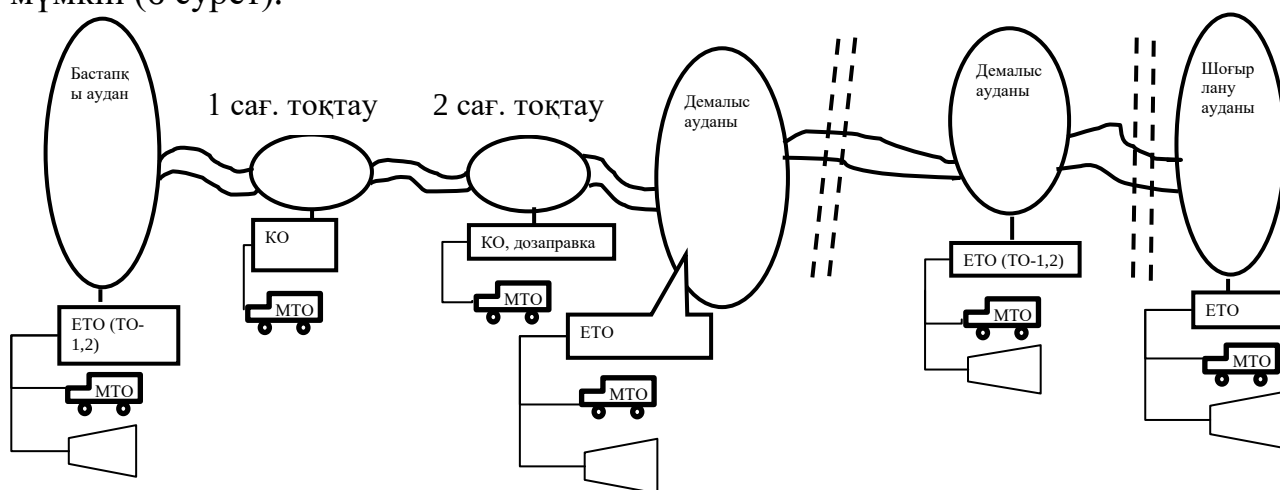
Өзара іс-қимыл техникалық қамтамасыз ету жөніндегі аға командирдің шешімі және іс-қимылды жоспарлау нәтижелері негізінде жүзеге асырылады.

Марш кезінде азаматтық қорғаныстың әскери бөлімін техникалық қамтамасыз ету

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімін маршқа техникалық қамтамасыз ету маршқа дайындыққа бөлінген уақытты, тәуліктік марштың көлемін және маршруттардың жай-күйін ескере отырып ұйымдастырылады және жүзеге асырылады; марштан кейін орындалатын тапсырманың сипаты; жыл мезгілі, ауа райы және тәулік; аумақтың табиғаты және басқа факторларары.

Эксплуатациялауды ұйымдастыру кезінде қару-жарақ пен техниканың сенімді жұмысын қолдау жөніндегі іс-шараларға қажеттіліктер марш барысында, ТЖ ауданында келесі тапсырманы орындау кезінде және тапсырманы алу уақытына ресурстың нақты қорынан ресурстың болжамды шығысы негізге алына отырып айқындалады.

Осылайша, марш барысында әрбір тоқтау кезінде бөлімшелерге техникалық қызмет көрсету құралдарының міндетті түрде қатысуымен, қажет болған жағдайда жанармай құюмен қару – жарақ пен техниканы бақылау тексеруі жүзеге асырылуы тиіс; демалыс аудандарында-күнделікті техникалық қызмет көрсету. Сонымен қатар, кейбір қару-жарақ пен техника үлгілері үшін демалыс орындарында нөмірлік қызмет көрсетулер жүргізілуі мүмкін. Уақыт жетіспесе, нөмірлік қызмет көрсету бірнеше демалыс орындарында жүргізілуі мүмкін (6 сурет).

6. Сурет. Маршта қару-жарақ пен техникаға техникалық қызмет көрсету

Маршқа дайындық кезеңінде барлық машиналар жанғыш және салқындатқыш сұйықтыққа арналған қосымша сыйымдылықтармен,

өткізгіштігін арттыратын және өздігінен тартатын құралдармен, түнгі көру аспаптарымен және басқа да жарық техникалық құрылғылармен жабдықталады.

Автокөліктері бар әрбір бөлімшеде ақаулы машиналарды сүйрету үшін тартқыш автомобильдер дайындалады (8-10 автомобильге бір тартқыш автомобиль есебінен).

Шынжыр табанды машиналардың жүріс бөлігіне ерекше назар аударылады. Шынжыр табанды таспалардың керілуі марш барысында экипажға (механик-жүргізушіге) кезекті демалыс ауданына дейін оны реттеудің қажеті болмайтындай етіп реттелуге тиіс. Түнгі марш кезінде көлемді шамдарды, стоп-сигналдарды, тоқтап қалған машиналарды белгілеу үшін жарықтандырғыш көрсеткіштердің болуын, ал соғыс қимылдары жағдайында, бұдан басқа, түнгі көру аспаптары мен жарық бүркемелеу құрылғыларының болуы мен жұмыс істеу қабілетін тексеру қажет.

Жеке құрамды қозғалысқа дайындаудың негізгі мақсаты машиналардың сенімді авариясыз жұмыс істеуін қамтамасыз ету және жоғары марш жылдамдығына қол жеткізу, істен шыққан қару-жарақ пен техниканы тез қалпына келтіру болып табылады.

Жеке құрамды даярлау қажеттілігі оның маршқа дайындығының нақты деңгейімен, қозғалыс жағдайлары мен әдістерімен, климаттық және физикалық-географиялық жағдайлармен анықталады.

Әдетте машқа дайындалу үшін өте шектеулі уақыт бөлінуі мүмкін. Алайда, бұл жағдайда да жүргізушілердің (механик-жүргізушілердің) дайындық деңгейіне қарамастан, оларға нұсқау беріледі.

Инструктаж бөлімше командирлері немесе ӘБК орынбасары жүргізеді.

Қозғалыс маршруттарында қару-жарақ пен техниканы қалпына келтіру үшін бағандардың тұйықталуы, ал демалыс аудандарында – техникалық қызмет көрсету және қамтамасыз ету взводының күштері мен құралдарының бір бөлігі тағайындалады.

Тұйықталуға бөлінетін жөндеу бөлімшелері су және азық-түлік қорларымен, ал ұрыс қимылдары жағдайында немесе жұқтыру аймақтарында марш кезінде, бұдан басқа, арнайы өңдеуге арналған құралдармен, ЖҚҚ, дозиметриялық бақылаудың қажетті аспаптарымен, бүркемелеу құралдарымен қамтамасыз етілуі тиіс. Штаттық тартқыштар болмаған кезде азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің шешімімен тұйықталу құрамына бір типті машиналар бөлінеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің қозғалыс маршруттарындағы ақаулы машиналарды жөндеуден басқа бағандарды жабуға қосымша мынадай міндеттер жүктеледі:

істен шыққан қару-жарақ пен техниканың есебін жүргізу;

тоқтаған және жөнделген машиналарына жанармай құю;

жекелеген ақаулы машиналарды аға командирдің құралдарымен жөндеу үшін оларды беру орындарына сүйрету;

машиналарды жөндеу орындарына өз күшімен және құралдарымен эвакуациялау;

ақаулы машиналарды қозғалыс бағытынан эвакуациялау;
кептелген машиналарды шығару;

жолда қалып қойған және жөнделген машиналарды өз бөлімшелеріне жіберу және сүйемелдеу.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің тұйықталуына құрылғысыз бөлінген техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы тыл бағанының басында марш жасайды. Демалыс аудандарына және шоғырланудың соңғы ауданына келгеннен кейін взводтың күші мен құралдары бөлімшелерге техникалық қызмет көрсету бөлімшелерімен бірлесіп жүргізушілерге (механик-жүргізушілерге) қару-жарақ пен техникаға қызмет көрсетуде және ақауларды жоюда көмек көрсетеді. Қажет болған жағдайда, демалыс (шоғырлану) ауданына келгеннен кейін істен шыққан қару-жарақ пен техниканы қалпына келтіру үшін зақымдалған машиналарды жинау пунктіне (ЗМЖП) орналастыруға болады.

Зақымдалған машиналарды жинау пункті – техникалық қызмет көрсетуге және жөндеуге арналған ақаулы (зақымданған) қару-жарақ пен техниканы жұмысқа орналастырылған және шоғырланған немесе шоғырланатын жер учаскесі.

Соғыс қимылдары жағдайында қарсылас қару-жарақ пен техникаға үлкен шығын келтіргенде және азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінің қозғалысын тоқтатқан жағдайда олардың әрекет ету қабілетін қалпына келтіру үшін қозғалыс маршрутына зақымдалған машиналарды жинау пункті орналастырылуы мүмкін.

Тұйықталудан мүлік жөндеу шеберханаларында, ал қажет болған жағдайда осы мақсаттар үшін арнайы бөлінген автомобильдер мен тартқыштарда; жөндеу взводында және әскери бөлімнің қоймаларында – штаттық көлікте орналастырылады.

Марш барысында маңызды рөл техникалық қолдауды басқаруды ұйымдастыруға беріледі. Маршты техникалық қамтамасыз етуді басқаруды ұйымдастыру қажеттілігі күнделікті марштың бүкіл тереңдігінде ақауы бар қару-жарақ пен техниканың, күштер мен техникалық қамтамасыз ету құралдарының көп таралуымен анықталады. Ақпарат айтарлықтай қашықтықта орналасқан және көбінесе қозғалыстағы органдар арасында қабылдануы және берілуі керек. Бұл жағдайда радиожабдықты пайдалану мүмкіндіктері шектеулі болуы мүмкін. Басқару ұйымының негізін коменданттың қызметтік шақыру пункттері, жергілікті желілер мен байланыс тораптары, жылжымалы жабдықтар құрайды.

Тоқтау аудандарында азаматтық қорғаныс әскери бөлімі бөлімшелерінің командирлері бақылау тексерулерін ұйымдастыруды, машиналарына жанармай құюды, ақауларды жоюды бақылайды, қару-жарақ пен техниканың болуы мен техникалық жай-күйі, жолда қалып қойған машиналардың саны, олардың артта қалу себептері, жөндеу және эвакуациялау бойынша қабылданған шаралар, бағандардың тұйықталу құралдарының жай-күйі мен жұмыспен қамтылуы

туралы АҚ ӨБК қару-жарақпен техника жөніндегі орынбасарының баяндамасын тыңдайды.

Демалыс (шоғырлану) ауданына келгеннен кейін Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі бөлім командирінің қару-жарақ пен техника жөніндегі орынбасары және бағынысты командирлер арқылы техникалық қамтамасыз ету жөніндегі ақпаратты жинайды және жинақтайды, қару-жарақ пен техникаға жанармай құю, техникалық қызмет көрсетудің жоспарланған түрлерін орындау, машиналарды қалпына келтіру жөніндегі жұмыстарға басшылық жасайды.

ТЖ ошақтарында (аймақтарында) міндеттерді орындау кезінде

азаматтық қорғаныс әскери бөлімін техникалық қамтамасыз етуі

ТЖ ошақтарында (аймақтарында) міндеттерді ойдағыдай шешудің шарттарының бірі азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің жарамды және қару-жарақ пен техниканы қолдануға тұрақты дайын болуы бойынша жұмысқа қабілеттілігін қолдау болып табылады.

Қару-жарақ пен техниканың тікелей мақсаты бойынша пайдалануға дайындығын қолдаудың негізгі жолдары машиналар жұмысының сенімділігін қамтамасыз ету және істен шыққан жағдайда оларды уақтылы қалпына келтіру болып табылады.

Қару-жарақ пен техниканың сенімді жұмысын қамтамасыз ету жөніндегі техникалық қызмет көрсету және басқа да іс-шараларға қажеттілік ТЖ ошақтарында (аймақтарында) азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің міндеттерін орындау кезінде машиналар ресурсының болжамды шығысы негізінде айқындалады. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің бөлімшелері ТЖ ошағына (аймағына) қару-жарақ пен техникаға көп еңбекті қажет ететін нөмірлік қызмет көрсетулерді орындауды талап етпейтін жағдайда келуіне әрқашан ұмтылу қажет.

Нөмірлік және күнделікті техникалық қызмет көрсету уақыты мен тәртібі оларды жүргізу қажеттілігімен ғана емес, сонымен бірге қалыптасқан жағдайды ескере отырып, қару-жарақ пен техниканы қолдану мүмкіндігімен, қойылған міндеттерді шешуде және басқа да жағдайлармен анықталады. Уақыт болған кезде қызмет көрсету бөлімшелер ауқымында, ал ол жетіспеген жағдайда – бөлшектелген тәсілмен, бірнеше кезеңмен, бірінші кезекте машиналардың жұмысқа қабілеттілігін қамтамасыз ететін жұмыстарды орындау кезінде жүргізіледі. Жүргізушілерге (механик-жүргізушілерге) машиналарға қызмет көрсетуде көмек көрсету үшін азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы тартылады. Қару-жарақ пен техниканы бақылау тексерулері азаматтық қорғаныстың әскери бөлімі қойған міндеттерді жүргізушілер (механик-жүргізушілер, экипаждар) күштерінің орындауы арасында жүргізіледі.

ТЖ ауданында қару-жарақ пен техниканы қалпына келтіруді (жөндеу, эвакуациялау, техникалық барлау) ұйымдастыруды әскери бөлім командирі

бөлім командирінің қару-жарақ пен техника жөніндегі орынбасары арқылы жүзеге асырады.

Қару жарақ пен техниканы қалпына келтіру мүмкіндіктері негізінен техникалық қамтамасыз ету бөлімшелерінің жөндеу және эвакуациялық күштері мен құралдарының болуымен және жай күйімен анықталады.

Қару-жарақ пен техниканы қалпына келтіру міндеттерін шешу үшін техникалық қызмет көрсету және қамтамасыз ету взводы әдетте азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің базалық аймағында орналасады. Бұл ретте зақымданған машиналардың жинау пунктінде жұмыс істеу үшін орналастырылуы мүмкін. Взводты зақымданған машиналардың жинау пунктінде орналастыруға арналған шешім, егер оның негізгі құрамын шоғырланған жөндеу қорында жұмыс істеу үшін пайдалану жоспарланса қабылдануы мүмкін.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімін техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводын өрістету үшін бүлінген машиналардың құрама пунктінде технологиялық талаптарға, ал соғыс уақытында, бұдан басқа, тактикалық талаптарға сай келетін аудан таңдалады.

Зақымданған машиналарды жинау пунктінде ауданында жабдықталады:

қару-жарақ пен техниканы қабылдауға арналған учаскелер;

қару-жарақ пен техниканы жөндеуге арналған учаскелер;

арнайы жұмыстар учаскесі;

жөнделген машиналар алаңы;

қару-жарақ пен техниканы сынау учаскесі;

жеке құрамға, қару-жарақ пен техникаға арналған баспана және зақымданған машиналарды жинау пунктінде қорғанысқа арналған окоптар (соғыс уақытында).

Зақымдалған машиналардың жинау пунктіндегі учаскелер мен басқа элементтердің жабдықталу дәрежесі жағдайдың нақтылығына және бөлімшелердің мүмкіндіктеріне сүйене отырып айқындалады.

Қару-жарақ пен техниканы жөндеу бойынша жұмыстардың белгіленген көлемі мен мазмұны негізінде взводтың өндірістік қызметін жоспарлау жүзеге асырылады. Ол зақымдалған машиналардың жинау пунктінде қару-жарақ пен техниканы жөндеу жоспарын-кестесін жасаудан тұрады.

Қару жарақ пен техниканы беру жөнделген машиналарды қабылдау актілері бойынша ресімделеді.

Қару жарақ пен техниканы жөндеу кестесін взвод техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету командирі қағаз парақтарында бір данада әзірлейді және АҚ ӘБК қару-жарақ жөніндегі орынбасары бекітеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің күштерімен және құралдарымен қалпына келтіріле алмайтын қару-жарақ пен техника жергілікті өнеркәсіптік база кәсіпорындарына эвакуацияланады, ҚР ТЖМ, Қорғаныс министрлігінің жөндеу бөлімшелеріне және аға командирлердің нұсқауларымен айқындалатын басқа да жөндеу органдарына жөндеуге беріледі.

6.5. Тылдық қамтамасыз ету

Тылдық қамтамасыз ету – бұл іс-әрекетке қабілеттілігін қолдау және қойылған міндеттерді ойдағыдай орындау үшін қолайлы жағдайлар жасау мақсатында азаматтық қорғаныс әскери бөлімін материалдық құралдардың барлық түрлерімен қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін іс-шаралар жиынтығы. Тылдық қамтамасыз ету азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау және жүргізу барысында, жүріп-тұру және сол жерде орналасу кезінде материалдық, медициналық, көліктік, тұрмыстық және басқа да қажеттіліктерін қанағаттандырады.

Қазіргі уақытта кез-келген жағдайда авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды, гуманитарлық операцияларды және күнделікті өмірді тылмен қамтамасыз етудің күрделі міндеттерінің үлкен көлемін сәтті шеше алатын жақсы ұйымдастырылған және техникалық жабдықталған тыл бар.

Тылдық қамтамасыз ету әр түрлі қамтамасыз ету іс-шараларының кең түрлерін қамтиды. Оған материалдық, көліктік, медициналық, ветеринарлық, сауда-тұрмыстық, пәтерлік-пайдалану және қаржылық қамтамасыз ету жатады. Тылдық қамтамасыз ету олардың бөлімшелерін орналастыру және ауыстыру, тасымалдауды орындау, тыл техникасын жөндеу, тасымалдау және эвакуациялау жолдарын, жергілікті ресурстарды пайдалану, күзет пен қорғанысты ұйымдастыру, жаппай қырып-жою қаруынан қорғау, басқару және байланыс мәселелерін шешу кезінде техникалық қамтамасыз етумен тығыз байланыста болады.

Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуді уақтылы және толық қамтамасыз ету үшін материалдық қамтамасыз ету аса маңызды мәнге ие.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінде материалдық қамтамасыз ету

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінде материалдық қамтамасыз ету азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің қару-жараққа, техникаға, жанармайға, азық-түлікке, мүлікке, медициналық, инженерлік-техникалық, химиялық, пәтерлік және басқа да мүлікке, сондай-ақ әртүрлі мақсаттағы материалдар мен арнайы сұйықтықтарға және суға қажеттіліктерін уақтылы және толық қанағаттандыру мақсатында ұйымдастырылады және жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінде тыл қызметтері бойынша материалдық қамтамасыз етуді азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің тыл жөніндегі орынбасары (ӘБКтылО) – тыл қызметтерінің бастықтары, ал техникалық және басқа да қызметтер бойынша – ӘБКтехО және тиісті қызметтердің бастықтары ұйымдастырады.

Тылдық қамтамасыз ету бөлімшелері қару-жарақ, жанармай, азық-түлік, киім-кешек, әскери-техниканы, автомобильді, өрт-техникаларын және басқа да мүлік қорларын қабылдауға, сақтауға және жеткізуге (босатуға); техниканы жанармаймен толтыруға; жеке құрамды тамақтандыруды және оны жуындыруды ұйымдастыруға; киім-кешекпен қамтамасыз етуге, жөндеуге, дезинфекциялауға, мүлкінті дезинсекциялауға; ақаулы, қажетсіз техника мен тыл мүлкін және оларды мақсатына қарай жөнелтуге жауапты.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімін материалдық қамтамасыз етудің табыстылығына материалдық құралдардың қажетті қорларын уақтылы құру және дұрыс эшелондау, олардың шығыстары мен шығындарын үздіксіз толтыру арқылы қол жеткізіледі. Материалдық құралдарға қажеттілікті анықтау кезінде олардың

болуы, мүмкін шығыны, шығындары және күннің аяқталуына қажетті қорлар ескеріледі.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі материалдық құралдарды базалардан (қоймалардан) алу (тасымалдау), зақымданған қару-жарақпен техниканы және мүлікті қалпына келтіру, сондай-ақ жергілікті ресурстар есебінен қамтамасыз етіледі.

Ерекше жағдайларда материалдық құралдардың жекелеген түрлерімен жабдықтау азаматтық қорғаныс әскери бөлімі жедел бағынысында орналасқан ТЖКБ төрағасының шешімімен бөлінетін жергілікті ресурстар есебінен жүргізілуі мүмкін.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімін үздіксіз қамтамасыз ету үшін белгіленген мөлшерде материалдық құралдардың әскери қорлары құрылады. Олар қоймаларда, көлікте, машиналарда және азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің жеке құрамында сақталады.

Әскери запастар азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің рұқсатымен жұмсалатын шығыс бөлігіне және қол сұғылмайтын (жанармай бойынша төмендетілмейтін) запасқа бөлінеді.

Материалдық құралдардың қорлары оларды радиоактивті, уландырғыш заттармен және биологиялық құралдармен ластанудан қорғау мақсатында сақталады және тығынмен немесе жабылған күйінде тасымалданады.

Материалдық құралдарды тасымалдау – материалдық қамтамасыз етудің басты міндеттерінің бірі. Ол азаматтық қорғаныс әскери бөлімінде материалдық құралдардың қорларын құру, олардың шығындары мен шығындарын толтыру мақсатында кез келген жағдайда ұйымдастырылады және жүзеге асырылады.

Тасымалдауды азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің шешімімен, азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің міндеттеріне, оның материалдық қажеттіліктеріне және оның қорларының болуына сәйкес БК тыл жөніндегі орынбасары жоспарлайды және ұйымдастырады. Материалдық құралдарды тасымалдау әдетте азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің көліктерімен жүзеге асырылады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөліміне әуе көлігімен материалдық құралдарды жеткізу кезінде бөлім командирінің тыл бойынша орынбасары қону алаңдарын немесе тасталатын жүктерді қабылдауға арналған алаңдарды дайындауды, ұшақтардан (тікұшақтардан) түсіруді және жүктерді азаматтық қорғаныс әскери бөліміне (бөлімшесіне) жеткізуді, сондай-ақ кері рейстермен зардап шеккен және науқастарды ұшақтармен (тікұшақтармен) жөнелтуді ұйымдастырады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінде азық-түлікпен қамтамасыз ету

Азаматтық қорғаныс әскери бөліміндегі әскери қызметшілерді азық-түлікпен қамтамасыз ету талаптарға сәйкес ұйымдастырылады Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 4 тамыздағы № 414 Бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2017 жылғы 13 қыркүйекте № 15669 болып тіркелді. "Әскери қызметшілерді және кейбір басқа санаттағы адамдарды азық-түлікпен қамтамасыз ету туралы, сондай-ақ бейбіт уақытта әскери бөлімдер мен ұйымдардың штаттық жануарларын азықпен (өнімдермен) қамтамасыз ету туралы" әскери қызметшілерді азық-түлікпен қамтамасыз ету нормалары бекітілді.

Стационарлық жағдайда әскери қызметшілерді тамақтандыруды ұйымдастыру тәртібі

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің штаттары әскери қызметшілерді тамақпен қамтамасыз ету үшін асханалар көзделеді, олар тамақ дайындаудың технологиялық процесі бойынша толық циклді асханаларға, фабрикалар-асханаларға, дайындау, тарату асханаларына бөлінеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінде офицерлік асхана болмаған кезде офицерлерді тамақтандыру сарбаз асханаларындағы жеке жабдықталған үй-жайларында (асханаларында) жүзеге асырылады.

Әскери қызметшілерді тамақтандыруды ұйымдастыру кезінде аспаз құрамының штаттық лауазымдарының жинақталуын 70% - дан кем төмендетуге жол берілмейді. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің әскери қызметшілерін қоғамдық тамақтандыру кәсіпорындары арқылы тамақтандыруды ұйымдастыру кезінде бейбіт уақыт штаты бойынша аспаз құрамының лауазымдарының 70-тен 100% - ға дейін бос ұсталады. Асханада жұмыс істеу үшін азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің орналасқан жерінен оқшауланған бөлімшелер үшін тамақ дайындауды жүзеге асыратын аспаздарды қоспағанда, азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің штатында тұратын барлық аспаздар тартылады.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің асханасында өнімдерді өңдеу, тамақ дайындау және оны тарату санитарлық ережелер мен нормалардың талаптарын сақтай отырып жүргізіледі.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің асханасында (нан пісіру құралдарында) жұмысқа арнайы білімі бар, жұмысқа кіру кезінде алдын ала және мерзімді медициналық тексеруден, кәсіптік гигиеналық даярлықтан және аттестаттаудан өткен, медициналық зерттеулердің нәтижелері енгізілетін жеке медициналық кітапшасы, өткен жұқпалы аурулар туралы мәліметтер бар, гигиеналық даярлықтан өткені туралы белгілер бар аспаздар мен наубайшылар жіберіледі.

Азық-түлік қызметі объектілерінде тұрақты жұмыс істейтін адамдар (асханалар мен қоймалардың бастықтары, қоймашылар, тоңазытқыш және технологиялық жабдықтарды жөндеу жөніндегі мамандар, экспедиторлар, тез бұзылатын өнімдер мен нан тасымалдауға арналған арнайы автомобильдердің жүргізушілері) сондай-ақ белгіленген нормалар бойынша арнайы киіммен қамтамасыз етіледі және алдын ала медициналық тексеруден, аттестаттаудан, кәсіби гигиеналық даярлықтан өткеннен кейін ғана жұмысқа жіберіледі.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің асханасында жұмыс істеу үшін тәуліктік наряд құрамына тағайындалатын адамдарды кезекшілікке түсер алдында кезекші дәрігер (фельдшер) медициналық тексеруден өткізеді. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің асханасында медициналық тексеруден өтпеген адамдар жұмысқа жіберілмейді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің асханасына қосалқы жұмыстарды орындау үшін тәуліктік наряд мынадай есеппен тағайындалады: асханада тамақтанатын 100 адамға дейін – 3-4 адам, әрбір келесі 75 адамға қосымша 2 адам бөлінеді.

Асхана бойынша кезекшінің ағымдағы айға қызмет атқаруына жіберілген адамдардың тізімін азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі бекітеді. Асханалар мен азық-түлік қоймаларының бастықтары, азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің аспаздары тәуліктік наряд құрамына тағайындалмайды.

Стационарлық жағдайда әскери қызметшілердің тамақтануын ұйымдастыруға және жай-күйіне азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі, БК тыл жөніндегі орынбасары, азық-түлік қызметінің бастығы, асхана бастығы жауапты болады.

*Далалық жағдайда әскери қызметшілерді тамақтандыруды ұйымдастыру
тәртібі*

Әскери қызметшілерді далалық жағдайларда (далалық оқу-жаттығуларда, маневрлерде, полигондарда, оқу-жаттығу әскери бөлімдерінде және лагерьлерде, азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің тұрақты орналасқан пунктінен оқшаулап әрекет ететін бөлімшелерде, дүлей зілзалалар мен апаттар аудандарында) тамақтандыруды жергілікті жердің қауіпсіз және санитариялық жағынан қолайлы учаскелерінде орналастырылатын азық-түлік пункттерінде әскери бөлімнің командирі ұйымдастырады. Азаматтық қорғаныс бөлімдері (БҚТО), тамақ дайындаудың техникалық құралдарын пайдалана отырып немесе термостарда ыстық тамақ жеткізуді жүзеге асырады.

Тамақ дайындаудың штаттық техникалық құралдары жоқ бөлімшелер тамақтану үшін көрсетілген құралдары бар басқа бөлімшелерге бекітіледі.

Әскери қызметшілерді тамақтандыру азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі бекіткен өнімдерді орналастыру бойынша ұйымдастырылады.

Далалық тамақ дайындау үшін негізінен концентрацияланған және консервіленген өнімдер қолданылады.

Әскери қызметшілердің шағын бөлімшелері (командалары) ұсақ буып-түйілген азық-түлікпен қамтамасыз етіледі.

Ыстық тамақ әдетте күніне 3 рет беріледі. Жағдай мен тұру жағдайларына байланысты оны күніне 3 рет дайындау және тарату мүмкін болмаған жағдайларда, әскери қызметшілерге 1 мезгіл тамақтың орнына бір реттік немесе аралық азық-түлік рационы беріледі.

Радиоактивті, химиялық және биологиялық ластану аудандарында тамақ дайындау және қабылдау барлық қажетті қорғау шаралары орындалған жағдайда жүргізіледі. Химиялық ластану кезінде тамақ дайындауға және қабылдауға арнайы құрылыстарда жол беріледі. Биологиялық жұқтыру кезінде тамақтану аумақты дезинфекциялау жөніндегі іс-шаралар кешенін, сондай-ақ қажет болған жағдайда азық-түлік, су, ас-үйлер мен азық-түлік қызметінің жабдықтарын өткізгеннен кейін ұйымдастырылады.

Ластану аймақтарында тамақ дайындау үшін тамақ пен су герметикалық ыдыста жеткізіледі және оны өңдегеннен кейін және медициналық қызмет бастығының рұқсатымен пайдаланылады.

Далалық тамақтану және су ішу үшін жеке котелоктар, қасықтар, кружкалар, фряжкалар қолданылады.

Сумен қамтамасыз ету оның сапасы мен тасымалдау мүмкіндіктері бойынша қойылатын талаптарға сүйене отырып ұйымдастырылады, бірақ тәулігіне 1 адамға шаққанда: 15 қазаннан 15 сәуірге дейін қоңыржай климатта – 15 л, ыстық климатта – 20 л; 16 сәуірден 14 қазанға дейін қоңыржай климатта – 20 л, ыстық климатта - 25 л.

Сондай-ақ, стационарлық сумен жабдықтау желілерінен ауыз сумен қамтамасыз ету мүмкін болмаған немесе мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық қадағалау орталықтарының қорытындысы бойынша санитариялық-эпидемиологиялық қағидалар мен нормативтерге сәйкес келмеген кезде әскери қызметшілерге бөтелкедегі ауыз су берілуі мүмкін.

Далалық және уақытша асханаларда тамақтануды ұйымдастыру кезінде санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормалардың талаптары сақталуы керек.

Арнайы білімі, жеке медициналық кітапшасы бар, медициналық тексеруден, кәсіби гигиеналық дайындықтан және аттестаттаудан өткен аспаздар мен наубайшылар азық-түлік пункттерінде және уақытша асханаларда жұмыс істеуге жіберіледі. Лагерь қажеттіліктеріне арналған азық-түлік оның түрлеріне сәйкес келетін арнайы көлікте (авторефрижераторлар, аралас автофургондар, тіркеме-фургондар) тасымалданады. Етті, балықты және нанды азық-түлік пункттеріне ішінен мырышталған темірмен немесе жіктерді тамақ қалайымен дәнекерлей отырып, ақ қалайымен қапталған арнайы тығыз жабылатын жәшіктерде тасымалдауға жол беріледі.

Азық-түлік пен суды тасымалдау және сақтау жұмыстарында тұрақты жұмыс істейтін әскери қызметшілер мен азаматтық персонал, аспаздық құрам мен нан кескіштер, азық-түлік пункті бойынша тәуліктік нарядтың жеке құрамы белгіленген нормалар бойынша тиісті арнайы киіммен қамтамасыз етіледі.

Әскери қызметшілерді далада тамақтандыруды ұйымдастыру мен жай-күйіне азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі жауапты болады. Ол әскери қызметшілердің тамақтану кестесін белгілейді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің орналасу пунктінен оқшау әрекет ететін бөлімшелерде тамақтандыруды ұйымдастыруды бақылауды азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің азық-түлік қызметінің бастығы жүзеге асырады, оның нұсқаулары бөлімше командирлері үшін тамақтандыруды ұйымдастыру бойынша міндетті болып табылады.

Әскери қызметшілерді мүлікпен қамтамасыз ету

Бейбіт уақытқа арналған Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери қызметшілерін, әскери бөлімдері мен мекемелерін заттай мүлікпен жабдықтау нормаларын бекіту туралы

Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2015 жылғы 27 мамырдағы № 277 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2015 жылы 3 шілдеде № 11557 болып тіркелді:

№ 1 норма – офицерлер мен прапорщиктердің жеке пайдалануына арналған киім-кешекпен қамтамасыз ету;

№ 2 норма – 3 жыл және одан да көп мерзімге әскери қызмет өткеруге келісім-шарт жасасқан старшиналарды, сержанттар мен сарбаздарды жеке пайдалануға арналған киім-кешекпен қамтамасыз ету;

№ 3 норма – мерзімді әскери қызметке шақыру кезінде әскери қызмет өткеретін кіші офицерлерді, сержанттарды және сарбаздарды жеке пайдалануға арналған киім-кешекпен қамтамасыз ету..

Бөлімшелерге киім-кешек жабдықтарын жеткізу жеке құрамның тізімдік санына және қоры бойынша жабдықтау нормаларына сәйкес, сондай-ақ іс жүзінде тозған, тапсырманы орындау кезінде жоғалған немесе жұқтырылған жабдықты ауыстыру үшін жүзеге асырылады.

Жарамсыз болып қалған және жұқтырған киім-кешектерді, іш киімдерді, аяқ киімдер мен жабдықтарды ауыстыру үшін азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің қоймасында және медициналық пункттерде заттай мүліктің белгіленген қорлары тұрақты ұсталуы тиіс.

Төтенше жағдайларды жою, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды, оқу-жаттығулар мен жиындарды жүргізу кезінде әскери қызметшілерді

киіммен қамтамасыз ету үшін киім-кешектерді жинақтау, сақтау, күтіп-ұстау, беруге және киім-кешек қызметінің артық мүлкін қабылдауға арналған далалық киім қоймасы жабдықталады. Киім-кешек қоры мен қоймалық жабдықтарының қорлары азаматтық қорғаныс әскери бөлімінде материалдық қамтамасыз ету взводының көліктерімен тасымалданады. Киім қоймасын орналастыру үшін бөлімше командирінің тыл жөніндегі орынбасары киім қызметінің бастығы арқылы орналасу аймағын, жеткізу және эвакуациялау жолдарын, күзет тәртібін және қоймадағы мүлікті орналастыруды анықтайды..

Әскери қызметшілерді стационарлық және далалық жағдайларда жуу аптасына кемінде бір рет іш киім мен төсек-орын жиынтығын міндетті түрде бір мезгілде ауыстыра отырып жүргізіледі. Бөлімшелерде жеке құрамды жуу, оған іш киімдер мен төсек-орындарды ауыстыру және сабын беру есебі ұйымдастырылады. Аспаздар күнделікті душ қабылдайды. Ол іш киімді аптасына кемінде екі рет ауыстырады. Жеке құрамды гигиеналық жуу, сондай-ақ санитарлық өңдеу үшін: жақын орналасқан азаматтық моншалар, негізгі құрал болып табылатын далалық моншалар, медициналық қызмет мекемелері мен РХБҚ бөлімшелерінің құрамынан дезинфекциялық-душ қондырғылары пайдаланылады.

Дала моншасын орналастыру үшін шатырларда немесе бейімделген үй-жайларда киім ауыстыратын бөлме мен жуу бөлмесі орналастырылатын, дезинфекциялық-душ қондырғылары мен суға арналған ыдыстар орналастырылатын тегіс және құрғақ алаң таңдалады. Жеке құрамды жуу үшін медициналық қызмет пайдалануға рұқсат етілген көздерден ғана су пайдаланылады. Ағынды сулар жуу орнынан кемінде 10 м қашықтықта сіңіргіш құдықтарға немесе жеткілікті сыйымдылықтағы қазбаларға жіберіледі. Әскери қызметшілер белгіленген нормаларға сәйкес сабынмен және ванна сүлгімен қамтамасыз етіледі. Моншада бір жуу орнына үш дана есебінен дезинфекцияланған ванна жуғыштарының жиынтығы болады. Жуғаннан кейін лас кір сөмкелерге жиналып, киім-кешек қоймасына тапсырылады, онда ол бір тәуліктен аспайды, содан кейін кір жуатын бөлмеге жіберіледі. Лас кірді таза заттармен бірге сақтауға тыйым салынады. Кір жуғаннан кейін кір алған кезде оның стандартты, толық өлшемді және таңбаланғанына көз жеткізу керек, сонымен қатар оны өңдеу мен жөндеудің сапасын тексеру керек.

Жанар-жағармай материалдарымен және арнайы сұйықтықтармен

қамтамасыз ету

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі бөлімшелерде қоймада сақталатын жанар-жағармай материалдары мен қорлардың болуын тұрақты бақылауды жүзеге асыруға міндетті. Жанар-жағармай материалдарын уақтылы қамтамасыз етуге, сондай-ақ техникаға жанармай құюды ұйымдастыруға бөлім командирінің тыл жөніндегі орынбасары жауапты болады. Бөлімшелерде техниканы уақтылы толтыру үшін олардың командирлері жауапты болады.

Үздіксіз жұмысты қамтамасыз ету үшін инженерлік техника оның жұмыс орындарында, автомобильдер азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің қоймасында немесе жергілікті жанармай құю станцияларында жанармай құяды.

Машиналарға жанармай құю үшін тасымалдау және эвакуациялау жолдарында азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің күштері мен құралдары есебінен құрылатын далалық автожанармай құю пункттері өрістетіледі.

Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімін дала жағдайында ЖЖМ қамтамасыз ету оларды жұмсаудың белгіленген лимиттері негізінде жүзеге асырылады. Ол үшін жанармайдың далалық қоймалары мен жанармай құю пункттері жабдықталады. Жанармай қоймалары ЖЖМ және олармен жұмыс істеуге арналған техникалық құралдарды қабылдауға, сақтауға және беруге арналған. Жанармай қорлары азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің материалдық қамтамасыз ету взводында және құтқару жасақтарының материалдық қамтамасыз ету взводында: жанармай құюшылардағы автобензин мен дизель отынында болады; майлар-ішінара автотын май құюшыларда, ішінара 200 литрлік бөшкелерде; майлау материалдары - 200 литрлік бөшкелерде.

Далалық типтегі қоймаларда тұрақты орналастыру орны мен ғимараттары жоқ. Олар кез-келген көлік түрімен тасымалдауға болатын жылжымалы техникалық құралдармен жабдықталған. Мұндай техникалық құралдарға мыналар жатады: жылжымалы резервуарлар (болат және резеңке маталар), айдау станциялары, мотопомпалар, контейнерлер, далалық зертханалар мұндай қоймаларды орналастыру әр уақытта жергілікті жағдайға, орындалатын міндеттерге және басқа жағдайларға байланысты. Далалық жағдайда машиналар, әдетте, далалық жанармай құю пункттерінде жанармаймен толтырылады.

Машиналарды жанармаймен толтыру үш тәсілмен жүргізіледі:

жанармай құйылатын машиналар жанармай құю құралдарына келеді;

жанармай құю құралдары жанармай құйылатын машиналарына келеді;

аралас (кейбір бөлімшелер бірінші, ал басқалары екінші әдіспен немесе бөлімшелер бір уақытта екі жолмен толтырылады). Ұзақ қашықтыққа (тәуліктік өтпеден астам) марш кезінде ұзақ уақыт тоқтап тұру аудандарында азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің күштерімен және құралдарымен жанармай құю бекеттері де орналастырылуы мүмкін.

Жанармай құю алаңын орналастыруға арналған учаске жылдың кез келген уақытында және кез келген ауа-райында машиналардың қозғалысын қамтамасыз ететін тегіс, құрғақ, қатты топырақпен болуы тиіс. Жанармай құю пунктінің құжаттамасы қажетті тасымалдау және көлікте сақтау ескеріле отырып ресімделеді.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің тағайындалған ауданға шығуымен бөлім командирінің тыл жөніндегі орынбасары азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің шешімі негізінде әзірленген жоспарға сәйкес белгіленген аудандарға материалдық құралдарды әкетуді жүзеге асырады; тыл бөлімшелерін орналастырады; жеке құрамның тамақтануын ұйымдастырады; бөлімшелерді жеке құрамға, техникаға және материалдық құралдар қорларына арналған баспана салу үшін материалдармен қамтамасыз етеді; азық-түлік, жанармай және басқа да материалдық қорларды толықтырады; ҚР субъектілерін материалдық-техникалық жабдықтаудың құтқару қызметтерімен азаматтық қорғаныстың әскери бөлімін және берілген құралымдарды материалдық қамтамасыз ету мәселелері бойынша өзара іс-қимылды ұйымдастырады.

Тыл басқармасы азаматтық қорғаныс әскери бөлімі басқармасының құрамдас бөлігі болып табылады. Оны азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі жеке өзі, сондай-ақ штаб, БК тыл жөніндегі орынбасары және БК қару-жарақ жөніндегі орынбасары, қызмет бастықтары арқылы жүзеге асырады. Бұл лауазымды тұлғалар тыл жұмысын азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің шешімі мен нұсқаулары, сондай-ақ тылдағы қамтамасыз ету мәселелері бойынша жоғары тұрған буын командирлерінің тиісті өкімдері негізінде ұйымдастырады. Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды немесе азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің

басқа да іс-қимылдарын жүргізуге дайындық кезінде тылдағы қамтамасыз ету жөніндегі міндеттер орындаушыларға тыл бойынша бұйрықтармен немесе өкімдермен, ал авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу барысында – бағыныстыларға негізінен техникалық байланыс құралдары бойынша немесе жеке қарым-қатынас кезінде берілетін қысқа өкімдермен жеткізіледі.

Тыл бөлімшелерін басқару кез-келген БП-нен жүзеге асырылуы мүмкін, бірақ ТБП негізгі болып табылады, одан бөлім командирінің тыл жөніндегі орынбасары басшылық етеді және тылмен қамтамасыз ету мәселелерін шешу үшін қажетті байланыс және қозғалыс құралдарына ие.

Бақылауға арналған сұрақтар:

1. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-қимылын қамтамасыз ету дегеніміз не және ол қандай түрлерді қамтиды?
2. Арнайы барлау түрлері және ол қандай мақсатта жүзеге асырылады?
3. РХБҚ қандай мақсатта жүзеге асырылады және оған не кіреді?
4. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-қимылын инженерлік қамтамасыз ету нені қамтиды?
5. Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімінде гидрометеорологиялық қамтамасыз ету іс-шаралары ненің негізінде, кім орындайды және қайда көрсетіледі?
6. Топогеодезиялық ақпарат құралдарына қандай құралдар жатады?
7. Моральдық-психологиялық қамтамасыз етудің негізгі міндеттерін атаңыз.
8. Техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыру қандай компоненттер бойынша жүзеге асырылады?
9. Ауданда зақымданған машиналардың жинау пункті немен жабдықталады?
10. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-қимылдарын тылдық қамтамасыз ету қандай іс-шараларды қамтиды?

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстан Республикасы ТЖМ Азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің тактикасы үнемі жетілдіріліп отырады. Бұл негізінен әртүрлі сипаттағы ТЖ жою кезіндегі міндеттердің күрделенуіне, күштер мен құралдардағы сапалы өзгерістерге, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу кезінде ғылым мен техниканың соңғы жетістіктерін пайдалануға байланысты.

Штаттық және берілген бөлімшелерді (құрылымдарды) басқаруда жаңа, өте маңызды және күрделі міндеттер пайда болды, мысалы, төтенше жағдайдың дамуын болжау, оның өзгеруіне тез әрекет етуді ұйымдастыру және т.б. Бұрын-соңды болмағандай, күштер мен құралдар әрекеттерінің жеделдігі командирлердің (бастықтардың) ойлауының жеделдігіне байланысты болды. Алдын ала болжау, ақылға қонымды бастама және іс-әрекеттің дербестігі маңыздылығы артты, күрделі тактикалық есептеулерді тез және дәл жүргізу, авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды дайындау және жүргізу мерзімдерін күрт қысқарту, әртүрлі тәсілдермен жүріп-тұруды дайындау және жасау, сол жерде орналасуды ұйымдастыру, азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің іс-қимылдарын қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу, бөлімшелерді басқару (құрамалар) қойылған міндеттерді орындау барысында проблемаларды шешу талап етіледі.

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің штаттық және берілген бөлімшелерін (құралымдарын) қолдану жөніндегі шаблондық шешімдер негізсіз адам шығынына, үлкен экономикалық шығындарға және күштер мен құралдардың шамадан тыс кернеулеріне әкелуі мүмкін. Демек, бейбіт және соғыс уақытында Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің штаттық және берілген бөлімшелерін (құрамаларын) қолдану, ең алдымен, шығармашылық тәсілді қажет етеді.

Бейбіт және соғыс уақытындағы ТЖ жою кезінде штаттық және берілген бөлімшелерді (құрамаларды) шығармашылықпен ойлау және сауатты басқару үшін, бір жағынан, азаматтық қорғаныстың әскери бөлімін қолдану іс-қимылының теориялық негіздерін білу, жинақталған тәжірибені жан-жақты зерделеу, екінші жағынан, командирлік және басқа да даярлықтың түрлері барысында командирлердің, басқару жөніндегі барлық деңгейдегі штабтардың штаттық және берілген құрамаларды басқару жөніндегі штабтардың күрделі, үнемі және тез өзгертін ортадағы дағдыларын ұдайы жетілдіру болып табылады.

Қазіргі жағдайда ТЖ салдарын жою кезінде шешуші рөл әлі күнге дейін адамға тиесілі. Жағдайдың қиын сәттерінде сәтті әрекет ету үшін азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің жеке құрамы жоғары кәсіби және моральдық-психологиялық қасиеттерге ие болуы керек. Бұл қасиеттерді жүйелі оқыту мен тәрбиелеуді қажет етеді, барлық дәрежелі командирлердің (бастықтардың) мақсатты – жұмысының нәтижесі болып табылады. Тактикалық және әскери-техникалық білім деңгейін, моральдық-психологиялық дайындығын, тәртіппен және жеке құрамның дене шынықтыру деңгейін үнемі арттыру қажеттілігі айқын.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕРДІҢ ТІЗІМІ

1. ЗРК «О гражданской защите» от 11 апреля 2014 года № 188-V (с изменениями).
2. Приказ МЧС «Об установлении классификации чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера» от 10 мая 2023 года № 240 (с изменениями).
3. Приказ МВД «Об утверждении Правил создания, содержания, материально-технического обеспечения, подготовки и привлечения формирований гражданской защиты» от 23 апреля 2015 года № 387 (с изменениями).
4. Приказ МВД «Об утверждении Правил организации и деятельности государственной системы гражданской защиты» от 24 февраля 2015 года № 149.
5. Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2015 жылғы 27 мамырдағы № 277 бұйрығы.
6. Методические рекомендаций по прогнозированию и оценки химической обстановки. Приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 24 февраля 2015 года № 149..
7. Наставление (для войск ГО и ПСС) по организации и технологии ведения аварийно-спасательных работ при ЧС. Ч. 1–3. «Организация и технологии ведения АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫХ И НЕОТЛОЖНЫХ РАБОТ при землетрясениях». – М.: ВНИИ ГОЧС, 1998.
8. Организация и ведение аварийно-спасательных работ. Ч. 1–4. «Технология и проведение АВАРИЙНО-СПАСАТЕЛЬНЫХ И НЕОТЛОЖНЫХ РАБОТ в условиях разрушения зданий и сооружений». – Химки: АГЗ, 2005.
9. Правила проведения аварийно-спасательных работ при обрушениях зданий и сооружений. – М.: ВНИИ ГОЧС, 2004.
10. Руководство по выполнению спасательных и других неотложных работ в условиях завалов и разрушения зданий и сооружений. – М.: ВНИИ ГОЧС, 1994.
11. Тактическая подготовка должностных лиц органов управления силами и средствами на пожаре.
12. Симонов В.В., Лещенко А.П. и др. Спасательный центр МЧС России (ОШС, ТТХ техники и вооружения, ориентировочные возможности). Уч. пособие с грифом МЧС. – Химки: АГЗ, 2014.
13. Лещенко А.П. и др. Сборник форм формализованных документов по управлению спасательным центром (отрядом) в чрезвычайных ситуациях. Уч. пособие с грифом МЧС. – Химки: АГЗ, 2012.
14. Абрамов В.А. и др. Правила разработки и оформления документов в органах управления по делам ГО и ЧС, соединениях и частях войск ГО. Учебно-методическое пособие. – Новогорск: АГЗ, 1999.
15. Репринцев В.А. и др. Инженерное обеспечение действий сил РСЧС и ГО. Уч. пособие. – Новогорск: АГЗ, 1999.
16. Лобанов А.И. Оперативное прогнозирование медицинской обстановки в ЧС. Уч. пособие. – Новогорск: АГЗ, 2004.
17. Лобанов А.И. Медико-биологическая защита. Учебник. – Химки: АГЗ, 2008.
18. Волков С.С. и др. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций. Ч. 2. Кн. 1. – Калуга: ГУП «Облиздат», 2000.
19. Дзыбов М.М. и др. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций. Ч. 2. Кн. 3. – Калуга: ГУП «Облиздат», 1999.
20. Чеботарев С.С., Семеренко А.Г. Тыловое обеспечение. Уч. пособие. – Новогорск: АГЗ, 2001.

ҚОСЫМША

Қосымша 1

**ҚЫЗМЕТТІК ҚҰЖАТТАРДА
ҚОЛДАНЫЛАТЫН НЕГІЗГІ ҚЫСҚАРТЫЛҒАН БЕЛГІЛЕР**

<i>АҚ ӘБ (Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі)</i>	
<i>тжб</i>	тәрбие жұмысы бөлімі
<i>мққб</i>	мемлекеттік құпияны қорғау бөлімшесі
<i>кб</i>	кадрлар бөлімі
<i>бт</i>	байланыс торабы
<i>жбқб</i>	жылжымалы байланыс құралдар бөлімшесі
<i>рст</i>	Радиостанциясы
<i>рб</i>	радио бөлімше
<i>ррс</i>	радиорелелік станция
<i>сбқб</i>	стационарлық байланыс құралдары бөлімшесі
<i>тқеқв</i>	техникалық қамтамасыз ету және қызмет көрсету взводы
<i>автб</i>	Автомобильдік бөлімше
<i>жб</i>	жөндеу шеберханасы
<i>мқев</i>	материалдық қамтамасыз ету взводы
<i>хтқее</i>	халықтың тіршілігін қамтамасыз етуді есептеу
<i>отө</i>	оқу тактикалық өрісі
<i>мп</i>	медициналық пункті
<i>вкб</i>	ведомстволық күзет бөлімшесі
<i>Құтқарушы жасақ (құтжс)</i>	
<i>құтр</i>	құтқарушы роты
<i>құтв</i>	құтқарушы взвод
<i>құтб</i>	құтқарушы бөлімше
<i>іб</i>	іздістіру бөлімі
<i>бб</i>	байланыс бөлімшесі
<i>инженерлік-құтқару ротасы (икр)</i>	
<i>исв</i>	инженерлік-құтқару взводы
<i>исб</i>	инженерлік-құтқару бөлімшесі
<i>қтқұтб</i>	қалқымалы тасымалдаушыларды құтқару бөлімшесі
<i>сжқұтб</i>	сумен жабдықтау құтқару бөлімшесі
<i>құтэб</i>	құтқару электротехникалық бөлімшесі
<i>құтав</i>	құтқару автомобиль взводы
<i>құтб</i>	құтқару автомобиль бөлімшесі
<i>радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау ротасы (рхбқ)</i>	
<i>рхбқұтв</i>	радиациялық, химиялық барлайтын құтқару взводы
<i>рхбқұтб</i>	радиациялық, химиялық барлайтын құтқару бөлімшесі
<i>асөқұтв</i>	арнайы және санитарлық өңдеу құтқару взводы
<i>агзқұтв</i>	аймақты газсыздандыру және залалсыздандыру құтқару взводы
<i>хрз</i>	химия-радиометриялық зертхана
<i>өрт-құтқару ротасы (өкр)</i>	
<i>өқв</i>	өрт-құтқару взводы
<i>өқб</i>	өрт-құтқару бөлімшесі
<i>ққб</i>	құтқару құбыры бөлімшесі
<i>пжжқт</i>	пиротехникалық және жарылғыш жұмыстарды жүргізудің құтқару тобы
<i>ұарқт</i>	ұшқышсыз ұшу аппараттары мен робототехникалық құралдар тобы

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімі бөлімшелері мен бөлімдерінің болжамды мүмкіндіктері

р/п №	Орындалатын тапсырмалар	Өлшем бірлігі ері	Құтқару бөлімшелері әскери бөлім							
			қжс	иср	рхбққр	иср	пжжсқт	тқеққв	мп	мқев
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Радиациялық барлау: алаңдардың маршруттардың	км/сағ км ² /сағ	--	--	600–800 1200–1600	--	--	--	--	--
2.	Химиялық барлау: маршруттардың алаңдардың	км/сағ км ² /сағ	--	--	180–360 360–720	--	--	--	--	--
3.	Техниканы дезактивациялау: тұтыну нормасы 3,0 л/м ² дейінгі капрон щеткаларымен бір уақтылы сүрте отырып, жуғыш ерітіндімен 50 л/м дейін реттелетін тұтыну нормасымен су ағынымен көп сатылы тәсілмен және теморальдық психологиялық қамтамасыз етум 3м ² /мин дейін өңдеу	ө./сағ	--	--	250	--	--	--	--	--
		ө./сағ	--	--	300	--	--	--	--	--
		ө./сағ	--	--	100	--	--	--	--	--
4.	Көп сатылы әдіспен газсыздандыру (белгісіз УЗ немесе V-газдар бойынша): жоғары қысымды су ағынын қайта өңдеу (жұмыс қысымы 3,5...4,0 МПа, температура 16...20 °С, жұмыс ортасының тұтыну нормасы 2,2...2,5 л/м ² , жұмыс қарқыны - 4 м ² /мин) химиялық белсенді	ө./сағ	--	--	250	--	--	--	--	--
		ө./сағ	--	--	300	--	--	--	--	--

	рецептерімен суару әдісі (0,25-тен 1,5 л/мин-ге дейін және 4-тен 16 м ² /мин -ге дейінгі теморальдық психологиялық қамтамасыз етум форманы теморальды психологиялық қамтамасыз ету шығынымен)	ө./сағ	--	--	100	--	--	--	--	--
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	беттерді бу-су қоспасының ағынымен өңдеу әдісі (саптаманың алдындағы жұмыс қысымы 4,0 МПа, жылытқыштан шығатын судың температурасы 140 °С, жұмыс қоспасының тұтыну нормасы 0,7...0,9 кг/м ² , өңдеу қарқыны 3...4 м ² /мин).	ө./сағ	--	--	250	--	--	--	--	--
5.	Дезинфекциялық техника: көп сатылы әдіспен (белгісіз АД (БС) бойынша) химиялық белсенді рецепттермен суару әдісі (0,25-тен 1,5 л/мин-ге дейін шығынымен және 4-тен 16 м ² /мин -ге дейін теморальды психологиялық қамтамасыз етумен өңдеу) капрон щеткаларымен бір мезгілде сүртетін химиялық белсенді рецепттермен суару әдісі (0,25-тен 4,0 л/м ² -ге дейінгі шығыстар нормасымен және 1,5 м ² /мин өңдеу теморальдық психологиялық қамтамасыз ету) 1-ші құю рецептурасы	ө./сағ	--	--	250	--	--	--	--	--
		ө./сағ	--	--	300	--	--	--	--	--
		ө./сағ	--	--	100	--	--	--	--	--
		өлшем	--	--	50 дейін	--	--	--	--	--

	техникасының ДДД.									
6.	1-ші құю рецептурасы ДДД жергілікті жерлерінің жолдары мен учаскелерін газсыздандыру және дезинфекциялау.	м ² /сағ м ²	--	--	3000 дейін 540 дейін	--	--	--	--	--
7.	Жеке құрам санитарлық өңдеу: душ қондырмасының астында бір адамнан есептелген (t 38-мен...42 °C); душ қондырмасының астында екі адамнан есептеледі	адам адам	-- --	-- --	1100 дейін 2700 дейін	-- --	-- --	-- --	-- --	-- --
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
8.	Отынды бір рет құю кезінде реакциялық массаларды немесе мұнай өнімдерін жинау уақыты	мин	--	--	120 дейін	--	--	--	--	--
9.	УЗ, КӘУЗ бойынша сынамалардың талдауы	т.б	--	--	20–30	--	--	--	--	--
10.	РВ сынамалардың талдауы	т.б	--	--	60–100	--	--	--	--	--
11.	РХБҚ құралдарын жөндеу : ағымдағы жөндеу: газқағарлар теріні қорғау құралдары РХБ құралдары арнайы өңдеу жинақтары орташа жөндеу: РХБ құралдары арнайы өңдеу жинақтары	дана к-т дана к-т к-т дана к-т	--	--	40–50 20–25 18–20 9–10 4–5 3–4	--	--	--	--	--
12.	Қорымдарға арналған шұңқырларды дайындау	м ³ /сағ	--	600–780	--	--	--	--	--	--
13.	Зарарлы топырақты алып тастау	км/сағ	--	2–12	--	--	--	--	--	--

36.	ХПК-50 1 к-т нан пісіру (1 бөлім)	т	--	--	--	--	--	--	--	0,43/0,3
37.	Алғашқы көмек көрсету (тәулігіне/адам)	адам	96-120	--	--	--	--	--	20-50	--
38.	Дәрігерге дейінгі көмек көрсету (тәулігіне/адам)	адам							100 дейін	
39.	Дәрігерлік көмек көрсету (тәулігіне/адам)	адам	--	--	--	--	--	--	50 дейін	--
40.	Жүктерді (гуманитарлық) жеткізу (1 рейс)	т	12					60 дейін		28
41.	1 рейс ішінде жүктерді жеткізу: РСМ су салқындатылған өнімдер нан және басқа да өнімдер	т								27 10 1,5 2,52
42.	Техникаға ағымдағы жөндеу жүргізу: автомобиль инженерлік							10 3		
43.	Бастапқы ЖОН ұйымдастыру	адам								50 дейін
44.	орналастыру	дана								1
45.	ЗМЖП ұйымдастыру							1		
46.	ПТН орналастыру							1		
47.	Эвакогруппаларды орналастыру, көліктерді эвакуациялау	бірлік						20		

«БЕКІТЕМІН»

5 АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ командирі

(әс/шені, қолы, тегі)

20 __ж. «__»_____

**5 Азаматтық қорғаныстың әскери бөлімін авариялық-құтқару және
кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге даярлаудың
күнтізбелік жоспары (нұсқа)**

р/п №	Орындалатын іс-шаралар	Орындаушылар	Орындау мерзімдері	Орындалғаны туралы белгі
1	2	3	4	5
I. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ командирі мен штабының жедел директиваны (ҰБО өкімін) алғанға дейінгі жұмысы				
1	Шұғыл мәселелерді шешу	Қалыптасқан жағдайға байланысты толтырылады		
II. АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ командирі мен штабының жедел директивасын (ҰБО өкімін) ала отырып, жұмысы				
1. Шешім қабылдау				
1.	Тапсырманы нақтылау, жағдайды бағалау, іс-әрекеттің мақсатын анықтау және оны орынбасарлар мен қызмет командирлеріне жариялау			
2.	Шешім қабылдауды аяқтау			
3.	Жоғары тұрған командиріне шешімнің баяндамасы			
4.	Қызмет орынбасарлары мен командирлеріне шешім жариялау			
2. Бөлімшелерге міндеттер қою				
1.	Алдын ала өкімдер беру			
2.	Бұйрықтарды (өкімдерді) беру			
3.	Бөлімшелерде іс-қимылдарды ұйымдастыру			
3. Іс-шараларды жоспарлау				
1.	Өзірлеу: авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу жоспары өзара іс-қимылдың жоспарлы кестесі қамтамасыз ету түрлері бойынша жоспарлар			

2.	Бөлімшелердегі авариялық-құтқару және КЕЗЕК КҮТТІРМЕЙТІН ЖҰМЫСТАРДЫ жоспарлау			
3.	<i>АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІ</i> командирінің іс-қимыл жоспарының құжаттарын бекітуі			
4.	Бөлімшелерде авариялық-құтқару және КЕЗЕК КҮТТІРМЕЙТІН ЖҰМЫСТАРДЫ жоспарлауды аяқтау			
4. Өзара әрекеттесуді ұйымдастыру				
1.	Шешімді нақтылау және өзара әрекеттесуді ұйымдастыру бойынша жергілікті жерде жұмыс істеу.			
2.	Жергілікті жердің макетінде өзара әрекеттесуді ұйымдастыру			
5. Бөлімшелерді дайындау				
1.	Бөлімшелерді жеке құраммен, қару-жарақпен және техникамен толықтыру.			
2.	Бөлімшелерді белгіленген нормаларға дейін материалдық құралдармен толықтыру.			
3.	Қару-жарақ пен техниканы қолдануға дайындау.			
6. Аудандарды дайындау				
1.	Бастапқы аудандардың инженерлік жабдықтары.			
2.	Басқару пункттері мен байланыс желілерін жабдықтау.			
3.	Тікұшақ алаңдарын дайындау.			
4.	Жылжыту маршруттарын жабдықтау.			
5.	Камуфляж және сумен жабдықтау бойынша іс-шаралар өткізу.			
7. Жеке құраммен жұмыс жөніндегі іс-шаралар				
1.	Тәрбие жұмысының міндеттерін орындаушыларға жеткізу.			
3.	Қойылған міндеттерді жеке құрамға түсіндіру			
4.	Ақпараттық қарсы іс-қимыл бойынша іс-шаралар өткізу			
8. Іс-қимылды қамтамасыз етуді ұйымдастыру				
1.	Қамтамасыз ету түрлері бойынша өкімдер әзірлеу және бөлімшелерге міндеттер қою.			
2.	Қамтамасыз ету іс-шараларын ұйымдастыру және өткізу.			
3.	Тылдық және техникалық қамтамасыз ету бөлімшелерінде			

	материалдық-техникалық құралдар қорларын қабылдау және жинақтау.			
4.	Ақаулы қару-жарақ пен техниканы жөндеу және қалпына келтіру.			
9. Басқаруды ұйымдастыру				
1.	Байланыс жүйесін және АБЖ орналастыру			
2.	Басқару пункттерін орналастыру.			
3.	Басқару пункттері мен оларға шығу маршруттары үшін қосалқы аудандарды барлау және дайындау.			
4.	Басқару пункттерінде маскировка және өткізу режимінің іс-шараларының орындалуын бақылау.			
10. Бөлімшелердің бастапқы ауданға шығуы				
1.	Негізгі бөлімшелердің жоспарланған аудандарға шығуы.			
2.	Бастапқы аудандардағы бөлімшелердің шоғырлануын аяқтау.			
3.	Техникалық қамтамасыз ету және тыл күштері мен құралдарын өрістетуге.			
11. Бағынысты бөлімшелердегі практикалық жұмыс				
1.	1-2 сатыға төмен бөлімше командирлерімен техникалық байланыс құралдары бойынша жеке келіссөздер арқылы міндеттердің жеткізілуін бақылау			
2.	Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды ұйымдастыруда бақылау және көмек көрсету бөлімшелерінде шығу және жұмыс істеу			
3.	Авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарға дайындық жөніндегі іс-шаралардың орындалу барысын бақылау.			
4.	<i>АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ</i> қойылған міндеттерді орындауға дайындығы.			

Әскери бөлім штабының бастығы

(әскери/шені, қолы, тегі)

20__ж. «__»_____

Басқару (іс-қимылдарды ұйымдастыру)бойынша негізгі іс-шараларды орындауға арналған болжамды уақыт

р/п №	Іс-шаралардың атауы	Уақыт, мин	
		<i>Құтқару жасағы</i>	<i>Құтқару орталығы</i>
1.	Тапсырманы нақтылау	5–10	10–15
2.	Алынған міндет туралы лауазымды тұлғаларды хабардар ету	До 5	5–10
3.	Алдын ала өкімдер беру	До 5	5–10
4.	Жағдайды бағалау	20–30	30–60
5.	Шешім қабылдау	20–30	30–90
6.	Аға командирге шешім туралы есеп	10–15	15–20
7.	Авариялық-құтқару және КЕЗЕК КҮТТІРМЕЙТІН ЖҰМЫСТАРДЫ жоспарлау жөніндегі нұсқаулар	–	До 10
8.	Жоспарлау құжаттарын қарау және бекіту	–	30–60
9.	Аға командирге жағдай туралы есеп	До 5	5–10
10.	Барлау жоспарын әзірлеу	–	20–30
11.	Алдын ала өкімді әзірлеу	5–10	10–15
12.	Бұйрықты әзірлеу (жазу)	20–30	30–50
13.	Өкімді әзірлеу (жазу)	15–20	20–30
14.	Командирдің (командирдің)шешімін ресімдеу	20–30	30–40
15.	Жоспарлы өзара әрекеттесу кестесін әзірлеу	–	60–90
16.	Басқару пункттерін күзету және қорғау жоспарын әзірлеу	–	20–30
17.	Авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстарға дайындық жөніндегі іс-шаралардың күнтізбелік жоспарын әзірлеу	–	20–30
18.	Хабарламаны әзірлеу	5–10	10–15
19.	Өзара әрекеттесу сигналдарының кестесін жасау	–	15–20
20.	Міндеттер қою (бұйрық беру)	15–20	20–30
21.	Техникалық байланыс құралдары бойынша бөлімшелерге міндеттерді жеткізу	10–15	20–30
22.	Өзара әрекеттесуді ұйымдастыру:		
	авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстарға дайындық кезінде Авариялық-құтқару және шұғыл жұмыстар барысында	30–60 25–30	60–80 30–45

Негізгі іс-шаралар және далалық басқару пункттерін жабдықтауға қойылатын талаптар

Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің барлық лауазымды адамдары үшін шатырларда жұмыс орындары дайындалуда.

Командалық-штабтық машиналар мен арнайы автомобильдерге, химиялық бақылау пункті, күзет бөлімшелеріне арналған окоп (жасырыну) және белгіленген талаптарға сәйкес жеке құрамның демалыс орындары мен дәретханалар жабдықталады және бүркемеленеді.

Лауазымды адамдардың жұмыс орындарына командалық-штабтық машиналардың байланыс құралдарынан шығарулар шығарылады. Командалық-штабтық машиналар алқалы шатырлармен жабдықталады.

Шатырлардағы лауазымды адамдардың жұмыс орындары далалық, жиналмалы жиһазбен қамтамасыз етіледі; картамен жұмыс істеуге арналған үстелдердің қақпақтары линолеуммен жабылады. Жарықтандыру сенімді және әртүрлі құралдармен қайталануы керек. Қыс мезгілінде шатырлар жылытылады.

Әрбір қызмет командирі үшін жеке жұмыс орны дайындалады. Азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің командирі және штаб бастығы, әдетте, кемінде екі картаны (схемаларды, жоспарларды) орналастыруды қамтамасыз ететін бір үстелде жұмыс істейді.

Телефон түтіктері жұмыс үстелінің кез келген орыннан картамен (схемамен, жоспармен) жұмыс жүргізуге мүмкіндік беретін ұзын сыммен жабдықталады.

Шатырдың ішінде плакаттар, жарғылардың, нұсқаулықтардың талаптары, әртүрлі іс-әрекеттердің негізгі нормативтері көрсетілген сызбалар ілінеді. Міндетті түрде азаматтық қорғаныс әскери бөлімі командирінің жұмыс шатырында қойылған міндеттердің орындалуын ұйымдастыру (жоспарлау) жөніндегі тиісті басқару органының жұмыс кестесі болуға тиіс.

БП барлық офицерлердің өздеріне жүктелген функционалдық міндеттеріне қарай ресімделген және анықтамалық құжаттары болуы тиіс.

Шатырлардағы едендер ағаш қалқандармен жабылған.

Шатырлардағы кіреберістерде өртке қарсы қалқандар, аяқ киімді саздан тазартуға арналған торлар, ал тиісті командирлердің жұмыс орындары жабдықталған жерлерде, бұдан басқа, құлақтандыру сигналдарымен жабдықталған қалқан, дыбыстық (гильзасы орнатылған жиналмалы тіреу) және жарық (зымыран ұстағыш) дабылдарға арналған жабдықтар орнатылады.

Қамтамасыз ету және күзет бөлімшелерінің жеке құрамының демалыс орны, офицерлер құрамына, сержанттар мен сарбаздарға арналған асханалар, медициналық пункт (бекет), қарауыл қызметін атқаруға арналған орын жабдықталады.

Офицерлердің демалуына арналған шатырларда жиналмалы кереуеттер, сержанттар мен сарбаздарға арналған төсек-орын жабдықтары жиынтығымен қамтамасыз етілген қалқан сәке орнатылады. Қатардағы және сержанттық құрамның демалыс орындарын қол асты материалмен (шырша бұтақтары, шөптер және т.б.) және брезентпен жабылған төсемдермен жабдықтауға рұқсат етіледі.

Демалыс орындарының жанында (тікелей шатырларда) таңертең жуынуға арналған қолжуғыштар мен басқа да керек-жарақтар орнатылады.

Қарауылдардың жеке құрамы үшін демалу, қару мен оқ-дәрілерді сақтау орындары (пирамидаларда, жәшіктерде) жабдықталатын жеке шатырлар (жайлар) дайындалады.

Шаруашылық жабдықтау пункттері мен тамақтану орындары белгіленген талаптарға сәйкес орналастырылады.

БП барлық элементтерінің жұмысын қамтамасыз ететін электрмен жабдықтау көздері қарастырылған қозғалтқыштар олар үшін арнайы қазылған жасырыну орнатылады, олардың пайдаланылған газдарының таралу бағыттары жеке құрамның көміртегі тотығымен улану қаупін тудырмауы тиіс.

**РАДИАЦИЯЛЫҚ ҚАУІПТІ ОБЪЕКТИДЕГІ
АВАРИЯНЫҢ САЛДАРЫН ЖОЮ БҰЙРЫҒЫ**
(нұсқа)

Серисы _____
Грифы _____
Дана № _____

... АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ №.... бұйрығы КП -... (тармақ, координаттар),... (уақыт, күн). Карта ... (масштаб), басылым ... (жыл).

1. ... (уақыты, күні) «Радон» НПО ... Қ. (қала атауы) технологиялық процестің бұзылуы нәтижесінде радиоактивті заттардың шығарылуында апат болды.

2. ... *азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің* міндеті бар: маршрут бойынша алға жылжу... (тармақтар, координаттар) және ... (уақыты, күні) ҚР Қорғаныс министрлігінің бөліктерімен, ООП қызметімен және авариялық-құтқару құрылымдарымен бірлесіп, "Радон" НПО авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге кірісу.

3. ... (уақыты, күні) "Радон" НПО авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды объектінің авариялық-құтқару құралымдары, аумақтық құралымдар ... (аймақ атауы) жүргізеді. ... (уақыт, күн) *апаттық-құтқару және шұғыл жұмыстарға Қж* әскери бөлім кірісті.

4. Шешімі.

Әскери бөлімнің негізгі күш-жігерін бас корпус ғимаратында, оған іргелес құрылыстар мен цехтарда авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізуге жұмылдыру.

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды ҚР Қорғаныс министрлігінің бөлімдерімен, бөлімшелерімен, ООП қызметімен және апаттық-құтқару құрылымдарымен өзара әрекеттесу арқылы жүргізу: зардап шеккендерді үйінділерден іздеу және алу, көмек көрсету және оларды емдеу мекемелеріне эвакуациялау. Бір мезгілде радиоактивті заттарды бөлу көздерін жабуды, өрттерді оқшаулауды, сөндіруді, КЭС аварияларды жоюды, объектінің аумағын және оған іргелес құрылыстар мен жолдарды залалсыздандыруды жүргізу.

"Радон" НПО шығу бағыты ... (тармақтар, координаттар). Жорық тәртібі әскери бөлім ... (құрамы). Бастапқы нүкте ... (тармақ, координаттар).

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жеке қорғану құралдарында және медициналық профилактика құралдарын қолдана отырып жүргізу, тұрақты дозиметриялық бақылау жүргізу.

Белгіленген сәулелену дозасын алған жеке құрамды ластану аймағынан шығару, оны санитарлық өңдеуді жүргізу, одан әрі жұқтырмаған аумақта міндеттерді орындау үшін пайдалану. Жеке құрамның демалысы және тамақ қабылдау ауданда жүзеге асырылады ... (тармақ, координаттар).

Тарату күштері мен құралдары:

№ 1 учаске (оған іргелес орналасқан бас корпус ... (құрылыстардың, цехтардың атауы)... Күштер, құралдар);

№ 2 учаске (қосалқы құрылыстар ... (құрылымдардың атауы)... Күштер, құралдар);

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу үшін ... Әскери бөлімнің құрылысы (эшелондар саны). Эшелондағы ауысым саны-жасақ командирлерінің шешімімен.

Резерв ... (күштер мен құралдардың құрамы).

5. Бұйырамын:

Қозғалысты қамтамасыз ету отряды ... (құрамы) маршрут бойынша ... (тармақтар, координаттар) әскери бөлімнің қозғалысын қамтамасыз ету. Шоғырлану ауданына шыға отырып, *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу* учаскелеріне әскери бөлім бөлімдерін ұсыну бағытын жабдықтауға дайын болу. Бастапқы нүктеден өту ... (уақыт, күн). Тапсырманы орындау кезінде Жасақ құрамында әрекет ету;

... Рхбкқр ... (күшейту құралдары) көрсетілген маршрут бойынша шеру жасау және ... (уақыты, күні) учаскеде *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарға* кірісу ... (учаске нөмірі). Шоғырлану аймағы ... (тармақтар, координаттар). КБП-рота командирінің шешімімен;

... ... ҚЖ ... (бөлімшелер құрамы) авариялық-құтқару құралымдарымен өзара іс-қимыл жасай отырып ... (уақыты, күні) *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды* жүргізуге кірісу ... (объектінің атауы) № учаскесінде Қозғалыс бағыты ... (тармақтар, координаттар). Шекара Жарылғыш заттардың шекарасынан өт ... (уақыт, берді). Тапсырманы орындағаннан кейін шоғырлану аймағы ... (тармақтар, координаттар). Отрядтың КБП ... (тармақ, координаттар);

(сол сияқты әскери бөлімнің қалған бөлімдеріне міндеттер қойылады)

Резервке ... (құрамы) көрсетілген маршрут бойынша шеру жасау және ... (уақыты, күні) ауданда ... (пункттер, координаттар) кенеттен туындайтын міндеттерді орындауға дайындықта назар аудару. Бастапқы нүктеден өту ... (уақыт, күн).

6. Әскери бөлім мп техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелері бағанның құрамында шеру өткізуге, ... (уақыт, күн) ауданда ... (пункт, координаттар) жаралыларды (зардап шеккендерді) қабылдауға, оларға кейіннен қалалық ауруханаға эвакуациялай отырып, медициналық көмек көрсетуге дайындықта ... (нөмір) маршрут бойынша ... (пункттер, координаттар) және әскери госпиталь ... (нөмір) маршрут бойынша ... (тармақтар, координаттар) орналасу.

7. Әскери бөлімнің іс-қимылға дайындығы ... (уақыт, күн).

8. Әскери бөлім КП-бас күштердің бағанасын ұсыну барысында, *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу* кезінде – ауданда ... (тармақ, координаттар).

ТБП жүру барысында- *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды жүргізу* кезінде бас күштердің бағанасын бастарына жүру барысында -ауданда ... (тармақ, координаттар).

Әскери бөлім БП сабынан шыққан жағдайда қж.... Басқарма командирге жүктелсін

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ КОМАНДИРІ ...

(әскери атағы, қолы, тегі)

ӘСКЕРИ БӨЛІМ ШТАБЫНЫҢ КОМАНДИРІ

(әскери атағы, қолы, тегі)

**ХИМИЯЛЫҚ ҚАУІПТІ ОБЪЕКТИДЕГІ
АВАРИЯНЫҢ САЛДАРЫН ЖОЮЫ БҰЙРЫҒЫ**
(нұсқа)

Сериясы _____

Грифы _____

Дана № _____

... АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ №... бұйрығы КП -... (тармақ, координаттар),... (уақыт, күн). Карта ... (масштаб), басылым ... (жыл).

1. ... (уақыт, күн) ... (нысанның атауы) аммиактың бөліну апаты болды. Жарылыс нәтижесінде нысанның ғимараттары мен құрылыстары қатты және орташа қирауға ұшырады. Көз жұмған адамдар тіркелді. Нысан аумағында және оған іргелес аумақта химиялық ластану аймағы құрылды.

2. ... Командирдің өкіміне сәйкес *азаматтық қорғаныс әскери бөлімі* ... ақ әб ... (уақыт, күн) ауданда шоғырланған ... (пункттер, координаттар) авариялық-құтқару құралымдарымен өзара іс-қимыл жасау міндетімен *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды* жүргізуге кірісу ... (нысан атауы).

3. ... (уақыты, күні) объектіде *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін ЖҰМЫСТАРДЫ* авариялық-құтқару құралымдары жүргізеді:... (құрылымдардың құрамы).

4. Шешімі

Негізгі күш-жігер әскери бөлім № ... учаскеге шоғырландыру.

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды авариялық-құтқару құралымдарымен өзара іс-қимылда: үйінділердің астынан зардап шеккендерді (зардап шеккендерді) іздеу және шығару, оларды қаланың емдеу мекемелеріне эвакуациялаудан кейін оларға медициналық көмек көрсету кезектілігімен жүргізу. Бір мезгілде үйінділерде өткелдер жасауды, өрттерді, КӨЕУЗ ошақтарды оқшаулауды және жоюды жүзеге асыру, аумақты, ғимараттар мен құрылыстарды газсыздандыруды жүргізу.

Тарату күштері мен құралдары:

№ 1 учаске ... (цех ... атауы) -... (күштер мен құралдардың құрамы);

№ 2 учаске ... (цех ... атауы) -... (күштер мен құралдардың құрамы).

Құру әскери бөлім тапсырмаларды орындау үшін ... (саны) резервті бере отырып, эшелон. Эшелондағы ауысым саны-жасақ командирлерінің шешімімен. Резерв – ... (резерв құрамы).

Рубеж взрывчатые вещества... (тармақтар, координаттар).

5. Бұйырамын:

... рхбқкр ... (күшейту құрамы) авариялық-құтқару құралымдарымен өзара іс-қимылда ... (уақыты, күні) *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды* жүргізуге кірісу ... (объектінің атауы) № учаскесінде Маршрут бағыты ... (тармақтар, координаттар). Жарылғыш заттардың шекарасынан өту ... (уақыт, күн). Тапсырманы орындағаннан кейін назар аударылатын аудан ... (тармақтар, координаттар). К-рота командирінің шешімімен;

Қж ... (бөлімшелер құрамы) авариялық-құтқару құралымдарымен өзара іс-қимыл жасай отырып ... (уақыты, күні) *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды* жүргізуге кірісу ... (объектінің атауы) № учаскесінде Қозғалыс бағыты ... (тармақтар, координаттар). Жарылғыш заттардың шекарасынан өту... (уақыт, берді). Тапсырманы орындағаннан кейін шоғырлану аймағы ... (тармақтар, координаттар). Отрядтың КБП ... (тармақ, координаттар);

(сол сияқты қалған бөлімшелерге әскери бөлім міндеттер қойылады)

кенеттен туындайтын міндеттерді орындауға дайын болу кезінде резерв ... (құрамы) ауданда орналасады ... (пункттер, координаттар).

6. Әскери бөлімінің мп ... (уақыт, күн) ауданда ... (пункт, координаттар) зардап шеккендер мен зардап шеккендерді қабылдауға, оларға (пункт, координаттар)... № қалалық ауруханаға келесі эвакуациямен медициналық көмек көрсетуге дайын ... бағыт бойынша (тармақтар, координаттар) орналасу.

7. Әскери бөлімнің іс-қимылға дайындығы ... (уақыт, күн).

8. Әскери бөлімнің басқару пункттері:

КП-ауданда ... (тармақ, координаттар);

ТБП-ауданда ... (тармақ, координаттар).

Әскери бөлім БП сабынан шыққан жағдайда қж басқарма командирге жүктелсін

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ КОМАНДИРІ ...

(әскери атағы, қолы, тегі)

ӘСКЕРИ БӨЛІМ ШТАБЫНЫҢ КОМАНДИРІ

(әскери атағы, қолы, тегі)

**АПАТТЫ СУ БАСУ АЙМАҒЫНДА АВАРИЯЛЫҚ-ҚҰТҚАРУ ЖӘНЕ КЕЗЕК
КҮТТІРМЕЙТІН ЖҰМЫСТАРДЫ ЖҮРГІЗУ БҰЙЫҒЫ**
(нұсқа)

Сериясы _____

Грифы _____

Дана № _____

... АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ №.... бұйрығы КП -... (тармақ, координаттар),... (уақыт, күн). Карта ... (масштаб), басылым ... (жыл).

1. Нөсер жаңбыр мен таулардағы қардың қарқынды еруі нәтижесінде ... (атауы) өзендердегі су деңгейі күрт көтеріліп, облыстың (ауданның) аумақтың (атауы) бір бөлігін су басты. Су тасқыны аймағында: қала... (атауы), елді мекендер ... (атауы) қалды. Көз жұмған, жоғалып кеткен адамдар тіркелген.... (облыстың, ауданның атауы) аумағында... (уақыты, күні) жарылғыш заттар «Төтенше жағдай» режимі.

2. ... *азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің* ... (уақыты, күні) ... (атауы) облыстың ТЖК және ОБ төрағасының жедел бағыныстылығына апатты су басу аймағында авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды АҚМЖ авариялық-құтқару нысандарымен өзара іс-қимыл жасай отырып жүргізуге кірісу міндетімен ... (уақыты, күні) түсті.

3. Әскери бөлімнің мүддесі үшін ... (күштер құрамы) су басу аймағында барлау жұмыстары жүргізілуде.

4. Шешімі.

Әскери бөлімнің негізгі күш-жігерін қалада ... (атауы) адамдарды құтқару, содан кейін оларды қауіпсіз жерлерге эвакуациялау бойынша *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды* жүргізуге бағытталған.

авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды дәйектілікпен жүргізу: барлау күзеттерінің күшімен ... (саны) әскери бөлім өзен барлау буындарымен өзара іс-қимыл жасай отырып, зардап шеккен адамдардың, жануарлар мен материалдық құндылықтардың орналасқан жерлеріне барлау жүргізу. Зардап шеккен адамдар мен жануарларды автомобиль көлігіне тиеу орындарына эвакуациялау:

қаладан ... (атауы) ауданға ... (пункт, координаттар); елді мекеннен ... (атауы) ауданға ... (тармақ, координаттар).

Болашақта күштермен су басу аймағындағы басқа елді мекендерден зардап шеккен адамдарды, жануарларды және материалдық құндылықтарды автомобиль көлігіне отырғызу (тиеу) орындарына эвакуациялауды жалғастыру.

... (уақыты, күні) жабдықтау және су басу аймағында ұстау:... (саны) десанттық өткелдер (әрбір өткелдегі ПТС есептеулерінің санын көрсете отырып).

Өткелдерді зардап шеккен адамдарды, жануарларды, материалдық құндылықтарды эвакуациялау, су басу аймағы арқылы техника мен жүктерді өткізу үшін пайдалануға болады.

Бір уақытта:

... (саны) күштермен СНЛ-8 барлау шолғыншы... (саны) өзен барлау буындарымен зардап шеккен адамдардың, жануарлардың, материалдық құндылықтардың орналасқан жерлерін анықтау бойынша су басу аймағында барлау жүргізу.

... (уақыт, күн) ООП қызметімен өзара әрекеттесу кезінде ... облыстың (ауданның) су басу аймағының шекарасы бойынша және зардап шеккен адамдарды, жануарларды және материалдық құралдарды отырғызу (тиеу) орындарында ... (көлік түрі) коменданттық қызметті ұйымдастыру.

Сақтау үшін ... (экономика объектілерінің атауы) ... (уақыт, күн) жердегі бөгет бөгеттерін орнатуға кірісу.

Әскери бөлім орналасқан ауданның тікелей күзеті әскери бөлім штабы командирінің шешімімен ұйымдастырылсын.

Тарату күштері мен құралдары:

... (күштер, құралдар) – құрылғы ... (саны) (объектілердегі) шекараларда жер бөгеттерінің ... (пункттер, координаттар немесе объектілерді көрсету);

... (күштер, құралдар) - ... облыстың (ауданның) ООП қызметімен өзара іс-қимылда коменданттық қызметті ұйымдастыру және атқару;

... (күштер, құралдар) –..... (саны) десанттық өткелдерды (әрбір өткелдегі ПТС есептеулерінің санын көрсете отырып) жабдықтау, ұстау;

... эшелонда тапсырмаларды орындау үшін күндіз бір ауысымда, жасақ командирлерінің шешімімен түнде - ауысым демалысымен екі ауысымда (4-5 сағат) әскери бөлімін сапқа тұрғызу.

Әскери бөлім резерві: ... (резерв құрамы).

5. Бұйырамын:

... қж күшейте отырып, ... (уақыт, күн) ... (объектінің атауы) сақтау үшін жер бөгет бөгетін орнатуға кірісу. Жеке құрамның демалыс аймағы және тапсырманы орындағаннан кейін шоғырлану ... (тармақтар, координаттар). КБП жасағы ... (уақыты, күні) ауданда ... (тармақ, координаттар);

... облыстың (ауданның)... рхбқкр ООП қызметімен бірлесе отырып ... (уақыты, күні) су басу аймағының шекарасы бойынша және зардап шеккен адамдарды, жануарларды және материалдық құралдарды автомобиль көлігіне отырғызу (жүк тиеу) орындарында коменданттық қызметті ұйымдастыру. Жеке құрамның демалыс аймағы және тапсырманы орындағаннан кейін шоғырлану ... (тармақтар, координаттар). КБП ... (уақыты, күні) ауданда ... (тармақ, координаттар);

(сол сияқты әскери бөлімнің қалған бөлімшелеріне міндеттер қойылады)

резервке ... (резерв құрамы) ... (уақыт, күн) ... (пункттер, координаттар) ауданда кенеттен туындайтын міндеттерді орындауға дайындықта шоғырлану.

6. әскери бөлімінің *мп* ... (уақыт, күн) ауданда... (пункт, координаттар) жаралы (науқастарды) қабылдауға және оларға медициналық көмек көрсетуге дайындықта орналасу. Білікті медициналық көмекке мұқтаждарды №...қалалық (аудандық) ауруханаға эвакуациялау бағыт бойынша ... (тармақтар, координаттар) эвакуациялау.

7. ... (уақыт, күн) әскери бөлімнің іс-қимылдарға дайындығы.

8. Бөлімшелерді басқару *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды* жүргізу барысында КП және ТБП әскери бөлімімен қару-жарақ пен техниканы жүзеге асыру барысында бөлімшені басқару:

КП-ауданда ... (пункттер, координаттар) ... (уақыты, күні);

ТБП-ауданда ... (пункттер, координаттар) ... (уақыт, күн).

Әскери бөлім БП істен шыққан жағдайда басқару ... қжкомандиріне жүктелсін.

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ КОМАНДИРІ ...

(әскери атағы, қолы, тегі)

ӘСКЕРИ БӨЛІМ ШТАБЫНЫҢ КОМАНДИРІ

(әскери атағы, қолы, тегі)

ОРМАН ЖӘНЕ ШЫМТЕЗЕК ӨРТТЕРІН СӨНДІРУ БҰЙРЫҒЫ (нұсқа)

Сериясы _____

Грифы _____

Дана № _____

... АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ №... бұйрығы КП -... (тармақ, координаттар),... (уақыт, күн). Карта ... (масштаб), басылым ... (жыл).

1. Құрғақ, ыстық ауа-райы және ... (атауы) аудан) ормандардағы өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу нәтижесінде ауыр өрт жағдайы қалыптасты. ... (уақыты, күні) жағдай бойынша аудан аумағында жалпы ауданы ... км²... (саны) орман өрттері жұмыс істейді.

... АП командирдің бұйрығына сәйкес... *азаматтық қорғаныс әскери бөлімі* ... (уақыт, күн) ... (пункттер, координаттар) ауданда шоғырланды, онда аудан аумағында өртті сөндіру міндетімен облыс (атауы) ... (атауы) тжк төрағасының жедел бағынысына түскен.

2. ... *азаматтық қорғаныс әскери бөлімі* ... (уақыты, күні) орманшылықтардың өзара іс-қимыл жасай отырып, келесі учаскелердегі өрттерді сөндіруге кірісу міндет қойған:

№ 1 ... (пункт, координаттар);

№ 2 ... (пункт, координаттар);

(және т. б. өрттің аудандары бойынша).

Орталықтың жауапкершілік аймағы:... (пункт, координаттар).

3. ... (уақыты, күні) әскери бөлім мүддесі үшін жауапкершілік аймағындағы өрт жағдайын барлауды *осаэ* ... (отряд нөмірі) Ми-8т тікұшағының экипажы жүргізеді.

... (атауын) ауданның аумағында орман өрттерін оқшаулау орманшылық және жергілікті тұрғындар жүзеге асырады.

4. Шешімі.

Негізгі күш - жігер әскери бөлім ... (тармақтар, координаттар) № 1 учаскедегі өрттерді сөндіруге жұмылдырылсын.

Орман өрттерін сөндіру мынадай ретпен жүзеге асырылады: оқшаулау, жану ошақтарын сөндіру және қарауылдау. Қоршау минерализованных алқаптары оқшаулау шептерінде міндетті түрде орналастырыла отырып, отряд командирлерінің шешімімен сөндіру кезіндегі тактикалық тәсілдер.

Орман өрттері аудандарына күштер мен құралдарды бөлу:

№ 1 – ... (пункт, координаттар)... (күшейту құрамы) ... қж;

№ 2 – ... (пункт, координаттар)... (күшейту құрамы) ... қж;

(және т. б. әрбір өрт учаскесі бойынша)

... эшелон міндеттерді орындау үшін әскери бөлім құру. жасақ командирлерінің шешімімен эшелондағы муысым саны.

Әскери бөлім резерві – ... (резерв құрамы).

5. Бұйырамын:

...қж ... (күшейту құрамы) ... (пункттер, координаттар) маршрут бойынша алға жылжу және ЛПК өзара іс-қимыл жасай отырып... (уақыты, күні) ... (пункт, координаттар) учаскедегі орман өртін сөндіруге кірісу. Өртті сөндірудің тактикалық тәсілдері, суды тасымалдау, қарауылдау және бөлімшелерді ауыстыру тәртібі – өз шешімімен.

Өртті... (пункт, координаттар) оқшаулау шегі

Төменгі өрттің ... (пункт, координаттар) жоғарғы өртке ауысуы жағдайында жеке құрамның қайту бағыты.

... (пункт, координаттар) тапсырманы орындау кезінде отрядтың орналасқан жері.
Отряд командирінің шешімімен. КП жасағы.

(оларға ұқсас әскери бөлімнің қалған бөлімшелеріне міндеттер қойылады)- - - - -

... (резерв құрамы) *резерв* ... (уақыт, күн) ... (пункттер, координаттар) ауданда кенеттен туындайтын міндеттерді орындауға дайындықта шоғырлану.

6. *мл* әскери бөлімі ... (уақыт, күн) ... (пункттер, координаттар) ауданда зардап шеккендерді қабылдауға және оларға медициналық көмек көрсетуге дайындықта өрістету. Білікті медициналық көмек көрсетуді қажет ететіндерді № ... (пункт, координаттар) бағыт ... (пункт, координаттар) бойынша аудандық ауруханаға эвакуациялау.

7. Әскери бөлімнің ... (уақыт, күн) орман және шымтезек өрттерін сөндіру жөніндегі міндеттерді орындауға дайындығы.

8. Әскери бөлімінің басқару пункттері:

КП -... (пункт, координаттар);

ТБП -... (пункт, координаттар);

Әскери бөлімнің ПУ істен шыққан жағдайда басқаруды қжкомандиріне жүктелсін.

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ КОМАНДИРІ ...

(әскери атағы, қолы, тегі)

ӘСКЕРИ БӨЛІМ ШТАБЫНЫҢ КОМАНДИРІ

(әскери атағы, қолы, тегі)

БАСТАПҚЫ АУДАНҒА ОРНАЛАСУ БҰЙРЫҒЫ (нұсқау)

Сериясы _____

Грифы _____

Дана № _____

... АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ №.... бұйрығы КП -... (тармақ, координаттар),... (уақыт, күн). Карта ... (масштаб), басылым ... (жыл).

1. "Батыс" (Еуропадағы НАТО БҚК) "Шығыс" Мемлекеттік шекарасына жақын жерде әскерлер тобының жауынгерлік дайындығын арттыру бойынша жасырын іс-шаралар өткізеді. Барлаудың және ДРТ барлық түрлерінің әрекеттері жанданды. Жау шабуылының қаупі сақталады. Азаматтық қорғаныс жүйесінде бейбіт уақыттан соғыс уақытына ауыстыру бойынша іс-шаралар жасырын өткізіледі.

2. ... *азаматтық қорғаныс әскери бөлімінің* ... (уақыт, күн) ... облыстың (қаланың) ақ басшысының жедел бағынысына түсу ... (уақыты, күні) міндетімен ... (пункттер, координаттар) бастапқы ауданда шоғырланған және іс-қимыл жоспарына сәйкес *авариялық-құтқару және кезек күттірмейтін жұмыстарды* жүргізуге дайын болу.

3. ... облыстың АҚ басшысының шешімімен орталыққа бекіністер салу үшін..... (тармақ, координаттар) орман шаруашылығынан алынған м³ ағаш материалдары бөлінеді.

4. Шешімі:

Негізгі күш-жігері әскери бөлім маневрдің жылдам орындалуын қамтамасыз ететін тәртіппен бөлімшелерді бастапқы ауданда таралу мен жасырын орналастыруға шоғырландыру. Әскери бөлім бөлімшелері аудандарда орналаса отырып, олардың инженерлік жабдықтарына кірісіп, қойылған міндеттерді орындауға дайын болуға тиіс.

Аудандардың инженерлік жабдықтарын кезекпен орындау:

бірінші кезекте ... (уақыты, күні) жабық саңылауларды тұрғызу (бөлімшеге, есеп айырысуға); әскери бөлімнің КП, ТБП құрылыстар және КБП жасақтар; медициналық пункттер.

екінші кезекте ... (уақыты, күні) взводқа ағаш кеспейтін конструкцияның блиндаждары (АККБ), ротаға баспана (АККБ); өзін-өзі қорғауға арналған траншеялар, қоғау күзеті орныққан орындарында бөлімшеге окоп және қатынас барысы; техникаға арналған 50% баспана, арнайы техника мен материалдық құралдарды жергілікті жердің табиғи қатпарларында орналастыру;

бұдан әрі (уақыт болған жағдайда) аудандардың инженерлік жабдықтарын жетілдіру;

Орналасқан аудандардың Фото жабдықтары бойынша міндеттерді орындау үшін әскери бөлімнің бөлімдері тәулікте ... (саны) ... (уақыт, Күн) беру:.... (күштер, құралдар)...

КП және ТБП әскери бөлім ... иср ... (уақыт, күн) күштермен жабдықталсын.

Траншеялардың үзінділері және қоғау күзет орналасқан орындарын хабарлау үшін ... кж... (уақыты, күні) ... икр ЕА-17 есептеулерін күшейту.

... (уақыты, күні) ТБП ауданында ... икр күштерімен сумен жабдықтаудың екі пунктін жабдықтау.

Әскери бөлім бөлімшелері орналасқан аудандардың инженерлік жабдықтары ... (уақыт, күн) аяқталсын.

Әскери бөлімінің бастапқы ауданды қорғауды ұйымдастыру:

тікелей бөлімшелерде жұптасқан патрульдермен, күзет құпияларымен, кезекші бөлімшелермен (взвод құрамында) және жасақтар КБП (КБП ротасы) бақылаушылармен-бөлімшелер командирлерінің шешімімен;

күзетші-күшейтілген рота құрамында:

... (пункттер, координаттар) жолақта - 1 құтқару взводының күштерімен;

... (пункттер, координаттар) жолақта – 2 құтқару взводының күштерімен.

Күзету орындарында бөлімшеге окоп және олардың арасындағы қатынас барысы болуы тиіс.

Әскери бөлімінің кезекші бөлімше рота құрамында болуы тиіс. Күзетті ауыстыруды күн сайын ... (сағат) дейін жүзеге асыру.

5. Бұйырамын:

1 қж...(уақыт, күн)... (пункт, координаттар) ауданда орналасу және ... (уақыты, күні) оның инженерлік жабдықтарына, ... (пункт, координаттар) отрядтың КБП-на кірісу. ... (тармақтар, координаттар) қосалқы аудан. ... (пункт, координаттар) маршрут бағыты;

(осыған ұқсас әскери бөлімнің қалған бөлімшелеріне міндеттер қойылады)- -----

... (тармақтар, координаттар) ТБП әскери бөлімі. ... (тармақтар, координаттар) қосалқы аудан. ... (тармақтар, координаттар) маршрут бағыты.

... (бөлімше құрамы) кезекші бөлімше ... (пункттер, координаттар) ауданда орналассын, әуе десанттарын, жаудың диверсиялық-барлау топтарын жою және басқа да міндеттерді орындау жөніндегі іс-қимылдарға дайын болу. Қоңырау сигналы – «ЖЕЛ».

6. *мп* әскери бөлімі ... (уақыт, күн) ... (пункттер, координаттар) ауданда өрістетуге және жараланғандарды мен науқастарды қабылдауға дайын болу. Білікті көмекке мұқтаж адамдарды ... (пункт, координаттар) маршрут бойынша.... (бөлме) әскери госпитальға және... (нөмір) қалалық аурухана эвакуациялау.

7. Бөлімшелер орналасқан аудандардың инженерлік тұрғыдан ... (уақыт, күн) дайындығы.

8. Басқаруды КП және ТБП әскери бөлім жүзеге асырады. ... (пункттер, координаттар) аудандағы КП, ... (пункт, координаттар) аудандағы ТБП.

БП істен шыққан жағдайда басқаруды қж командиріне жүктелсін.

АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМІНІҢ КОМАНДИРІ ...

(әскери атағы, қолы, тегі)

ӘСКЕРИ БӨЛІМ ШТАБЫНЫҢ КОМАНДИРІ

(әскери атағы, қолы, тегі)

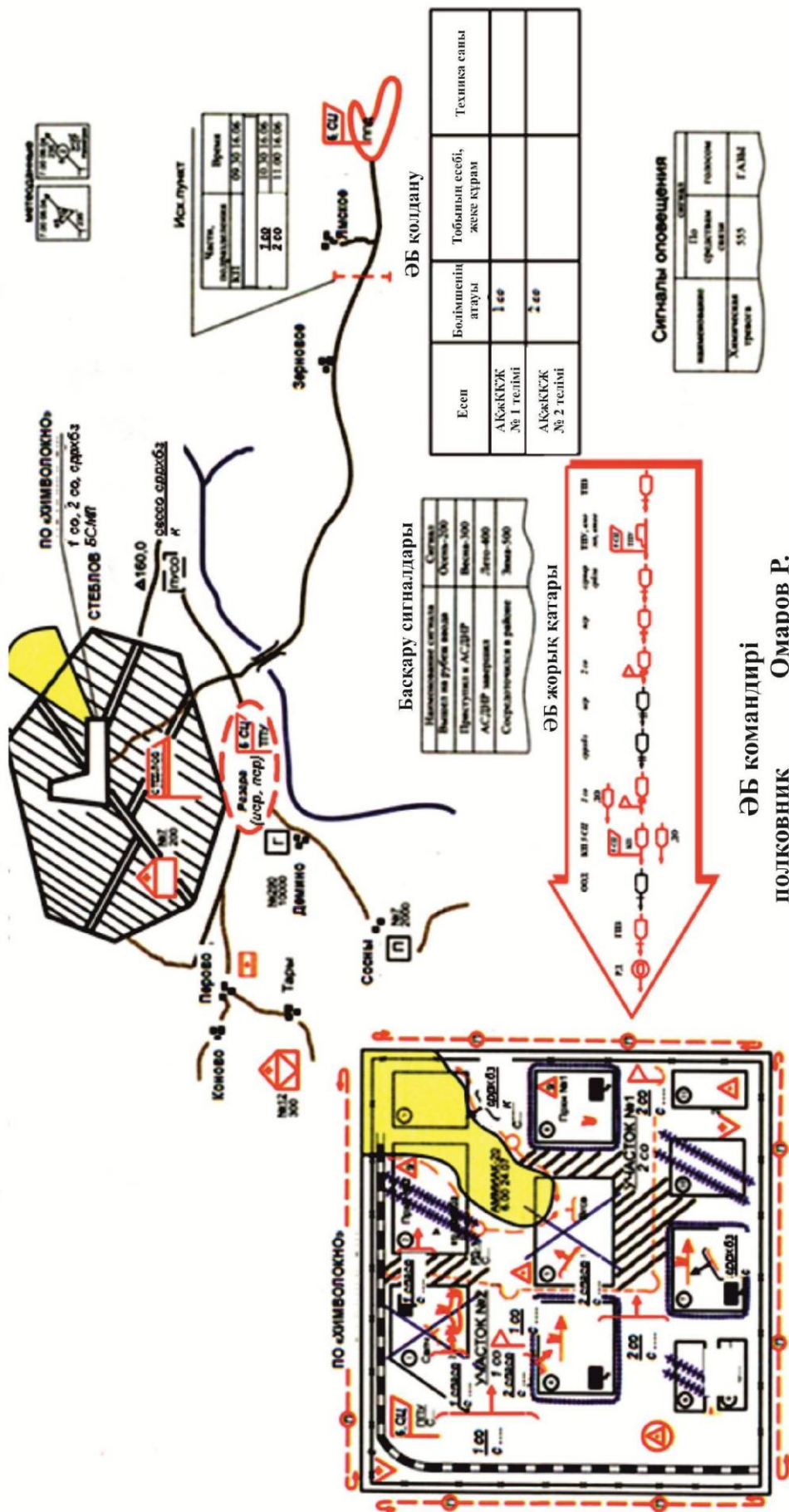
БЕКІТЕМІН

ҚР ТЖМ ТЖД бастығы

« » 20 ж.

Белг. дан. №

Химиялық қауіпті объектідегі аварияны жоюға әскери бөлім командирінің шешімі

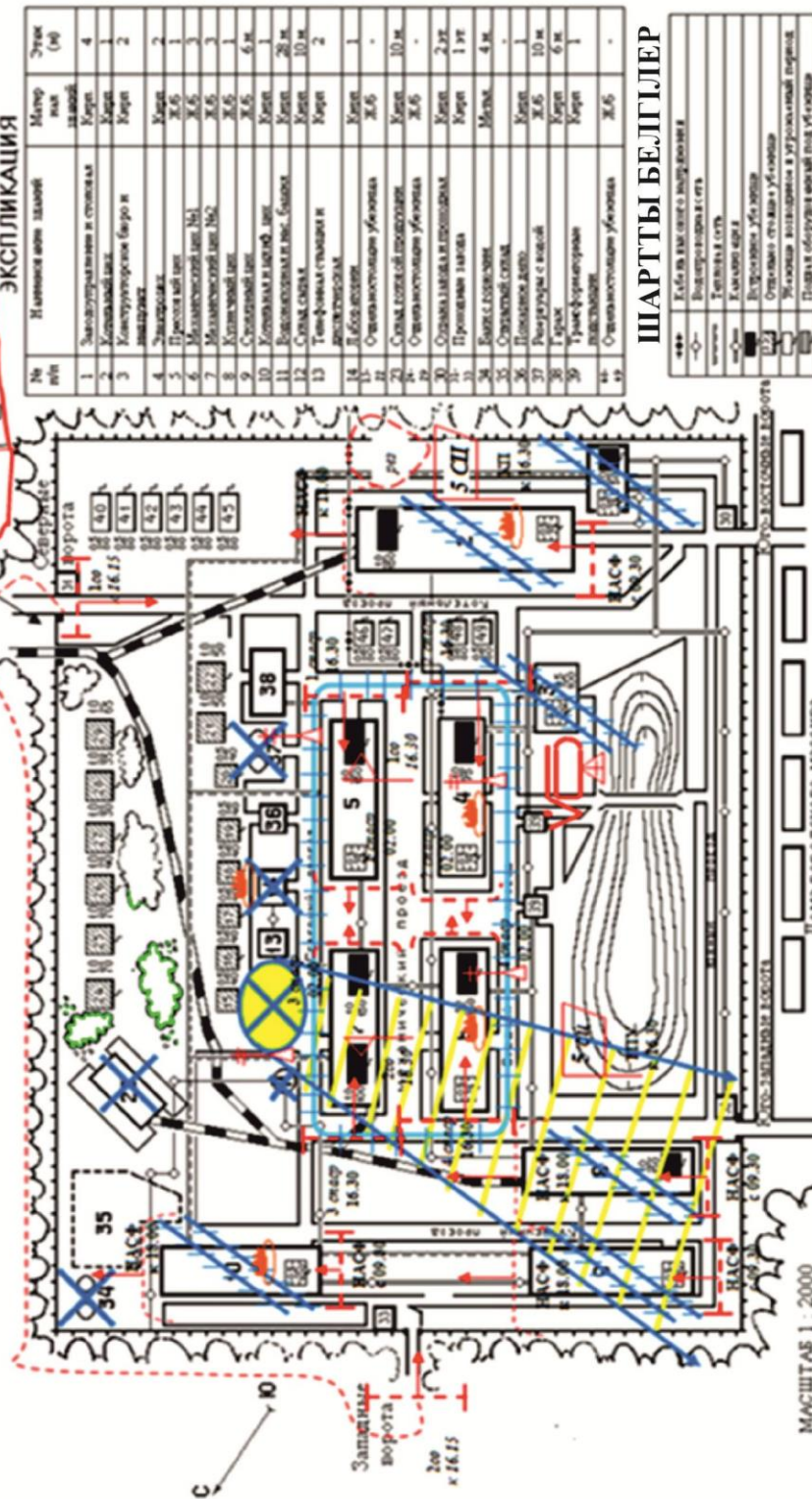
ЭБ командирі
полковник Омаров Р.
ЭБ штаб бастығы
подполковник Мукашев Ф.

БЕКТЕМІН
ҚР ТЖМ ТЖД

«__» _____ 20__ ж.

АҚЖККЖ жүргізуге
әскери бөлім командирінің
ШЕШІМІ

Белг.
дан. № _____

ӘБ командирі
Омаров Р.
полковник
ӘБ штаб бастығы
Мукашев Ф.
подполковник

БЕКТЕМИН

ҚР ТЖМ ТЖД

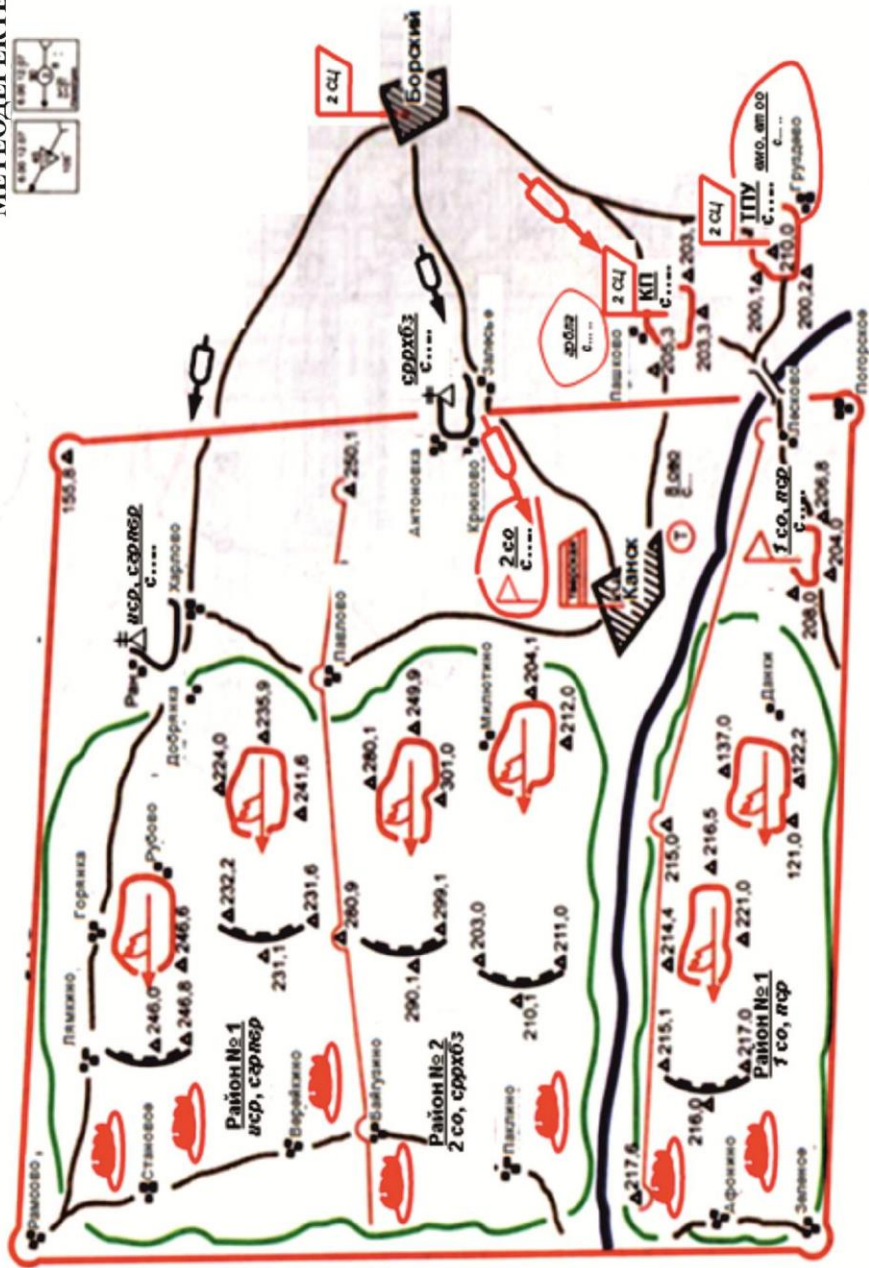
бастығы

« _____ » 20 ____ ж.

Орман өрттерін сөндіруге әскери бөлім командирінің ШЕШІМІ

Белг. №

МЕТЕОДРЕКТЕР

ӘБ Қолдану

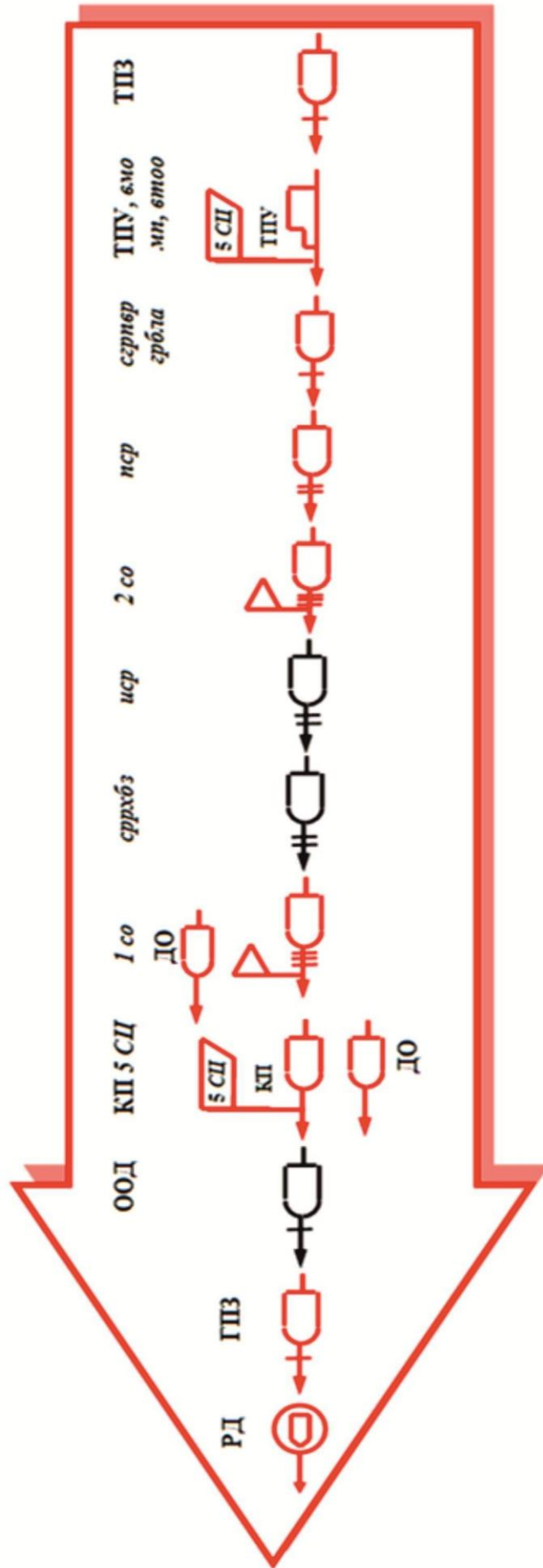
Задача	Наименование подгруппы	Кол-во расчетов, л/с	Кол-во техники
АСД-Р узелок № 1	1 00		
АСД-Р узелок № 2	2 00		

БАСҚАРУ СИГНАЛДАРЫ

Материалы	Сигнал
Провода медный 7/0,25	РЭД-М
Соединители в разъем	РАДОН
Приблиз в разъем	ВЕРИТ-1
Приблиз в тумбочку	СРАТ-1
Поставляющую наполь	ФЭД-2000-1

ТЖМ Әскери бөлімінің маршта жорық тәртібін құру (соғыс уақытындағы нұсқасы)

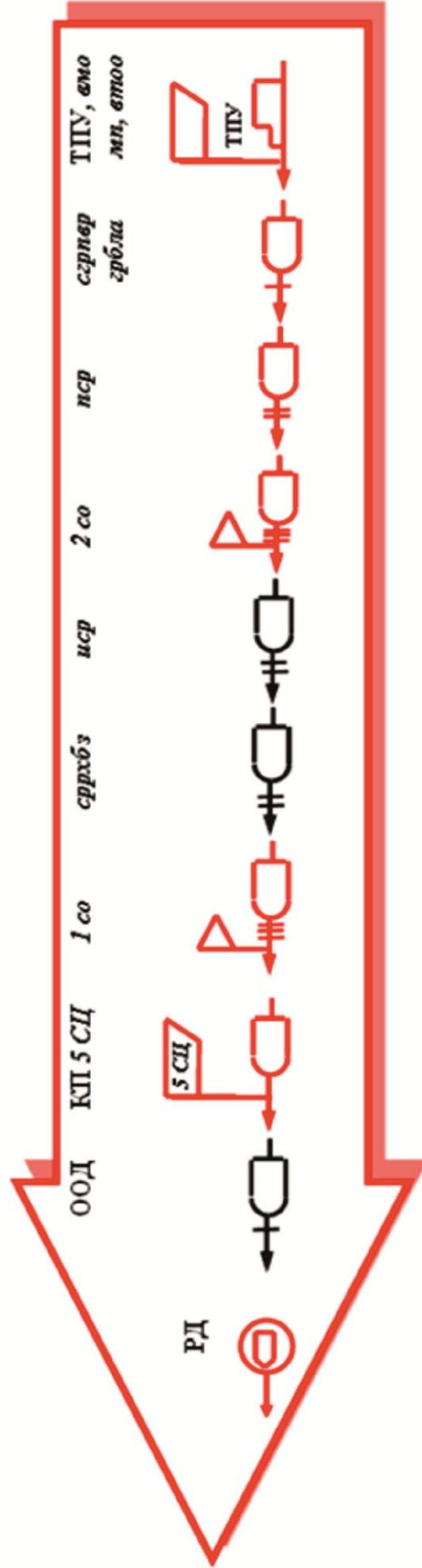
Барлау	Жорықтық күзет	Қозғалысты қамтамасыз ету жасағы	Басты күштер колоннасы	Техникалық	
				қамтамасыз ету және тыл бөлімшелерінің колоннасы	Жорықтық күзет

Ескерту: бейбіт уақытта жорықтық күзет (БЖЗ, ТЖЗ, қапталдағы болжау бөлімшелері) қойылмайды.

ТЖМ Әскери бөлімінің маршта жорық тәртібін құру (бейбіт уақыттағы нұсқасы)

Барлау	Қозғалысты қамтамасыз ету жасағы	Басты күштер колоннасы	Техникалық қамтамасыз ету және тыл бөлімшелерінің колоннасы
--------	----------------------------------	------------------------	---

БЕКІТЕМІН

ҚР ТЖМ ТЖД

«__» 20 ж.

бастығы

Белг. _____
дан. № _____

Әскери бөлім командирінің темір жол көлігімен тасымалдауға

ШЕШІМІ

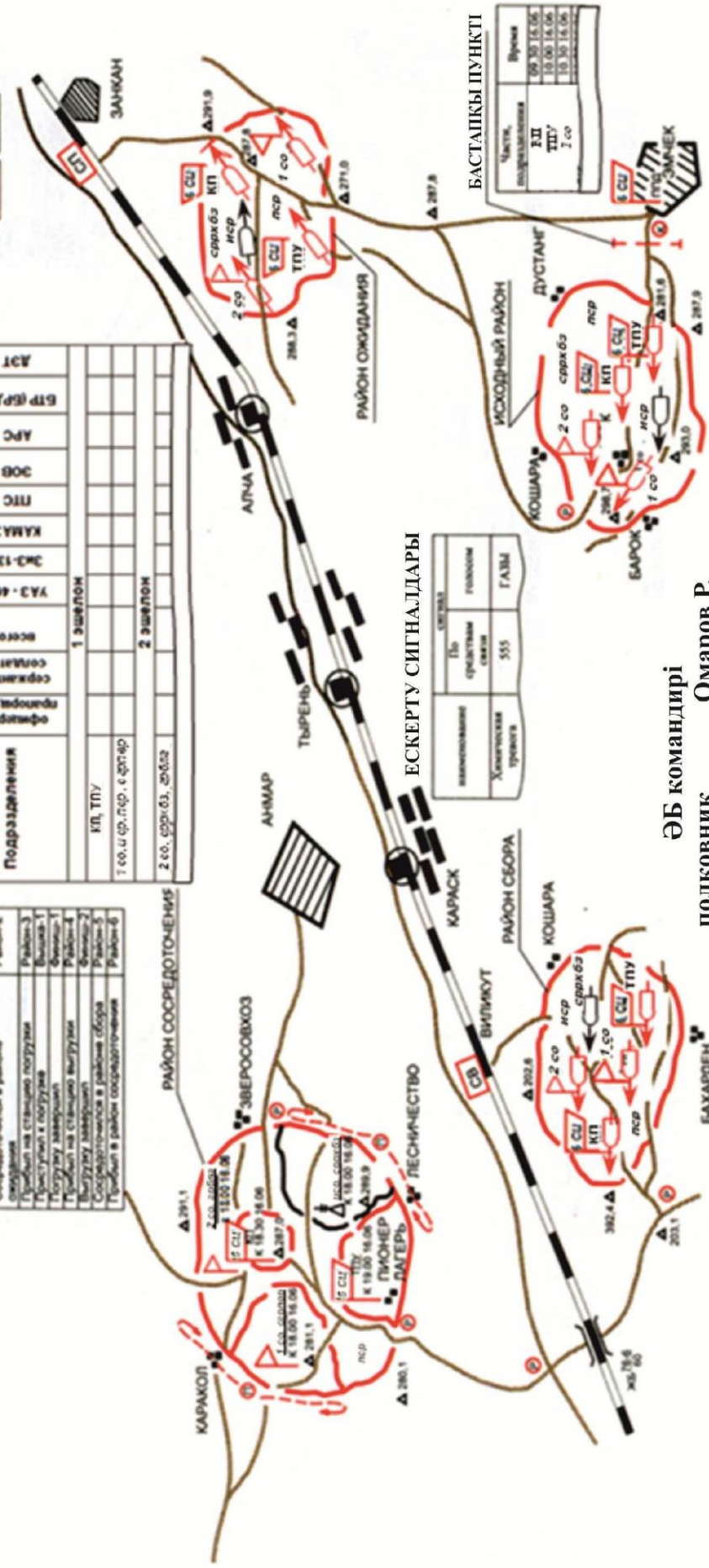
БАСҚАРУ СИГНАЛДАРЫ

Наименование	Сигнал
После отправления	Сигнал 1
Соединение в район	Сигнал 2
Соединение в район	Сигнал 3
Соединение в район	Сигнал 4
Соединение в район	Сигнал 5
Соединение в район	Сигнал 6
Соединение в район	Сигнал 7
Соединение в район	Сигнал 8
Соединение в район	Сигнал 9
Соединение в район	Сигнал 10
Соединение в район	Сигнал 11
Соединение в район	Сигнал 12
Соединение в район	Сигнал 13
Соединение в район	Сигнал 14
Соединение в район	Сигнал 15
Соединение в район	Сигнал 16
Соединение в район	Сигнал 17
Соединение в район	Сигнал 18
Соединение в район	Сигнал 19
Соединение в район	Сигнал 20
Соединение в район	Сигнал 21
Соединение в район	Сигнал 22
Соединение в район	Сигнал 23
Соединение в район	Сигнал 24
Соединение в район	Сигнал 25
Соединение в район	Сигнал 26
Соединение в район	Сигнал 27
Соединение в район	Сигнал 28
Соединение в район	Сигнал 29
Соединение в район	Сигнал 30
Соединение в район	Сигнал 31
Соединение в район	Сигнал 32
Соединение в район	Сигнал 33
Соединение в район	Сигнал 34
Соединение в район	Сигнал 35
Соединение в район	Сигнал 36
Соединение в район	Сигнал 37
Соединение в район	Сигнал 38
Соединение в район	Сигнал 39
Соединение в район	Сигнал 40
Соединение в район	Сигнал 41
Соединение в район	Сигнал 42
Соединение в район	Сигнал 43
Соединение в район	Сигнал 44
Соединение в район	Сигнал 45
Соединение в район	Сигнал 46
Соединение в район	Сигнал 47
Соединение в район	Сигнал 48
Соединение в район	Сигнал 49
Соединение в район	Сигнал 50
Соединение в район	Сигнал 51
Соединение в район	Сигнал 52
Соединение в район	Сигнал 53
Соединение в район	Сигнал 54
Соединение в район	Сигнал 55
Соединение в район	Сигнал 56
Соединение в район	Сигнал 57
Соединение в район	Сигнал 58
Соединение в район	Сигнал 59
Соединение в район	Сигнал 60
Соединение в район	Сигнал 61
Соединение в район	Сигнал 62
Соединение в район	Сигнал 63
Соединение в район	Сигнал 64
Соединение в район	Сигнал 65
Соединение в район	Сигнал 66
Соединение в район	Сигнал 67
Соединение в район	Сигнал 68
Соединение в район	Сигнал 69
Соединение в район	Сигнал 70
Соединение в район	Сигнал 71
Соединение в район	Сигнал 72
Соединение в район	Сигнал 73
Соединение в район	Сигнал 74
Соединение в район	Сигнал 75
Соединение в район	Сигнал 76
Соединение в район	Сигнал 77
Соединение в район	Сигнал 78
Соединение в район	Сигнал 79
Соединение в район	Сигнал 80
Соединение в район	Сигнал 81
Соединение в район	Сигнал 82
Соединение в район	Сигнал 83
Соединение в район	Сигнал 84
Соединение в район	Сигнал 85
Соединение в район	Сигнал 86
Соединение в район	Сигнал 87
Соединение в район	Сигнал 88
Соединение в район	Сигнал 89
Соединение в район	Сигнал 90
Соединение в район	Сигнал 91
Соединение в район	Сигнал 92
Соединение в район	Сигнал 93
Соединение в район	Сигнал 94
Соединение в район	Сигнал 95
Соединение в район	Сигнал 96
Соединение в район	Сигнал 97
Соединение в район	Сигнал 98
Соединение в район	Сигнал 99
Соединение в район	Сигнал 100

ТИЕУД ЕСЕБІ

Подразделения	Личный состав	Вооружение и техника
1 эшелон	1 эшелон	1 эшелон
2 эшелон	2 эшелон	2 эшелон

МЕТЕОДЕРЕКТЕР

ЕСКЕРТУ СИГНАЛДАРЫ

Наименование	Сигнал
Холостая	555
ГАЗЫ	ГАЗЫ

ӘБ командирі
полковник Омаров Р.
ӘБ штаб бастығы
подполковник Мукашев Ф.

Қазақстан Республикасы
Төтенше жағдайлар министрлігі
Мәлік Ғабдуллин атындағы
Азаматтық қорғау академиясы

Даулетов К.С.
Кабашев Б.М.

*ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТЖМ
АЗАМАТТЫҚ ҚОРҒАНЫС ӘСКЕРИ БӨЛІМДЕРДІҢ ТАКТИКАСЫ*

Оқу құралы

Форматы 60х84/16 Шартты.б.т. ____

Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі Мәлік
Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясының
баспаханасында басылған
(020000,Қазақстан Республикасы,Ақмола облысы,Көкшетау қ.,
Ақан-сері,136)